

IFN 1939 – 2014

75 år av ekonomisk forskning

Magnus Henrekson och
Göran Albinsson Bruhner (red.)

Ekertids Förlag

**IFN
1939–2014**

IFN 1939–2014

75 ÅR AV EKONOMISK FORSKNING

MAGNUS HENREKSON OCH
GÖRAN ALBINSSON BRUHNER,
REDAKTÖRER

Ekerlids Förlag

Ekerlids Förlag
Tegnérgatan 37
111 61 Stockholm
Tel: 08-411 42 70
info@ekerlids.com
www.ekerlids.com

Institutet för Näringslivsforskning (IFN)
Box 55665
102 15 Stockholm
Tel: 08-665 45 00
info@ifn.se
www.ifn.se

Foto: Fredrik Eriksson, Bosse Johansson, Karl Gabor, David Lundberg, Michael Jönsson, Robert Nygren och Allan Seppa. Bilderna i övrigt kommer från författarnas personliga arkiv och IFN:s arkiv. För det fall fotografen är okänd ombuds upphovsmannen kontakta IFN.

© IFN
Formgivning omslag: Irons Design och Elisabeth Precht
Sättning: RPform, Richard Persson
Tryckt hos Bookwell, Borgå, Finland, november 2014
ISBN: 978-91-8739-151-4

INNEHÅLL

Förord 5

Michael Treschow

Kapitel 1 75 år med IFN – Dåtid, nutid, framtid 7

Magnus Henrekson

Kapitel 2 Institutionernas ekonomi – Betydelsen av lagar,
moral och attityder 25

Niclas Berggren

Kapitel 3 Ingen kommunikation utan forskning – Ingen förändring
utan kommunikation 43

Elisabeth Precht

Kapitel 4 Bengt-Christer Ysander – Nationalekonom,
filosof och praktiker på IUI 51

Gunnar Eliasson

Kapitel 5 Mina resor mellan olika vetenskaper och länder 85

Pavel Pelikan

Kapitel 6 1968 – Från grosshandel till forskningsinstitut 101

Rolf Rundfelt

Kapitel 7 Lagarbete och samtidigt individuell speciminering 109

Bertil Lindström

Kapitel 8 Mina formativa IUI-år – 1967–1974 117

Lennart Ohlsson

Kapitel 9 Berikande år av samarbete med nordiska forskningsinstitut 123

Lars Oxelheim

Kapitel 10 Min klättring i kunskapens träd 141

Anders Grufman

Kapitel 11 Forska fritt är stort – IUI 1976–1985 153

Bertil Holmlund

Kapitel 12 År av omvandlingstryck 171

Johan Örtengren

Kapitel 13 Från doktorsexamen till professur – Mina år på IUI 1981–1990 179

Anders Björklund

SAMMANSTÄLLNINGAR

IFN:s personal och affilierade forskare den 1 februari 2014 191

IFN:s verkställande direktörer och biträdande chefer 199

IFN:s styrelse 1939–2014 201

Kronologisk alumniförteckning över forskare vid IFN 1939–2014 205

Alfabetisk alumniförteckning över forskare vid IFN 1939–2014 223

IFN:s historiska projekt 240

Personregister 241

FÖRORD

Villkoren för företagande i en alltmer konkurrenspräglad värld behöver ständigt diskuteras och utvärderas. Det måste dock ske på saklig grund. Här har IFN en viktig roll att spela som forskningsinstitut och kunskapsförmedlare, på samma sätt i dag som när institutet grundades 1939.

Näringslivsperspektivet är en del av institutets DNA. Det utgör en hörnpelare i forskningen – inte minst i programmet Entreprenörskapets ekonomi. Sverige kan och behöver definitivt bli bättre på att skapa möjligheter så att fler personer med den rätta talangen och motivationen ska kunna starta och framgångsrikt driva företag. Vi är förhållandevis duktiga på att kläcka idéer till nya produkter och framställningssätt men sämre på att kommersialisera dem. Det gäller därför att komma till insikt om vilka hindren är för ett blomstrande näringsliv. Varför startas det inte fler framgångsrika svenska företag? Det är här IFN:s forskning kommer in i bilden. Den identifierar flaskhalsar och klargör möjligheterna till förbättringar.

Med nyfikenhet som drivkraft kan mycket uträttas. Nyfikenhet manar oss att ifrågasätta och ta reda på hur saker och procedurer kan göras annorlunda. Den som är nyfiken erkänner villigt att hon eller han inte vet allt men att kunskap bör sökas med olika angreppssätt inom skilda discipliner. I denna grupp finner vi forskarna på IFN. De förenas av erfarenheten att nationalekonomisk metod är ett kraftfullt verktyg för analys av samhällsfrågor. Deras forskning ger oss insikter om sakförhållanden och möjligheter så att beslutsfattare kan göra informerade val. Forskningsresultat ger tillfälle att lära varför något blev bra och annat blev mindre bra. De visar saken från olika utgångspunkter. Vi börjar tänka i nya banor och kanske ändrar vi även våra ståndpunkter.

IFN är något så ovanligt som ett svenskt privat forskningsinstitut. Mångfald i forskningen kan bara garanteras med en mångfald av finansörer, såväl privata som offentliga. Pluralism skapar en dynamik och ett klimat som gynnar framväxten av olika infallsvinklar och ett obegränsat antal idéer. Fungerande marknadskrafter är en grundförutsättning för ekonomisk utveckling men även relevant forskning. Konkurrens gör att agnar skiljs från vetet. Att den forskning man bedriver efterfrågas.

Mångfald är ett centralt och imponerande inslag i det arbete som utförs på institutet. Liksom tolerans. Här samlas forskare med olika bakgrund från olika länder, i varierande åldrar och med skilda utgångspunkter. Den äldste disputeerade forskaren är 84 år och den yngsta 28. När deras verkligheter och infallsvinklar möts uppstår nya uppslag och visioner. Den öppenhet som finns på IFN för det som är nytt och annorlunda ger en vitalitet och ett oberoende som kan åstadkomma stordåd.

Under min tid som vd och styrelseordförande i det svenska näringslivet har det skapats fler friheter och färre monopol. Det är en positiv utveckling. Vi har blivit mer toleranta och inser att det finns fler än ett sätt att lösa problem. Med detta har forskningens betydelse växt, inte minst ekonomisk forskning av det slag som bedrivs inom IFN.

Med 75 år på nacken står IFN starkt rustat inför framtiden. Mycket har hänt sedan IUI tillsammans med Radiotjänst 1941 gav ut *Vår folkförsörjning i avspärrningstider* fram till den i år utgivna boken *EU och de globala obalanserna*. Valet av ämnen är ett tecken så gott som något på att världen har förändrats och IFN med den. Institutet var och är relevant. Det är detta som ger styrka – i går, i dag och även i morgon.

Stockholm i september 2014

Michael Treschow

KAPITEL 1

75 ÅR MED IFN DÅTID, NUTID, FRAMTID¹

MAGNUS HENREKSON

Det har gått drygt 75 år sedan Institutet för Näringslivsforskning (IFN) etablerades den 1 februari 1939. Till och med 2005 bedrevs verksamheten under namnet Industriens Utredningsinstitut (IUI). Under de 75 år som gått har IFN spelat en central roll inom tillämpad ekonomisk forskning och därmed också i den ekonomisk-politiska debatten. Ett otal inflytelserika utredningar och forskningsrapporter har skrivits vid IFN. Generationer av forskare har arbetat och utvecklats vid institutet. Förteckningen över tidigare medarbetare i slutet av denna volym upptar 257 personer. En överväldigande majoritet av dessa alumner har med stor framgång gått vidare till näringsliv, statsförvaltning, universitet och intresseorganisationer.

För att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden krävs att den både förnyar sig och hämtar kraft ur sin egen historia. Som en del av firandet av 70-årsjubileet 2009 gick en inbjudan ut till ett trettioåriga tidigare medarbetare att skriva en personlig betraktelse över vad tiden vid IUI betydde för deras personliga och professionella utveckling. Resultatet blev en diger volym som med uppsatser om och av institutets tidigare chefer, forskare och ordföranden ger en inträngande och samtidigt personlig bild av institutets verksamhet (Henrekson 2009a). Till föreliggande volym inbjöds tjugo tidigare forskare att skriva. Nio hörsammade inbjudan och därutöver finns en tionde uppsats om Bengt-Christer Ysander (1931–1992) skriven av Gunnar Eliasson, institutets chef under den period då Ysander var verksam vid IFN. Texterna har redigerats av Göran Albinsson Bruhner, som, med sedvanlig skarpsynthet, akribi, stilistisk elegans och ocensurerad rättframhet, gjort ett intressant material än klarare och än mer läsvärt.

Det känns också angeläget att beskriva de förändringar som IFN genomgått de

¹ Ett varmt tack till min medredaktör Göran Albinsson Bruhner för skarpsynta kommentarer på tidigare versioner av denna inledning. Värdefulla synpunkter har också erhållits från Elisabeth Precht, Niclas Berggren, Lars Persson, Elisabeth Gustafsson och Fredrik Andersson.

senaste fem åren och förutsättningarna inför framtiden.² Viktiga delar är här att ytterligare ett forskningsprogram, Institutionernas ekonomi, initierats, vilket presenteras närmare i kapitel 2 av programchefen Niclas Berggren. Likaså har kommunikationsfunktionen ytterligare utvecklats, vilket IFN:s kommunikationschef Elisabeth Precht beskriver i kapitel 3.

INNEHÅLLET

I jubileumsvolymen från 2009 presenterades institutets fyra forskningsprogram av respektive programchefer. Dessa fyra program finns fortfarande kvar och har utvecklats väl under de senaste fem åren. Hösten 2013 initierades ett femte forskningsprogram – Institutionernas ekonomi (*The Economics of Institutions and Culture*) under ledning av docent Niclas Berggren. I kapitel 2 presenterar Niclas Berggren programmet. Han konstaterar att en ekonomi inte fungerar i ett vakuum utan består av människor av kött och blod, med moraliska värderingar, med attityder till sina medmänniskor och med förmåga att påverkas av lagar, regler och normer. Inom ramen för forskningsprogrammet studeras hur faktorer av detta slag påverkar människors beteende och därmed ekonomins sätt att fungera – men också hur ekonomin i sin tur återverkar på moral, normer och attityder.

Kapitel 3, med titeln ”Ingen kommunikation utan forskning – ingen förändring utan kommunikation”, har författats av IFN:s kommunikationschef Elisabeth Precht. Sedan 2006 ingår det explicit i en IFN-forskares arbetsuppgifter att, utöver att utföra och publicera egen forskning, på lämpligt sätt bidra till att forskning kommuniceras även utanför forskarsamhället. För att visa allvaret i denna förändring och för att kunna utföra uppgiften effektivt anställde IFN då också sin första kommunikationschef. Kommunikationschefen utgör tillsammans med vd och vice vd institutets ledningsgrupp.

Över tid har en allt effektivare kommunikationsstrategi utvecklats. Som Elisabeth Precht framhåller i kapitel 3 är det ”en tränings sak” att lära sig kommunicera. Forskarna tränas därför i att skriva, tala och framträda. Allt för att på effektivast möjliga sätt sprida kunskap om sina forskningsresultat. Att kommunicera effektivare blir nödvändigt i ett samhälle där informationsutbudet hela tiden växer. Men en grundförutsättning för effektiv kommunikation är att ha något substantiellt och relevant att kommunicera. I detta hänseende är det få saker som kan tävla med resultat och slutsatser från relevant forskning av hög kvalitet; ”forskning [som] följer med tiden, återspeglar samhällsutvecklingen och tar sig an de utmaningar som framåtskridande för med sig”. Effektiv kommunikation

2 Den stora omställningsprocess som genomfördes i samband med namnbytet beskrivs i Henrekson (2009b).

blir det verktyg som forskningen behöver för att ge avtryck i samhället. Och som Elisabeth Precht skriver så måste inte bara forskningen utan även ”kommunikationen följa med sin tid – reflektera samhället just här och just nu. Konstigare än så är det inte.”

Därefter följer tio kapitel med essäer av – och i ett fall om – tidigare forskare vid IFN. Inbjudan till författarna var formulerad på följande sätt: ”att skriva en personlig betraktelse av vad tiden vid IFN/UII haft för betydelse för din personliga och professionella utveckling. Bidraget bör vara personligt hållet.”

Följande uppställning (kapitel 4–13) anger berörda IFN-forskare med något eller några nedslag i den efterföljande karriären. Bidragen är ordnade kronologiskt efter personens födelseår och för personer födda samma år efter vilket år de började vid institutet.

Forskare	Födelseår	Var vid IFN	Huvudkarriär därefter
Bengt-Christer Ysander	1931	1978–1987	Professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet
Pavel Pelikan	1935	1988–2000	Professor vid Prags universitet
Rolf Rundfelt	1939	1968–1978	Skattekonsult, adjungerad professor i redovisning vid Stockholms och Linköpings universitet
Bertil Lindström	1940	1972–1981	Lektor Mitthögskolan i Sundsvall
Lennart Ohlsson	1942	1967–1974	Chefsekonom Företagarna, docent och forskare vid KTH
Lars Oxelheim	1944	1984–1992	Professor i internationellt företagande vid Lunds universitet
Anders Grufman	1947	1972–1979	Grundare av och huvudägare till konsultfirman Grufman Reje Management
Johan Örtengren	1947	1975–1985	Ekonom OECD och EFTA, chefstjänst Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
Bertil Holmlund	1947	1976–1985	Professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet
Anders Björklund	1950	1983–1989	Professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet

Anm.: Huvudkarriär därefter anger i regel bara den eller de allra viktigaste posterna som personen innehaft. För en mer fullständig bild hänvisas till respektive persons bidrag och till alumniförteckningen längst bak i denna bok.

Bidragen visar betydelsen av personliga relationer och individuella drivkrafter. De säger också mycket både om institutets inre liv och om dess i flera dimensioner stora betydelse i efterkrigstidens Sverige.

Bokens sista sektion **Sammanställningar** innehåller:

- En presentation av medarbetarna på IFN per den 1 februari 2014, vilket var den faktiska 75-årsdagen.
- En förteckning över samtliga chefer och biträdande chefer/sekreterare med uppgift om när de innehade sin position, var de kom ifrån och var de tog vägen när de lämnade institutet.
- En förteckning över samtliga ordföranden och styrelseledamöter med uppgift om när de satt i styrelsen och vad de innehade för huvudposition vid inträdet i institutets styrelse.
- En förteckning över samtliga forskare som verkat vid IFN sedan starten 1939 sorterade på två olika sätt: (i) kronologiskt, baserat på när forskaren slutade vid institutet, och (ii) i bokstavsordning. För varje forskare anges när denne arbetade vid institutet och de viktigaste posterna i den efterföljande karriären.
- Ett personregister.

KVALITET, RELEVANS OCH KOMMUNIKATION

Om inte IFN blivit framstående och därmed respekterat hade vi knappast fått möjlighet att fira dess 75-årsdag. En berättigad fråga är hur det IFN som tillkom för 75 år sedan kunde utvecklas till ett ansett forskningsinstitut. Grundare och finansiärer var nämligen näringslivets två tyngsta topporganisationer, Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund, med uppgift att företräda medlemsföretagens intressen. Det framstod inte som riskfritt att betala för fri och objektiv forskning. Tänk om den nya kunskapen var till medlemmars nackdel!

Drivande krafter i IUI:s utveckling från en ren utredningsbyrå till ett forskningsinstitut med vetenskapliga ambitioner var ordföranden Sigfrid Edström (1939–1943) och chefen Ingvar Svennilson (1941–1949). Edströms anseende och inflytande var stort. Som vd och styrelseordförande hade han lett ASEAs utveckling från ett lokalt företag i elbranschen till en världskoncern. Han kom att företräda näringslivet från ordförandeposterna i både Arbetsgivareföreningen och Industriförbundet. Ingvar Svennilson var en välkänd och respekterad docent i nationalekonomi.

Svennilson och Edström försvarade med framgång forskarnas frihet och principen att även resultat som inte uppskattades av alla intressenter ovillkorligen skulle publiceras. Principen konsoliderades under Marcus Wallenbergs långa ordförandeskap (1950–1975). Det blev en självklarhet, som inte ens behövde formuleras, att forskarna är fria att efter bästa förmåga söka svaren på ställda frågor. I kombination med den goda tillgången på resurser och en jämfört med universitetet väl administrerad arbetsplats kunde den kreativa och produktiva IFN-anda

utvecklas, som så många av bidragen i både denna och den tidigare volymen vittnar om. Se vidare Benny Carlsons och Mats Lundahls (2014) stora forskningsmonografi över institutets start och verksamheten fram till 1950.

Det är ledningens kanske allra viktigaste uppgift att värna om att miljön fortsätter att vara en av dessa ”välsignade platser” (Törnqvist 2008) där kreativiteten flödar och produktiviteten är hög. I en riktigt bra forskningsmiljö råder akademisk frihet, men friheten leder samtidigt till att forskare söker sig till områden där efterfrågan på analys och nya viktiga resultat är stor. Denna efterfrågan skapas i ett komplicerat samspel mellan samhällsutvecklingen, vad som vetenskapligt är möjligt att forska om och vad potentiella finansärer är beredda att stödja.

I boken *A Capitalism for the People* från 2012 skriver Chicagoprofessorn Luigi Zingales om risken att forskare glömmet bort det egentliga syftet med sin verksamhet: ”På vissa områden blir det egna fältet så smalt att det blir självrefererande. Forskaren slutar söka botemedel mot cancer för att istället bli fokuserad på att bli mest citerad. ... Allt för ofta har jag på seminarier sett ekonomer som förkastar data som inte är till förmån för deras mest omhuldade teori. Detta är motsatsen till den vetenskapliga metoden, det vill säga att modifiera eller förkasta teorier i ljuset av nya data. Det speglar en elfenbenstornsattityd där medlen rättfärdigar målen. Vår disciplin bör tjäna ekonomin, inte tvärtom.”

Zingales memento är vägledande för verksamheten vid IFN. Institutets vision är att leverera forskning av högsta internationella kvalitet på områden av central betydelse för näringslivets utveckling. Policyrelevant forskning och vetenskaplig kvalitet står inte i motsatsställning till varandra. Tvärtom. Ambitionen är alltid att använda de bästa tillgängliga analysverktygen för att identifiera nya och viktiga ekonomiska samband och effekter. Det är också en konkurrensfördel att IFN har methodspecialister som samarbetar med empiriskt inriktade forskare med djup sakkunskap på ett visst område. Så genereras kunskap av långsiktigt värde, en kunskap som såväl framstående forskare som ledande experter och beslutsfattare kan dra nytta av.

Forskningsbaserade studier efterfrågas i ökande utsträckning, inte minst därför att viktiga nyckelposter i regeringkansli och myndigheter i dag i mycket hög utsträckning innehas av disputerade nationalekonomer. Henrekson och Jakobsson (2009) noterade att det redan i slutet av 2008 fanns närmare 50 forskarutbildade nationalekonomer på både Riksbanken och vid Finansdepartementet. Enligt uppgift har antalet disputerade nationalekonomer på Riksbanken sommaren 2014 ökat till 70. Detta ger en indikation om att trenden sannolikt är stigande även i andra delar av statsförvaltningen. Om centrala chefspositioner i statsförvaltningen kräver en doktorsgrad så kommer det krävas att utredningar som syftar till att förbättra beslutsunderlagen för politiken genomförs av utredare med forskarbakgrund och att underlagen är forskningsbaserade.

IFN har i hög grad fungerat som en plantskola. Unga akademiker har under några år ägnat sig åt näringslivsrelaterad forskning – ofta i nära kontakt med företrädare för berörda företag – för att sedan fortsätta sin yrkeskarriär på andra håll: universitetsvärlden, näringslivet, intresseorganisationer eller den offentliga förvaltningen. Alumniförteckningen t.o.m. 2008 visade att drygt en fjärdedel vardera av IUI-forskarna gått vidare till näringsliv (inklusive media) respektive offentlig förvaltning, drygt 35 procent hade fortsatt sin akademiska karriär på annat håll, i regel som professorer vid ett universitet, och knappt en på åtta hade gjort karriär i en intresseorganisation. De senaste fem åren har en större andel gått till akademien: av de 19 medarbetare som lämnat IFN de senaste fem åren har tio gått till universitet (varav tre som doktorander), sex till myndigheter och departement och tre till privat sektor.

IFN är en allmänt erkänd och respekterad aktör. För forskare som söker anslag i konkurrens med universitetsverksamma forskare är det definitivt ingen nackdel att vara verksam vid IFN. Om detta vittnar att institutets forskare 2014 har anslag från forskningsfinansierare som Riksbankens Jubileumsfond, Vetenskapsrådet,³ Handelsbankens Forskningsstiftelser, Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse, Forte och Vinnova. IFN:s forskare anlitas också regelmässigt som opponenter på avhandlingar, till betygskommittéer, vid utvärderingar till tjänster och som externa bedömare av forskningsansökningar. Vidare är en rad forskare medlemmar i högt ansedda internationella forskningsnätverk såsom CESifo, CEPR och IZA.

Centralt i IFN:s verksamhet är ett omfattande samarbete med andra organisationer. År 2009 gick IFN in som partner till Entreprenörskapsforum i forskningspriset *Global Award for Entrepreneurship Research*, allmänt ansett som världens ledande forskarpris inom entreprenörskap (www.e-award.org). Priset har sedan dess delats ut sex gånger. Engagemanget i priset bidrar till att stärka dels IFN:s synlighet och tyngd inom entreprenörforskningsområdet, dels genomslaget för både vår egen och andras forskning om entreprenörskapets betydelse för samhällsutvecklingen.

Även i övrigt har IFN utvecklat ett gott samarbete med Entreprenörskapsforum både via medverkan i policyinriktade rapporter och seminarier och regelrätta forskningsprojekt. I det fleråriga projektet *Entrepreneurship, Industrial Development and Growth* medverkade sex av IFN:s forskare och samarbetet resulterade i totalt nio vetenskapliga artiklar som publicerades år 2013 i ett specialnummer av tidskriften *Industrial and Corporate Change*.

Sedan 2011 har IFN ett formaliserat samarbete med Ekonomihögskolan vid Lunds universitet inom ramen för det Vinnova-finansierade Knut Wicksells Centrum för Finansvetenskap. Målet för centret är att frambringa forskning och

³ Sommaren 2014 förvaltade IFN totalt sex anslag från Vetenskapsrådet.

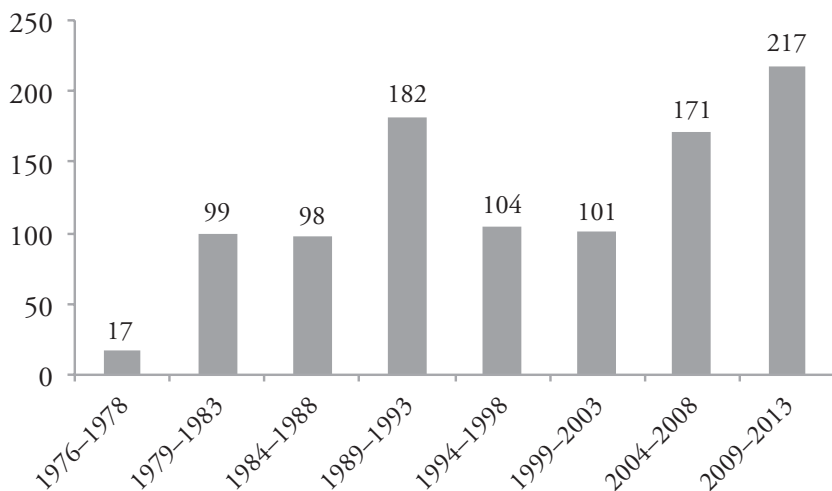
utbildning av hög internationell klass inom området finansiell ekonomi med särskild betoning på de finansiella marknadernas koppling till den reala ekonomin. IFN-forskare bidrar också till centret genom att ge kurser. Två av IFN:s medarbetare är formellt adjungerade till Lunds universitet (en som professor och en som lektor) och en doktorand vid centret skriver sin avhandling vid IFN.

År 2012 inleddes ett flerårigt samarbete med SNS inom ramen för programmet Från välfärdsstat till välfärdssamhälle. Under docent Henrik Jordahls ledning har detta program redan alstrat ett stort antal böcker, rapporter och seminarier. IFN:s engagemang i programmet har också givit värdefulla kontakter med en ny krets av finansiärer.

PUBLICERINGSVERKSAMHETEN

I princip all ny forskning presenteras först i ett working paper där målgruppen främst är andra forskare. Alla working papers från senare år är författade på engelska och sedan 2006 finns även en svensk populärvetenskaplig sammanfattning. Ett working paper presenterar vanligtvis forskning som kommit så långt att arbetet är färdigt att skickas in till en vetenskaplig tidskrift för granskning och eventuell publicering. IFN:s working paper-serie startades 1976. Som framgår av *figur 1* låg antalet utgivna working papers per femårsperiod på runt 100 fram till 2003 (med undantag av början av 1990-talet). Det senaste decenniet har utgivningen stigit kraftigt. Den senaste femårsperioden utgavs 217 working papers.

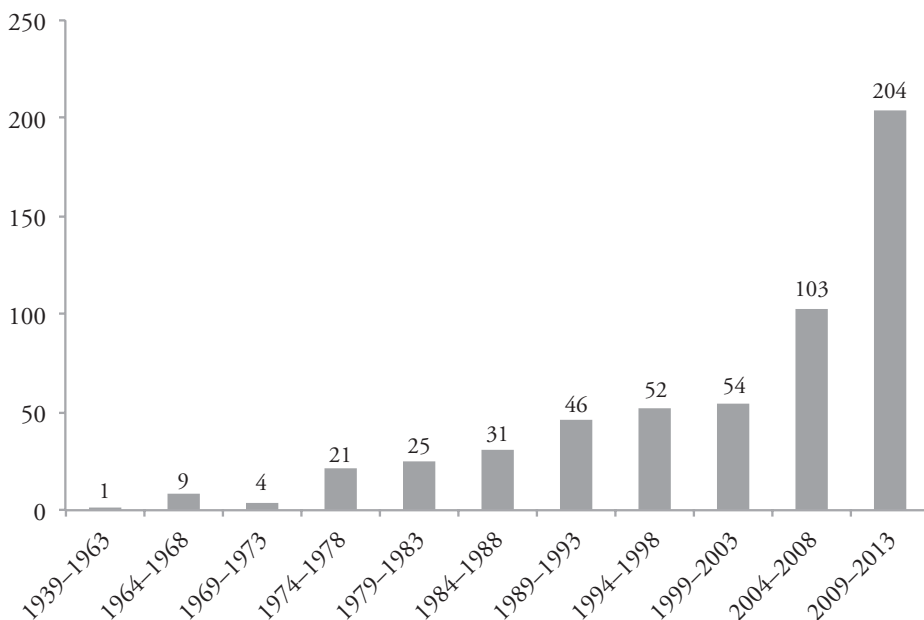
Figur 1 Antal working papers per femårsperiod.

Anm.: Den första perioden är bara tre år på grund av att working paper-serien startades 1976.

I dag är internationell publicering den självklara utgångspunkten för alla projekt vid IFN. Detta innebär att forskningsrapporterna skrivs med sikte på publicering i en vetenskaplig tidskrift med s.k. *peer review*. Detta är nödvändigt dels för att IFN-forskarna ska vara konkurrenskraftiga visavi andra forskare, dels för att internationell granskning och publicering av annan utgivare än IFN bidrar med den kvalitetsstämpel som ger IFN:s forskare tyngd och trovärdighet när de skriver utredningar och deltar i samhällsdebatten. Så var det inte i institutets barndom. Som framgår av *figur 2* publicerade institutets samtliga forskare bara en enda artikel i en internationell vetenskaplig tidskrift under de första 35 åren.⁴ Det är inte förrän i mitten av 1970-talet som det börjar bli vanligt att IFN-forskarna publicerar sig i internationella tidskrifter. I genomsnitt fick de sammantaget fyra till sex tidskriftsartiklar publicerade per år under denna tid. I början av 1990-talet sker en fördubbling av takten till ca tio artiklar per år. Under de två senaste femårsperioderna har takten återigen fördubblats två gånger och på senare tid har antalet publicerade artiklar per år legat runt eller strax över 40.

Figur 2 Antal publicerade tidskriftsartiklar med *peer review* per femårsperiod.

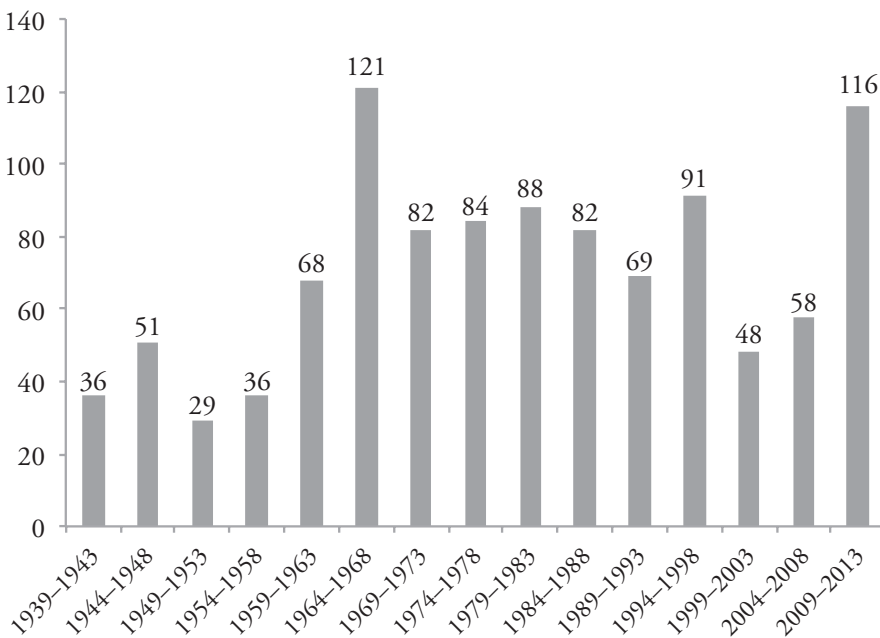

⁴ Ruist (1946).

Att bara mäta antalet publicerade artiklar innebär att ingen hänsyn tas till att det är stora kvalitetskillnader mellan olika tidskrifter och det är ett viktigt mål för IFN:s forskare att publicera sina arbeten i så högkvalitativa tidskrifter som möjligt. Med enstaka undantag gäller att forskning som publiceras i ämnets topp-tidskrifter får ett mångdubbelt större genomslag än den forskning som ges ut i mer undanskymda publikationer. För att ta hänsyn till publikationernas kvalitet har IFN utvecklat en intern poängsskala, vilken redovisas på institutets webbplats och i årsböckerna. Även mätt på detta sätt har institutets output ökat mycket kraftigt; det handlar om ett ungefärligt trefaldigande sedan början av 2000-talet.

IFN hävdar sig också väl när det gäller publiceringar i de ledande tidskrifterna. Under de senaste tio åren har forskare vid IFN fått bidrag publicerade i internationella topptidskrifter som *American Economic Review*, *Quarterly Journal of Economics*, *Journal of Political Economy*, *Review of Economic Studies*, *Econometrica*, *Journal of the European Economic Association*, *Economic Journal*, *RAND Journal of Economics*, *Journal of Public Economics*, *Journal of International Economics* och *Journal of Finance*.

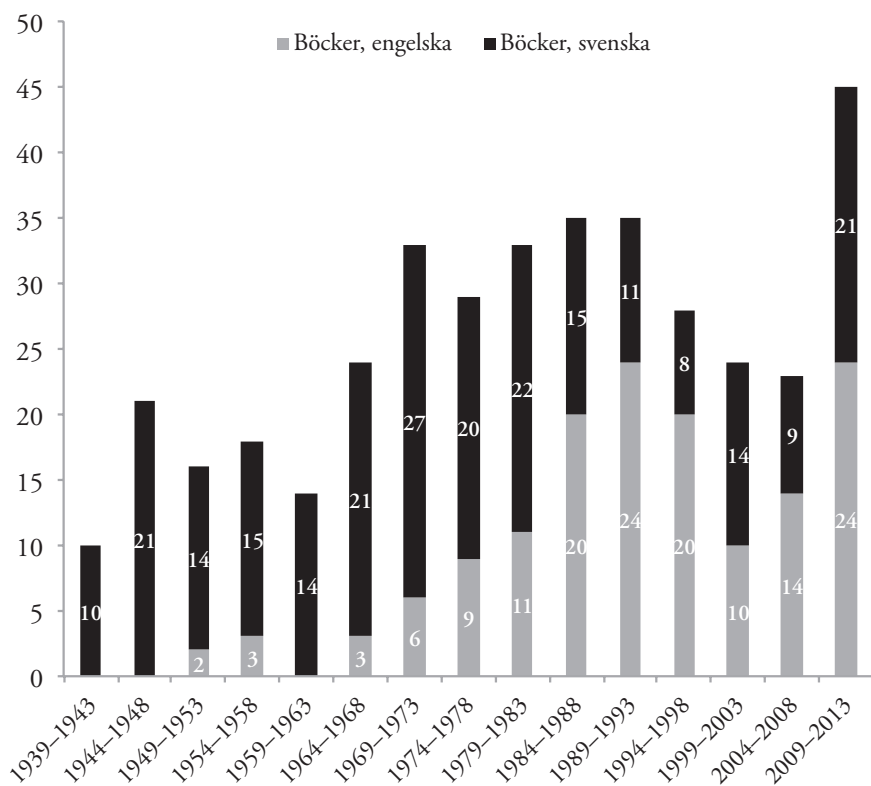
Figur 3 Antal tidskriftsartiklar och bokkapitel på svenska per femårsperiod.

Den kraftiga ökningen av artiklar i internationella tidskrifter har inte skett på bekostnad av publiceringar på svenska. *Figur 3* visar antalet tidskriftsartiklar och antologibidrag på svenska. Den senaste femårsperioden innebär en fördubbling jämfört med perioden innan och nivån är i paritet med de absoluta toppåren i mitten av 1960-talet när institutets publicering var i princip helt inriktad på utgivning på svenska språket.

En vanlig kritik är att inriktningen mot tidskriftspubliserad leder till att forskarna slutar att producera böcker och att frågor som inte går att redovisa på ett tillfredsställande sätt i artikelform därmed inte blir beforskade. Böcker ansågs under lång tid vara den i särklass viktigaste formen för att redovisa institutets forskning. Som framgår av *figur 4* producerades i genomsnitt tre till fem böcker per år under de första 40 åren. Detta ökade sedan till sex à sju böcker per år under en period för att sedan sjunka tillbaka till den tidigare nivån. De senaste fem åren

Figur 4 Antal böcker och avhandlingar per femårsperiod.

Anm.: Även redigerade volymer ingår.

har dock bokproduktionen stigit kraftigt till den klart högsta nivån i institutets historia med en genomsnittlig utgivning av nio böcker och avhandlingar per år.

Antalet debattartiklar i ledande svenska tidningar har under de senaste åren varit strax över 25 per år, vilket kan jämföras med ett snitt i början av 2000-talet på ca 15 debattartiklar per år. IFN är nu klart ledande bland nationalekonomiska forskningsmiljöer vad gäller bidrag i dagspress.

För att säkerställa utveckling och kvalitet i spridningen av IFN:s forskning ges ett elektroniskt nyhetsbrev ut, vilket når ca 5000 prenumeranter. Nyhetsbrevet riktar sig till en bredare publik och behandlar aktuella samhällsfrågor. Det utkommer tio gånger per år. Tre av nyhetsbrevens innehåller en temaartikel där resultat och insikter från pågående forskningsprojekt med policyrelevans presenteras på ett mer utförligt sätt.

En viktig slutsats av denna statistik är inte bara att publiceringstakten ökat internationellt utan att detta har kunnat åstadkommas samtidigt som en kraftig ökning skett av publiceringarna på svenska och i bokform. Ökad betoning på den tredje uppgiften förefaller således inte stå i motsatsställning till internationell publicering. Det är en bekräftelse så god som någon på Elisabeth Prechts påpekande att det är en träningssak att lära sig kommunicera. Nya forskningsfrågor uppstår i dialogen med det omgivande samhället. Det kan till och med ofta vara bättre att hitta dessa i den dialogen snarare än i de vetenskapliga tidskrifterna. Det ökar sannolikheten att den egna forskningen blir både relevant och originell.

I detta sammanhang ska även nämnas att IFN under sommaren 2009 inledde ett projekt med ambitionen att identifiera samtliga skrifter som sedan starten 1939 utgivits av medarbetare vid institutet. Målet var att digitalisera och tillgängliggöra dessa. Helst även göra arbetena nedladdningsbara från IFN:s externa webbplats, vilket dock förutsätter att det inte bryter mot några copyright-regler. Detta arbete är nu avslutat och samtliga identifierade publikationer utgivna t.o.m. 2013 finns i dag samlade i en bok som ges ut i samband med 75-årsjubileet (Chamberlain och Henrekson 2014). På några undantag när är samtliga skrifter i bibliografin digitaliserade och i de flesta fall också digitalt sökbara.

NÅGRA VIKTIGA UTMANINGAR

Att kunna hantera två utmaningar är särskilt viktigt för att IFN ska fortsätta vara framgångsrikt och utvecklas:

- att IFN når ut med sina forskningsresultat både till forskarsamhället (genom publicering i högt rankade tidskrifter och genom citeringar) och till övriga intressenter (allmänhet, politik, näringsliv, intresseorganisationer).
- att attrahera talangfulla forskare att jobba med ”våra” näringslivsrelevanta frågor.

Databasen Research Papers in Economics (RePEc; www.repec.org) innehöll i början av 2009 drygt 700 000 uppsatser skrivna av 20 000 forskare och enbart från Europa fanns 10 500 forskare från 2 065 institutioner listade.

I augusti 2014 hade antalet registrerade författare i RePEc ökat till 41 000 och dessa hade tillgängliggjort 976 000 uppsatser på webbplatsen. Antalet europeiska forskare registrerade i RePEc har under samma period mer än fördubblats till 21 600. För Sveriges del var 116 svenska institutioner och 625 forskare listade.

Tillväxten i antalet forskare i världen har således varit oerhört snabb de senaste åren, vilket också innebär att konkurrensen om att komma in i de högt rankade tidskrifterna ökat. Detta gör att verksamheten kan liknas vid ett s.k. *Red Queen Game* där aktörerna, i detta fall forskarna, är tvungna att, så länge konkurrensen är ökande, springa allt fortare bara för att stå still.⁵

Vid en jämförelse med de 116 svenska institutioner som rankas av RePEc tampas IFN regelmässigt om tredjeplatsen med Ekonomihögskolan i Lund, Nationalekonomiska institutionen i Uppsala och Handelshögskolan i Göteborg.⁶ Om vi jämför med alla institutioner i EU rankas IFN runt femtionde plats i RePEc. Begränsar vi jämförelsen till privata forskningsinstitut är det bara två som ligger före oss: Institute for Fiscal Studies i London och Institute for the Study of Labor (IZA) i Bonn med över 600 registrerade forskare.

Trots svårigheter med kvantitativa jämförelser ger RePEc ändå en tydlig signal om att IFN är konkurrenskraftigt. Detta är dock inget som kan tas för givet, framgång är en rar planta som ständigt måste tillföras ny näring för att inte förtvina. Eller som Louis V. Gerstner, den legendariske företagsledaren som vände IBM på 1990-talet, uttrycker saken: ”I have a sense of urgency that never changes, whether we are doing well or we’re doing poorly.”⁷ Att konsolidera dagens höga produktivitet och kvalitet i forskningen är med andra ord en krävande utmaning. Till följd av det stora antalet aktörer och den kraftiga specialiseringen räcker det inte med relevanta forskningsresultat. Det krävs profilering av den enskilde forskaren i form av konferenspresentationer, externa seminarier, medverkan i media och nätverkande för att få fullt genomslag.

IFN:s ledning och programchefer arbetar därför med att introducera institu-

5 Benämningen anspelar på en episod i Lewis Carrolls andra bok om Alice, *Alice i spegellandet* (1871). I en tävling för att försöka bli drottning visar det sig att Alice måste springa så fort hon kan för att förbli på samma ställe, och ”om man vill komma någonstans måste man springa minst dubbelt så fort”. Denna analogi används ofta i evolutionär biologi. Inom nationalekonomi har den framför allt använts av William Baumol (t.ex. 2010) för att förklara varför även stora företag med en dominerande marknadsposition måste fortsätta att innovera och investera i FoU för att överleva.

6 Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet och Handelshögskolan i Stockholm rankas högst i Sverige.

7 Citerat från Collins (2009).

tets forskare i de viktigaste internationella forskarnätverken och att bjuda in ledande gästforskare inom våra områden för att forska på IFN i Stockholm. Under de senaste fem åren har i genomsnitt 52 utländska gästforskare – inklusive medverkande vid den årliga ”Vaxholmskonferensen” (*IFN Stockholm Conference*) i juni – besökt IFN under kortare eller längre perioder. Detta har i flera fall lett till forskningssamarbeten mellan dessa besökande forskare och IFN-forskare.

Att våra forskare är konkurrenskraftiga i den ständiga jakten efter anslag är också ett gott kvitto på kvalitet och produktivitet. Samtidigt är finansieringen en av våra största utmaningar. Verksamheten kan inte rationaliseras i vanlig mening och i den mån den tekniska utvecklingen gör att forskare kan jobba effektivare och göra mer, så innebär detta bara att publiceringsribban höjs i motsvarande grad. Något som på kort sikt möjligtvis lägger sordin på utvecklingen men som i ett längre perspektiv innebär att nya horisonter kan öppnas för både forskarna och forskningen.

Det årliga externa finansieringsbehovet är för närvarande drygt 30 miljoner kronor. För att klara ett finansieringskrav av den storleken krävs ett ständigt pågående systematiskt arbete för att både hitta nya finansiärer och för att vårda och utveckla relationerna till de existerande. Framför allt är det nödvändigt att en stor del av anslagen är långsiktiga i val av frågor, rekryteringar och hur de enskilda projekten drivs så att originalitet och kvalitet kan prioriteras.

För att framgångsrikt nå ut med våra resultat till det omgivande samhället krävs fortsatta satsningar på utåtriktad aktivitet där det egna ansvaret hos forskaren är centralt, och det sker genom eget unikt nätverksbyggande. IFN är inte ett studieförbund. Antalet policyseminarier i egen regi kan därför inte bli särskilt stort. IFN bör i första hand samarbeta med andra aktörer.

Sedan hösten 2012 har IFN:s kommunikationschef en heltidstjänst. Kommunikationschefen arbetar kontinuerligt med att utveckla IFN:s kommunikationsstrategi. Som en del av detta intensifieras ansträngningarna att utveckla vår kommunikation med intressenter runt om i Europa. Vi jobbar med att bygga upp ett relevant och uppdaterat register över personer utanför Sverige som är intresserade av vår forskning. Vidare arbetar vi med att utveckla nya kommunikationskanaler såsom IFN:s poddradio, *Twitter* och *Facebook*.

Dagens IFN är lyckligt lottat i så motto att det i Stockholm/Uppsala-området finns dels mycket högkvalitativa forskarutbildningar i nationalekonomi, dels flera framstående forskningsmiljöer. Totalt fanns det i augusti 2014 ganska exakt 300 disputerade akademiskt verksamma nationalekonomer (inklusive finansiell ekonomi) och ca 210 doktorander i Stockholm/Uppsala. Detta gör Stockholm/Uppsala till ett av de starkaste och största klustren för nationalekonomisk forskning i Europa.

En trång sektor är att tillräckligt tidigt få kontakt med unga talanger på uni-

versitet och högskolor och intressera dem för näringslivsfrågor. En viktig kanal är och kommer att vara att anställa forskningsassistenter som efter något eller några år går vidare till doktorandstudier. Tack vare deras arbete vid IFN ligger det nära till hands att avhandlingsarbetet ligger inom IFN:s forskningsprogram. Fyra av dagens fem doktorander, en av de ordinarie forskarna och två affilierade forskare har tidigare varit forskningsassistenter vid IFN.

En annan kanal är att fortsätta anordna Öppet Hus för doktorander där vi presenterar vår forskning och synliggör IFN som en potentiell framtida arbetsplats.

Dessa kanaler är dock inte tillräckliga. Att utveckla samarbetsformer med ledande universitet i och utanför Stockholm är avgörande för att bredda rekryteringsbasen. Samarbetet med Lunds universitet inom ramen för Knut Wicksells Centrum för Finansvetenskap är här viktigt. Det ger också en plattform för att ge kurser på doktorandnivå med inriktning mot näringslivsekonomi. Våren 2013 gav Lars Persson och Joacim Tåg en första kurs i industriell organisation och företagsfinansiering (*Industrial Organization and Corporate Finance: Theory and Practice*), vilken var öppen för doktorander från samtliga nordiska universitet. Goda kontakter håller också på att byggas upp med Linnéuniversitetet,⁸ KTH och Handelshögskolan i Stockholm i form av adjungeringar, undervisning och handledning.

Ytterligare sätt att inspirera doktorander att skriva sina avhandlingar och forska inom näringslivsekonomi som planeras är:

- att utlysa stipendier till nationalekonomidoktorander för att täcka kostnader för deltagande i kurser i entreprenörs- och näringslivsekonomi vid andra lärosäten.
- att utlysa pre-postdok-tjänster som fyller gapet mellan doktorandstudier och postdok-tjänster för doktorander med inriktning mot näringslivsekonomi.

Verksamhetens mål är inte tillväxt utan en hög ”produktivitet”. Kvalitet och relevans tillsammans med en egen distinkt profil ska även fortsättningsvis vara institutets signum. Men framgång förutsätter att vi fortsätter arbeta med att bli bättre. Det gäller att förbli trogna vår kärna samtidigt som vi hungrar för förändring och framsteg. IFN ska fortsätta utveckla forskningsstrategier där interaktionen policyfrågeställningar–empiri–teori står i centrum.

⁸ IFN-forskaren Per Skedinger tillträdde en befattning som adjungerad professor vid Linnéuniversitetet i Växjö 2014, vilket ger en bra grund för fördjupat samarbete med de ledande forskarna vid universitetet.

AVSLUTNING

Under det senaste decenniet har IFN utvecklats sin verksamhet avsevärt. Antalet heltidsforskare har ökat från ca 20 till 25, antalet forskningsassistenter har ökat från två till fyra–fem, och fem doktorander bedriver sitt avhandlingsarbete vid IFN. Institutet har utvecklat ett nätverk med i dag drygt 20 affilierade forskare runt om i Sverige och världen. Samtliga affilierade forskare har formaliserade avtal med IFN där vars och ens åtagande, ersättning och rätt till resurser i övrigt regleras. Vidare har en rad organisatoriska förändringar genomförts i syfte att motivera och utbilda forskarna i att publicera sina vetenskapliga arbeten i ledande tidskrifter och att delta i samhällsdebatten på ett för var och en lämpligt sätt.

Inom kommunikationsområdet har sedan dess flera nya ”produkter” utvecklats såsom policyseminarier som riktar sig till en bredare publik och behandlar aktuella samhällsfrågor, och IFN:s elektroniska nyhetsbrev. IFN är i dag ledande bland nationalekonomiska forskningsmiljöer vad gäller bidrag i dagspress. Institutets forskare har medverkat i flera viktiga utredningar av betydelse för näringslivets utveckling såsom Globaliseringsrådet och Företagsskattekommittén och ett betydande antal rapporter till Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO) har författats av IFN-forskare.

IFN:s vision är att leverera forskning av högsta internationella kvalitet på områden som är centrala för näringslivets utveckling och att vara en röst med högt förtroende i samhällsdebatten kring näringslivets villkor. Under förutsättning att IFN lyckas leva upp till sin egen vision finns ett antal argument som talar för att det finns ett betydande värde för Svenskt Näringsliv och andra privata forskningsfinansiärer att stödja institutets verksamhet. IFN behövs även fortsättningsvis för att säkerställa att för näringslivet relevanta frågeställningar blir vetenskapligt belysta, att pluralismen blir större inom den samhällsvetenskapliga forskningen, att näringslivets företrädare får en egen kontaktyta till forskningen och att samhällsdebatten breddas.

IFN står i dag starkt forskningsmässigt, finansiellt och personellt. Vi kan också visa på hög och på senare tid kraftigt ökad produktivitet. Dessutom har institutet varit och fortsätter att vara en viktig plantskola för forskare som går vidare till centrala befattningar i akademi, näringsliv och offentlig förvaltning.

Efterfrågan på specialiserade forskarrapporter är i dag en helt annan än tidigare. Doktorsexamen i nationalekonomi är numera en normalutbildning för ledande poster i statsförvaltningen. Kraven på att skriva så att ”den marginelle riksdagsmannen”⁹ direkt kan tillgodogöra sig analysen och resultaten är därför inte lika tvingande som tidigare.

9 Ragnar Bentzel, institutets chef i början av 1960-talet, menade att forskarna skulle skriva med denna person som sin tänkta läsare (Albinsson Bruhner 2009).

För institutets ledning är den stora och allestädes närvarande utmaningen att värna miljön så att den fortsätter att vara en plats där kreativiteten flödar och produktiviteten är hög. Hur detta ska gå till är en ständigt pågående läroprocess och det är heller inte något som enkelt kan skrivas ner i några policydokument eller arbetsmanualer. Övertygelsen om att det IFN gör är viktigt och gör skillnad är dock fundamental.

IFN har nu funnits i 75 år och innehållet i denna bok visar att institutet har varit framgångsrikt. Det mest påtagliga beviset för att institutet haft betydelse är det faktum att många tidigare medarbetare blivit så framgångsrika och gjort så stora insatser på breda områden i det svenska samhället. Alumniförteckningen talar sitt tydliga språk därvidlag.

Ett viktigt syfte med en jubileumsbok är att stanna upp, sammanfatta och unna sig att känna stolthet över vad som åstadkommit. För att även framdeles ligga i framkant både vad gäller forskningen och den mer policy- och debattinriktade delen av verksamheten måste vi förvalta och bygga vidare på det egna arvet och vidmakthålla och återskapa de betingelser som präglar framgångsrika intellektuella miljöer. De berättelser som tidigare medarbetare bidrar med i denna volym är i detta sammanhang utomordentligt värdefulla.

Jag är övertygad om att IFN har alla möjligheter att leva vidare och frodas långt in i framtiden under förutsättning att verksamheten håller hög kvalitet, dvs. akademisk världsklass, och att näringslivsrelevans fortsätter att vara en viktig ledstjärna i valet av utgångspunkter och frågeställningar. Ett varmt tack till alla nuvarande och tidigare medarbetare som medverkat till att institutet står starkt och kan se framtiden an med tillförsikt.

REFERENSER

- Albinsson Bruhner, Göran (2009), "Gyllene år". Kapitel 15 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Baumol, William J. (2010), *The Microtheory of Innovative Entrepreneurship*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Carlson, Benny och Mats Lundahl (2014), *Ett forskningsinstitut växer fram – IUI från grundandet till 1950*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Chamberlain, Johanna och Magnus Henrekson, red. (2014), *Institutet för Näringslivsforskning – Publikationer 1939–2013*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Collins, Jim (2009), *How the Mighty Fall and Why Some Companies Never Give in*. New York: Harper Collins.
- Henrekson, Magnus, red. (2009a), *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

- Henrekson, Magnus (2009b), "Från IUI till IFN: omställningen, nuläget och framtiden". Kapitel 38 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Henrekson, Magnus och Ulf Jakobsson (2009), "Vilket värde kan Institutet för Näringslivsforskning tillföra Svenskt Näringsliv och andra finansärer?". Kapitel 37 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Ruist, Erik (1946), "Standard Errors of the Tilling Coefficients Used in Confluence Analysis". *Econometrica*, vol. 14, nr 3, 235–241.
- Törnqvist, Gunnar (2008), *Kreativitet i tid och rum. Processer, personer och platser*. Stockholm: SNS Förlag.
- Zingales, Luigi (2012), *A Capitalism for the People*. New York: Basic Books.

FÖRFATTARPRESENTATION

Magnus Henrekson är professor och sedan 1 november 2005 vd för IFN. Han är född 1958 och uppväxt utanför Vadstena. Han studerade på grundnivå vid Handelshögskolan i Göteborg. Magnus Henrekson disputerade vid Handelshögskolan i Göteborg 1990 på avhandlingen *An Economic Analysis of Swedish Government Expenditure*. Förutom forskning om den offentliga sektorn analyserade han under denna tid effekterna av 1980-talets avreglering av de svenska kredit- och valutamarknaderna, bl.a. i boken *Räntebildningen i Sverige* (1988, 1991). Under avhandlingsarbetet var han gästforskare under ett år vid University of Michigan, Ann Arbor.

Henrekson var forskare vid Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning (FIEF) 1990–94. Han arbetade där främst med projekt kring förklaringar till varför den ekonomiska tillväxten varierar mellan länder. Han rekryterades till IFN 1995 där han var resten av 1990-talet. Vid denna tid kom hans forskning alltmer att inriktas mot entreprenörskapets ekonomi och mot att förklara företagsklimatets institutionella bestämningsfaktorer.

År 2000 tillträdde Henrekson en forskartjänst vid Handelshögskolan i Stockholm där han 2001 blev innehavare av Jacob Wallenbergs forskningsprofessur i ekonomi med särskild inriktning på det svenska näringslivets utveckling och den ekonomiska politiken. Efter att Henrekson blev chef för IFN uppehölls professuren på deltid till och med 2009.

INSTITUTIONERNAS EKONOMI

BETYDELSEN AV LAGAR, MORAL OCH ATTITYDER

NICLAS BERGGREN¹

ETT NYTT FORSKNINGSPROGRAM

År 1939 grundades Industriens Utredningsinstitut (IUI). Namnet, liksom institutets logotyp (två rykande skorstenar), för onekligen tankarna till samhälls-ekonomins ”hårda” sida: tung industri, produktion, realkapital och fysiskt arbete. I detta kapitel presenteras ett nytt forskningsprogram vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN) – IUI:s nya namn sedan 2006 (med ett bladverk som logotyp) – som betonar ekonomins ”mjuka” sida.

Forskningsprogrammet startades i slutet av 2013 och heter *Institutionernas ekonomi*. Det tar sin utgångspunkt i att ekonomin består av människor som i sitt handlande i hög grad påverkas av legala och kulturella faktorer, som lagar, regler, moral, normer, religion, tillit och tolerans. För att förstå vad som gör en ekonomi välfungerande krävs att ”mänskliga” faktorer av detta slag beaktas. För att bygga skorstenar krävs förvisso kapital och arbetskraft – men legala och kulturella faktorer kan förväntas påverka dels mängden kapital och arbetskraft, dels hur effektivt kapital och arbetskraft används. Det bör således finnas en koppling mellan ”mjuka”, i sig icke-ekonomiska, faktorer och ”hårda” utfall, som industriell produktion, jobbskapande och ekonomisk tillväxt.

För att ta ett exempel: Om människor i allmänhet litar på varandra, om det finns tillit dem emellan, blir transaktionskostnaderna lägre, vilket stimulerar ekonomisk verksamhet. För att komma överens om en affär krävs inte kilometerlånga skriftliga avtal, en stab av advokater och personer som övervakar att alla detaljer följs och som beivrar överträdelser – det räcker med ett handslag. Detta underlättar överenskommelser människor emellan, vilket förbättrar ekonomins funk-

¹ Jag tackar Magnus Henrekson och Martin Ljunge för värdefulla synpunkter. Detta kapitel bygger i hög grad på Berggren (2014).

tionssätt, med förväntat högre inkomster som resultat. Tillit kanske är avgörande för att fabriken med de två rykande skorstenarna kommer till! Mill (2006/1848, sid. 109) uttryckte det på följande vis (min översättning):

Samarbete är precis möjligt i proportion till hur mycket människor kan förlita sig på varandra. Det finns länder i Europa, med första klassens industriella förmåga, där det allvarligaste hindret för att kunna bedriva affärsverksamhet i stor skala är bristen på personer som anses pålitliga när det gäller mottagande och utbetalning av stora summor pengar.

Tillit kan i sin tur bero på vilken moralsyn som är spridd i samhället, t.ex. hur synen på fusk ser ut. Om människor har internaliserat en moral som säger att det är fel att utnyttja andra även i situationer där ingen ser vad de gör, finns goda förutsättningar för tillit att blomstra (Rose 2012).

I denna framställning använder jag mig av några centrala begrepp, som kan behöva definieras. Med ”institutioner” menar jag dels formella institutioner (dvs. samhällets nedtecknade lagar och regler), dels informella institutioner (dvs. moral och normer). Med ”sociala attityder” avser jag hur människor ser på, utvärderar och värderar varandra. Med ”kultur” menar jag informella institutioner, sociala attityder och de formella eller informella aktiviteter och organisationer som förmedlar och innefattar informella institutioner och sociala attityder (t.ex. religion). Som framgår överlappar begreppen varandra.

I detta kapitel kommer jag att presentera ett urval av den framväxande forskning som klargör hur dessa institutionella och kulturella faktorer uppstår och deras ekonomiska betydelse. Förhoppningen är att detta urval tydliggör vilket intressant och viktigt forskningsområde som IFN:s nya program tar sig an.

EN UTVECKLING AV NATIONALEKONOMIN

Nationalekonomin har genomgått flera utvecklingsfaser under 1900- och 2000-talen. Först rörde sig ämnet bort från de klassiska ekonomernas breda, av psykologi och filosofi präglade, förståelse av människans sätt att fungera och in i en mer reduktionistisk, formaliserad och abstrakt teorivärld. *Homo economicus*, en modell av den ekonomiska människan som rationell och egenintresserad nytto-maximerare, kom att dominera. Den institutionella och kulturella miljö i vilken denna människa handlade antogs oviktig eller specificerades inte.

På senare år har dock insikter om att institutionella och kulturella faktorer är viktiga förklaringar till hur ekonomier fungerar i olika avseenden – därför att dessa påverkar såväl människors preferenser och restriktioner som deras uppfattningar om hur världen fungerar – återigen blivit en del av den nationalekonomis-

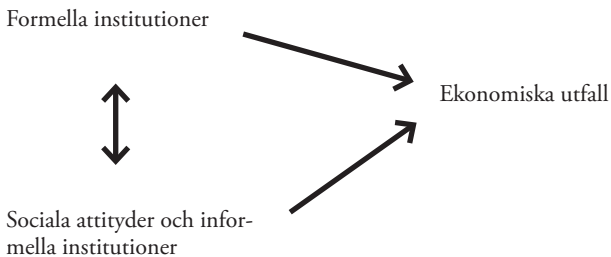
ka analysen.² Dessa faktorer innebär inte att synen på människan som tämligen rationell och egenintresserad nödvändigtvis överges, inte heller att formella modeller allmänt kastas ut, utan snarare att analysen utvidgas och berikas genom att nya bestämningsfaktorer till ekonomiskt beteende beaktas. Framförallt har denna forskning tagit en empirisk inriktning, inte minst i takt med att nya mått på institutionell kvalitet och kulturella fenomen har tagits fram.

Det började med att forskare som Douglass North, Ronald Coase, Nathan Rosenberg och (i Sverige) Johan Myhrman och Pavel Pelikan betonade de formella institutionernas (dvs. lagars och reglers) betydelse för att förstå hur västvärlden har kunnat utveckla ett så högt välstånd. Forskning i deras anda har belagt att inte minst skydd av privat ägande, en välfungerande rättsstat och en effektiv och icke-korrupt offentlig förvaltning är väsentliga för att ekonomins aktörer ska våga och vilja satsa på innovativ och produktiv verksamhet för att därigenom, ekonomisk tillväxt ska uppstå.

På senare år har denna forskning kompletterats med studier av hur informella institutioner, dvs. moraliska uppfattningar och normer, har ekonomisk betydelse, men också med ekonomiska analyser av kulturella faktorer, som religion, tillit och tolerans.

Figur 1 illustrerar några centrala samband som studeras i denna forskningsinriktning.

FIGUR 1. Centrala samband

Not: Sociala attityder och informella institutioner kallas sammantaget ibland för ”kultur” i denna framställning.

² För två utmärkta forskningsöversikter, se Guiso, Sapienza och Zingales (2006) och Alesina och Giuliano (2013).

Formella institutioner kan tänkas påverka kulturella faktorer (sociala attityder och informella institutioner) och kulturella faktorer kan tänkas påverka de formella institutionerna. Båda dessa faktorer kan tänkas påverka ekonomiska utfall, vilket kan vara sådant som ekonomisk tillväxt, inkomstnivåer, entreprenörskap, innovationer eller statens storlek. (Sedan kan ekonomiska utfall tänkas påverka de andra två variablerna, men det går vi inte in på här.)

I de tre följande avsnitten är min avsikt att presentera en del forskning som illustrerar hur dessa samband kan se ut och att detta är ett fruktbart forskningsområde, där vi som IFN-forskare i det nya programmet hoppas kunna bidra.

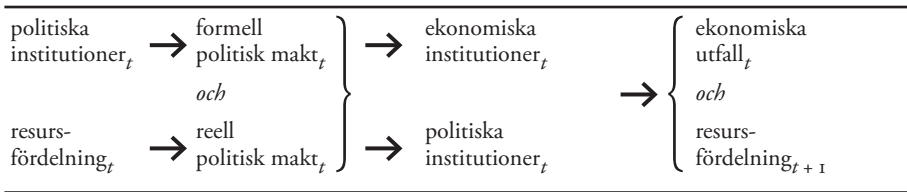
FORMELLA INSTITUTIONER OCH EKONOMISKA UTFALL

Ekonomiskt beslutsfattande äger inte rum i ett vakuum: det sker alltid i en institutionell kontext. Att analytiskt utgå från en steril beslutssituation där institutioner inte beaktas eller antas existera utan att de specificeras ger i bästa fall en ofullständig förståelse av ekonomiskt beslutsfattande och i värsta fall en helt missvisande bild. Formella institutioner i form av lagar och regler påverkar beslutsfattande på flera sätt. Dels utgör de *restriktioner*: de sätter gränser för beslutsfattandet och innefattar beivrande av överträdelse. Det gör vissa typer av handlingar, som är förbjudna och behäftade med påföljd, mindre sannolika. Dels *möjliggör* de beslutsfattande: det kan röra sig om kollektiva beslutsregler som gör att gemensamma problem lättare kan hanteras (på ett angivet sätt, t.ex. via majoritetsbeslut för att finansiera infrastrukturprojekt).

Formella institutioner kan vidare vara både politiska och ekonomiska. Konstitutioner specificerar politiska institutioner, vilka möjliggör och sätter gränser för det politiska beslutsfattandet. Detta beslutsfattande kan sedan ha ekonomiska konsekvenser genom att påverka vilken typ av beslut som fattas, särskilt vilka lagar som stiftas. Det finns inget som säger att de formella institutioner som utvecklas är ekonomiskt effektiva. Som North (1990, sid. 110) formulerar det (min översättning): ”Länder i tredje världen är fattiga därför att de institutionella restriktionerna är sådana att avkastningen på politisk/ekonomisk verksamhet inte uppmuntrar till produktiva aktiviteter”. De formella institutionerna påverkar alltså i hög grad de incitament som politikens och ekonomins aktörer möter – och det blir därför viktigt att utforma dessa regelverk på ett sätt som uppfyller allmänt omfattade mål om välförhållandestillväxt.

Ett sätt att illustrera formella institutioners ekonomiska betydelse återges i figur 2.

FIGUR 2. Sambandet mellan formella institutioner och ekonomiska utfall

Källa: Acemoglu, Johnson och Robinson (2005).

Utgångspunkten är att det finns två slags formella institutioner: politiska och ekonomiska. De förra syftar på de regler som styr den politiska maktutövningen (varav konstitutionen är mest fundamental) och de senare på de regler som politiker beslutar ska gälla för ekonomisk verksamhet (t.ex. äganderätt, skatter och regleringar). Fokus ligger vidare på institutioners ekonomiska konsekvenser, där tesen är att skillnader i ekonomisk utveckling mellan länder i huvudsak beror på skillnader i utformningen av de ekonomiska institutionerna, vilka i sin tur påverkas av utformningen av de politiska institutionerna. I tidpunkt t finns en uppsättning politiska institutioner och en resursfördelning. Dessa två faktorer avgör vilka som har politisk makt i tidpunkt t , både i formell och i reell mening. Detta politiska maktinnehav avgör hur de ekonomiska institutionerna ser ut. De ekonomiska institutionerna i tidpunkt t avgör i sin tur hur ekonomin fungerar i tidpunkt t vad gäller skapandet av sådant som välstånd och sysselsättning ("ekonomiska utfall"). De avgör också den framtida resursfördelningen, som påverkar den reella maktutövningen. Denna process fortsätter sedan, period efter period.

Forskningen har under de senaste decennierna belagt att det spelar roll hur formella institutioner utformas. Vad gäller ekonomiska institutioner har västvärldens enorma välståndsutveckling från tiden för den industriella revolutionen och framåt främst kopplats till sådant som maktindelning och skydd av privat ägande, både i ekonomisk-historiska och nationalekonomiska analyser.³

Om litteraturen är tämligen enig om äganderättens grundläggande betydelse är samsynen inte lika uttalad när det gäller politiska institutioner. För att exemplifiera tar jag här kort upp tre institutioner: valsysteem, styrelseskick och utform-

3 Se t.ex. North och Thomas (1973), Pelikan (1979), Rosenberg och Birdzell (1986), Eggertsson (1990), Mokyr (1990), Myhrman (1994), Coase (1998), Persson och Tabellini (2003), Rodrik, Subramanian och Trebbi (2004), Acemoglu, Johnson och Robinson (2005), de Haan, Lundström och Sturm (2006) och Acemoglu och Robinson (2012). För forskningsöversikter om hur skydd av privat ägande påverkar ekonomisk tillväxt, se Waldenström (2005), Asoni (2008) och Besley och Ghatak (2010). För översikter om hur politiska institutioner har ekonomiska effekter, se Berggren och Karlson (2006) och Voigt (2011).

ning av den lagstiftande församlingen. Den viktigaste studien utgörs alltså av Persson och Tabellini (2003). De finner bl.a. att majoritetsvals-system innebär en mindre offentlig sektor, en mindre välfärdsstat och mindre omfattande budgetunderskott än proportionella valsystem. Vidare är presidentiella system förknippade med mindre offentlig sektor och mindre välfärdsstat, jämfört med parlamentariska. Det har dock visat sig att vissa av dessa resultat inte är robusta.⁴

En annan typ av institution som har studerats är den lagstiftande församlingens organisation. Congleton (2006) rapporterar att politiska beslut ligger mer i linje med medianväljarens långsiktiga preferenser i tvåkammerssystem; Bradbury och Crain (2002) finner att ju starkare tvåkammerslaget är i USA:s delstatsförsamlingar, desto lägre är delstatens utgifter och omfördelning; ett liknande resultat för ett tvärsnitt av länder erhålls av Plümpert och Martin (2003). En förklaring kan vara att beslutsfattande i tvåkammerssystem blir svårare för särintressen att påverka; likaså kan långsiktighet främjas om förslag belyses av kammare med lite olika sammansättning och tidshorisont. Detta för oss in på en annan aspekt av parlamentet: mandatperiodens längd. Man kan där tänka sig två effekter. Å ena sidan kan en längre mandatperiod fjärma politikerna från väljarnas återkommande utvärdering, vilket kan leda till inflytande för särintressen. Å andra sidan kan längre mandatperioder tänkas förlänga politikernas tidshorisont, så att de tänker mer långsiktigt och inte så ofta på att bli omvalda. Crain (2002) finner att den senare effekten verkar dominera: Ju längre mandatperioder, desto större andel av de offentliga utgifterna går till investeringar snarare än till konsumtion, vilket antyder ett långsiktigt tänkande som troligen är tillväxtstimulerande.

Vad gäller maktindelning, som tvåkammerssystem är ett exempel på och som har lyfts fram som historiskt viktigt för Storbritanniens ekonomiska utveckling av North och Weingast (1989), är de empiriska resultaten från modern tid blandade. Medan Pitlik (2011) finner en positiv effekt på graden av liberalisering efter kriser ju starkare restriktionerna är på den exekutiva makten, finner Dahl (2012) att styrkan på ”vetospelarna” i politiska system är relaterad till en större stat. Man kan kanske förstå detta senare resultat som en följd av samverkan vetospelare emellan eller på oförmåga för ett system med starka vetospelare att genomföra reformer som minskar staten.

Med dessa nedslag har jag försökt illustrera att pilen i figur 1 från formella institutioner till ekonomiska utfall motsvaras av verkliga förhållanden och att det, i enlighet med figur 2, är viktigt att beakta både politiska och ekonomiska formella institutioner när man försöker uppnå goda ekonomiska utfall.

4 Se Blume m.fl. (2009) och Dahl (2012). Resultaten för valsystem står sig bättre än resultaten för styrelseskick (presidentialism/parlamentarism).

KULTUR OCH EKONOMISKA UTFALL

Människan verkar inte bara bland formella institutioner: Hon är också en del av ett kulturellt sammanhang. Olika kulturella faktorer – sociala attityder, som tillit och tolerans, och informella institutioner, som moral och normer – kan påverka ett samhälles utveckling på märkbara sätt, också ekonomiskt.⁵ Därför blir det intressant för forskningen att visa vilka kulturella faktorer som spelar roll och på vilket sätt.⁶

En anledning till att nationalekonomer har varit tveksamma till att beakta kultur kan vara att begreppet är diffust och att det inte så lätt går att infoga i sedvanliga nationalekonomiska modeller. En annan kan vara brist på data. På senare år dock har alltmer data blivit tillgängliga, vilket möjliggör empiriska studier.

Det finns många kulturella variabler att studera. Alesina och Giuliano (2013) nämner följande: tillit, individualism/kollektivism, familjeband, generell/begränsad moral, attityder till arbete, syn på fattigdom samt religion. Av utrymmesmässiga skäl väljer jag här att fokusera på forskningen om tillit, dels därför att den är mest omfattande, dels därför att det är den kulturella variabel som kanske intresserar flest forskare i IFN:s nya program.⁷

Varför kan tillit förväntas påverka ekonomins funktions sätt? Vi har redan berört detta i inledningen till detta kapitel, och insikten uttrycks väl av Algan och Cahuc (2013, sid. 52, min översättning): ”I grunden uppkommer tillitens ekonomiska effektivitet av det faktum att den gynnar samarbete och därigenom underlättar ömsesidigt gynnsamma transaktioner när kontrakt inte är fullständiga och när information inte är perfekt”. Man kan till denna ”mikroekonomiska” för-

5 Guiso, Sapienza och Zingales (2006, sid. 23) definierar kultur som ”de sedvanebaserade trosföreställningar och värderingar som etniska, religiösa och sociala grupper förmedlar relativt oförändrade från en generation till en annan” (min översättning). Notera att kultur alltså omfattar både uppfattningar om hur världen är beskaffad och uppfattningar om hur världen *bör vara* beskaffad, dvs. värderingar eller preferenser.

6 En egenskap hos kultur är stabilitet: Många kulturella variabler förändras långsamt över tid, och de har t.ex. visat sig bestå efter emigration. Helliwell, Wang och Xu (2014) relaterar tillit och generositet bland invandrare i 130 länder till tillit och generositet i deras hemländer. De finner att hemlandets tillitsnivå präglar dem betydligt mer än det nya landets (särskilt när hemlandets tillitsnivå är låg). Resultaten för generositet är svagare men snarlika. Andra studier finner bestående effekter på invandras barn av hemlandets kultur (se t.ex. Algan och Cahuc 2010). En fördel med stabiliteten i kulturella variabler är att det blir mer övertygande att se dem som exogena, vilket gör att problem med risk för omvänd kausalitet i empiriska studier blir mindre.

7 Med ”tillit” avses här enbart generaliserad eller social tillit, dvs. tillit till människor i allmänhet, som man inte känner eller känner till särskilt mycket om. Sådan tillit skiljer sig från partikulär tillit, som handlar om tillit till personer man känner eller känner till mycket om. Det finns också tillit till organisationer och myndigheter av olika slag.

klaring kanske även lägga en ”makropolitisk”: att tillit förbättrar effektiviteten och ärligheten i den offentliga förvaltningen och i den demokratiska politiken (Putnam 1993; Bjørnskov 2010). Detta är gynnsamt för ekonomins aktörer, som önskar smidighet, ärlighet och förutsägbarhet från den offentliga makten.

Den empiriska litteraturen använder sig främst av ett enkätmått från World Values Survey. Frågan lyder (min översättning): ”Anser du i allmänhet att de flesta människor går att lita på eller att du inte kan vara försiktig nog?”. Den andel som svarar att de flesta människor går att lita på utgör måttet på tillit. Data finns för många av världens länder från början av 1980-talet och framåt, med maximalt fem datapunkter. En sjätte version av enkäten färdigställs under 2014. I topp ligger de skandinaviska länderna, med tillitsnivåer på ca 65 procent.⁸

De första studierna om tillit och tillväxt utgörs av Knack och Keefer (1997) och Zak och Knack (2001). Den förra studien finner t.ex. att bland de 29 länder som ingår är sambandet mellan tillit och tillväxt positivt: En ökning av tilliten med tio procentenheter medför en ökning i tillväxttakten på 0,8 procentenheter. Liknande resultat erhålls i den senare studien, med ett större antal länder.⁹

Senare studier har undersökt sambandet mellan tillit och inkomst. Algan och Cahuc (2010) använder sig av en nydanande metod för att försäkra sig om att de skattar en kausal effekt: De tar fram ett mått på tilliten i olika länder genom att se på den ”ärvda” tilliten hos andra generationens invandrare i USA, utifrån utgångspunkterna att tilliten hos föräldrar och barn är snarlik och att föräldrarnas tillit motsvaras av tilliten i hemlandet. Barnens ärvda tillit blir ett mått på tilliten i hemlandet, som inte kan påverkas av den beroende variabeln, inkomst i det landet. Dessutom gör de detta för olika tidpunkter. De finner ett starkt samband mellan tillit och inkomst per capita i olika länder. Som illustration finner de att om Afrika hade haft samma tillit som Sverige skulle dess inkomst per capita ha varit 546 procent högre år 2000. Motsvarande siffra för Ryssland är 69 procent och för Tyskland 7 procent.

Ytterligare studier har undersökt relationen mellan tillit och inkomst på individnivå. Butler, Guiliano och Guiso (2009) finner att relationen är puckelformad: dvs. personer som är mer tillitsfulla har högre inkomst – men bara upp till en viss gräns. Därefter minskar inkomsten med graden av tillit. Författarna menar att den negativa relationen kan förklaras med att mycket tillitsfulla personer kan vara *för* optimistiska och godtrogna. Personer med låg tillit tenderar däremot att ha

8 Det finns även experimentella tillitsstudier – se t.ex. Berggren och Jordahl (2006a) för en koncis översikt samt Algan och Cahuc (2013).

9 Robustheten i resultaten kom sedan att testas av Beugelsdijk m.fl. (2004) och av Berggren, Elinder och Jordahl (2008). Den förra studien indikerar robusthet, den senare att graden av robusthet är svagare men ändå starkare än för de flesta andra tillväxtrelaterade variabler.

en pessimistisk syn på tillvaron, vilket förvisso gör att de inte lurar eller investerar alltför lättvindigt särskilt ofta, men de satsar inte heller på lönsamma karriärer och projekt i samma utsträckning som personer med högre tillit. Ljunge (2014a) tittar också på individdata och använder sig av en klurig metod för att säkerställa kausalitet: Han använder den tillit invandrare i Europa har ”ärvt” från sina hemländer som instrument för individuell tillit i det land de utvandrade till. Han finner att den ”ärvda” tilliten hos andra generationens invandrare har ekonomisk betydelse. Hög tillit är förknippad, inte bara med högre inkomst, utan också med högre arbetsutbud, kortare tid i arbetslöshet och högre utbildningsnivå.

Tillit har också visat sig kunna stimulera ekonomiskt beteende på det finansiella området. Guiso, Sapienza och Zingales (2004) finner att socialt kapital, som är ett vidare begrepp än tillit men som i det här fallet är nära relaterat, påverkar människors benägenhet att använda checkar, att investera på aktiemarknaden och att använda sig av formella kreditkällor. Detta i Italien. De finner också att denna effekt är starkare där rättssystemet är svagt och bland lågutbildade. Samma forskare rapporterar i Guiso, Sapienza och Zingales (2008) att brist på tillit förklarar lågt deltagande på aktiemarknaden. Vidare etableras i Guiso, Sapienza och Zingales (2009) ett samband mellan bilateral tillit och omfattningen av handel och investeringar länder emellan. Effekten är starkare för varor vars byte i högre grad bygger på tillit.

Jag har här gjort några nedslag i en stor och växande forskningslitteratur som visar att kulturella faktorer, inte minst tillit, har ekonomisk betydelse. Onekligen finns utrymme för fler studier, och det nya programmet på IFN syftar till att stimulera sådan ny forskning.

FORMELLA INSTITUTIONER OCH KULTUR – HUR PÅVERKAR DE VARANDRA?

En typ av samband från figur 1 återstår att beröra: det mellan formella institutioner och kulturella faktorer. Ett talande exempel utgörs av Putnams (1993) studie av grunden till varför norra och södra Italien har utvecklats så olika. Han fann bl.a. att en reform av regionernas styrelseskick, som gjordes formellt lika i hela landet, gav väldigt olika utfall. Medan regionerna i norr fungerade väl, präglades styrelsen av regionerna i söder av ineffektivitet. Den förklaring han fann var att det sociala kapitalet skiljer sig åt mellan dessa delar av Italien, vilket har historiska förklaringar i det att de formella institutionerna har skiljt sig åt. I norr fanns redan på 1100-talet fria städer med deltagardemokrati, vilket skapade en känsla av samhörighet och en förmåga att producera kollektiva nyttigheter. I söder var styret mer auktoritärt och hierarkiskt: än i dag finns där mer av misstänksamhet och en inriktning mot att lita på den egna gruppen snarare än på människor i

allmänhet. Guiso, Sapienza och Zingales (2013) finner empiriskt stöd för denna tes: En italiensk stads sociala kapital i dag kan relateras till hur pass fri staden var under medeltiden. En formell institution gav alltså upphov till långvariga kulturella – sociala och ekonomiska – konsekvenser.¹⁰

På detta område har de forskare som ingår i det nya programmet vid IFN själva gjort en del forskning, som jag här i korta ordalag vill ge några smakprov på, jämte en del forskning av andra.

HUR FORMELLA INSTITUTIONER KAN PÅVERKA KULTUR

I en serie analyser har Assar Lindbeck med medförfattare satt fokus på välfärdsstatens effekter på vissa sociala normer, särskilt sådana som har med ianspråktagande av välfärdsstatens förmåner och med arbete att göra – se t.ex. Lindbeck (1995, 1997) samt Lindbeck, Nyberg och Weibull (1999, 2003). Benägenheten att nyttja bidrag kan t.ex. påverkas av hur många andra som anser det vara acceptabelt att låta sig finansieras av offentliga medel. Detta är ett exempel på hur formella institutioner kan beröra informella institutioner (men också på motsatsen: hur välfärdsstatens utformning i sin tur kan påverkas av sociala normer). I en empirisk studie finner Ljunge (2012, 2013) att yngre generationer använder sjukförsäkringen oftare än äldre generationer. Närmare bestämt är det 20 procentenheter fler bland unga som anmäler sig sjuka jämfört med föregående generation (med beaktande av skillnader i ålder, utbildning, inkomst och familjeförhållanden). Detta visar hur snabbt välfärdsstaten kan påverka sociala normer: hur acceptabelt det anses vara att sjukskriva sig.

Berggren och Jordahl (2006b) undersöker hur graden av marknadsekonomi, såsom det mäts av det ekonomiska frihetsindexet,¹¹ påverkar tillit. Marknadsekonomin institutioner kvantifieras på fem områden: statens storlek, skyddet av privat ägande och rättssystemets kvalitet, penningpolitik, regler för handel och kapitalflöden samt regleringar. Forskarna finner stöd för att skyddet av privat ägande och rättssystemets kvalitet stimulerar tillit människor emellan. Detta kan förklaras genom att marknadsekonomin, som bygger på frivilliga transaktioner och interaktioner med såväl vänner som främlingar inom ramen för den förutsäg-

10 Även om kulturella variabler tenderar att vara relativt stabila finns det vissa som förändras relativt snabbt. Om man ser kultur som bestående dels av preferenser, dels av trosuppfattningar, kan man tänka sig att de senare kan förändras snabbare än de förra, som i högre grad tenderar att överföras mellan generationer och som inte lika lätt påverkas av intryck från omgivningen. Härmed blir det också intressant att studera kultur som en beroende variabel. Se vidare i Alesina och Giuliano (2013, sid. 4–6).

11 Se www.freetheworld.com.

barhet rättsstaten ger, innefattar båda incitament och mekanismer för uppkomst av tillit. Experimentella resultat i Henrich m.fl. (2001) går i samma riktning: I en studie av 15 små förindustriella samhällen förklarar graden av marknadsintegration bl.a. graden av samarbete i experimentella spel.

Berggren och Nilsson (2013) finner att vissa ekonomiska och institutionella faktorer spelar roll för uppkomsten av tolerans (mätt som den andel som inte motsätter sig en medlem av en viss grupp som granne). Särskilt tolerans mot homosexuella tycks stimuleras av sådana faktorer, i synnerhet av en penningpolitik som resulterar i låg och stabil inflation, men även av skydd av privat ägande och rättssystemets kvalitet. Det kan tolkas som att människor som lever i en stabil och förutsägbar ekonomisk miljö lättare kan känna tolerans mot minoriteter.

Även politiska institutioner är av betydelse. Ljunge (2014b) visar att andra generationens invandrare med en far från ett mer demokratiskt land uttrycker högre tillit än de med en far från ett mindre demokratiskt land. Det är belägg för att mindre hierarkiska politiska institutioner främjar tillit.

HUR KULTURELLA FAKTORER KAN PÅVERKA FORMELLA INSTITUTIONER

Det pågår en diskussion om huruvida välfärdsstaten skapar tillit eller om tillit möjliggör uppkomsten av och överlevnadskraften hos välfärdsstaten. I båda fallen accepteras utgångspunkten att det finns skäl att tro att kulturella faktorer kan relateras till de formella institutioner som går under beteckningen välfärdsstaten. Kumlin och Rothstein (2005) menar, på basis av enkätdata, att den universella välfärdsstaten skapar tillit genom att människor möter generella regler och tjänstemän som följer dessa, till skillnad från andra system, där behovsprövning underminerar tillit. Denna mekanism ifrågasätts i Bergh och Bjørnskov (2011) och i Bjørnskov och Tinggaard Svendsen (2013). Genom att konstruera historiska tillitsserier finner dessa indikationer på motsatt kausal relation: Tilliten kom före välfärdsstaten och skapade en social eller kulturell grund för att möjliggöra och upprätthålla den. Den förra studien rapporterar t.ex. att ju högre historisk tillit ett land hade, desto större är de offentliga utgifterna som andel av BNP och ju mindre regleringar används.

En annan studie, Berggren och Bjørnskov (2013), undersöker hur religiositet påverkar skyddet av privat ägande och rättssystemets kvalitet. Religion rent allmänt är ett kulturellt fenomen som kan tänkas påverka såväl sociala attityder som informella institutioner. Detta kan i sin tur påverka människors inställning till formella institutioner. Nyss nämnda studie påvisar ett negativt samband mellan den andel i ett land som säger att religion utgör ett viktigt inslag i deras dagliga liv och hur väl privat ägande skyddas och hur väl rättssystemet fungerar. Sambandet

gäller bara i demokratier och antyder att det uppstår som ett resultat av religiösa människors deltagande i den politiska processen. Möjliga förklaringar: att religiösa på grund av värnande om fattiga inte prioriterar skydd av privat ägande, att religiösa har normsystem som ses som substitut till rättsstaten, att religiösa tror på rättvisa efter döden och prioriterar den lägre dessförinnan och att religiösa har lägre social tillit (Berggren och Bjørnskov 2011), vilket försvårar produktion av kollektiva nyttigheter.

För att knyta an till tillit visar Berggren, Daunfeldt och Hellström (2014) att denna sociala attityd är relaterad till en formell institution på det penningpolitiska området: hur oberoende centralbanken är i olika länder. Närmare bestämt är relationen formad som ett upp- och nedvänt U. Vid låga och höga tillitsnivåer är centralbanksoberoendet lägre än vid mellannivåer. Den förklaring som ges är att vid låga tillitsnivåer är *förmågan* att komma överens för låg för en institutionell reform, och vid höga nivåer är *behovet* av centralbanksberoende litet, vilket skapar ett svagt reformtryck.

Ytterligare ett intressant resultat som involverar tillit redovisas i Aghion m.fl. (2010). Det rör sambandet mellan tillit och graden av reglering av en ekonomi – som visar sig vara negativt. Forskarna menar att bristande tillit skapar efterfrågan på regleringar, medan regleringar i sin tur försvårar uppkomsten av tillit.

Slutligen: En annan social attityd av vikt är individualism (kontra kollektivism). Trots att man skulle kunna tro att en fokusering på den egna individen försvårar produktionen av kollektiva nyttigheter, visar Gorodnichenko och Roland (2013) på att en individualistisk kultur påverkar demokratisering positivt.¹²

SLUTORD

En ekonomi består av mer än skorstenar. Med några nedslag i ett nytt och växande forskningsfält har jag försökt visa att den mest hårda ekonomiska verksamhet tycks förmå blomstra först om de underliggande institutionella och kulturella förhållandena ser ut på ett visst sätt. Det handlar om skydd för privat ägande, ett välfungerande rättssystem, en välfungerande offentlig förvaltning – men också om sociala attityder som tillit och tolerans och informella institutioner som moral och normer rörande arbete och ärlighet. Att förstå hur faktorer av det här slaget bestäms och vilka konsekvenser deras frånvaro ger upphov till är avgörande för om man vill uppnå en välfungerande, växande ekonomi – som i sig kan ses som moraliskt tilltalande (Friedman 2005).

Apropå moral har marknadsekonomin på senare år kritiserats, inte minst av filo-

¹² Individualism har också visat sig vara gynnsamt för innovationsgrad och ekonomisk tillväxt: se Gorodnichenko och Roland (2011a, 2011b).

sofer, för att vara grundad i en instrumentell syn på människan, som varandes styrd av egoism och präglad av ett ständigt förmerande av materiella tillgångar. Detta anses i sin tur ha trängt undan intern motivation och dygder av olika slag. Bruni och Sugden (2013) ger dock svar på tal och skriver (sid. 143, min översättning):

Vår centrala idé är att marknadens allmänna fördelar ska förstås som de samlade ömsesidiga fördelar som kommer individer till del genom deltagande i frivilliga transaktioner, och att marknadedygden är personlighetsdrag som bidrar till att uppnå denna typ av gemensamma fördelar. För en dygdig marknadsdeltagare är gemensamma fördelar inte bara en lyckosam bieffekt av individens strävan efter att tillgodose sitt egenintresse: Han eller hon *strävar medvetet* efter att transaktioner med andra ska vara ömsesidigt fördelaktiga.

De marknadedygder som tas upp är universalism (att man inte avvisar människor på grund av godtycklig gruppstillhörighet), företagsamhet och förmågan att vara alert, respekt för handelspartners uppfattningar, tillit och pålitlighet, acceptans av konkurrens, inriktning mot självhjälp (att inte ligga andra till last), icke-rivalitet (generositet mot andra) och stoicism gällande belöningar. Bruni och Sugden menar att marknaden i hög grad präglas av människor med dessa dygder – och att marknaden stimulerar dem, vilket för dem utgör ett försvar av marknadsekonomin. Det förtjänar att påpekas att forskning av det slag som har presenterats i detta kapitel ger dem visst stöd, vilket visar på forskningens relevans för vidare attityder till ekonomiska system och ekonomisk politik. Jag tänker t.ex. på Berggren och Jordahls (2006) resultat, att en av marknadsekonomin mest fundamentala institutioner, skydd av privat ägande och ett högkvalitativt rättssystem, tycks kunna generera tillitsfulla människor.¹³

Men mer forskning behövs, som belyser inte minst olika kulturella faktorer betydelse för samhällets sätt att fungera och hur de ”goda” attityderna och normerna kan förstärkas. Dels behöver nya faktorer och samband studeras, dels behöver metoder användas och utvecklas som trovärdigt identifierar kausala samband. Med forskningsprogrammet Institutionernas ekonomi hoppas IFN:s forskare kunna bidra.

13 Därmed inte sagt att marknadsekonomin är perfekt eller att det inte finns inslag i den som har motsatt verkan (Hirschman 1982). T.ex. vore det intressant att studera delar av de finansiella marknaderna och deras konsekvenser för sociala attityder som tillit. Notera att forskningen om sådant som dygder och moral i sig inte avser att vara normativ: dess syfte är att beskriva samband och effekter.

REFERENSER

- Acemoglu, Daron, Simon Johnson och James A. Robinson (2005), "Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth". Sid. 385–472 i Philippe Aghion och Steven N. Durlauf, red., *Handbook of Economic Growth. Volume 1B*. Amsterdam: Elsevier.
- Acemoglu, Daron och James A. Robinson (2012), *Why Nations Fail*. New York: Crown.
- Aghion, Philippe, Yann Algan, Pierre Cahuc och Andrei Shleifer (2010), "Regulation and Distrust". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 125, nr 3, 1015–1049.
- Alesina, Alberto och Paola Giuliano (2013), "Culture and Institutions". NBER Working Paper nr 19750. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Algan, Yann och Pierre Cahuc (2010), "Inherited Trust and Growth". *American Economic Review*, vol. 100, nr 5, 2060–2092.
- Algan, Yann och Pierre Cahuc (2013), "Trust, Growth, and Well-Being: New Evidence and Policy Implications". Sid. 49–120 i Philippe Aghion och Steven N. Durlauf red., *Handbook of Economic Growth. Volume 2A*. Amsterdam: Elsevier.
- Asoni, Andrea (2008), "Protection of Property Rights and Growth as Political Equilibria". *Journal of Economic Surveys*, vol. 22, nr 5, 953–987.
- Berggren, Niclas (2014). "Ekonomins grund i kultur och institutioner". *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, vol. 67, nr 1, 6–15.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2011), "Is the Importance of Religion in Daily Life Related to Social Trust? Cross-Country and Cross-State Comparisons". *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 80, nr 3, 459–480.
- Berggren, Niclas och Christian Bjørnskov (2013), "Does Religiosity Promote Property Rights and the Rule of Law?". *Journal of Institutional Economics*, vol. 9, nr 2, 161–185.
- Berggren, Niclas, Sven-Olov Daunfeldt och Jörgen Hellström (2014), "Social Trust and Central-Bank Independence". *European Journal of Political Economy*, vol. 34, nr juni, 425–439.
- Berggren, Niclas, Mikael Elinder och Henrik Jordahl (2008), "Trust and Growth: A Shaky Relationship". *Empirical Economics*, vol. 35, nr 2, 251–274.
- Berggren, Niclas och Henrik Jordahl (2006a), "Tillitens ekonomi". *Ekonomisk Debatt*, vol. 34, nr 3, 41–54.
- Berggren, Niclas och Henrik Jordahl (2006b), "Free to Trust: Economic Freedom and Social Capital". *Kyklos*, vol. 59, nr 2, 141–169.
- Berggren, Niclas och Nils Karlson (2006), "Konstitutionell ekonomi – lärdomar för Grundlagsutredningen". *Ekonomisk Debatt*, vol. 34, nr 7, 44–56.
- Berggren, Niclas och Therese Nilsson (2013), "Does Economic Freedom Foster

- Tolerance?” *Kyklos*, vol. 66, nr 2, 177–207.
- Bergh, Andreas och Christian Bjørnskov (2011), ”Historical Trust Levels Predict the Current Size of the Welfare State”. *Kyklos*, vol. 64, nr 1, 1–19.
- Besley, Timothy och Maitreesh Ghatak (2010), ”Property Rights and Economic Development”. Sid. 4525–4595 i Dani Rodrik och Mark R. Rosenzweig, red., *Handbook of Development Economics*, Vol. 5. Amsterdam: North-Holland.
- Beugelsdijk, Sjoerd, Henri L. F. De Groot och Anton B. T. M. van Schaikz (2004), ”Trust and Economic Growth: A Robustness Analysis”. *Oxford Economic Papers*, vol. 56, nr 1, 118–134.
- Bjørnskov, Christian (2010), ”How Does Social Trust Lead to Better Governance? An Attempt to Separate Electoral and Bureaucratic Mechanisms”. *Public Choice*, vol. 144, nr 1–2, 323–346.
- Bjørnskov, Christian och Gert Tinggaard Svendsen (2013), ”Does Social Trust Determine the Size of the Welfare State? Evidence Using Historical Identification”. *Public Choice*, vol. 157, nr 1–2, 269–286.
- Blume, Lorenz, Jens Müller, Stefan Voigt och Carsten Wolf (2009), ”The Economic Effects of Constitutions: Replicating – and Extending – Persson and Tabellini”. *Public Choice*, vol. 139, nr 1–2, 197–225.
- Bradbury, John C. och W. Mark Crain (2002), ”Bicameral Legislatures and Fiscal Policy”. *Southern Economic Journal*, vol. 68, nr 3, 646–659.
- Bruni, Luigino och Robert Sugden (2013), ”Reclaiming Virtue Ethics for Economics”. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 27, nr 1, 141–164.
- Butler, Jeffrey, Paola Giuliano och Luigi Guiso (2009), ”The Right Amount of Trust”. NBER Working Paper nr 15344. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Coase, Ronald H. (1998), ”The New Institutional Economics”. *American Economic Review*, vol. 88, nr 2, 72–74.
- Congleton, Roger D. (2006), ”On the Merits of Bicameral Legislatures: Intragovernmental Bargaining and Policy Stability”. Sid. 163–188 i Roger D. Congleton och Birgitta Swedenborg, red., *Democratic Constitutional Design and Public Policy: Analysis and Evidence*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Crain, W. Mark (2002), ”Sources of Inefficiency in Representative Democracy: Evidence on Public Investments across Nations”. *Economics of Governance*, vol. 3, nr 1, 171–181.
- Dahl, Casper H. (2012), *The Uncertain Effects of Constitutions: Investigating Cross-National Patterns in Rent Seeking and Government Spending*. Doktorsavhandling, Statsvetenskapliga institutionen, Köpenhamns universitet.
- de Haan, Jakob, Susanna Lundström och Jan-Egbert Sturm (2006), ”Market Oriented Institutions and Policies and Economic Growth: A Critical Survey”. *Journal of Economic Surveys*, vol. 20, nr 2, 157–191.

- Eggertsson, Thráinn (1990), *Economic Behavior and Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Friedman, Benjamin M. (2005), *The Moral Consequences of Economic Growth*. New York: Knopf.
- Gorodnichenko, Yuriy och Gérard Roland (2011a), "Which Dimensions of Culture Matter for Long-Run Growth?". *American Economic Review*, vol. 101, nr 3, 492–498.
- Gorodnichenko, Yuriy och Gérard Roland (2011b), "Individualism, Innovation, and Long-Run Growth". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, vol. 108, nr 4, 21316–21319.
- Gorodnichenko, Yuriy och Gérard Roland (2013), "Culture, Institutions and Democratization". Manuskript, University of California, Berkeley.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2004), "The Role of Social Capital in Financial Development". *American Economic Review*, vol. 94, nr 3, 526–556.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2006), "Does Culture Affect Economic Outcomes?". *Journal of Economic Perspectives*, vol. 20, nr 2, 23–48.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2008), "Trusting the Stock Market". *Journal of Finance*, vol. 63, nr 6, 2557–2600.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2009), "Cultural Biases in Economic Exchange?". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 124, nr 3, 1095–1131.
- Guiso, Luigi, Paola Sapienza och Luigi Zingales (2013), "Long-Term Persistence". Manuskript, Northwestern University, Evanston, IL.
- Helliwell, John F., Shun Wang och Jinwen Xu (2013), "How Durable Are Social Norms? Immigrant Trust and Generosity in 132 Countries". NBER Working Paper nr 19855. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Henrich, Joseph, Robert Boyd, Samuel Bowles, Colin Camerer, Ernst Fehr, Herbert Gintis och Richard McElreath (2001), "In Search of Homo Economicus: Behavioral Experiments in 15 Small-Scale Societies". *American Economic Review*, vol. 91, nr 2, 73–78.
- Hirschman, Albert O. (1982), "Rival Interpretations of Market Society: Civilizing, Destructive, or Feeble?". *Journal of Economic Literature*, vol. 20, nr 4, 1463–1484.
- Knack, Stephen och Philip Keefer (1997), "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 112, nr 4, 1251–1288.
- Kumlin, Staffan och Bo Rothstein (2005), "Making and Breaking Social Capital: The Impact of Welfare-State Institutions". *Comparative Political Studies*, vol. 38, nr 4, 339–365.
- Lindbeck, Assar (1995), "Welfare State Disincentives with Endogenous Habits

- and Norms". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 97, nr 4, 477–494.
- Lindbeck, Assar (1997), "Incentives and Social Norms in Household Behavior". *American Economic Review*, vol. 87, nr 2, 370–377.
- Lindbeck, Assar, Sten Nyberg och Jörgen Weibull (1999), "Social Norms and Economic Incentives in the Welfare State". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 114, nr 1, 1–35.
- Lindbeck, Assar, Sten Nyberg och Jörgen Weibull (2003), "Social Norms and Welfare State Dynamics". *Journal of the European Economic Association*, vol. 1, nr 2–3, 533–542.
- Ljunge, Martin (2012), "The Spirit of the Welfare State? Adaptation in the Demand for Social Insurance". *Journal of Human Capital*, vol. 6, nr 3, 187–223.
- Ljunge, Martin (2013), "Yngre generationers sjukskrivningsgrad – ett mått på hur snabbt välfärdsstaten förändrar normer". *Ekonomisk Debatt*, vol. 41, nr 5, 55–61.
- Ljunge, Martin (2014a), "Inherited Trust and Economic Success of Second Generation Immigrants". Manuskript, IFN, Stockholm.
- Ljunge, Martin (2014b). "Social Capital and Political Institutions: Evidence that Democracy Fosters Trust". *Economics Letters*, vol. 122, nr 1, 44–49.
- Mill, John Stuart (2006/1848), *Principles of Political Economy*. New York: Cosimo.
- Mokyr, Joel (1990), *The Lever of Riches: Technological Creativity and Economic Progress*. Oxford: Oxford University Press.
- Myhrman, Johan (1994), *Hur Sverige blev rikt*. Stockholm: SNS.
- North, Douglass C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, Douglass C. och Robert P. Thomas (1973), *The Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, Douglass C. och Barry R. Weingast (1989), "Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century Britain". *Journal of Economic History*, vol. 49, nr 4, 803–832.
- Pelikan, Pavel (1979), "Towards a Rational Method of Choosing Economic Institutions". Seminar Paper nr 135, Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet, Stockholm.
- Persson, Torsten och Guido Tabellini (2003), *The Economic Effects of Constitutions*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Pitlik, Hans (2011), "When Do Economic Crises Trigger Economic Policy Liberalization?". Manuskript, Austrian Institute of Economic Research, Wien.
- Plümpert, Thomas och Christian Martin (2003), "Democracy, Government Spending, and Economic Growth: A Political-Economic Explanation of the Barro Effect". *Public Choice*, vol. 117, nr 1–2, 27–50.
- Putnam, Robert D. (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern*

Italy. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Rodrik, Dani, Arvind Subramanian och Francesco Trebbi (2004), "Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development". *Journal of Economic Growth*, vol. 9, nr 2, 131–165.

Rose, David C. (2012), *The Moral Foundation of Economic Behavior*. Oxford: Oxford University Press.

Rosenberg, Nathan och Luther E. Birdzell, Jr (1986), *How the West Grew Rich: The Economic Transformation of the Industrial World*. London: Tauris.

Voigt, Stefan (2011), "Positive Constitutional Economics II – A Survey of Recent Developments". *Public Choice*, vol. 146, nr 1–2, 205–256.

Waldenström, Daniel (2005), "Privat äganderätt och ekonomisk tillväxt". Sid. 34–73 i Niclas Berggren och Nils Karlson, red., *Äganderättens konsekvenser och grunder*. Stockholm: Ratio.

Zak, Paul J. och Stephen Knack (2001), "Trust and Growth". *Economic Journal*, vol. 111, nr 470, 295–321.

FÖRFATTARPRESANTATION:

Niclas Berggren är född 1968 och disputerade i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm 1997 på avhandlingen *Essays in Constitutional Economics*. Ett år av doktorandstudierna var förlagt till Center for Study of Public Choice vid George Mason University och finansierades av Fulbright-kommissionen. År 2005 erhöll han titeln docent från Handelshögskolan i Stockholm. Efter disputationen forskade han vid Cityuniversitetet (1997–2001) och Ratio (2002–2011), för att sedan börja på Institutet för Näringslivsforskning (IFN) 2011. Sedan 2012 är han affilierad till Institutionen för institutionell ekonomi vid Ekonomihögskolan i Prag. Forskningsinriktningen är politisk och institutionell ekonomi, där fokus framförallt har kommit att ligga på kulturella faktorer ekonomiska betydelse – särskilt tillit, tolerans och religion. I slutet av 2013 startade IFN det nya forskningsprogrammet *Institutionernas ekonomi*, för vilket Berggren är programchef. Detta program samlar IFN-forskare som intresserar sig för hur samhällets spelregler i vid mening, inklusive moral och normer samt sociala attityder som tillit och tolerans, uppstår och vilken betydelse de har för ekonomiska utfall som inkomst, tillväxt och entreprenörskap. Under perioden 2012–2015 är han en av redaktörerna för tidskriften *Ekonomisk Debatt*. Mer information, inte minst om publikationer och aktuell forskning, finns på hans hemsida www.ifn.se/niclasb.

INGEN KOMMUNIKATION UTAN FORSKNING – INGEN FÖRÄNDRING UTAN KOMMUNIKATION

ELISABETH PRECHT

Tredje uppgiften är en prioriterad del av IFN:s verksamhet – det vill säga att göra forskningsresultat tillgängliga utanför forskarvärlden. Det långsiktiga målet är att skapa förtroende för IFN:s forskning hos ledande beslutsfattare, experter och opinionsbildare.

Tredje uppgiften är högskolornas och universitetens uppdrag att dela med sig av kunskap, vid sidan av de första två huvuduppgifterna, forskning och utbildning. Den tredje uppgiften är lagstadgad sedan högskolereformen 1977, men återspeglades i samhällsdebatten långt innan dess.

”Min personliga inställning har alltid varit den, att en ökad kvinnorepresentation [i riksdagen] är önskvärd” skrev Ivar Anderson i en debattartikel i *Hertha* 1940. Ivar Anderson var IUI:s förste chef – 1939–1940. Han argumenterade för att fler kvinnor borde intressera sig för rikets finanser, då skulle fler kvinnor komma in i riksdagen. Ivar Anderson blev så småningom chefredaktör för *Svenska Dagbladet* och ämnet han aktualiserade skulle stötas och blötas i många år framöver.

Under årens lopp har forskare knutna till IFN/IUI deltagit allt flitigare i samhällsdebatten. Somliga inlägg är fortfarande relevanta, andra är överspelade och åter andra är lysande tidsdokument. Sett i backspegeln så är Folke Kristenssons inlägg i *Morgonbris* 1944 plågsam läsning. Folke Kristensson arbetade på IUI 1942–1946. Han besökte under den tiden Polen och berättade om hur illa den tyska ockupationsmakten behandlade både judar och polacker. ”Uppmanade av gestapomän måste judarna vid 30 graders kyla gräva upp alla gravarna... Dessa uthungrade judar, vilka närmast gjorde intryck av levande skelett...”

Det svenska utbildningssystemet har av förklarliga skäl under årens lopp engagerat många forskare på IFN/IUI. Redan 1941 skrev Axel Carlsson (sedermera

Iveroth) om behovet av ekonomiutbildning för småföretagare. 1953 publicerades boken *Företagsutbildning förr och nu* av Erik Dahmén. Göran Albinssons inlägg i utbildningsdebatten med den talande titeln ”Mediokratins minoriteter” i *Industriförbundets Tidskrift* år 1965 är en svidande kritik av en skola som han menade fungerade dåligt. Albinsson ansåg att svensk utbildning skapar ”medelmåttornas, de mediokras, förlovade samhälle”. Man satsade vare sig på de studiebegävade eller på de praktiskt begåvade.

I ett inlägg 30 år senare skrev Stefan Fölster och Johannes Bäckman (*Dagens Nyheter* 2 november 1994) att ”studie efter studie belägger att Sverige under 1980-talet halkat efter andra länder i utbildningshänseende, både vad gäller omfattning och kvalitet. Detta är en viktig förklaring till våra strukturella ekonomiska problem”. Och så är vi framme i nutiden med ständigt återkommande larmrapporter om dåliga skolresultat. I juli 2013 skrev Magnus Henrekson och Tino Sanandaji ett uppmärksammat inlägg på *DN Debatt* med titeln ”Bristande social kompetens skäl till ungas arbetslöshet”. De påpekade att ”självdisciplin, motivation, uthållighet och punktlighet är egenskaper som efterfrågas i arbetslivet” och som måste läras ut i skolan.

Temat är i mycket detsamma år 2014. Och visst undrar man om beslutsfattare verkligen inte har lärt något av det som var.

Läsare av gamla tidningsklipp inser dock snart att mycket har hänt i Sverige och världen under de 75 år som IFN/IUI funnits. Både företeelser och åsikter har förändrats, liksom vårt sätt att formulera oss. *Äro* har blivit *är* och *olikartade* har blivit *olika*. Förenklingar av språket har helt naturligt följt av utvecklingen. 1957 skrev Åke Ortmark i *Industria* om den europeiska bilindustrins insteg på den amerikanska marknaden. Ortmark förklarar att man skaffat sig publicitet ”med amerikanska metoder”. Han tillägger: ”På redaktionens skrivbord ligger ett fotografi, föreställande en känd lätt klädd filmstjärna, som behagfullt lutar sig mot en nyputsad Volvo. Det är ett anslående foto, som inte torde lämna någon bilintresserad oberörd”.

Samma kommentar i dag skulle skapa uppror på samtliga svenska ledarredaktioner och skribenten skulle frysas ut från samhällsdebatten. Motsvarande förhållande hade det sannolikt varit ifall senare års artiklar om exempelvis riskkapital hade publicerats på 1960-talet. Riskkapitalister, som vi numera är vana att se dem, hade inte varit tänkbara i miljonprogrammets funkismöblemang.

Samhällsdebatten förs i tidens anda, med nyheter som krokar att hänga argumenten på. Konstigare än så är det inte.

Under många år var tredje uppgiften något som varje enskild forskare på IFN/IUI ansvarade för. Det fungerade bra i ett samhälle där kommunikationen var över-skådlig och dessutom skedde i ett makligt tempo. Men med början på 1950- och 1960-talen blev det allt vanligare att företag och organisationer anställde informatö-

rer och kommunikatörer. Med ökade krav på inflytande och insyn växte det fram ett behov att inte bara informera utan även kommunicera med omvärlden.

Med start 2006 tillsattes en tjänst som kommunikatör på IFN. Tanken var att IFN skulle vinna på att intresset för institutet och dess forskning ökade. Samtidigt skulle bredare kontaktytor i samhället ge inspiration till forskning och enskilda medarbetare vinna på kontakter med ett nätverk utanför akademien. Dessutom skulle finansiering och rekrytering underlättas.

Redan vid den tiden var ledningen på det klara med att det är ”en tränings sak” att lära sig kommunicera. Något som sedan dess genomsyrat IFN:s kommunikation. Forskarna tränar på att skriva, tala och framträda. Allt för att på effektivast möjliga sätt sprida kunskap om forskningsresultat.

Effektivare kommunikation är ett logiskt drag i ett samhälle där informationsutbudet steg för steg blivit större och i dag är större än någonsin tidigare. Där organisationer och företag tävlar om uppmärksamhet samtidigt som medielandskapet har förändras radikalt – flykten från pappers- till e-tidning är numera en realitet. För att inte tala om de sociala mediernas segertåg över världen. Denna form av kommunikation har visserligen inte ersatt men väl reducerat öga-mot-öga-kontakten.

”Världen har förändrats” förklarar Hans Rosling, från Karolinska Institutet, i anförande efter anförande som återges på *YouTube* (t.ex. 2014), en kommunikationskanal som vi inte ens kunde drömma om för bara ett kvarts sekel sedan. Och visst har världen förändrats. Mediekonsumenterna har även blivit producenter i takt med att mediernas roll förändrats i den kommunikationsrevolution som fick vingar vid millennieskiftet. Som en parentes kan nämnas att ungefär hundra år tidigare hade en annan kommunikationsrevolution svept över världen. Från att tidningar mest lästs av samhällets elit förvandlades tidningsmarknaden kring år 1900 till ett verktyg för masskommunikation (Engblom 2013).

Få saker var bättre förr – det vill jag påstå. Även om forskningens värld i mångas ögon är långsammare och mer eftertänksam än andra delar av dagens informations-samhälle, så har den digitala verkligheten tagit över. Inte tankarna, men väl det praktiska arbetet. Det är viktigt att skilja mellan teori och praktik. Förleds vi till att låta tankearbetet styras av förutsättningarna i cyberrymden så lär världen snuttifieras till oigenkännlighet. Då hamnar vi snart i ett världsfrånvänt vakuum. Ett tillstånd som kan jämföras med den Twitterbubbla där grupper av debattörer och journalister lever sitt ”kortfattade” liv långt från vanliga människor och deras vardag.

Twitter kan ses som en slogan för att locka till vidare läsning på annat håll. Detsamma gäller förstås *Facebook* där snuttifieringen dock inte drivits lika långt. Viktigt är att de nya sociala medierna är ett instrument för att sprida kunskap om den forskning som i tidigare generationer alltför ofta samlade damm i byrålå-

dorna. Visst är det så att människor inte ändrar sig i samma snabba takt som den tekniska utvecklingen. Många är vi som tar till oss de tekniska nyheterna när de inte längre är nyheter utan vardagsmat. Men faktum är att dagens internet förbinder 5–6 miljarder enheter som beräknas vara 50 miljarder före år 2020 (Bildt och Malmström 2013). Siffrorna är häpnadsväckande och möjligheterna hisnande.

Ytterst få är de svenskar som vare sig har mobiltelefon, läsplatta eller dator. 2013 använde två av tre svenskar sin mobil för att koppla upp sig till internet. Vi blir alltså fler och fler som hämtar information eller läser på nätet utan att sitta vid en dator. Den som tvivlar kan resa med Stockholms tunnelbana en vanlig vardagsmorgon: Många passagerare lyssnar till men framför allt läser på sina mobiler eller surfplattor. Och inte bara de unga, som vi vet driver på utvecklingen mot mobila alternativ. Bland resenärerna är det betydligt fler som utnyttjar sin mobil än de som läser en bok eller en vanlig papperstidning.

”Nästan alla upp till 55 år tar åtminstone ibland del av nyheter på internet, som produceras av traditionella medieföretag. En stor majoritet läser också ibland dags- och kvällstidningar på internet (59 respektive 62 procent) och de ser på tv (64 procent), särskilt i åldrarna 26–45 år” (Findahl 2013).

Statistiken visar tydligt att vi spenderar mer och mer tid på nätet. Det är det som händer när vi kan surfa på tunnelbanan – inte att vi överger datorn. Via sociala medier kan vi till exempel hantera betydligt fler kontakter än vad som tidigare varit möjligt. Och inget talar för att denna utveckling kommer att mattas av. Kanske kommer nya generationer sociala medier att ta över från de initiala men internet är här för att stanna. Tärningen är helt enkelt kastad, som Julius Caesar uttryckte saken när han gick över floden Rubicon och insåg att det inte fanns någon återvändo.

Det här är goda nyheter – även för forskare. Vi lever i en värld där tid och rum spelar allt mindre roll. Oavsett var i världen en person befinner sig kan han eller hon ta del av nyheter, utbilda sig, kommunicera med människor på andra sidan jordklotet och sköta sitt jobb och sina affärer på distans. På det personliga planet kan man definitivt dra nytta av tekniken (under förutsättning att man lär sig använda avstängningsknapparna). Men även å professionens vägnar kan de flesta nyttiggöra den nya tekniken.

IFN producerar sedan hösten 2013 poddsändningar för radio. Det är ett av många nya sätt att nå ut utanför akademien. En rad forskare som är knutna till IFN har egna bloggar eller skriver på ekonomibloggen *Ekonomistas*. Bloggar i allmänhet är definitivt ett sätt att nå ut utanför akademien, kanske i första hand nå unga kvinnor. Av kvinnor i åldern 16–25 år läser tre av fyra (74 procent) bloggar ibland.

Att sociala medier kan sprida information och kunskap som en löpeld blev forskarna Niclas Berggren och Therese Nilsson varse i maj 2013. Deras artikel ”Does Economic Freedom Foster Tolerance?” hade publicerats i den vetenskap-

liga tidskriften *Kyklos* i april. Den 15 maj publicerade *Washington Post* en artikel (Fisher 2013) som tog sin utgångspunkt i denna studie. Journalisten lyfte fram det mått på tolerans som Niclas Berggren och Therese Nilsson använt, dvs. andelen människor som kan tänka sig att ha personer av annan ras eller homosexuella som grannar. *Washington Post* illustrerade med en karta hur det ser ut i olika delar av världen. Detta engagerade läsare. Efter ett par veckor hade artikeln kommenterats av nästan 2 200 personer, fått fler än 72 000 (!) gilla på *Facebook* och renderat fler än 5 000 tweets. Sociala medier kan alltså vara kraftfulla verktyg för att väcka människors nyfikenhet och sprida kännedom om nya forskningsresultat.

Niclas Berggren svarade i *IFN:s nyhetsbrev* på frågan vad uppmärksamheten inneburit:

– Som forskare är man inte bortskämd med att ens resultat sprids i vidare kretsar, så för oss har det lett till att många fler än vad som är brukligt, inte minst utanför vetenskapssamhället, har fått ta del av våra resultat. Ytterst vill man som forskare att den nya kunskap man tar fram ska komma många människor till godo, kanske särskilt beslutsfattare, och förhoppningsvis har den här uppmärksamheten bidragit till det. Vi har också fått en del kontakter via e-post och intervjuer i andra media till följd av inlägget i *Washington Post*.

Men forskningen då? Är inte forskningen det viktigaste? Jo, absolut. Men även förstklassig forskning som ingen tar del av, eller tar intryck av, är till liten nytta.

Professor Assar Lindbeck, som är verksam vid IFN och Stockholms universitet och som själv disputerade i början av 1960-talet, förklarar för yngre forskare att för att bli bra på sitt jobb måste man läsa tidningar minst en timme per dag. Det krävs för att få idéer och kunna ställa relevanta forskningsfrågor. Och för att forskningen ska vara betydelsefull för det samhälle vi lever i – just här och just nu.

Han fångar essensen av institutets framgångar: forskningen följer med tiden, återspeglar samhällsutvecklingen och tar sig an de utmaningar som framåtskridande för med sig.

Med kommunikation är det på samma sätt. Den är det verktyg som forskningen kan dra nytta av för att ge avtryck i samhället. Och precis som forskning måste kommunikationen följa med sin tid – reflektera samhället just här och just nu. Konstigare än så är det inte.

REFERENSER

- Albinsson, Göran (1965), "Mediokratins minoriteter". *Industriförbundets Tidsskrift*, årg. 3, nr 7, 414–415.
- Andersson, Ivar (1940), "Ökad kvinnorepresentation ett samhällsintresse". *Hertha*, årg. 27, nr 4, 93.
- Berggren, Niclas och Therese Nilsson (2013), "Does Economic Freedom Foster

- Tolerance?” *Kyklos*, vol. 66, nr 2, 177–207.
- Bildt, Carl och Cecilia Malmström (2013), ”Sprid nätfriheten till fler”. *Dagens Industri*, 22 maj 2013.
- Carlsson [Iveroth], Axel (1941), ”Hantverkets utbildningsfrågor”. *På Fritid*, nr 2, 9.
- Dahmén, Erik (1953), *Företagsutbildning förr och nu*. Stockholm: Industriens Upplysningstjänst.
- Engblom, Lars-Åke (2013), *Från djungeltelegraf till internet: Masskommunikationens historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Findahl, Olle (2013), *Svenskarna och internet*. Stockholm: .SE – Stiftelsen för internetinfrastruktur.
- Fisher, Max (2013), ”A Fascinating Map of the World’s Most and Least Racially Tolerant Countries”. *Washington Post*, 15 maj.
- Fölster, Stefan och Johannes Bäckman (1994), ”Nytt system för utbildning”. *Dagens Nyheter*, 2 november.
- Henrekson, Magnus och Tino Sanandaji (2013), ”Bristande social kompetens skäl till ungas arbetslöshet”. *Dagens Nyheter*, 6 juli.
- Kristensson, Folke (1944), ”En lidandets väg”. *Morgonbris*, årg. 40, nr 8, 13 och 20.
- Ortmark, Åke (1957), ”Operation lilla Bilen”. *Industria*, årg. 53, nr 11, 65.
- Rosling, Hans (2007), ”The Best Stats You’ve Ever Seen”. *TED-Ed Original*, tillgänglig på *You Tube*: <https://www.youtube.com/watch?v=RUwStuAdUcI> (16 mars 2014).

FÖRFATTARPRESENTATION

Elisabeth Precht är sedan 2012 kommunikationschef på IFN. Hon har under drygt 30 år varit verksam som journalist och författare, bland annat som riksdagsreporter och senare ledarskribent och chef för *Svenska Nyhetsbyråns* inrikesredaktion. En period var hon pressekreterare hos skolminister Britt Mogård (M). Under närmare 20 år som frilansskribent i Österrike och USA skrev Elisabeth Precht bland annat krönikor för *Svenska Dagbladets* ledarredaktion samt var redaktör för svensk-amerikanska handelskamrarnas engelskspråkiga tidning *Currents*. På 2000-talet har hon arbetat på *Balans*, branschtidningen för svenska revisorer, och i första hand skrivit om politikens avtryck på revisionsbranschen. Sedan 2008 arbetar Elisabeth Precht som kommunikatör: till att börja med på Jarl Hjalmarsonstiftelsen som utbildar främst ungdomar och kvinnor i länder med demokratiunderskott och sedan 2012 som kommunikationschef på IFN.

Elisabeth Precht har författat och varit medförfattare till ett antal böcker: *Texas*

störst och bäst (Stockholm: Carlssons, 2003), *Moderata pionjärer* (Stockholm: Sällskapet för moderata kvinnors historia, 2004), *Emerich är mitt namn: Hatet, förnedringen, kärleken* (med Emerich Roth; Stockholm: Carlssons, 2005) och *Moderat föregångare, inspiratör och förebild. Britt Mogård till minne* (Stockholm: Sällskapet för moderata kvinnors historia, 2012).

Elisabeth Precht har en fil.kand. i modern historia från Uppsala universitet och har studerat historia vid University of Texas, Austin, och ekonomi vid Union County College i New Jersey, USA.

KAPITEL 4

BENGT-CHRISTER YSANDER NATIONALEKONOM, FILOSOF OCH PRAKTIKER PÅ IUI¹

GUNNAR ELIASSON

När Bengt-Charister Ysander vid 47 års ålder 1978 anställdes vid IUI, där jag då var chef, hade han bakom sig en lång och krokig resa inom lärosäten och offentlig förvaltning; en karriär som sällan hade givit honom den tid en forskare behöver för att hinna skriva till punkt. Den fick han nu. Under de åtta åren vid IUI påbörjade och avslutade Bengt-Charister större delen av sin vetenskapliga produktion. Tillsammans med mig och Bo Carlsson var han dessutom en intresserad och aktiv, ja ovärderlig, medlem i den informella grupp som utgjorde IUI:s ledning.

Bengt-Charister Ysander var en ovärderlig medlem i den informella grupp som utgjorde IUI:s ledning. Här ses han tillsammans med Gunnar Eliasson (t.v.) och Bo Carlsson (t.h.), chef respektive biträdande chef för institutet och de övriga två medlemmarna i gruppen.

¹ En kraftigt förkortad version av detta manuskript har publicerats i *Ekonomisk Debatt*, årg. 35, nr 7, 2011. Denna essä är mer personligt hållen än artikeln. Den ger också en fylligare presentation av Bengt-Charister Ysanders viktiga tid och roll på IUI och bidrar med en relativt komplett bibliografi av hans vetenskapliga produktion.

IUI-perioden kröntes 1985 med en professur i Uppsala. Bengt-Christer tog initiativet till Ekonomiska rådet (vid Konjunkturinstitutet) 1987. Den konferens om produktivitetmätningar i sektorer med icke konkurrensutsatt produktion, som ägde rum i Uppsala 1991, handlade om metoder han hade utvecklat under sin tid vid IUI.² Bengt-Christer avled alldeles för tidigt i födelsestaden Uppsala den 29 mars 1992.

STUDENTEN, FILOSOFEN, PRAKTIKERN OCH HANDEDAREN

Bengt-Christer Ysander föddes 1931 i Uppsala. Fadern, Torsten Ysander, var föreståndare för Fjellstedtska skolan. Denne blev sedermera biskop, först i Visby och sedan i Linköping. Bengt-Christers mor Ebba var född Key-Åberg. En sidogren av släkten Key, med anor från en skotsk härförare i Gustav II Adolfs tjänst och med Ellen Key som känd person. Kanske var det den konservativa uppväxtmiljön som bidrog till att vända Bengt-Christers uppmärksamhet i riktning mot den då piggare socialdemokratien.

STUDENTEN

Bengt-Christers intressen var breda redan under skolåren i Uppsala. Den akademiska grundutbildningen vid Lunds universitet blev en blandning av skilda ämnen. Hans vid 20 års ålder avlagda filosofie kandidatexamen innefattade teoretisk filosofi, praktisk filosofi, statistik och nationalekonomi. Lärare i nationalekonomi hade varit professor Johan Åkerman.

Efter fil.kand.-examen dominerade de filosofiska intressena. Under det tidiga 1950-talet deltog Bengt-Christer flitigt i samhällsdebatten. Johan Åkerman lockade honom dock kort efter examen tillbaka till skolbänken för studier i ekonomi. Men det ursprungliga intresset för filosofi speglades i hans kommande forskargärning.

Bengt-Christers håg stod dock åt många håll samtidigt. 1952 reste han genom ett fortfarande krigshärjat Europa till Österrike för att som en av två svenska delegater delta i årets Salzburg-seminarium. Det var ett forum, grundat 1947, för att genom den nya generationen rekonstruera kontinentens sargade relationer. I dag heter det *Salzburg Global Seminar* och är en stor organisation inriktad på världsomspännande problem.

Bengt-Christer verkade tidvis ha funnit det akademiska stillasittandet mindre

² Konferensens uppsatser publicerades 1992 under redaktion av Ernst Berndt, Peter Englund och Lennart Hjalmarsson som ett Supplement till *Scandinavian Journal of Economics*.

stimulerande. Under perioden 1955–1957 hoppade han av från studierna i Lund för att vara utredare på Konjunkturinstitutet. Licentiatavhandlingen blev färdig 1960. Den hade tagit lång tid och Bengt-Christers omöjliga ambition att kunna leverera invändningsfria svar på komplicerade frågor hade inte underlättat arbetet. Johan Åkerman hade ansträngt sig att få honom tillbaka till Lunds universitet för att skriva färdigt.

FILOSOFEN

Johan Åkermans idévärld innehöll betydande mått av filosofi liksom sympati för den österrikiska skolan med dess inriktning på marknadsprocesser. Den teori-vinklingen fann dock inte något gehör hos de företrädare för Stockholmskolorns interventionistiska makroekonomi, som han mötte under sin fortsatta akademiska karriär norröver. Både i Lund och i Stockholm hade Bengt Christer dessutom haft god kontakt med Guy Arvidsson, sedermera Lundaprofessor. Den strikta neoklassiska välfärdanalysen blev därför också en del av Bengt-Christers national-ekonomiska utrustning.³ Filosofen Bengt-Christer var dock tillräckligt vidsynt för att han skulle finna sig tillrätta i mer än en akademisk miljö. Det var nog till och med så att den svenska modellens sociala ingenjörskonst tilltalade honom. Den definierade en plattform från vilken praktisk politik kunde föras.

I likhet med flertalet svenska ekonomer på den tiden hade Bengt-Christer en benägenhet att styra sin analys mot politiska konklusioner. Varje praktiskt projekt han tog sig an präglades av föresatsen att ge de ekonomisk-politiska slutsatserna en såväl teoretisk som empirisk tillfredsställande grund. Den ambitionen blev naturligtvis gärna lätt överväldigande. Med Bengt-Christers filosofiska utgångspunkter ständigt närvarande blev det svårt att i den svenska politiska kulturen leverera entydiga, begripliga och önskade slutsatser till väntande beslutsfattare.

Med vilken entusiastisk pedagogik Bengt-Christer än närmade sig praktiska problem kunde han inte som god filosof låta bli att bygga upp sin analys från självklara grundsatser till ibland obegripliga höjder. Hans licentiatavhandling i nationalekonomi från 1960 – med djupa rötter i vetenskapsfilosofin – följde honom också i det fortsatta arbetet. I denna ställs tre kriterier för empirisk ekonomisk analys upp.⁴ De är välbekanta inom filosofin, men bara det andra har be-

3 Bengt-Christer Ysander (1974) skrev till och med en bibliografi över Arvidssons forskning efter dennes bortgång

4 Licentiatavhandlingen publicerades tolv år senare, dvs. 1972, som Memorandum nr 23 på Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet, där den användes i den högre utbildningen.

handlats med respekt inom modern nationalekonomi. Kriterium ett framhåller väldefinierade, empiriskt välgrundade och mätbara begrepp som ideal. Kriterium två föreskriver att när dessa begrepp används i en modell ska det ske på ett in-ternt motsägelsefritt sätt. Det tredje kriteriet understryker betydelsen av empirisk verifierbarhet. Med denna utgångspunkt blev det närmast självklart att Bengt-Christer skulle få problem med Milton Friedmans pragmatism i dennes *Essays in Positive Economics* (1953). Han kom däremot att hysa stor respekt för Trygve Haavelmos introduktion av ekonometrisk metod i nationalekonomin i bilagan till *Econometrica* (Haavelmo 1944). Detsamma gällde Herbert Simons (1952, 1953) analys och Herman Wolds (1957, 1959) rekursiva system.

PRAKTIKERN

Efter ett kort mellanspel som lärare vid Socialhögskolan i Umeå blev det svenska försvaret Bengt-Christers inkörsport till nationalekonomisk praktik. Det var inte rent militära uppgifter som lockade honom. Han hade gjort sin värnplikt vid Försvarets radioanstalt, FRA, och där lärt sig att tolka krypterade signaler från den ryska militärens kommunikationer, en uppgift som både intresserade och roade den unge Bengt-Christer. Där träffade han även Ingemar Ståhl. De två gick så småningom vidare till Försvarets forskningsanstalt, FOA. Erfarenheterna därifrån satte sin prägel på hans fortsatta yrkeskarriär.

Hos FOA fick Bengt-Christer erfarenhet i programbudgetering, vilket styrde honom vidare mot allmänt offentligt budgetarbete. Han blev med tiden något av en Sverigeexpert på offentligt beslutsfattande. Han satt några år i Statskontorets styrelse, där man brottades med frågor som hur kvaliteten på icke marknads-prissatta offentliga tjänster skulle utvärderas. Övervakningen av kommunernas användning av skattebetalarnas pengar var ett särskilt sorgebarn. Marknaderna var satta ur spel och kvantitativa kriterier för effektivitet saknades. Därför kunde inte ansvar klart utkrävas. Det var dessutom inte alls bra att statens och kommunernas ekonomier varken kontrollerades av marknaden eller av externa oberoende institutioner utan bara av ”sig själva”. Det fanns ett akut behov av ett kommunrevisionsverk, som skulle övervaka kommunerna på samma sätt som Riksrevisionsverket övervakade staten (Ysander 1983b, 1985, 1986c).

HANDLEDAREN

För alla omkring honom var Bengt-Christer en stor pedagog samt en god och ständigt tillgänglig handledare. Kämpande doktorander och skribenter sökte sig till Bengt-Christer, som alltid kom på en ny infallsvinkel. Han kunde göra problem intressantare genom att placera in dem i ett bredare, lärdomshistoriskt

sammanhang. Vördnad för problemens komplexitet bromsade då många försiktiga kandidaters resa mot en färdig avhandling. Av Bengt-Christer räddades de dock tillbaka till skrivbordet för att slutföra arbetet. Richard Murray (2009) berättar livfullt om hur det kunde gå till.

DEN VIKTIGA IUI TIDEN 1978–1985

Bengt-Christers arbetssituation förändrades avsevärt när han 1978 anställdes vid dåvarande IUI. Nu fick han tid att forska på heltid och efter eget huvud. Han slapp att undervisa och skriva utredningsrapporter, även om han ibland inte kunde låta bli. Inom IUI gällde att man någorlunda enligt tidsplan skulle färdigställa och lämna ifrån sig forskningsdokument för tryckning, även om de kunde förbättras ytterligare. Det fanns alltid utredare inom den offentliga administrationen som ville ta del av resultaten från IUI:s forskning. Ekonomer inom departement och kommittéer kunde läsa även besvärliga och inte helt färdigredigerade texter. Det ingick också i IUI:s forskningsagenda att resultaten skulle komma till användning. Fanns det bra, ännu inte fullgångna, vetenskapliga resonemang var det möjligt att jobba vidare, t.ex. genom att skriva en kompletterande artikel på engelska. På årsbasis ökade Bengt-Christers vetenskapliga produktion kraftigt under IUI-tiden genom många på svenska och engelska tryckta skrifter. Den hade varit avsevärd tidigare, dock till stora delar i form av preliminära dokument, som han aldrig fått tillfälle att färdigställa.

Jag var från början orolig över hur Bengt-Christer med sin bakgrund i universitetsvärlden, departement och offentliga utredningar skulle finna sig tillrätta vid IUI. Men det gick bra. Framför allt, tror jag, därför att större projekt byggde på spontan samordning mot problem som alla var med och formulerade samt att det fanns betydande utrymme för egna initiativ. Jag kunde också konstatera, att Bengt-Christer tog till sig ett visst mått av empirisk pragmatism, när han kom till IUI. Detta emedan han då fick direktkontakt med den moderna amerikanska ekonometrin, och då särskilt med den som företrädde av Ernst Berndt vid MIT.

För mig personligen var Bengt-Christer med sin breda erfarenhet och sitt sunna förnuft bästa tänkbara – som det numera heter – bollplank att pröva idéer mot.

OLIKA MODELLER GER OLIKA SVAR

Anställningen vid IUI gav inte bara forskningsro. Bengt-Christer fick också frihet att arbeta efter eget huvud, vilket dock inte innebar att han stängde in sig på sitt rum. Han hjälpte spontant till med att dra in externa forskningspengar. Detta kom att betyda alltmer. Företagsledarnas intresse för att via sina organisationer

stödja samhällsvetenskaplig forskning svalnade nämligen under 1980-talets upplösning av ”den svenska modellen”, byggd på samverkan mellan statsmakten, industrin och facket på centrala politikområden.

Bengt-Christer var en förekommande och hjälpsam person. När IUI satsade på en neoklassisk sektormodell, ISAC (*Industrial Structure And Capital*), avseende den svenska ekonomin, tog han spontant över ansvaret för arbetet och utvecklade modellen till ett användbart analysredskap. Modellen kom till användning vid arbetet med den långtidsbedömning IUI gjorde i konkurrens med Finansdepartementets tidigare monopolröst i de statliga långtidsutredningarna. Vidare tillämpades den på ett antal specialiserade industristudier, på den offentliga sektorns roll i makroekonomin (Ysander 1979b, 1980a, 1980b) och på energisektorns destabiliserande inverkan på ekonomin (Ysander 1983a, 1983b; Eliasson, Sharefkin och Ysander 1983). Sektormodellen ISAC bör betraktas som ett pionjärarbete inom makrosektoriellt modellbyggande.⁵

Så småningom följde den delvis med några från modellbyggarteamet över till Finansdepartementet och vidare till Konjunkturinstitutet. Även om en stor nationell systemmodell som ISAC ständigt vidareutvecklas är jag övertygad om att det går att hitta spår av ISAC i de modeller som nu används där.

Institutets makromodellgrupp, som leddes av Bengt-Christer Ysander. Från vänster: Leif Jansson, Kerstin Wennberg, Bengt-Christer Ysander och Tomas Nordström.

⁵ Se Ysander (1986a, 1986b), Jansson, Nordström och Ysander (1982) och Ysander, Nordström och Jansson (1986).

Det lilla IUI kunde under en period använda sig av tre makromodeller vid analyser av den svenska ekonomin: Bengt-Charister Ysanders sektormodell, Bo Axells (1979) monetära makromodell samt min egen simuleringsmodell från mikro (företag) till makro (Eliasson 1977, 1984). Modellerna hade utvecklats för att lösa olika problem och byggde på radikalt olika *a priori*-antaganden. Det låg också väl i linje med Bengt-Christers akademiska bakgrund i teoretisk och praktisk filosofi och skeptiska inställning till förenklade akademiska modellbyggen att acceptera det faktum, att modellernas olika grundläggande förutsättningar innebar att de ofta gav olika svar på samma frågor. Analysinstrumenten påverkade alltså de empiriska resultaten. Politikens begränsade möjligheter att styra den ekonomiska utvecklingen efter önskade banor blev med IUI:s, om jag får säga det själv, mycket uppmärksammas *Långtidsbedömning 1979* ett tema i institutets fortsatta vetenskapliga arbete. Bengt-Charister hade haft en aktiv författarroll, såväl vad beträffar den grundläggande modellanalysen, där de tre modellerna kom till användning, som vid analysen av den offentliga sektorn.

Genom simuleringsexperiment uppmärksammas vi samhällsekonomiskt viktiga, och ofta störande, ”fenomen” som traditionell analys exkluderat *a priori*. Det gick att spåra de faktorer som *i modellen* förorsakat dem. Om dessa kausala spårningar verkade empiriskt rimliga blev ”fenomenet” beaktat i den fortsatta analysen. Ett exempel på detta uppmärksammande är hur den svenska politikens gynnande av storföretagen hämmade entreprenörskap och nyföretagande. Därtill blev ekonomin mer sårbar. Det skedde genom en minskning av den strukturella mångfald som skulle ha gjort det ekonomiska systemet robust under 1970-talets oljekriser. Medvetandet härom växte sig allt starkare från och med 1979 års *Långtidsbedömning*.

INTRESSERADE INDUSTRILEDARE

I IUI:s styrelse satt av tradition endast industriledare som, så långt min erfarenhet sträcker sig, hade ett genuint intresse för att förstå vad som hände i samhällsekonomin. De var oroad över den politik som fördes. Detta gällde särskilt under den globala industriella, ekonomiska och politiska turbulens som under 1970-talets andra hälft följde i oljekrisernas kölvatten. Det handlade dessutom om en ”ny” verklighet som industriledarna inte hade någon erfarenhet av. De var därför starkt positiva till den forskning IUI bedrev. Och även om de flesta projekten på IUI initierades av forskarna själva, hade många sitt ursprung i frågor som hade ställts och problem som hade tagits upp i styrelsen. IUI:s forskare, och därmed även Bengt-Charister, gjorde ofta föredragningar inför styrelsen eller i andra industriella sammanhang.

Det hörde också till saken att industriledare, och då särskilt de som satt i IUI:s

styrelse, normalt hade en gedigen ingenjörutbildning. I företagen fanns ofta mycket kompetenta medarbetare, som med avancerade tekniska beräkningar ständigt försökte övertala cheferna att satsa (pengar) på deras idéer. Matematik och komplicerade modellberäkningar var för industritopparna ett mindre problem än för många forskare med en rent samhällsvetenskaplig bakgrund. I IUI:s styrelse kunde besvärliga tekniska frågor ställas, något som under årens lopp också har satt tydliga spår i institutets vetenskapliga kultur.

Jag tror att Bengt-Christer stördes av okunnighet och dålig intellektuell beredskap inför nya systemfel i samhällsekonomin. Något som medverkade till att han tidigt, innan akademiernas nationalekonomer hade vaknat upp, på sitt speciella sätt tog tag i de problem han arbetade med. Jag tänker då i första hand på hans mycket tidiga formulering av hur turbulens (senare kallad kaos) skapas av energi-prischocker eller skattekilrar i icke-linjära modeller. Sådana störningar fortplantas sedan genom hela det ekonomiska systemet. Det var ett stort steg framåt att kunna arbeta med modeller inom vilka fenomen från verkligheten inte på förhand hade uteslutits (Eliasson, Sharefkin och Ysander 1983b).

I STATENS TJÄNST HOS IUI

Bengt-Christer hade ett brett och djupt kontaktnät i statsförvaltningen och politiken samt inte minst i fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet, där han sedan ungdomen var medlem. Han blev en värdefull konsult för staten. Som Carl-Johan Åberg (1971, 2009), nationalekonom i statens tjänst, noterade i sitt arbete med de statliga långtidsutredningarna (LU) saknade kanslihuset kompetens att förstå ekonomins utbudssida. För den nödvändiga expertisen hade IUI, med sina industrienkäter och sin strukturanalys, länge svarat (Nabseth 1980). Under 1970-talet politiserades LU-arbetet så hårt att IUI inte längre var berett att ställa upp. Vad värre var, den politiska makten hade även en mycket grumlig föreställning om sitt eget, och den snabbt växande offentliga sektorns, inflytande på den totala samhällsekonomin. Här trädde Bengt-Christer in som en saklig rådgivare, vilken försynt förde fram sina synpunkter. Det skedde visserligen med en viss svaghet för statens åtaganden i välfärdspolitiken, men samtidigt med en stor förståelse för att om inte tillväxten klarades saknades resurser för välfärdspolitik. Det gick att räkna på detta, även bortom politiska mandatperioder, och arbetet med IUI:s sektormodell visade sig bli ett viktigt hjälpmedel. Bengt-Christers sparade skriftställerier innehåller många opublicerade dokument, som illustrerar hur han agerade i denna ”konsultroll”.

Inom fackföreningsrörelsen fanns en önskan att skapa en motsvarighet till vad näringslivet hade i form av IUI; ett välrenommerat forskningsinstitut med mycket gott akademiskt rykte och vid den tiden även ett växande internationellt an-

seende. När man inom LO planerade för ett Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning, FIEF, bad man Bengt-Christer om råd. Hur hade IUI lyckats bygga upp sin helt privata forskningsverksamhet i ett land som Sverige, där akademier, ansågs det, borde förbehållas det offentliga? De presentationer som jag och tidigare IUI-chefer hade tecknat ned i institutets årsböcker räckte uppenbarligen inte till för att förstå hur. Bengt-Christer frågade mig om det gick för sig att han berättade för fackföreningsfolket hur ett av industrin grundat privat forskningsinstitut med enbart företagsledare i styrelsen hade utvecklats till en inrättning som år efter år försörjde svenska lärosäten med professorer i nationalekonomi.⁶ En sådan konsultation var naturligtvis helt i sin ordning. FIEF startade 1985 med LO som ensam huvudman. Med hänsyn till LO:s politiska engagemang avbjöde TCO och SACO att medverka. Man klarade heller inte att hålla boskillnad mellan styrelsens politiska syn och forskarnas oberoende. FIEF avvecklades 2006.

BIDRAG TILL DEN EKONOMISKA VETENSKAPEN OCH PRAKTIKEN

Från sin far hade Bengt-Christer, visserligen enligt honom själv, fått den ovanliga förmågan att för direkt utskrift kunna diktera väl formulerad text. Men han hade också den betydligt vanligare oförmågan att nästan aldrig i tid leverera färdiga manuskript till trycket. Därför återfinns stora delar av hans vetenskapliga produktion i ofullbordad form, mest på svenska som memoranda, stencilerna och mimeograferade uppsatser. De var avsedda att användas i akademisk utbildning, som underlag för en statlig utredning eller som internt dokument vid något departement. Det handlade ofta om väl genomarbetade och fortfarande läsvärda texter, som utgjorde bidrag till den nationalekonomiska forskningen. Bengt-Christers många icke publicerade manus nådde självklart sällan ut i forskarvärlden, framför allt inte internationellt. Eftersom jag haft tillgång till hans stora opublicerade material tänker jag göra en poäng av hur välformulerade idéer, som blivit liggande i en byrålåda eller i ett arkiv, långt senare bearbetats och publicerats av någon annan.

Bengt-Christers vetenskapliga produktion var ofta styrd av tillfälliga omständigheter men hade hela tiden den offentliga ekonomin och politiken i sikte. Det urval jag gjort nedan ger inte rättvisa åt bredden i Ysanders forskning. Hans samtidiga engagemang i ekonomisk forskning, debatt och praktik på flera olika fält, som vart och ett huvudsakligen befolkas av specialister, förklarar hans nästan alltid innovativa akademiska produkter. Det är också lätt att förstå varför de sällan blev färdiga i form av publicerade artiklar och böcker. Jag har valt ut sju områden där Ysanders forskning uppmärksammats eller borde ha uppmärksammats betyd-

⁶ I Henrekson (2009) finns en komplett förteckning.

ligt mer än som hittills blivit fallet. Jag presenterar dem i evolutionär ordning.⁷ På det sättet framgår vad Bengt-Christer förde med sig till IUI samt vad han utträtade på och för institutet. Från den plattformen fullföljde han en familjetradition och blev professor i barndomsstaden Uppsala.

HUR FÖRUTFATTADE MENINGAR STYR EKONOMERS SLUTSATSER OM VERKLIGHETEN

Bengt-Christer Ysander var i grunden en empiriker, men med teoretiska ambitioner. Hans tidiga akademiska utbildning i teoretisk och praktisk filosofi levde ständigt i bakgrunden som en intellektuellt styrande underström. Slutsatser om verkligheten borde ges en solid vetenskaplig förankring. Redan 1961 i uppsatsen ”Truth and meaning in economic postulates” ifrågasätter han just ekonomernas benägenhet att tolka av professionen allmänt accepterade antaganden som fakta. Från ekonometriskt skattade modeller härleds därefter empiriska slutsatser, vilka ibland helt beror på sådana *a priori*-antaganden. Uppsatsen skrevs året efter licentiatavhandlingen och byggde direkt på denna. Jag föreställer mig att Bengt-Christer då var trött på att dokumentera sina analytiska färdigheter och ville rycka loss mot andra uppgifter. Uppsatsen var på vanligt Ysandervis hovsamt hållen, men kritiken fanns där. Han gav en släng åt Milton Friedmans (1953) provokativa argument, att en modells verklighetsförankring inte ska sökas i dess förutsättningar utan i dess prediktiva förmåga. Den synpunkten innebar ju att man betraktar ”the concept of truth as irrelevant in economic theory”.

PROGRAMBUDGETERING I FÖRSVARET

I Sverige var militären länge den största administrativt styrda organisationen. Det var också där som interna kontrollproblem tidigt uppstod och administrativa styrmetoder först utvecklades. Dessa kom med tiden att behövas i de svenska storföretagen, och från 1960-talets mitt även i den snabbt växande konkurrenskyddade offentliga produktionen, där marknadspriser och konkurrens sällan kunde användas som styrmedel (Ysander 1982, s. 7ff). Planering och långtidsbudgetering inom storföretag samt programbudgetering inom offentlig produktion fick därför med tiden en metodmässigt gemensam nämnare.⁸

7 Eftersom delar av denna presentation redan återfinns i en artikel publicerad i *Ekonomisk Debatt* 2011 har jag här främst betonat vad Bengt-Christer gjort på IUI.

8 Det var därför ingen tillfällighet, som Glete (1993, 1998) påpekar, att när de svenska företagen under sent 1800-tal började växa sig stora, så rekryterade man ofta organisatorisk och administrativ ledarskapskompetens från försvaret.

Som tidigare nämnts började Bengt-Christer på 1960-talet, tillsammans med "lumparkompisen" (från FRA) Ingemar Ståhl, sin yrkeskarriär som konsult åt försvaret och som laborator på FOA. Det svenska försvarets ambitioner att utveckla effektiva ekonomistyrningsmetoder kom också att bli en inträdesbiljett till såväl nationalekonomisk som företagsekonomisk praktik. Detta satte tydliga spår i Bengt-Christers senare yrkeskarriär. På den tiden stod det svenska försvaret materiellt och beredskapsmässigt på topp. Sverige hade t.ex. världens fjärde största flygvapen och mycket modern utrustning. Liksom i USA kunde man kosta på sig ett brett upplagt forskningsprogram med syfte att såväl optimera försvarets samsammansättning och slagkraft som att utreda dess roll i samhällsekonomin.

På den tiden var det allvar. Sovjetunionens ambitioner utgjorde ett reellt hot. USA och Sverige hade det gemensamma intresset att Sovjet med alla medel skulle förhindras att kränka Sveriges luftrum. USA ställde därför frikostigt den senaste tekniken till Sveriges förfogande, och det fick kosta. Jag har dock inte hittat några antydningar om att militärteknikens utveckling också skulle ge vad som i dag uppfattas som viktigt, nämligen stora positiva industriella externaliteter (*spillovers*).⁹

Svenskt försvar tog djupa intryck av USA:s drivande försvarsminister Robert McNamara, vilken rekryterats från bilkoncernen Ford, och som med kraft drev ihop det splittrade amerikanska militärväsendets försvarsgrenar. Bengt-Christer och Ingemar Ståhl blev på FOA pionjärer när det gällde att anpassa programbudgeteringsmetoder från USA:s militära planering till svenska förhållanden.

Fram till slutet av 1960-talet hade statens redovisning haft som huvudsyfte att kontrollera att skatteuppbörden var fullständig och att resursslöseri inte förekom. Metoden var detaljstyrning med ett redovisningssystem vars militära kategorier var en hopplös kompost av stridsfartyg i miljardklassen och enstaka militära spaningshundar för någon tusenlapp. De två nationalekonomerna tog fram en egen programbudgeteringsmodell (PPBS)¹⁰ med nya kategorier för att tvinga fram prioriteringar på basis av kostnader och effekt i försvarets planering och budgetering. De började dock – återigen i Ysanders anda – ambitiöst med en bred teoretisk genomgång av teoribildningen inom systemanalys och långtidsplanering. FOA:s rapport C 122 1964 blev en gedigen "lärobok" om det som då var nytt för svenska nationalekonomer. Den utgavs i en andra reviderad upplaga som C 8122-II 1968.

I FOA dokumentet C 122 presenterades de operationsanalytiska metoder som vid denna tid utvecklades i USA inom nationalekonomin av bl.a. Dorfman, Samuelson

9 I ett opublicerat FOA-memorandum daterat 1967, författat tillsammans med Ingemar Ståhl och Lennart Grape talar de tre om "spillover effekter" från militär till civil industri (Ståhl, Ysander och Grape 1967). Om dessa hade Ysander dock i en tidigare recensionsartikel hållit med Hitch och McKean (1960) om att dessa externaliteter förmodligen inte var stora.

10 Planering, Programmering, Budgetering och System.

och Solow (1958); inom spelteorin som hos Karlin (1959); inom systems engineering som hos Goode och Machol (1957). Erfarenheter från – och teoribildningen kring – företagens långtidsplanering och managementprinciper redovisades med hänvisning till Madsen (1964), Ackoff (1962) och Rhenman (1964). Den tidigare IUI-chefen Ingvar Svennilsons (1938) doktorsavhandling om ekonomisk planering fanns med. Inspirationskällor var framför allt de praktiska styrmedel som redan användes inom det amerikanska försvaret och skribenter som Quade (1964). Pentagon sponsrade ett omfattande teoretiskt utvecklingsarbete inom hela det ovan nämnda forskningsfältet, bl.a. vid Rand Corporation. I det samarbete som etablerades mellan FOA och Rand deltog Bengt-Christer aktivt med flera forskningsuppsatser. FOA-dokumentet C 122 innehåller därför en grundlig genomgång av den då moderna nationalekonomiska teorin med en vinkling mot långtidsplanering inom stora administrativt styrda system med svag marknadskontakt. Tillämpningar hämtades från försvaret.¹¹ Allt publicerades i bruna mimeograferade FOA-rapporter, som sällan nådde utanför den offentliga administrationen specialistkretsar.

Men det stora, och för försvarets ekonomistyrning banbrytande, arbetet blev sen handbok *Planering och programbudgetering inom försvaret* (SOU 1969:25) som Ståhl, Ysander m.fl. utarbetade. I denna hade ett helt nytt kontosystem utformats i detalj. Detta skulle passa en modern, långsiktig och flexibel mål–medel-analys av försvarets verksamheter; en kostnads- och intäktsanalys på upp till 15 års sikt. Den gamla detaljriikedomen hanterades på ett mer rationellt och flexibelt sätt. Författarna hade även som uppgift att få handboken accepterad i den militära hierarkin.¹² Denna offentliga utredning blev med tiden ett ofta åberopat dokument i försvarets interna budgetarbete. Så sent som 2007 refererades den ”Röda boken” med stor uppskattning i kommendören Herman Fältströms (2007) inträdestal till Kungl. Krigsvetenskapsakademien.

1967 publicerade Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS, boken *Säkerhetspolitik och försvarsplanering* författad av Lennart Grape och Bengt-Christer Ysander. Intressant att notera från den boken är att Sveriges ambitioner att bli en kärnvapenmakt fortfarande fanns med i bilden. Boken, som nådde en bred publik, kunde ses som en naturlig fortsättning på en tidigare skrift med titeln *Företagens långsiktplanering* (1964), som hade tagits fram av en arbetsgrupp inom SNS (Bouveng 1964).¹³

11 T.ex. Fehm, Jennergren, Grape, Ståhl och Ysander (1965) och Ståhl, Ysander och Grape (1967).

12 Det är därför märkligt att Bengt-Christer Ysander inte tog med SOU 1969:25 i sin cv när han sökte professuren i Uppsala.

13 Hela detta tema låg tydligen i luften. Redan 1964 hade Bengt-Christer som ensam författare presenterat det SNS-interna dokumentet Ysander (1964), som i stora delar går igen i Grape och Ysander (1967).

Det konstateras, liksom i FOA-rapporten C 122 från 1964 och i Ysander (1964), att Sverige inte kunde hålla ett försvar berett på allt. Försvaret måste därför grundas på en analys av hur ”lönsamma” fienden (läs: Sovjetunionen) ansåg olika angreppsstrategier vara. Ett effektivt försvar krävde en ”samordningsminister”, som då inte fanns. Denne skulle ha operativa befogenheter som sträckte sig över flera departement samt kunna agera snabbt och utan en omfattande parlamentarisk konsultation. I klartext innebar detta förslag, att försvarets administrativa styrsystem baserat på ”stuprörsprincipen” borde överges. Vidare skulle ”samordningsdepartementet” ansvara för ”totalförsvarets tre huvudprogram: krigsmakten, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret”. Det skulle alls inte vara fel om försvaret fick en tydlig operativt samordnande roll för hela säkerhetspolitiken.

Terrorhot och naturkatastrofer samt Rysslands nyligen visade ambitioner som brutal stormakt har efter nära ett halvt sekel gjort Grape och Ysander (1967) aktuell igen. Liknande förslag har på senare tid diskuterats intensivt. Inget har dock fått tillfälle att bli lika genomarbetat som den operativa lösning som förordas i SNS-boken. Ingenting av vad som i dag har beslutats politiskt har heller kommit i närheten av Grapes och Ysanders förslag.

De tidiga FOA-dokument Bengt-Christer medverkade i innehåller inte några banbrytande teoretiska insatser inom nationalekonomin. De utgjorde dock ett tekniskt avancerat akademiskt hantverk inom flera överlappande discipliner. I allra högsta grad präglades de av den breda beläsenhet som går igen i Bengt-Christers hela författarskap.

Bengt-Christers erfarenheter från FOA-tiden blev ett viktigt bidrag till IUI:s forskning. Han förde också försvarets forskningsmetoder vidare till den civila delen av offentlig sektor. Som ledamot i den statliga budgetutredningen fick han återigen möjligheter att tillämpa de principer som utvecklades i dokumenten C 122 och SOU 1969:25 (t.ex. Ysander 1982).

AVGIFTER, SKATTEFINANSIERING ELLER MARKNADSPRISÄTTNING

Bengt-Christers forskning och praktik kom att domineras av den växande offentliga sektorn. Fördelningspolitiken hade föranlett en väldig expansion av det offentliga resursförbrukning. Från att 1950 ha legat på europeisk genomsnittsnivå (i procent av BNP) nådde den redan 1975 världens högsta nivå (tillsammans med Danmark).¹⁴ Här skulle politiska ambitioner inom det socialdemokratiska partiet studeras vetenskapligt av en person som hade sympati för fördelningspolitiken. Men som den verklighetsnära ”gråssosse” han var kände Bengt-Christer ett stort

¹⁴ Ysander (1979a) och Ysander m.fl. (1979).

ansvar för den svenska ekonomins förmåga att uthålligt leverera tillväxt och välfärd.

Att söka rationella motiv för att vissa typiskt privata tjänster producerades och distribuerades i offentlig regi blev en ofta återkommande forskningsuppgift. En evig fråga var den samhällsnytta som det offentliga åstadkom jämfört med de problem som dess finansiering skapade. Kunde man med fördelningsargument motivera att ”så mycket som 35 procent” (1977) av den offentliga sektorns resurser användes till att finansiera vad som i grund och botten kunde anses vara privata investeringar och privat konsumtion såsom sjukvård, utbildning och socialförsäkringar? I princip handlade ju nästan allt om ren försäkringsverksamhet eller omfördelningar över individens livscykel (Ysander 1979b).

Långt innan det svenska skatteuttaget nådde sin hittills högsta nivå (i procent av BNP) hade Bengt-Christer i en bilaga till den statliga Förvaltningsutredningen (SOU 1979:23) markerat att fördelningsmålen orsakade effektivitetsproblem i samhällsekonomin. Det fanns därmed inte längre något som entydigt talade mot mer avgifter och mindre skatter i finansieringen av egentligen privata (men sociala) nyttigheter som sjukvård, utbildning m.m. Denna då politiskt känsliga slutsats var tyvärr så försiktigt formulerad att de politiska mottagarna av budskapet förmodligen läste utan att förstå.

Innan han kom in på de praktiska slutsatserna om höga skatters roll i välfärdspolitikerna hade Bengt-Christer sin vana trogen givit sig i kast med en ambitiös analys. Syftet var att med hjälp av Diamond och Mirrlees (1971) modell för optimal beskattning teoretiskt bestämma den optimala offentliga subventioneringen av *merit goods*. Det är Musgrave och Peacocks (1959) term för privata, men socialt angelägna, nyttigheter. *Socialized consumption* kallade Bengt-Christer denna i grund och botten privata konsumtionskategori. Hans analys återfinns i ett opublicerat och odaterat arbetspapper från Stockholms universitet – förmodligen författat 1977¹⁵ – med titeln ”Optimal public provision of private commodities”. Inte bara på grund av de många skrivfelen är dokumentet besvärligt att läsa utan också därför att Bengt-Christer inte följer den numera konventionella uppdelningen av kollektiva nyttigheter i två polära kategorier. Den ena utgörs av sådana vars förbrukning inte minskar tillgången till samma vara för någon annan (s.k. icke-rivalitet). Den andra omfattar nyttigheter vars produktion för en förbrukare oundvikligen gör dem tillgängliga för andra (s.k. icke-exkluderbarhet). Bengt-Christer väljer i stället tre olika

15 Dokumentet ”Optimal public provision of private commodities” från Stockholms universitet är odaterat, men måste ha författats under Bengt-Christers tid där 1971–1978, eftersom det i texten refereras till en publikation av Sandmo från 1976. Ysanders utkast, som inte är slutredigerat och fullt med språk- och skrivfel, blev så långt jag kan se aldrig färdigt och publicerat. Men resonemangen går igen i Ysander (1979b).

former av kollektiva varor. Två ligger nära den nu traditionella indelningen. Hans första kategori benämns *joint supply* och den andra externaliteter. Vid *joint supply* kan ingen exkluderas från den kollektiva nyttigheten, t.ex. försvarstjänster. Ett hushålls möjligheter att konsumera en kollektiv nytta minskar inte heller något annat hushålls tillgång till samma nytta.

Bengt-Christer adderar en mellankategori som suddar ut de tydliga teoretiska gränserna mellan de två ”polära” kategorierna.¹⁶ *Joint demand* råder när ett hushålls tillfälle att konsumera en nytta medför samma möjlighet även för andra hushåll. För Bengt-Christer handlar det nu om den rationella grunden för staten att subventionera i huvudsak privata varor och tjänster, nämligen när det finns positiva externaliteter. Till sådan *socialized consumption* hör bl.a. obligatorisk skola och sjukvård. På ett sätt som inte framgår klart i texten kopplar han sedan denna *socialized consumption* till positiva externaliteter, som sänker samhällets implicita kostnader för samma subventionering av gratiskonsumtion. Det blir då möjligt att bestämma ett skatteoptimum vilket innehåller ett offentligt tillhandahållande av privata, men socialt angelägna, tjänster som har positiva externaliteter.

Jag tog mig här friheten att tolka in mer än som står i Bengt-Christers text. Där finns en bra idé som håller, förutsatt att han menar att gratis sjukvård ger en friskare och mer kapabel arbetskraft och att gratis skola ger bättre och mer produktiva löntagare. I bägge fallen föreligger en positiv externalitet.¹⁷ Då hänger kategoriseringarna och analysen ihop logiskt. Det behövs heller inte någon matematisk analys för att få fram den poängen, möjligen för att bestämma var ett optimum ligger. I Bengt-Christers bidrag till *IUI:s Långtidsbedömning 1979* (Ysander 1979b) är hans slutsats också att den offentliga sektorns huvudsakliga uppgift fram till ca 1970, dvs. innan jämlikhetsambitionerna tog överhanden i den svenska politiken, varit att i växande omfattning bidra till att Sveriges befolkning är utbildad, frisk och arbetsför samt försäkrad inför ålderdomen.

Det ofullbordade dokumentet från (förmodligen) 1977 är intressant därför att ingen ekonom verkar ha tagit vid där Bengt-Christer slutade.¹⁸ Detta trots att problemet är mer aktuellt än någonsin. Studien illustrerar Bengt-Christers återkommande dilemma, nämligen en lovande idé men ett ofullbordat ehuru nästan färdigt manuskript. Det är synd att dokumentets analys aldrig blev riktigt klar, men chansen finns som sagt fortfarande kvar. Jag känner nämligen inte till att någon slutfört uppgiften.

16 Detta nämns faktiskt i Samuelson (1958).

17 I dokumentet finns en referens till Sandmo (1976), som måste vara Sandmo (1976a). I Sandmo (1976b) diskuteras istället frågan om optimal beskattning av konsumtion med negativa externaliteter.

18 Bortsett från att den inspirerade Murrays (2003) analys av subventioner av bl.a. privat tjänstekonsumtion med positiva externaliteter.

Under sina sista år vid IUI inledde Bengt-Christer Ysander ett samarbete med Agnar Sandmo vid Norges Handelshøyskole i Bergen, med syfte att för en offentlig utredning klargöra hur ett rationellt val mellan en inkomstskatt och en utgiftskatt bör se ut. Professuren i Uppsala och sjukdom kom dock emellan och Bengt-Christers uppgift i utredningen slutfördes inte.

TIDIG KAOSTEORI

Bengt-Christers forskning kring den offentliga sektorn och dess höga skattefinansiering ledde honom oundvikligen mot frågan hur det stora skatteuttaget (skattekilarna) påverkade makroekonomin.¹⁹ En realistisk analys av dessa problem krävde icke-linjär modellering. Därifrån var steget inte långt till att på rent teoretisk grund också ställa frågor om hur en ekonomis stabilitetsegenskaper påverkas av en dominerande, offentligt styrd och konkurrensskyddad (*non market*) sektor. Hur stördes maskineriet i sådana icke linjära ekonomiska modeller av stora skattekilarna?

Frågan hur komplicerade matematiska system kommer i obalans hade långt tidigare studerats med hjälp av komplexa simuleringsmodeller inom meteorologin och biologin. Något som en beläst Bengt-Christer kände väl till²⁰ och som matematikern Mark Sharefkin (från Resources for the Future, WDC), institutets gästforskare under många år, länge hade arbetat med.

När det gällde den svenska skatteekonomin, konstaterade därför Bengt-Christer, handlade det om andra och betydligt allvarligare ojämvikter än de ekonomerna sysslade med. Han ställde först den närmast självklara frågan hur instabiliteterna kunde uppstå, t.ex. på grund av stora skattekilarna och oförutsebara ändringar i skatteregler. Därefter tog han sig an uppgiften att visa hur den gamla jämvikten, om den fanns kvar, kunde återställas. Att bredda stabiliseringsanalysen från villkoren för konvergens tillbaka till en fixerad och exogent bestämd jämvikt, till frågan om instabilitetens ursprung, var ett innovativt grepp. I dag är det

19 Bengt-Christer Ysander och Jan Södersten var pionjärer när de under 1970-talets sista år studerade skattekilarnas snedvridande effekter på marknadspriserna och destabiliserande effekter på ekonomin. IUI och Jan Södersten deltog sedan i det skatteprojekt som initierades av NBER under Martin Feldstein 1979, där just studiet av skattekilarna kom att stå i centrum. Skattekilanalysen publicerades först i Södersten och Lindberg (1983) och därefter i NBER-volymen King och Fullerton (1984). Men frågan om skattekilarnas snedvridande effekter på individens konsumtionsbeslut och företagets investeringar adresserades redan vid den konferens IUI organiserade 1978, och som publicerades som Eliasson och Södersten (1981), i vilken Bengt-Christers stabilitetsanalys ingick (Ysander 1981).

20 Se t.ex. Lorentz (1963) och May (1973).

grunden till vad som kallas deterministiskt kaos (Brock och Malliaris 1989, s. xiii och 297ff).

Här var Bengt-Christer en klar, men icke uppmärksammas, pionjär inom ämnet nationalekonomi. Trogen sin filosofiska bakgrund närmade han sig kaosproblematiken som en samhällsåkomma, vilken oroade honom och som måste behandlas. I hans skrivning (Ysander 1981) var en utgångspunkt att innan problemet kunde åtgärdas måste orsaken till turbulens i det ekonomiska systemet förstås. Han härledde därför villkoren för att turbulens skulle bildas. I ett matematiskt appendix till skatteanalysen i Ysander (1981) klargjorde han hur instabiliteter i ekonomin uppstår. Kunskap härom är ett villkor för insikt om hur ordning ska kunna återställas. Något som negligerats i den ovan nämnda traditionella analysen.

De matematiska fenomen Bengt-Christer studerade hörde enbart hemma i icke-linjära systemmodeller. De instabiliteter han analyserade hade också under flera år uppmärksammas som en egenskap i IUI:s mikrobaserade makromodell (Eliasson 1977). Dessa kom kort därefter, och helt oberoende av Bengt-Christer, att i Benhabib och Day (1981), men framför allt i Day (1982), att introduceras i nationalekonomin under benämningen kaos.²¹ Det var också Richard Day som under ett besök på IUI uppmärksammas oss på Bengt-Christers tidiga teoretiska kaosanalys. Även om vi från början inte kände till begreppet kaos så var vi, som sagt, väl förberedda på det teoretiska fenomenet som sådant, liksom på den praktiska policydiskussion som skulle komma. Den svenska ekonomins stötkänslighet hade också varit en central fråga i *IUI:s Långtidsbedömning 1979*.

Frisch (1982) konstaterar också uppskattande i sin recension av konferensvolymen Eliasson och Södersten (1981) i *Journal of Economic Literature* där Bengt-Christers uppsats ingår, att ”The by far most original points about corporate taxation are made in a pair of papers that raise the issue of stability”. IUI gjorde något år senare stabilitetsproblemet till huvudtema i konferensvolymen *Policy Making in a Disorderly World Economy* (Eliasson, Sharefkin och Ysander 1983a). I centrum stod konsekvenserna för den nationella ekonomin av prisstörningar på de globala energimarknaderna.²² Bokens omslag, Strindbergs oljemålning ”Ruskprick”, fick illustrera den neoklassiska nationalekonomins dilemma: Existerar en exogen

21 Intressant att notera är att kaosteoriens ursprung kan spåras till Sverige. Den matematiska egenskapen som sådan uppmärksammas först av Poincaré (1890) i en analys av det klassiska trekroppsp-problemet i en uppsats han hade lämnat in till en matematiktävling som anordnats i namn av Sveriges dåvarande kung Oscar II. I situationer av kaos, eller total oförutsebarhet, är den dataström som genereras utan informationsinnehåll (Samuelson 1965), och alla data ett flöde av vitt brus, en stokastisk process visade Carleson (1991) vid ett av de två symposier under rubriken *Mathematical Dynamics and Economic Process* som IUI ordnade 1988 och 1989 tillsammans med med University of Southern California och *Journal of Economic Behavior and Organization*.

22 Se vidare Eliasson (1983, 1984) och Ysander (1983a).

jämvikt, ”en ruskprick”, som står still hur höga den omgivande ekonomins vågor än går?

Under normala förhållanden fungerar en marknadsekonomis endogena prisbildning som ett självreglerande system. Ekonomer gör gärna de antaganden som behövs för att tvinga anpassningarna upp på en exogent given jämviktsbana, en ”ruskprick”. Nu handlade det alltså om allvarligare problem. Prisstörningarna hade påverkat produktionsstrukturen och frågan var om det alltid fanns ett jämviktsläge för det ekonomiska systemet att återvända till när kaos eller turbulens åstadkommits, t.ex. på grund av illa genomtänkt politik (Eliasson, Sharefkin och Ysander 1983b, s. 46).

HUMANKAPITALET – ETT OMÖJLIGHETSTEOREM

Bengt-Christer var under många år engagerad i politiska utredningar där utbildningens och humankapitalets betydelse var ett återkommande tema. Det gällde både för ekonomisk tillväxt och som ett medel att åstadkomma en jämnare inkomstfördelning. En obligatorisk uppgift blev att reda ut hur humankapitalet skulle arbetas in i den (statiska) allmänna jämviktsmodellen. I vanlig Ysandersk anda började han från grunden och försökte med hjälp av en teoretisk analys visa hur ett humankapital kunde förklara löneskillnader. Resultatet blev att om vi skulle få behålla ett meningsfullt humankapital måste vi radikalt ändra på den allmänna jämviktsmodellen, eller i klartext lämna den. Önskade vi av någon anledning att ha kvar den statiska allmänna jämviktsmodellen, måste i stället ett totalt ointressant humankapitalbegrepp pressas in i densamma. Bengt-Christer ville dock inte trumpeta ut detta kontroversiella resultat vitt och brett. Hans utgångshypotes hade dessutom varit positiv, nämligen att försöka visa att det skulle gå, och om ej, hur det humankapital såg ut som passade in.

I ett fyrtiosidigt matematiskt appendix publicerat i Bowman, Sohlman och Ysander (1978) ger sig Bengt-Christer i kast med uppgiften att klargöra på vilket sätt ett mångdimensionellt humankapital kan vara förenligt med statisk neoklassisk jämvikt. Det mänskliga kapitalet driver ju förändring (Ysander 1978, s. 94) påpekade han. Efter ett ”plea for education for variety” frågar han hur samhället bäst ska organiseras för att individen ska kunna göra rationella val ”to learn and earn”.

Analysen blev omständlig, men den förtjänar att kort återges. Detta eftersom en flod av ekonometrisk humankapitalbaserad forskning i Beckers (1964) anda, baserad på modeller som bröt mot Bengt-Christers alla tre kriterier från 1960, publicerades under 1970- och 1980-talen. Undan för undan lägger han begränsningar på humankapitalet för att få det att passa in i den gängse jämviktsmodellen. Ett grepp som samtidigt gör definitionen alltmer ointressant som en förklaring till

löneskillnader. Han konstaterar då att den fråga han ställt är identisk med problemet att definiera förutsättningarna för att aggregera humankapital. Något som kräver att såväl humankapitalet som arbetet är homogent. Han finner till sist att aggregering av humankapitalet går för sig om den marginella substitutionskvoten mellan arbete och vanligt maskinkapital är oberoende av produktionsvolymen. Varje enhet (fullständigt homogent) humankapital måste nu i jämvikt ha samma värde. Det blir naturligtvis inte bra, om detta kapital i realiteten är extremt mångdimensionellt, och dess värde och storlek beror av hur det allokerats.

För att det ska vara möjligt att bestämma storleken på detta homogena humankapital måste även investeringen i samma humankapital vara homogen. Skolans undervisning måste så att säga vara identisk för varje person och oberoende av individuella skillnader i förutsättningarna att ta till sig undervisningen. Det är visserligen fortfarande möjligt att "ha kvar" heterogena människor i modellen, och därmed olika relativlöner, även om såväl humankapitalet som investeringen i humankapital är homogen. Man kan t.ex. utgå ifrån att människorna från början är olika och utrustade med olika mätbara förmågor, som att lära. Därtill antas att individen får tillgång till humankapitalinvesteringar i proportion till sitt ursprungliga humankapital; en variant på filterteori (Arrow 1973; Stiglitz 1972, 1975), som den påläste Bengt-Charister väl kände till. Den teorin hade utvecklats långt tidigare av pedagogerna. Bengt-Charister konstaterar nu "att dessa antaganden, eller analoga antaganden" måste göras för att få in ett humankapital i en allmän jämviktsmodell, som "covers the major part of the literature on human capital theory" (Ysander 1978, s. 123).

Slutsatsen, otvetydigt utskrivnen, blir att ett meningsfullt humankapital inte hör hemma i den statiska allmänna jämviktsmodellen. Det hade naturligtvis varit elegantare om Bengt-Charister formulerat problemet som ett omöjlighetsteorem, eftersom hans text tidigt låter läsaren ana att det är vad han tror ska bli slutsatsen. Men ambitionen var från början att rädda den rena humankapitalteorin som en del av den rena allmänna jämviktsmodellen, och då måste han ju visa hur detta kapital ska definieras.

I god Ysandersk anda konstaterar Bengt-Charister i stället det paradoxala i att man om den s.k. kapitalkontroversen (Solow 1963 och Robinson 1964) nu nått ett "rather general agreement, that an over-all-aggregation of produced capital is never theoretically justifiable" (Ysander 1978, s. 127). Det är därför ironiskt, fortsätter han, att när humankapitalteorin nu börjat tillämpas allmänt i den empiriska forskningen har samtidigt en samsyn nåtts om omöjligheten av "capital aggregation in general". I kapitalkontroversens anda hör alltså varken maskinkapitalet eller humankapitalet hemma i den statiska allmänna jämviktsmodellen med en exogen jämvikt. Åtminstone inte i den roll man föreställer sig att humankapitalet ska fungera, nämligen som en "investment in change", som också förklarar re-

lativlönerna. Slutsatsen var krångligt formulerad. Bengt-Charter önskade, som praktisk ekonom, dessutom själv kunna mäta och använda sig av detta begrepp. Enda sättet att komma vidare, och få plats med ett meningsfullt kapitalbegrepp, vore därför att radikalt ändra den allmänna jämviktsmodellen. Även om Bengt-Charter inte skrev ut den slutsatsen så blev detta en ambition i det makromodellbyggande han fortsatte på IUI.

PRODUKTIVITETSBERÄKNINGAR NÄR MARKNADSVÄRDERADE PRODUKTIONS-DATA SAKNAS

Hos IUI engagerade sig Bengt Charter Ysander i ett stort projekt om den offentliga sektorns effektivitet och de makroekonomiska konsekvenserna av en omfattande och snabbt växande skattefinansierad konsumtion. Hur mäter man den offentliga sektorns produktivitet utan tillgång till marknadsvärderade produktionsdata? Den konsten representerade en ultimativ utmaning för en ekonom. Erik Mellander och Ysanders (1989, 1990) lösning var elegant och acceptabel om man först begripit konsekvenserna av den underliggande modellens antaganden. Det handlade om att göra *a priori*-antaganden om hur produktionsmodellen ser ut och formulera den matematiskt så att modellen kan antas befinna sig i ”jämvikt”. Det senare i den meningen att priserna kan antas vara sådana att vinsten över totalkostnaden är noll eller ger ett konstant påslag.

Bengt-Charter hade via en annan IUI-forskare – Joyce Dargay – kommit en engelsk ekonom på spåren som hade utnyttjat det faktum att man under förhållandevis svaga antaganden med hjälp av endast data på de använda produktionsfaktorerna kan definiera och skatta ett index för verksamhetens produktionsenskaper (Barker och Peterson 1987, s. 280). Antagandet är att produktionstekniken är homotetisk, vilket innebär att de proportioner i vilka man använder produktionsfaktorerna inte beror på hur mycket som produceras utan bara på deras priser. Detta är ett vanligt och ofta underförstått antagande i många national-ekonomiska modeller. Själv kände jag igen metoden från de standardkostnadsberäkningar företag ofta använder för att jämföra sin egen interna ”produktionsutveckling”, där antagandet är att vinstpåslaget är lika för alla produktionslinjer (Eliasson 1976, s. 297f).

Erik Mellander (1991, 1992) fortsatte att studera privata tjänster (banksektorn) med en variant av samma metod. Denna gång var bara värdet på produktionen, inte volymen, känt. Säg att faktormarknaderna är konkurrensprissatta och det görs vissa av ekonomer vanliga antaganden (homotecitet) om produktionsfunktionen. Är då *markups* kända eller konstanta, kan totalfaktorproduktivitetens utveckling mätas. Det gäller även om marknaden för banktjänster är hårdreglerad eller, som vid offentlig produktion, inte existerar.

Produktivitet och effektivitet i hårt reglerade sektorer som bankväsendet är nog så viktiga. Det var dock främst inom den växande offentliga produktionen som totalproduktivitetens utveckling alltmer uppmärksammats i forskningen. Bengt-Christer satt, som nämnts, under några år i Statskontorets styrelse. Han blev då engagerad i frågor om budgetstyrning och produktivitetsberäkningar i offentlig sektor. Dessa frågor låg metodmässigt nära det programbudgeteringsarbete för försvaret som han var sysselsatt med under 1960-talet. Hos Statskontoret hade Richard Murray ansvaret för produktivitetsberäkningarna. Han hade disputerat vid Stockholms universitet 1981 på en avhandling om vad som styr kommuners ekonomiska beteende. Bengt-Christer var en av flera handledare.

Samarbete etablerades och utvecklingen av metoder för produktivitetsstudier i offentlig verksamhet blev ett omfattande, aktivt och innovativt forskningsområde även på IUI. Richard Murrays och Bengt-Christers samarbete blev en plattform för vidareutveckling av något som måste betraktas som pionjärforskning. Den avsåg kommunernas roll i såväl den offentliga sektorn som samhällsekonomin totalt. Problemet var nu inte bara hur de delvis självständiga nästan 300 kommunerna effektivt skulle bidra till landets produktivitetstillväxt. Det gällde även hur de med ekonomiska incitament och styrning skulle fås att hjälpa och inte stjälpa en stabil makroekonomisk utveckling. Ett rikt flöde av publikationer strömmade fram.²³ Kommunstudierna kom så småningom upp att ingå i den tidigare nämnda dynamiska sektormodellen ISAC, som under Bengt-Christers ledning utvecklades på IUI. IUI-konferensen 1981 *Control of Local Governments* (Gramlich och Ysander 1985) etablerade tidigt IUI:s internationella närvaro på detta forskningsområde.

DYNAMISK MAKROMODELLERING PÅ IUI

Tidigare statliga långtidsutredningar (LU) utnyttjade en sektormodell (Åberg 1971) som helt saknade en ”förklaring” av industrins produktionstillväxt. Den kunde heller inte sägas ha gjort mer än grova antaganden om den offentliga sektorn. Modellen ifråga användes för att beräkna önskade, men konsistenta, framtida jämviktstillväxter i reala termer. IUI hade länge svarat för de enkäter till företagen om deras planer fem år framåt i tiden, som fick representera LU:s utbudssida.²⁴ Aggregerade pris- och löneindex klistrades på i efterhand. Att detta så småningom skulle bli en källa till dispyter om hur Finansdepartementets po-

23 Murray och Ysander (1983), Murray (1985, 1987, 1988), Ysander (1980a, 1980c, 1982), Nordström och Ysander (1985).

24 Carl Johan Åberg (2009) avslutar sin uppsats i samband med IFN:s 70-årsjubileum genom att nämna hur viktiga IUI:s företagsenkäter hade varit för LU analysen.

litiskt önskade tillväxtbana skulle kunna förenas med IUI:s sammanställning av företagens uttryckta planer är knappast förvånande. Dessa kontroverser ställdes på sin spets under andra hälften av 1970-talet, när strukturomvandlingen i oljekrisernas kölvatten (som helt saknades i LU-modellen) var i full sving. IUI och Finansdepartementet gick därför skilda vägar. Min företrädare som IUI-chef, Lars Wohlin, fick ta de första stötarna. Resultatet blev att IUI byggde en egen sektormodell (Jakobsson 1976) för sin första med Finansdepartementets LU konkurrerande *Långtidsbedömning* 1976. Den modellen skulle nu vidareutvecklas för att bli konkurrenskraftig gentemot Finansdepartementets modell.

Utvecklandet av IUI:s sektormodell²⁵ för institutets egna långtidsbedömningar gick dock i stå efter det att Ulf Jakobsson hade flyttat till Finansdepartementet som planeringschef. Det var förmodligen inte en del av Bengt-Christers akademiska planering att tillsammans med en grupp IUI-forskare utveckla Sveriges mest avancerade makrosektormodell. Men liksom tidigare bestämdes hans val av arbetsuppgifter och yrkeskarriär av de möjligheter som dök upp under vägen. Bengt-Christer tog spontant över ansvaret för modellarbetet. Han hamnade därmed i ett för honom nytt, men därför inte främmande, forskningsområde. LU låg metodmässigt nära den programbudgetering Bengt-Christer tidigare sysslat med på Forsvarsdepartementet. Tillsammans med Leif Jansson och Tomas Nordström startade han nu om modellbyggandet nästan helt från grunden. Det blev en beräkningsbar allmän jämviktsmodell (*Computable General Equilibrium*, CGE-modell) av den typ som blivit populär efter det att Whalley (1975) utarbetat en metod att numeriskt lösa sådana modeller för en exogen jämvikt.

Bengt-Christers tidigare teoretiska studier av kapitalets, särskilt humankapitalets, roll i en allmän jämviktsmodell gjorde honom väl förberedd för denna uppgift. Dessutom erbjöd den en möjlighet att fortsätta det teoretiska arbete, som hade lämnats ofullbordat i humankapitalstudien. Modellarbetet låg därtill i linje med IUI:s traditioner och förutsättningar. Den input-outputstruktur som CGE-modellen behövde hade ursprungligen tagits fram och publicerats av IUI (Höglund och Werin 1964). I Klevmarken och Dahlman (1971) fanns redan det *consumption expenditure system* som modellen krävde. Den utrustades nu med en investeringsfunktion i varje sektor. Det i Bengt-Christers tidigare studier tveksamma maskin- och byggnadskapitalets konstruktion endogeniserades, vilket gav modellen dynamiska egenskaper.

Ett helt nytt produktionssystem med årgångsbaserade kapitalstrukturer skattades nu på ett betydligt större antal produktionssektorer än tidigare. Ambitionen blev från början att utveckla den allmänna jämviktsmodellen vidare för att ge plats för ett meningsfullt kapitalmätt. Därtill byggdes en särskild modell för pro-

25 Se IUI:s *Långtidsbedömning 1976: Bilagor*.

I februari 1983 publicerade IUI konferensboken *Policy Making in a Disorderly World Economy*. Boken innehöll en samling uppsatser om konsekvenserna av den ökande osäkerhet och oförutsebarhet som följt i kölvattnet av 1970-talets oljekriser, och nödvändigheten att förstå dynamiken i vad som pågick, snarare än att försöka räkna på framtiden. Huvudförfattarna poserar framför August Strindbergs tavla "Ruskpricken". De är från vänster: Mark Sharefkin, Gunnar Eliasson, Bengt-Christer Ysander och Karl-Olof Faxén. "Ruskpricken" symboliserar bokens huvudtema, nämligen det meningslösa att studera 1980-talets dynamik med statistiska modeller med exogena jämvikter, eller "ruskprickar", som ger fast vägledning på havet utifrån en fix punkt oavsett hur våldsamt ovädret är.

duktions- och kapitaltillväxt, nu med inslag av kunskapskapital, som gjorde att tillväxten delvis kunde endogeniseras.²⁶ Investeringen i produktionen var av *putty-clay*-årgångstyp. Förändringar i vinstutsikterna påverkade de olika sektorernas investeringar, efter förlaga från IUI:s mikrobaserade makromodell. Detta föranledde på sikt en omallokering mot de mest lönsamma sektorerna. Sin vana trogen fann Bengt-Christer snart hur detta modellinstrument för IUI:s långtidsbedömningar även kunde användas för att komplettera hans tidigare studier av den offentliga sektorns roll i makroekonomin. Den offentliga sektorn modellerades om radikalt. Bl.a. endogeniserades delvis kommunernas beteende och framför allt avvägningen mellan statlig och kommunal verksamhet (Ysander 1979b, 1980a, 1980c, 1983b; Nordström och Ysander 1985).

Resultatet blev ”ojämviktsmodellen” ISAC bestående av 36 sektorer (Ysander, Nordström och Jansson 1986) med en detaljmodellerad offentlig sektor och endogena investeringar. Modellen kom att spela en viktig roll i flera avseenden. Den endogena strukturomvandlingen, som saknades i såväl Finansdepartementets som IUI:s tidigare modell, inkluderades delvis. Oljeprisernas störande inverkan på den makroekonomiska stabiliteten blev därefter ett viktigt inslag i modellanalysen.²⁷ Dargays (1983a, 1983b) ekonomiska studie av oljepriserna och svensk ekonomis efterfrågan på energi spelade här en viktig roll.

För att komma vidare, konstaterar Ysander (1986b) till sist, blir det nödvändigt att ta ned makroanalysen på mikroplanet. ISAC måste betraktas som ett pionjärbete inom det arbetskrävande forskningsområdet dynamisk sektormodellering. Stora delar av ISAC följde sedan med Leif Jansson och Tomas Nordström till Finansdepartementet omkring 1982. Senare även till Konjunkturinstitutet där den länge kom att leva kvar i symbios med den gamla åbergiska (1971) modellen.

AVSLUTNING

Bengt-Christer avfattade större delen av sin vetenskapliga produktion på IUI. Därmed bidrog han till att institutet utvecklades till ett forskningsinstitut av internationell klass. Han hjälpte yngre forskare att, effektivare än han själv tidigare hade klarat det, organisera den egna forskningen och föra den till färdig vetenskaplig publicering. Som chef för institutet glädde jag mig mycket över att vi två, tillsammans med Bo Carlsson, utan formaliteter under nästan tio år fungerade som en naturlig och självklar ledningsgrupp. Vi hade stort utbyte av varandras

26 Vi ska komma ihåg att modellen publicerades i Ysander m.fl. (1979) och Ysander (1986b), innan de första s.k. ”new growth”-modellerna (också i makro) publicerades av Romer (1986), Prescott och Boyd (1987) och Lucas (1988).

27 Eliasson, Sharefkin och Ysander (1983b) och Ysander (1983c, 1983d, 1984).

mycket olika egenskaper, kunskaper och intresseinriktning. Vi stimulerade och samarbetade med varandra, mer än vi konkurrerade.

Bengt-Christers vetenskapliga produktion byggde på en ovanlig kombination av filosofiska djupdykningar kring praktiska policyproblem. Två motsatspar dök ständigt upp: det offentliga gentemot det privata och det kollektiva gentemot det individuella. Det blev nog aldrig riktigt klart för någon av oss hur den optimala mixen skulle se ut.

Sammanfattningsvis vill jag peka på fyra teoretiska bidrag till den praktiska nationalekonomins utveckling som på olika sätt bär Bengt-Christers signum. De hade förmodligen aldrig satts på pränt utan de åtta åren på IUI.

För det första kunde Bengt-Christers med sin stora erfarenhet från en varierad karriär genom akademierna och den offentliga förvaltningen föra IUI:s forskning om offentlig produktion till en internationell tätposition. Institutets traditionella industrianalys vidgades därmed till att omfatta praktiskt taget hela det svenska produktionssystemet. Bengt-Christers uppgraderade IUI:s CGE-sektormodell med investeringar och en offentlig produktionsapparat till ISAC, med detaljerade kommunala produktions och konsumtionsfunktioner. Detta möjliggjorde avancerad industriell analys av den i många avseenden för snabbt växande, och snart största, produktionssektorn i svensk ekonomi, nämligen den offentliga sektorn. Framför allt kunde de makroekonomiska stabilitetsproblem som följde med en växande skattefinansierad gratiskonsumtion och skattekilarnas snedallokering av ekonomins resurser studeras kvantitativt långt tidigare än någon annan gjort det.

För det andra blev den slutförda uppsatsen om icke-linjär modellering och kaos Bengt-Christers största bidrag till nationalekonomisk teori. Han var kanske till och med först med att studera detta problem teoretiskt inom ett forskningsområde som i dag snabbt växer i betydelse. Empiriska tillämpningar gjordes på de makroekonomiska konsekvenserna av skattekilars och oljeprisstörningar.

För det tredje är det visserligen sant att Bengt-Christers inte fick ordning på sin matematiska analys av *merit goods* och den rationella grunden för offentlig subventionering av typisk privat konsumtion av investeringskaraktär med stora positiva externaliteter såsom utbildning och sjukvård. Han formulerade dock problemet rätt och var en teoretisk lösning på spåren. Verbalt drog han de rätta slutsatserna i sitt kapitel om offentlig sektor till *IUI:s Långtidsbedömning 1979*. Det är märkligt att ingen ännu verkar ha genomfört den formella analys som skulle ge en rationell grund för det offentliga att subventionera investeringar i privata nyttigheter med stora positiva externaliteter.

För det fjärde har vi humankapitalanalysen som blev svårbegriplig av den enkla anledningen att ett traditionellt neoklassiskt humankapitalbegrepp på analogin maskinkapital inte har någon plats i den statiska allmänna jämviktsmodellen. Och förmodligen inte något annat meningsfullt kapitalbegrepp heller. Detta

omöjlighetsteorem försökte Bengt-Charter komma tillrätta med i ojämviktsmodellen ISAC och där kom han längre än andra före honom.

Tillsammans illustrerar dessa fyra teoretiska och empiriska bidrag dessutom Bengt-Charsters såväl annorlunda perspektiv på de problem han gav sig i kast med som hans breda humanistiska bakgrund. Han hade filosofens ambitioner men var i grunden en praktisk empiriker som ställde relevanta men svåra frågor, ofta sådana som saknade entydiga och enkla svar.

Bengt-Charter verkade under en brytningstid i svensk nationalekonomi. För den humanistiskt lagde nationalekonomen med ett brett perspektiv på de samhällsvetenskapliga frågorna var teorin ett verktyg att förstå problemen i större sammanhang. Bengt-Charter var därför motsatsen till den moderne kollegan. Nationalekonomi var för honom inte en snävt definierad specialitet. Förenklingar av analysens förutsättningar för att passa tidskriftpublicering passade honom inte. Hans praktiska intresse styrde hans forskning mot verklighetens problem. Metodutveckling var ett medel, inte ett mål. Allt detta passade IUI:s kultur och forskningsagenda väl.

Bengt-Charter var väl bevandrad inom andra vetenskaper och sökte ofta lösningar utanför nationalekonomin. Han var ett föredöme när det gällde uppfyllandet av akademikernas tredje uppgift – samverkan med samhället utanför universiteten. Han var dessutom road av den.

Bengt-Charter Ysander hade en utomordentlig förmåga att samarbeta med andra i såväl stora som små sammanhang. Mycket av den teoretiska analys som värdesätts så högt i den akademiska meriteringen försvann i snart bortglömda promemorior eller förblev oavslutad, därför att någon praktisk uppgift kallat. Men när allt material sammanstälts, färdigt som ofullbordat, så visar det sig att där finns mycket mer att hämta än vad som hittills varit bekant.

REFERENSER

- Ackoff, Russel L. (1962), *Scientific Method*. New York: John Wiley & Sons.
- Arrow, Kenneth J. (1973), "Higher Education as a Filter". *Journal of Public Economics*, vol. 2, nr 3, 193–216.
- Axell, Bo (1979), "Inflation och resursutnyttjande". I Bo Axell, Bertil Holmlund, Eva Christina Horwitz och Siv Gustafsson, *Specialstudier för IUI:s långtidsbedömning 1979. Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad. Del I*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Barker, Terry och William Petersen, red. (1987), *The Cambridge Multisectoral Dynamic Model of the British Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Becker, Gary S. (1964), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. New York: Columbia University Press.

- Becker, Abraham S. och Bengt-Christer Ysander (1974), "Technical Issues in Reducing Military Budgets". I *Reduction of the Military Budgets of States Permanent Members of the Security Council by 10 Percent and Utilization of Part of the Funds thus Saved to Provide Assistance to Developing Countries*. U.N. Report of the Secretary General, A/9770. New York: United Nations.
- Benhabib, Jess och Richard H. Day (1981), "Rational Choice and Erratic Behavior". *Review of Economic Studies*, vol. 48, nr 3, 459–471.
- Berndt, Ernst, Peter Englund och Lennart Hjalmarsson, red. (1992), "Proceedings of a Symposium on Productivity Concepts and Measurement Problems: Welfare, Quality and Productivity in the Service Industries". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 94, Supplement, S1–S4.
- Bouveng, Carl-Johan (1964), *Företagets långsiktplanering*. Stockholm: SNS.
- Bowman, Mary Jean, Åsa Sohlman och Bengt-Christer Ysander (1978), *Learning and Earning: Three Essays in the Economics of Education*. Stockholm: National Board of Universities and Colleges.
- Brock, William A. och Anastasios G. Malliaris (1989), *Differential Equations, Stability and Chaos in Dynamic Economics*. Amsterdam: North-Holland.
- Carleson, Lennart (1991), "Stochastic Behavior of Deterministic Systems". *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol. 16, nr 1–2, 85–92.
- Dargay, Joyce (1983a), "The Demand for Energy Prices in Swedish Manufacturing". I Bengt-Christer Ysander, red., *Energy in Swedish Manufacturing*. Stockholm: IUI.
- Dargay, Joyce (1983b), "Energy Usage and Energy Prices in Swedish Manufacturing". I Bengt-Christer Ysander, red., *Energy in Swedish Manufacturing*. Stockholm: IUI.
- Day, Richard H. (1982), "Irregular Growth Cycles". *American Economic Review*, vol. 72, nr 3, 406–414.
- Diamond, Peter A. och James A. Mirrlees (1971), "Optimal Taxation and Public Production". *American Economic Review*, vol. 61, nr 1, 8–27.
- Dorfman Robert, Paul A. Samuelson och Robert M. Solow (1958), *Linear Programming and Economic Analysis*. New York: McGraw-Hill.
- Eliasson, Gunnar (1976), *Business Economic Planning – Theory, Practice and Comparison*. London och New York: John Wiley & Sons.
- Eliasson, Gunnar (1977), "Competition and Market Processes in a Simulation Model of the Swedish Economy". *American Economic Review*, vol. 67, nr 1, 277–281.
- Eliasson, Gunnar (1983), "On the Optimal Rate of Structural Adjustment". I Gunnar Eliasson, Mark Sharefkin och Bengt-Christer Ysander, *Policy Making in a Disorderly World Economy*. Conference Reports 1983:1. Stockholm: IUI.
- Eliasson, Gunnar (1984), "Micro Heterogeneity of Firms and Stability of Growth". *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol. 5, nr 3–4, 249–298.

- Eliasson, Gunnar (2011), "Ekonomporträtt: Bengt-Christer Ysander 1931–1992". *Ekonomisk Debatt*, årg. 35, nr 7, 56–69.
- Eliasson, Gunnar, Mark Sharefkin och Bengt-Christer Ysander (1983a), *Policy Making in a Disorderly World Economy*. Conference Reports 1983:1. Stockholm: IUI.
- Eliasson, Gunnar, Mark Sharefkin och Bengt-Christer Ysander (1983b), "Stability and Macroeconomic Policy: The Lesson of the 1970s". I Gunnar Eliasson, Mark Sharefkin och Bengt-Christer Ysander, *Policy Making in a Disorderly World Economy*. Conference Reports 1983:1. Stockholm: IUI.
- Eliasson, Gunnar och Jan Södersten, red. (1981), *Business Taxation, Finance and Firm Behavior*. IUI Conference Reports 1981:1. Stockholm: IUI.
- Fehrm, Martin, Carl Gustav Jennergren, Lennart Grape, Ingemar Ståhl och Bengt-Christer Ysander (1965), *Långtidsplanering av vårt lands försvar*. FOA P RAPPOR A 143 (februari).
- Friedman, Milton (1953), "The Methodology of Positive Economics". I Milton Friedman, *Essays in Positive Economics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Frisch, Daniel J. (1982), "Review of Eliasson and Södersten 1981". *Journal of Economic Literature*, vol. 20, nr 4, 1591–1592.
- Fältström, Herman (2007), "Från mobiliserande massförsvar till mobiliserat in-satsförband". *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, nr 1.
- Glete, Jan (1993), "Long-Term Firm Growth and Ownership Organization". I Richard H. Day, Gunnar Eliasson och Clas Wihlborg, red., *The Markets for Innovation, Ownership and Control*. Amsterdam och Stockholm: North-Holland och IUI.
- Glete, Jan (1998), "Entrepreneurs and Social Elites: Some Reflections on the Case of Sweden". I Gunnar Eliasson och Christopher Green, red., *The Microfoundations of Economic Growth*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Goode, Harry H. och Robert E. Machol (1957), *Systems Engineering: An Introduction to the Design of Large-Scale Systems*. New York: McGraw-Hill.
- Gramlich, Edward M. och Bengt-Christer Ysander, red. (1985), *Control of Local Government*. IUI Conference Reports 1985:1. Stockholm: IUI.
- Grape, Lennart och Bengt-Christer Ysander (1967), *Säkerhetspolitik och Försvarsplanering*. Stockholm: SNS.
- Haavelmo, Tryggve (1944), "The Probability Approach in Econometrics". *Econometrica*, vol. 12, Supplement (July), 1–8.
- Henrekson, Magnus, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.
- Hitch, Charles J. och Roland N. McKean (1960), *The Economics of Defense in the Nuclear Age*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Höglund, Bengt och Lars Werin (1964), *The Production System of the Swedish Economy An Input Output Study*. Stockholm: IUI.
- Industriens Utredningsinstitut (1977), *IUI:s Långtidsbedömning 1976: Bilagor*. Stockholm: IUI.
- Industriens Utredningsinstitut (1979), *IUI:s Långtidsbedömning 1979: Att välja 80-tal*. Stockholm: IUI.
- Jakobsson, Ulf (1976), "En beskrivning av IUI-modellen". I *IUI:s Långtidsbedömning 1976*. Stockholm: IUI.
- Jansson, Leif, Tomas Nordström och Bengt-Christer Ysander (1982), "The ISAC Model: Structure, Implementation and Stability". IUI Working Paper nr 64. Stockholm: IUI.
- Karlin, Samuel (1959), *Mathematical Methods and Theory in Games, Programming and Economics*. Oxford: Pergamon Press.
- King, Mervyn och Don Fullerton, red. (1984), *The Taxation of Income from Capital: A Comparative Study of the United States, the United Kingdom, Sweden and West Germany*. Chicago: University of Chicago Press.
- Klevmarken, Anders och Carl Johan Dahlman (1971), *Den privata konsumtionen 1931–1975*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Lorentz, Edward N. (1963), "The Mechanics of Vacillation". *Journal of Atmospheric Sciences*, vol. 20, 448–465.
- Lucas, Robert E. (1988), "On the Mechanics of Economic Development". *Journal of Monetary Economics*, vol. 22, nr 1, 3–42.
- Madsen, Vagn (1964), *Virksamhetsledningens problem i organisatorisk belysning*. Köpenhamn: Gyldendal.
- May, Robert M. (1973), *Stability and Complexity in Model Ecosystems*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mellander, Erik (1991), "An Indirect Approach to Measuring Productivity in Private Services". IUI Working Paper nr 300. Stockholm: IUI.
- Mellander, Erik (1992), "An Indirect Approach to Measuring Productivity in Private Services". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 94, Supplement, s. 229–244.
- Mellander, Erik och Bengt-Christer Ysander (1989), "On the Econometric Analysis of Production when There Are no Output Data". IUI Working Paper nr 241. Stockholm: IUI.
- Mellander, Erik och Bengt-Christer Ysander (1990), "Analyzing Productivity and Efficiency in the Absence of Output Measures". I Hans Carlsson och Bo Larsson, red., *Problems of the Mixed Economy: Cooperation, Efficiency, and Stability*. Amsterdam: Elsevier.
- Murray, Richard (1985), "Central Control of the Local Government Sector in Sweden". I Edward M. Gramlich och Bengt-Christer Ysander, red., *Control of*

- Local Government*. IUI Conference Reports 1985:1. Stockholm: IUI.
- Murray, Richard (1987), *Den offentliga sektorn – produktivitet och effektivitet*. IUI Forskningsrapport nr 31. Stockholm: IUI.
- Murray, Richard (1988), "Produktivitet och effektivitet i den offentliga sektorn". I *Räntan, ägandet och fördelningen. Årsbok och verksamhetsberättelse 1987–1988*. Stockholm: IUI.
- Murray, Richard (2003), "Alternativ finansiering av offentliga tjänster". Bilaga 7 till LU 2003. SOU 2003:57. Stockholm: Fritzes.
- Murray, Richard (2009), "Det började med avhandlingen". I Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.
- Murray, Richard och Bengt-Christer Ysander (1983), *Kontrollen av kommunerna*. Stockholm: IUI.
- Musgrave, Richard A. och Alan T. Peacock (1959), *Classics in the Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill.
- Nabseth, Lars (1980), "Studier av näringsgrenars struktur inom Industriens Utredningsinstitut – misstag och möjligheter". I Erik Dahmén och Gunnar Eliasson, red., *Industriell utveckling i Sverige*. Stockholm: IUI.
- Nordström, Tomas och Bengt-Christer Ysander (1985), "Local Authorities, Economic Stability and the Efficiency of Fiscal Policy". I Edward M. Gramlich och Bengt-Christer Ysander, red., *Control of Local Government*. IUI Conference Reports 1985:1. Stockholm: IUI.
- Poincaré, Henri (1890), "Sur le Problème des Trois Corps et les Équations de la Dynamique: Mémoire Couronné du Prix de S.M. Le Roi Oscar II (le 21 Janvier 1889)". *Acta Mathematica*, vol. 13, 181–227.
- Prescott, Edward C. och John H. Boyd (1987), "Dynamic Coalitions: Engines of Growth". *American Economic Review*, vol. 77, nr 2, 63–67.
- Quade, Edward S., red. (1964), *Analysis for Military Decisions: The Rand Lectures on System Analysis*. Amsterdam: North-Holland.
- Rhenman, Erik (1964), *Företaget som ett styrt system*. Stockholm: FFI.
- Robinson, Joan (1964), "Solow on the Rate of Return". *Economic Journal*, vol. 74, nr 294, 410–417.
- Romer, Paul M. (1986), "Increasing Returns and Long-Run Growth". *Journal of Political Economy*, vol. 94, nr 5, 1002–1037.
- Samuelson, Paul A. (1958), "Aspects of Public Expenditure Theories". *Review of Economics and Statistics*, vol. 40, nr 4, 332–338.
- Samuelson, Paul A. (1965), "Proof that Properly Anticipated Prices Fluctuate Randomly". *Industrial Management Review*, vol. 6, nr 2, 41–49.
- Sandmo, Agnar (1976a), "Direct Versus Indirect Pigovian Taxation". *European Economic Review*, vol. 7, nr 4, 337–349.

- Sandmo, Agnar (1976b), "Optimal Taxation: An Introduction to the Literature". *Journal of Public Economics*, vol. 6, nr 1, 37–54.
- Simon, Herbert (1952), "On the Definition of the Causal Relation". *Journal of Philosophy*, vol. 49, nr 16, 517–528.
- Simon, Herbert (1953), "Causal Ordering and Identifiability". I William C. Wood och Tjalling C. Koopmans, red., *Studies in Econometric Method*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Solow, Robert M. (1963), *Capital Theory and the Rate of Return*. Amsterdam: North-Holland.
- SOU 1969:25, *Planering och programbudgetering inom försvaret*. Stockholm: Esselte.
- SOU 1979:23, *Avgifter i staten*. Stockholm: Liber Förlag/Allmänna Förlaget.
- Stiglitz, Joseph E. (1972), *Education as a Screening Device and the Distribution of Income*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Stiglitz, Joseph E. (1975), "The Theory of 'Screening', Education, and the Distribution of Income". *American Economic Review*, vol. 65, nr 3, 283–300.
- Ståhl, Ingemar och Bengt-Christer Ysander (1964), *Systemanalys och långtidsplanering*. FOA P RAPPORT C 122 (Nov). En obetydligt uppdaterad och reviderad andraupplaga publicerades som FOA RAPPORT C 8122-II i maj 1968.
- Ståhl, Ingemar, Bengt-Christer Ysander och Lennart Grape (1967), *Allmänna principer för planering och stridsekonomisk värdering*. FOA P rapport C-8171-II (Maj).
- Svennilson, Ingvar (1938), *Ekonomisk planering*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Södersten, Jan och Thomas Lindberg (1983), *Skatt på bolagskapital. Sverige i jämförelse med Storbritannien, USA och Västtyskland*. IUI Forskningsrapport nr 20. Stockholm: IUI.
- Whalley, John (1975), "Approximate Numerical Solution Methods for General Equilibrium Problems". *Manchester School of Economic and Social Studies*, vol. 43, nr 3, 317–330.
- Wold, Herman (1957), "Kausal inferens från icke-experimentella observationer. En översikt av mål och medel". *Årsbok 1955–1956*. Uppsala: Kungliga Humanistiska Samfundet i Uppsala.
- Wold, Herman (1959), "Ends and Means in Econometric Model Building". I Ulf Grenander, red., *Probability and Statistics: The Harald Cramér Volume*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Ysander, Bengt-Christer (1961), "Truth and Meaning of Economic Postulates". I Hugo Hegeland, red., *Money, Growth, and Methodology and Other Essays in Economics in Honour of Johan Åkerman*. Lund: CWK Gleerup.
- Ysander, Bengt-Christer (1962), "Aktuella försvarsproblem". Recensionsartikel av Hitch och McKean (1960). Mimeo. Publicering okänd.
- Ysander, Bengt-Christer (1964), *Försvaret och samhällsresurserna*. Mimeo. Stockholm: SNS.

- Ysander, Bengt-Christer (1972), *Tre teorikriterier och deras tillämpning på nationalekonomisk metodik*. Memorandum nr 23, skriftserie B, Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Ysander, Bengt-Christer (1974), "Guy Arvidsson: A Short Appraisal of his Contributions to Economics". *Swedish Journal of Economics*, vol. 76, nr 3, 273–284.
- Ysander, Bengt-Christer (1977), "Optimal Public Provision of Private Commodities". Mimeo. Stockholms universitet.
- Ysander, Bengt-Christer (1978), "Homogeneity in Education". Appendix i Mary Jean Bowman, Åsa Sohlman och Bengt-Christer Ysander, *Learning and Earning: Three Essays in the Economics of Education*. Stockholm: National Board of Universities and Colleges.
- Ysander, Bengt-Christer (1979a), "Fem avgiftsargument – Några principiella synpunkter på finansieringsalternativ för den offentliga sektorn". Bilaga till SOU 1979:23, *Avgifter i staten*. Stockholm: Liber Förlag/Allmänna Förlaget.
- Ysander, Bengt-Christer (1979b), "Offentlig ekonomi i tillväxt". I *IUI:s Långtidsbedömning 1979: Att välja 80-tal*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1980a), "Local Government and Economic Growth". I *The Firm and the Market Economy: IUI Yearbook*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1980b), "A Note on the Stability of Simultaneous Price and Adjustment". Mimeo. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1980c), "An Econometric Model of Local Government Budgeting". IUI Working Paper nr 43. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1981), "Taxes and Market Stability". I Gunnar Eliasson och Jan Södersten, red., *Business Taxation, Finance and Firm Behavior*. IUI Conference Reports 1981:1. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1982), *Resursfördelning i offentlig budget*. IUI Forskningsrapport nr 16. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1983a), "Oil Prices and Economic Stability: The Macro Economic Impact of Oil Price Shocks on the Swedish Economy". I Gunnar Eliasson, Mark Sharefkin och Bengt-Christer Ysander, *Policy Making in a Disorderly World Economy*. Conference Reports 1983:1. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1983b), "The Micro Structure of the Public Sector – on the Role of Local Authorities for Macroeconomic Stability". I *IUI Yearbook 1982–1983. Micronometrics*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer, red. (1983c), *Energy and Economic Adjustment*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer, red. (1983d), *Energy in Swedish Manufacturing*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1984), "Oil Prices and Economic Stability: The Ma-

- croeconomic Impact of Oil Price Shocks on the Swedish Economy”. I Leonard Waverman och Campbell Watkins, red., *Adapting to Changing Energy Prices*. Cambridge: Oelgaschlagel, Gunn & Hain.
- Ysander, Bengt-Christer (1985), ”Accountability, Efficiency and Flexibility in Local Government”. I Edward M. Gramlich och Bengt-Christer Ysander, red., *Control of Local Government*. IUI Conference Reports 1985:1. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer, red. (1986a), *Two Models of an Open Economy*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1986b), ”Structural Change as an Equilibrium or a Disequilibrium Process”. I Bengt-Christer Ysander, red., *Two Models of an Open Economy*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer (1986c), ”Public Policy Evaluation in Sweden”. I *IUI Yearbook 1986–87: The Economics of Institutions and Markets*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer, Leif Jansson och Tomas Nordström (1979), ”Utvecklingsvägar för svensk ekonomi 1978–1985”. I *Kalkyler för 1980-talet*. Stockholm: IUI.
- Ysander, Bengt-Christer, Tomas Nordström och Leif Jansson (1986), ”ISAC – A Model of Stabilization and Structural Change in a Small Open Economy”. Sid. 71–161 i Bengt-Christer Ysander, red., *Two Models of an Open Economy*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Åberg, Carl-Johan (1971), *Plan och prognos – en studie i de svenska långtidsutredningarnas metodik*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.
- Åberg, Carl-Johan (2009), ”Långtidsutredningen – en blandekonomins spegel”. Kapitel 11 i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.

FÖRFATTARPRESANTATION

Gunnar Eliasson är född 1937 och professor emeritus i industriell ekonomi/dynamik vid Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm. Han var chef för IUI 1976–94 och dessförinnan avdelningschef/chefsekonom på Sveriges Industriförbund. Hans forskning handlar om företagens ekonomi och ledning, kompetenskraven på den nya ekonomins arbetsmarknader samt entreprenörskap och ekonomisk utveckling. Han har under många år utvecklat en företagsbaserad simuleringsmodell för hela den svenska ekonomin. Gunnar Eliasson har en omfattande vetenskaplig publicering inom nämnda områden. Han disputerade och blev docent 1968 vid Uppsala universitet på avhandlingen *Kreditmarknaden och industrins investeringar*, författad vid IUI.

Bland Eliassons monografier kan nämnas *Business Economic Planning – Theory, Practice and Comparison* (John Wiley & Sons, 1976) och *Firm Objectives, Control and Organization – the Use of Information and the Transfer of Knowledge within the Firm* (Kluwer, 1996). Han har varit redaktör för ett antal konferensvolymmer, bland dem *Industriell utveckling i Sverige* (IUI, 1980, med Erik Dahmén), *The Dynamics of Market Economies* (1986, med Richard Day) och *The Markets for Innovation, Ownership and Control* (1993, med Richard Day och Clas Wihlborg). De båda senare publicerades gemensamt av North-Holland och IUI.

MINA RESOR MELLAN OLIKA VETENSKAPER OCH LÄNDER

PAVEL PELIKAN

TJECKOSLOVAKIEN: PRAG 1959–1967

Jag föddes och växte upp i Tjeckoslovakien. Innan det var dags för högre studier hade landet blivit kommuniststyrt och några år senare blev det medlem av Warszawapakten. År 1959 kom jag till Forskningsinstitutet för matematiska maskiner i Prag. Mitt röda diplom (dvs. högsta betyg) som civilingenjör i elektronik med specialinriktning på styr- och reglerteknik meriterade mig att bli doktorand i konstruktion av digitala datorer.

Som en rolig övning i syntes av logiska kretsar byggde jag, av ett hundratal elektromagnetiska reläer, en liten dator för spelet Nim. Den ställdes ut och spelade med besökare på Palais de la Découverte i Paris i maj 1961. Jag var just färdig när min professor, Antonin Svoboda, den skickligaste inom datorvetenskap bakom dåvarande järnridån, flydde till USA. Han hade verkat där tidigare och hade stort anseende för sitt forskningsarbete under andra världskriget. Eftersom Svoboda inte var medlem av det regerande kommunistpartiet fick han begränsade möjligheter att utveckla sina briljanta idéer i Prag. Ett förhållande som medförde en allt otrevligare tillvaro och till slut gjorde det omöjligt för honom att stanna i hemlandet. På mer eller mindre äventyrliga sätt följde de flesta av hans doktorander efter.

Jag var på den tiden en troende socialist, som inte ville ge upp hoppet om att det socialistiska ekonomiska systemet skulle kunna reformeras och effektiviseras och på så sätt sluta slösa bort sådana utomordentliga talanger som Svoboda. Det var då jag började min resa från datorvetenskap till nationalekonomi. Härtill bidrog tre omständigheter.

För det första hade jag redan tidigare varit intresserad av ekonomiska system genom den då mycket populära nya disciplinen kallad cybernetik. Dess syfte var att sammanfoga teorin för styrning- och reglering med teorin för informationsöverföring. Målet var att förstå det gemensamma i användningen av information

inom olika system, inklusive datorer, organismer och samhällen. 1953 anklagade den auktoritära *Stora Sovjetiska Encyklopedin* cybernetiken för att vara ”en borgerlig pseudovetenskap med syftet att motarbeta marxism-leninism”. Tre år senare blev det möjligt att studera och diskutera cybernetiken utan att bli arresterad. Då hyllades den nämligen i samma uppslagsbok som ”grunden för den vetenskapliga socialismen.”

För det andra började den tjeckoslovakiska socialistiska ekonomin gå riktigt dåligt med långa köer framför affärer med tomma hyllor. Även topparna i det dominerande kommunistpartiet började erkänna nödvändigheten av radikala reformer. Den officiella propagandafrasen ”tillväxtens svårigheter” blev i ett populärt folkligt skämt (vilket var säkrast att inte berätta för högt) ”svårigheternas tillväxt”.

För det tredje träffade jag av en ren slump chefen för en avdelning på Forskningsinstitutet för nationalekonomisk planering. Jag gick till angrepp med kritik av det socialistiska systemet; särskilt dess oförmåga att behålla duktiga innovatörer, såsom min professor. Sådana personer borde ges goda möjligheter att utveckla och till samhällets nytta tillämpa sina idéer. Istället för att försvara systemet, som jag hade väntat mig av honom, höll han med mig helt och hållet. Han medgav att detta var ett av de viktigaste och svåraste problem som hans avdelning kämpade med och erbjöd mig att flytta till den för att försöka hjälpa till. Jag accepterade gärna, vilket gjorde att min resa i nationalekonomin definitivt hade startat.

Så småningom började jag delta i debatter om ekonomiska reformer och fick artiklar publicerade i tjeckiska tidningar. Jag skrev också teoretiska texter om människors sätt att använda och kommunicera information. Det mest framgångsrika resultatet var boken *Kybernetika v ekonomii* (Cybernetik i ekonomi), skriven tillsammans med Oldřich Kýn; en god vän och nationalekonom med stora kunskaper om västerländska ekonomiska teorier. Boken blev mycket populär. Den översattes till två språk – polska och serbokroatiska – och dess sammanfattning publicerades på engelska. 1967 accepterades mina kapitel som doktorsavhandling i nationalekonomi.

En del av min arbetstid fick jag ägna åt att lära mig mera om den västerländska neoklassiska nationalekonomin med dess fina matematiska modeller, vilka jag först beundrade. Som matematikälskande civilingenjör kände jag en stor sympati för denna teoribildning. Där kunde jag se individer, även om de var starkt förenklade, fatta beslut på väldefinierade grunder och därmed få en hel samhällsekonomi att fungera. Det var en stor kontrast mot det marxistiska ekonomitänkandet med dess flummiga begrepp om mervärden och klasskonflikter. Utvecklingen av anonyma produktionskrafter lämnades oförklarade. Beslutsfattande individer lyste med sin frånvaro.

Snart uppträckte jag att realismen hos den neoklassiska teorin var föga bättre. De ekonomier som dess modeller beskrev med så stor klarhet täckte inte någon

konkret verklighet. Skillnaden var så stor att många typer av ekonomisk politik som var optimala i modellvärlden visade sig otjänliga i sinnevärlden.

De för mig mest slående exemplen var eleganta matematiska modeller utarbetade av några av de då mest respekterade ekonomerna (t.ex. Arrow och Hurwicz 1977). På basis av decentraliserad information blev det möjligt att bevisa att socialistisk planering kan vara samhällsoptimal. Intuitivt var jag säker på att dessa modeller, trots deras matematiska elegans, i grund och botten var felaktiga och vilseledande. Jag tyckte om Friedrich von Hayeks motargument om att ekonomisk teori aldrig har visat hur olika aktörers genom konkurrens skapade kunskap kommuniceras dem emellan (Hayek 1945). Mindre gillade jag Ludwig von Mises påstående om omöjligheten av en socialistisk ekonomisk kalkyl (von Mises 1920/1935). En stor majoritet av de dåvarande ekonomerna trodde varken på Hayek eller Mises. Inte heller idag är det många som gör det. Jag ville söka starkare motargument än deras.

Min analys byggde på teoretiska insikter från cybernetiken. Härtill kom praktiska iakttagelser av absurditeter i alla de olika former av socialistisk planering som prövades i Tjeckoslovakien. Denna kunskapsbas ledde mig att fokusera på två problem, kritiska för alla socialistiska ekonomier men ignorerade i den tidens ekonomiska teorier. Den första knäckfrågan avser begränsningarna i mänskliga kommunikationer. Den andra gäller de varierande och ofullkomliga procedurerna för mänskligt beslutsfattande, vilka inte går att kommunicera alls – eller med Michael Polanyis senare lästa term, vilka utgör ”tyst kunskap”.

Om beslutsproblemen skrev jag några uppsatser, av vilka en diskuterades 1966 på en internationell konferens i Slovakien och kom ut i en konferensvolym (Pelikan 1967) Mitt bidrag väckte tillräckligt intresse för att ge kontakter i USA, de viktigaste med Jacob och Thomas Marschak på University of California i Berkeley och Herbert Simon vid Carnegie-Mellon University i Pittsburgh. Jag inbjöds att som postdoctoral fellow vara knuten till dessa universitet i sammanlagt två år. Med början hösten 1967 skulle det bli en termin i Berkeley och tre i Pittsburgh. Pragvåren var på ingång, vilket gjorde att jag fick det nödvändiga officiella resetillståndet. Bara ett år tidigare skulle detta varit en omöjlighet.

USA: UC BERKELEY OCH CARNEGIE-MELLON UNIVERSITY 1967–1969

I Berkeley lärde jag mig mest av Jacob Marschak om möjligheter att berika neoklassiska modeller med informationsteorin (Marschak 1954). Dessutom kunde jag följa hans och Roy Radners arbete med deras teamteori. Denna modellerar och jämför olika sätt att kommunicera inom en grupp av olika informerade men fullkomligt rationella och samarbetsvilliga individer (Marschak och Radner

1972). Jag fann ansatsen teoretiskt mycket intressant men inte särskilt praktiskt användbar.

Själv försökte jag vidareutveckla mina idéer om mänskligt beslutsfattande, men gjorde inga större framsteg. Jag lyckades inte övertyga Berkeleys ekonomer om att det i våra huvuden fanns procedurer för beslutsfattande, vilka dessutom var ofullkomliga. I deras teorier var alla människor fullkomligt rationella, kapabla att omedelbart se optimala lösningar till alla sina ekonomiska problem.

I Pittsburgh arbetade Herbert Simon på sin teori om begränsad rationalitet (t.ex. Simon 1955) och modellerade mänskliga kognitiva processer (t.ex. Simon 1957). Det var först där som jag hittade förståelse för min beslutsforskning. Men jag kunde fortfarande inte finna ett för amerikanska ekonomer övertygande sätt att skriva om den (det var först 30 år senare som många började tala om *program-based decision making*).

I stället kom jag på ett enkelt sätt att kort och klart uttrycka en av mina idéer om problemen i mänskliga kommunikationer. Med ett par drastiska exempel kunde jag peka på tvetydigheter i det mänskliga språket. Ett handlade om den socialistiska skofabriken som genom att tillverka skor som ingen ville ha kunde helt tillfredsställa den givna centrala planen. Det andra gällde den tappre soldaten Svejik som kunde lyda alla order och samtidigt göra tvärtemot vad hans överordnade ville. Detta räckte för att avfärda alla de eleganta neoklassiska modellerna av informationellt decentraliserad socialistisk planering. För att kunna avfärda många av Hayeks och Mises motargument krävde de inte längre att planeraren skulle ha samma kunskaper som företagen. I modellerna behövde dock antas att planeraren och företagen åtminstone hade ett gemensamt språk. Detta för att utan missförstånd kunna beskriva inte bara produkternas priser och kvantiteter utan också alla deras för konsumenterna viktiga kvalitativa aspekter. Eftersom planerare knappast kan bemästra ett sådant fackspråk – det skulle kräva nästan lika många specifika kunskaper som Hayek visade att de inte skulle kunna ha – blev det möjligt att också avfärda dessa reviderade modeller.

Detta var en mycket enkel idé, och det var troligen också därför den så snabbt förstods och accepterades av ekonomer. Min artikel publicerades i *American Economic Review* i september 1969 (Pelikan 1969). Trots att den bara omfattade åtta sidor, var det huvudsakligen tack vare den som jag först kom till Kanada och därefter till Sverige.

KANADA: UNIVERSITY OF TORONTO 1969–1975

Först beklagade jag att ha missat Pragvåren 1968. Men i augusti, när Warszawapaktens arméer ryckte in i Tjeckoslovakien, var jag tacksam att inte befinna mig i mitt hemland. Hade så varit fallet skulle jag, som icke-marxistisk och mot so-

cialismen alltmera kritisk ekonom, aldrig kunna få ett arbete i Prag, kanske inte ens som fönsterputsare. Det ansåg också många av mina tjeckiska vänner och kollegor vilkas politisk-ekonomiska åsikter stod nära mina. Det var bara så att de var tvungna att ta det svåra beslutet att försöka emigrera, medan det för mig var enklare att inte åka tillbaka. Ett år senare tog jag istället bilen till Kanada. Hösten 1969 började jag som associate professor vid University of Toronto.

De följande åren blev mitt liv närmast till en rutin med mycket undervisning; mestadels om ekonomiska system och den sovjetiska ekonomin samt i ekonometri. Jag fortsatte också mitt sökande efter en bra ekonomisk systemteori. Det avsatte några Working Papers, men de var inte bra nog för publicering. Egentligen trivdes jag inte riktigt i Toronto, som jag fann för kallt på vintern och för hett på sommaren. Ej heller saknade jag Prag men väl Europa med sin gamla kultur.

Våren 1973 bröts rutinen på ett ytterst trevligt sätt. Jag fick ett brev från Assar Lindbeck, professor och chef för Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet. Han uppskattade min *AER*-artikel och ville ha mitt medgivande att översätta och publicera den i sin bok om ekonomiska system. Det var med största glädje som jag gav tillståndet. Dessutom uttryckte jag ett betydande intresse för ett studiebesök i Sverige. Mitt sökande efter ”socialismen med ett mänskligt ansikte” var nämligen inte helt över. Trots att jag redan hade avfärdat nästan alla former av socialism, led jag fortfarande av den ganska utbredda illusionen att de visa svenskarna hade hittat det bästa ekonomiska system som var så nära en trevlig socialism man kunde komma.

SVERIGE I: STOCKHOLMS UNIVERSITET 1975–1977

Assar Lindbeck inviterade mig till Institutet för internationell ekonomi för ett seminarium hösten 1973. Sedan blev det en månads studiebesök våren 1974. Till sist en tvåårig sejour som gästprofessor med början våren 1975. Där kunde jag fortsätta att under de bästa villkor söka utveckla min ekonomiska systemteori. Jag hade också privilegiet att leda en doktorandkurs om ekonomiska system. I den utsatte jag mina idéer för det kritiska tänkandet hos några av de mest begåvade studenter jag någonsin haft. Bäst minns jag Klas Eklund, Richard Murray och Åsa Sohlman.

Dessutom hade jag nytta av lärorika diskussioner, särskilt med Assar Lindbeck, Rolf Eidem och Staffan Viotti. Eidem och Viotti hade skrivit en liten bok om ekonomiska system. Dessvärre tyckte jag inte särskilt mycket om den; framställningen var alltför neoklassiskt schematisk. Enligt dem försökte jag å min sida göra någonting överdrivet komplicerat och ambitiöst som därför var dömt att misslyckas. Trots sådana motsättningar hade vi många vänliga och för mig lärorika diskussioner.

Men på kort sikt verkade det som om Rolf och Staffan hade rätt: jag kom inte långt. Jag sammanfattade allt som jag dittills nått fram till i ett längre Seminar Paper om ekonomiska institutioner (Pelikan 1979), som ingen verkade uppskatta. Då var institutioner – varmed inte bara förstås ett lands sociala och politiska struktur utan även ”spelregler” i form av äganderätt, ideologier och allmän moral – långt ifrån så accepterade av forskare som de är i dag. Mitt sätt att introducera institutioner i analys av ekonomiska system var inte övertygande nog för att göra dem populärare. Jag kunde återkomma med idéer om institutioner först efter att deras popularitet blivit stor nog. Detta kanske mest tack vare nobelpriset till Douglass North.

Under min Sverigevistelse var jag inte heller framgångsrik i mitt praktiska sökande efter en socialism med mänskligt ansikte. Vad jag fann var en stelnande välfärdsekonomi som höll på att drunkna i byråkrati och för höga skatter. Det var bara tack vare sina gamla, men lyckligtvis fortfarande välfungerande, företag som den kunde överleva.

Endast i ett avseende lyckades jag till fullo. I stället för socialism med ett mänskligt ansikte hittade jag min kära hustru Gudrun med ett vackert ansikte.

FRANKRIKE: UNIVERSITÉ DE PARIS–SORBONNE 1977–1983

För doktoranderna vid den Tjeckiska Tekniska Högskolan var det obligatoriskt att utöver ryska även läsa ett annat språk. De flesta valde engelska. Min gode slovakiske vän Jan Gecsei hade i början av våra doktorandstudier övertalat mig att vara originell och välja franska. Något som gjorde att jag började önska mig att åtminstone en tid få leva i Frankrike. Vår lärare var en mycket trevlig fransyska som bodde i Prag. Vi läste språket med stor entusiasm och lite i konkurrens med varandra. Ingen av oss tänkte att franska skulle vara särskilt nyttigt; vi bara älskade språket och den franska kulturen. Mycket av min doktorandtid gick åt till att med en ordbok i handen läsa franska klassiker. Vi antog att den nyttiga engelskan skulle kunna läras på egen hand – vilket också blev fallet.

Franska visade sig för oss båda vara mycket nyttigare än vad vi hade trott. När Jan hade tröttnat på IBM och Kalifornien kallades han till Kanada som professor i datorvetenskap vid det franskspråkiga Université de Montréal. Och när Assar Lindbeck hade tröttnat på min låga forskningsproduktivitet, och kanske också på mitt lite för okonventionella tänkande, blev jag välkommen som långvarig gästprofessor i nationalekonomi vid Université de Paris 1 – Sorbonne. Sedan min tid i Prag hade jag haft nära kontakter med flera franska sovjetologer – mest med professorerna Jean Bénard och Jan Marczewski – som kände till och uppskattade mina bidrag till den tjeckiska debatten om socialistiska ekonomiska reformer. År

1969 träffades vi åter på en internationell konferens i USA. Då uttryckte jag mitt önskemål att någon gång få arbeta i Frankrike, vilket flera år senare – men ”just-in-time” – blev möjligt för dem att tillfredsställa.

Med ”hjälp” av ett dussin assistenter fick jag undervisa ett par hundra andra-årsstudenter, hälften av en stor kurs i *Systèmes et structures économiques*. Därtill ledde jag en mindre kurs för fjärdeårsstudenter om centralplaneringsmetoder och en liten för doktorander om ekonomiska systemteorier. Den största svårigheten var – och det är skälet att jag satt ”hjälp” inom citattecken – att nästan alla, både studenterna och assistenterna, var troende marxister, om inte maoister. De hade svårt att resonera i klara operativa termer om hur verkliga ekonomier fungerar. Därför förstod de inte varför alla socialistiska ekonomier hade svåra problem. Undantag var några matematiskt begåvade studenter som tog de neoklassiska modellerna för optimal socialistisk planering på allvar. Sålunda kunde de resonera om hur ekonomier fungerar, men bara i mycket förenklade fall. De hade i stället svårt att se varför en sådan modell inte i praktiken dög som beslutsunderlag.

Det var då, när jag letade efter starkare argument för debatter med mina franska studenter och assistenter, som jag kom ihåg ett kort men mycket vist citat av Joseph Schumpeter (1942/1976, sid. 84): ”*The usually considered problem is how capitalism administers existing structures, whereas the relevant problem is how it creates and destroys them.*” Då stod det plötsligt klart för mig, att det allvarligaste problemet med de neoklassiska planeringsmodellerna inte var språket eller procedurerna för beslutsfattande, på vilka jag hade fokuserat. Nej, det gällde att dessa modeller så naivt tog för givet själva existensen av välorganiserade och högst effektiva företag.

Mera generellt förstod jag att hela det neoklassiska fältet om ekonomiska system i hög grad är irrelevant. I denna teori antas att alla företag i samtliga ekonomiska system är fullkomliga. Jämförelser mellan olika system blir då begränsade till att gälla effektiviteten i resursallokeringen. Jag förstod att det var mycket viktigare att studera skillnader i funktionsduglighet mellan de företag som olika system gör möjliga att uppstå och överleva. I konsekvens härmed insåg jag, att poängställningen i den historiska matchen kapitalism mot socialism ändrades från den neoklassiska 1–1 oavgjort till en schumpeteriansk 2–0 seger. Kapitalismens stora överlägsenhet gentemot socialismen är i hög grad baserad på företagens kvaliteter. Tack vare privat ägande och en stor företagarfrihet möjliggör kapitalismen för många fler företag att uppstå. Genom de av marknaden bestämda hårda budgetrestriktionerna måste många fler dåliga företag antingen förbättra sig eller lägga ned verksamheten.

SVERIGE II: INDUSTRIENS UTREDNINGSSINSTITUT 1984–2000

Naturligtvis gjorde inte mitt schumpeterianska resonemang något intryck på franska troende marxister, åtminstone inte genast. Det var först efter 1990, när jag träffade några av mina tidigare studenter, som jag fick höra att jag hade rätt. Och det var vid ungefär samma tid som mina argument fick ett övertygande empiriskt stöd. När Tyskland enades blev det möjligt att direkt jämföra de östtyska socialistiska företagen – som så många sympatiserande västerländska ekonomer trodde varit framgångsrika – med deras västtyska kapitalistiska motsvarigheter. Då uppenbarades att majoriteten av de förra var stora och slösaktiga kolosser. Deras produktivitet var i genomsnitt knappt 25 procent av produktiviteten hos ett genomsnittligt västtyskt företag. Problemet med centralplaneringens ineffektivitet löstes genom att företagen avknoppades från statsbudgeten och tvingades att istället sälja sina produkter på öppna marknaden. Dilemmat med de lågt presterande företagen visade sig betydligt svårare att hantera. Ingen reform kunde snabbt göra dem konkurrensdugliga.

1983 var det fortfarande långt till ett sådant empiriskt stöd för mina idéer. Jag var själv övertygad om att i studier och jämförelser av olika ekonomiska system är ett dynamiskt eller evolutionärt angreppssätt väsentligt överlägset den neoklassiska analysen. Tänkesättet framstod som värt en helhjärtad insats. Dessutom ville jag ha mera tid för min i Sverige boende familj, särskilt till möjligheten att börja förklara världen för min treåriga dotter Andrea. Att diskutera med henne och följa utvecklingen av hennes tänkande, som på flera sätt började motsvara mitt, var för mig mer spännande än många ekonomiska diskussioner.

Följaktligen började jag söka efter andra möjligheter att arbeta i Sverige än hos Assar Lindbeck, som jag visste inte längre ville ha mig. Dessutom hade grundtonen vid Institutet för internationell ekonomi blivit allt för neoklassisk för min smak. Jag sökte därför en mer lämplig bas för den schumpeterianska-dynamiska-evolutionära typ av forskning som jag hade för avsikt att bedriva. Att det i Stockholm fanns ett för mina ändamål mycket passande institut – nämligen IUI – fick jag först höra efter ett av Arne Ryde-symposierna vid Lunds Universitet, dit jag brukade åka redan under min tid i Paris. Det var Bo Axell, med vilken jag hade en mycket givande diskussion på vägen till Stockholm, som berättade om IUI. Han bjöd mig att besöka honom där, vilket jag så småningom gjorde.

Jag upptäckte genast att på IUI hände för mig mycket intressanta saker. Mest imponerad var jag av en konferens 1983. Jag hade just missat den men kunde läsa bidrag och diskussioner (senare publicerade i Day och Eliasson 1986). Konferensen hade samlat många av mina favoriter bland dåvarande ekonomer, särskilt Richard Day, Herbert Simon, Richard Nelson och Sidney Winter. Det

som attraherade mig mera generellt var att forskningen vid IUI handlade mer om ekonomisk dynamik än om statiska jämviktslägen. Något som på den tiden var mycket originellt och sällsynt.

Jag insåg klart, att för mig var IUI den rätta arbetsplatsen i Sverige. Därför började jag försöka bli knuten dit. På ett av IUI:s interna seminarier presenterade jag hösten 1984 en mycket preliminär uppsats om min schumpeterianska syn på ekonomiska system. Den var berikad av texter om evolutionär ekonomi – särskilt Alchian (1950), Nelson och Winter (1982), och Winter (1971). Min uppsats fick positiva gensvar, mest från Bengt-Christer Ysander men också från Gunnar Eliasson. Bengt-Christer hjälpte mig särskilt med att i flera detaljer utarbeta mina idéer, hitta för dem relevanta referenser och uttrycka deras någorlunda ovanliga aspekter på ett för ekonomer begripligt sätt. Gunnars svar var lite mindre precisa, men nästan lika uppmuntrande. Även om vi inte alltid förstod varandra helt och fullt, blev jag mycket positivt påverkad av hans ständiga optimism och glädje. Det jag gillade mest var att ekonomisk forskning verkade roa honom – därför att detsamma gällde mig.

Efter seminariet fick jag så småningom hos IUI, för den tid jag var i Stockholm och inte i Paris, ett rum och en skrivmaskin. Bengt-Christer men också Gunnar, Bo Carlsson, och flera andra lät sig fångas för att läsa och kommentera mina olika utkast. Med denna hjälp blev mitt första IUI Working Paper färdigt (Pelikan 1985). Efter det kom snabbt flera. År 1986 var det två. Ett av dessa publicerades senare i en bok (Pelikan 1987a). Det andra (Pelikan 1986) citerades av Douglass North som källan till hans användning av begreppet ”adaptive efficiency” (North 1990).

De idéer som växte fram under IUI-tiden kan delas i tre lager att lägga på varandra. Det första täcker institutionella regler och deras roller i ekonomiska processer. De var till en viss grad parallella med de tankegångar som Douglass North arbetade på för sin ovannämnda bok. Han hade läst alla mina IUI Working Papers och vi hade många diskussioner i slutet av 80-talet och början av 90-talet. Både jag och han, vilket han tackade mig för i ett personligt brev, lärde oss mycket av dem.

En större skillnad mellan Norths och mina idéer gäller effekterna av institutionella regler. Han lade tyngdpunkten på incitament, särskilt transaktionskostnader. Jag däremot koncentrerade mig på industriell dynamik, särskilt friheten att starta och utveckla företag. Central var plikten att krympa eller stänga dem som blir slösaktiga. Givetvis är transaktionskostnaderna viktiga också i denna dynamik, men den innehåller mycket mera. Uppmärksamheten på detta mera drev mig att utarbeta och publicera några nya argument för privat kapitaläggande, marknaden för företagskontroll och en snabb privatisering av statliga företag efter socialismens fall (Pelikan 1988, 1989, 1990b, 1992, 1993, 1995, 1997a). Inget av dessa spörsmål fick klara svar av Norths analys.

Med förenklade former av dessa argument deltog jag också i den svenska debatten om ekonomisk politik. Men efter några tidningsartiklar (t.ex. Pelikan 1987b, 1990a och Pelikan och Fölster 1990) tog mitt intresse för teoretisk forskning helt över. Sedan dess har jag då och då haft en idé till ett debattinlägg. Men eftersom jag inte velat försena mitt arbete på teoretiska idéer har de förblivit oskrivna.

I stället började jag att ovanpå det första idélagret lägga det andra, som innehöll tankar om ojämnt begränsad rationalitet. Jag började med vad Herbert Simon hade lärt mig om begränsad rationalitet. Till det adderade jag en elementär sanning för vanliga människor men en stor nyhet för teoretiska ekonomer: Den mänskliga rationaliteten i meningen kognitiva förmågor att lösa ekonomiska problem, är inte bara begränsad utan dessutom ojämnt fördelad på individer. Detta förhållande har viktiga konsekvenser för resursallokeringsteorier och för ekonomisk politik. Resursallokeringen kompliceras av vad Hofstadter (1979) kallar ”*tangled hierarchies*” (”tilltrasslade hierarkier”), detta därför att rationaliteten själv är en av de knappa resurser som behöver allokeras med hjälp av just rationaliteten. Analysen av ekonomisk politik tvingas ta hänsyn till statens rationalitet, som kan bevisas vara ganska medioker. Därigenom är det möjligt att utesluta många till synes lovande typer av ekonomisk politik som alltför komplicerade och följaktligen sannolikt skadliga att tillämpa.

Dessa idéer arbetade jag med under mina sista fem år på IUI. Jag hade stor nytta av intressanta diskussioner med flera kollegor. Erik Mellander hjälpte mig mest. Med sitt skarpa intellekt och höga krav på begreppsprecision spelade han en lika viktig roll för mitt arbete som Bengt-Christer Ysander tidigare gjort. Jag fick också nyttiga kommentarer från Dan Johansson och Niclas Berggren, som då ännu inte kommit till IUI.

För att stödja mina argument lyckades jag bygga en enkel matematisk modell, vilken nuförtiden vackert skulle kunna kallas för *agent-based* och *computational*. På ett dynamiskt sätt kunde den jämföra rationalitetsallokeringen genom marknader med den som styrs av staten. Bland annat klarade modellen att visa hur en liten kortvarig fördel för staten förvandlas till en stor långvarig nackdel. På så sätt var den kapabel att erbjuda en förklaring till varför de flesta nya kapitalistiska ekonomierna började med att må ännu sämre än när de hade varit socialistiska för att sedan vända starkt uppåt.

Modellen presenterades och diskuterades i flera IUI Working Papers (Pelikan 1997b, 1999), men dessa visade sig svåra att få publicerade i någon anedd tidskrift. Många av de anonyma invändningar som motiverade refuseringarna verkade vara mera ideologiska än analytiska. Det var först mer än tio år senare som jag lyckades få modellens grunder och huvudimplikationer publicerade i *Kyklos* (Pelikan 2010).

Det tredje lagret av mina idéer handlar om självorganisering och dess samband med darwinistisk evolution, både i biologiska och i samhällsekonomiska sam-

manhang. Med detta började jag arbeta under mina sista två år på IUI. När jag skrivit den första texten (Pelikan 1998) blev jag bjuden att presentera den på en konferens för evolutionära ekonomer i Brisbane. Då var jag fortfarande på IUI. Men när uppsatsen efter flera debatter och revideringar publicerades i en bok (Pelikan 2001) var jag officiellt pensionär.

Jag tror inte att mina IUI-texter hade särskilt många läsare. Ändå medförde de flera intressanta inbjudningar till mer eller mindre långa vistelser utomlands. På inbjudan av Christian Knudsen tjänstgjorde jag som gästprofessor vid Köpenhamns Handelshögskola under ett halvår 1988. Tillsammans med en grupp unga forskare och doktorander ledde jag seminarier om evolutionär och institutionell ekonomi.

År 1990 blev jag gästprofessor på deltid vid fakulteten för industriell ekonomi på Sorbonne. Jag gav där en doktorandkurs i industriell ekonomi med fokus på dynamik.

Under dessa år besökte jag flera gånger Max Planck Institute for Economics i Jena och dess Evolutionary Economics Group, ledd av Ulrich Witt. Dessa besök blev särskilt betydelsefulla när jag började arbeta med det tredje lagret av mina idéer, för vilka det var svårt att få kommentarer från mina kolleger vid IUI.

Efter den socialistiska regimens fall 1990, när jag inte längre riskerade arrestering – började jag göra utflykter till Prag. Först var de privata, men jag brukade också träffa gamla vänner och kollegor bland tjeckiska ekonomer och blev presenterad för några nya. Dessutom deltog jag i och höll egna seminarier vid både Karlsuniversitetets fakultet för samhällsvetenskapliga studier och *Vysoká škola ekonomická* (VŠE), Prags motsvarighet till Handelshögskolan i Stockholm.

FORSKANDE PENSIONÄR 2000–

I augusti 2000 fyllde jag 65 år, vilket på den tiden var åldersgränsen för obligatorisk pensionering av alla som inte arbetsgivaren erbjöd att arbeta kvar. IUI lät mig kvarstå i tjänst fyra månader extra. Den bärbara datorn kunde jag ta med mig, eftersom den då var helt avskriven.

Jag kände mig dock långt ifrån mogen för pensionering (och så är det fortfarande, 13 år senare). Det var nämligen först då jag började riktigt förstå hur de tre ovan beskrivna tankelagren hänger ihop. Men det var inte lätt att finna ett lämpligt ställe i Sverige, där jag skulle kunna fortsätta att forska. De första två åren hittade jag, tack vare Gunnar Eliasson, ett rum på KTH, beläget i ett charmigt trähus med vacker vy över Stockholm. Det viktigaste jag gjorde på den tiden var att i Tyskland – tillsammans med professor Gerhard Wegner och med stöd av Volkswagen Stiftung – organisera ett symposium om evolutionär analys av ekonomisk politik. De bästa bidragen samlades i en bok (Pelikan and Wegner 2003).

Därefter, när det charmiga trähuset revs, blev jag för ett par år väl mottagen hos det i Stockholm nyetablerade institutet Ratio.

Min bestående räddning blev VŠE i Prag. Som sagt hade jag där sedan 1990 kontakter med flera kollegor. Delvis var det de äldre som fortfarande kom ihåg mig och mina skrifter från 1960-talet. Men flera unga intresserade sig också för det nyare jag hade att säga. Jag tyckte om att ha mina tillfälliga seminarier. Så småningom lät jag mig övertalas att knyta mig till skolan på ett mer officiellt sätt. Det var dock för sent för att få min professorstitel automatiskt restituerad. Jag var därför tvungen att habilitera mig på det gamla sättet; först som docent och 2003 som professor. Dokumentet över min utnämning blev signerat och personligen överlämnat av den tjeckiske presidenten Václav Klaus. Ceremonin ägde rum i samma festsal inom den historiska Carolinumbyggnaden, där jag nästan ett halvsekel tidigare hade fått mitt röda diplom som civilingenjör i elektronik.

Dock har jag inte flyttat till Prag helt och hållet. Jag bor och arbetar ofta hemma i Nacka. Kontakten med IFN finns kvar. På ett av dess forskarseminarier diskuterade jag nyligen ett nytt arbete om finansiella marknader (Pelikan 2013). Till Prag åker jag ett par gånger om året för lite längre vistelser vid VŠE. Bland intressanta kollegor att diskutera med finns stundom också Niclas Berggren från IFN.

Tack vare dessa möjligheter hoppas jag kunna nå de resultat jag alltid önskat. Tyvärr tog det lång tid för mig att själv begripa vad jag egentligen ville uppnå och nu är det tidskrävande att uttrycka idéerna på ett sätt som andra förstår. I mina redan publicerade texter har jag kanske kommit längst i den ovannämnda artikeln i *Kyklos* och i två artiklar i *Journal of Evolutionary Economics*. I de senare generaliserar jag darwinismen i syfte att därmed få hjälp att förklara, och från varandra skilja, ekonomisk utveckling och ekonomisk evolution (Pelikan 2011, 2012). Om min plan håller, bör jag snart kunna skriva färdigt boken om den evolutionära politiska ekonomin. Ungefär den som Gunnar Eliasson ville att jag skulle skriva för 30 år sedan.

REFERENSER

- Alchian, Armen A. (1950), "Uncertainty, Evolution, and Economic Theory". *Journal of Political Economy*, vol. 58, nr 3, 211–222.
- Arrow, Kenneth J. och Leonid Hurwicz (1977), *Studies in Resource Allocation Processes*. Cambridge och New York: Cambridge University Press.
- Day, Richard H. och Gunnar Eliasson, red. (1986), *The Dynamics of Market Economies*. Amsterdam: North-Holland.
- Eidem, Rolf och Staffan Viotti (1971), *Resursfördelning i olika ekonomiska system*. Stockholm: Liber.
- von Hayek, Friedrich A. (1945), "The Use of Knowledge in Society". *American*

- Economic Review*, vol. 35, nr 4, 519–530.
- Hofstadter, Douglas R. (1979), *Gödel, Escher, Bach: An Eternal Golden Braid*. New York: Basic Books.
- Marschak, Jacob (1954), "Towards an Economic Theory of Organization and Information". I R. M. Thrall, C. M. Coombs och R. L. Davis, red., *Decision Processes*. New York: Wiley.
- Marschak, Jacob och Roy Radner (1972), *Economic Theory of Teams*. New Haven: Yale University Press.
- von Mises, Ludwig (1920/1935), "Economic Calculation in the Socialist Commonwealth". I Friedrich A. von Hayek, red., *Collectivist Economic Planning*. London: Routledge.
- Nelson, Richard R. och Sidney G. Winter (1982), *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- North, Douglass C. (1990), *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. Cambridge och New York: Cambridge University Press.
- North, Douglass C. och Robert P. Thomas (1973), *The Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge och New York: Cambridge University Press.
- Pelikan, Pavel (1967), "Programmes for Human Decision-Making". I Karl Borch och Jan Mossin, red., *Proceedings of a Conference Held by the International Economic Association*. New York: St. Martin's Press.
- Pelikan, Pavel (1969), "Language as a Limiting Factor for Centralization". *American Economic Review*, vol. 59, nr 4, 625–631.
- Pelikan, Pavel (1979), "Towards a Rational Method of Choosing Economic Institutions". Seminar Paper nr 135. Stockholm: Institute for International Economic Studies, University of Stockholm.
- Pelikan, Pavel (1985), "Private Enterprise vs. Government Control: An Organizationally Dynamic Comparison". IUI Working Paper nr 137. Stockholm: IUI.
- Pelikan, Pavel (1986), "Institutions, Self-Organization, and Adaptive Efficiency: A Dynamic Assessment of Private Enterprise". IUI Working Paper nr 158. Stockholm: IUI.
- Pelikan, Pavel (1987a), "The Formation of Incentive Mechanisms in Different Economic Systems". I Stefan Hedlund, red., *Incentives and Economic Systems*. London och Sydney: Croom Helm.
- Pelikan, Pavel (1987b), "Monopol löser inte valfrihetens problem". *Svenska Dagbladet*, 1 juni.
- Pelikan, Pavel (1988), "Can the Imperfect Innovation System of Capitalism Be Outperformed?". I Giovanni Dosi, Christopher Freeman, Richard R. Nelson, Gerald Silverberg och Luc Soete, red., *Technical Change and Economic Theory*. London och New York: Pinter Publishers.

- Pelikan, Pavel (1989), "Evolution, Economic Competence, and the Market for Corporate Control". *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol. 12, nr 3, 279–303.
- Pelikan, Pavel (1990a), "Kan svenska modellen rekommenderas med gott samvete?". *Svenska Dagbladet*, 3 mars.
- Pelikan, Pavel (1990b), "Markets as Instruments of Evolution of Structures". I Gunnar Eliasson, red., *IUI's 50th Anniversary Symposium*. Stockholm: IUI.
- Pelikan Pavel (1992), "The Dynamics of Economic Systems, or How to Transform a Failed Socialist Economy". *Journal of Evolutionary Economics*, vol. 2, nr 1, 39–63.
- Pelikan Pavel (1993), "Ownership of Firms and Efficiency: The Competence Argument". *Constitutional Political Economy*, vol. 4, nr 3, 349–392.
- Pelikan Pavel (1995), "Competition of Socio-Economic Institutions: In Search of the Winners". I Lüder Gerken, red., *Competition among Institutions*. New York: St. Martin's Press.
- Pelikan, Pavel (1997a), "State-Owned Enterprises after Socialism". I Tarmo Haavisto, red., *The Transition to a Market Economy*. Cheltenham, UK och Brookfield, MA: Edward Elgar.
- Pelikan, Pavel (1997b), "Allocation of Economic Competence in Teams: A Comparative Institutional Analysis". IUI Working Paper nr 480. Stockholm: IUI.
- Pelikan, Pavel (1998), "The Origins of Successful Economic Organizations: A Darwinian Explanation with Room for Self-Organizing". Discussion Paper nr 9805. Jena: Max Planck Institute for Economics, Evolutionary Economics Group.
- Pelikan, Pavel (1999), "Institutions for the Selection of Entrepreneurs: Implications for Economic Growth and Financial Crises". IUI Working Paper nr 510. Stockholm: IUI.
- Pelikan, Pavel (2001), "Self-Organizing and Darwinian Selection in Economic and Biological Evolutions: An Inquiry into the Sources of Organizing Information". I John Foster och J. Stanley Metcalfe, red., *Frontiers of Evolutionary Economics*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Pelikan, Pavel (2003), "Why Economic Policies Require Comprehensive Evolutionary Analysis". I Pavel Pelikan och Gerhard Wegner, red., *The Evolutionary Analysis of Economic Policy*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Pelikan, Pavel (2010), "The Government Economic Agenda in a Society of Unequally Rational Individuals". *Kyklos*, vol. 63, nr 2, 231–255.
- Pelikan, Pavel (2011), "Evolutionary Developmental Economics: How to Generalize Darwinism Fruitfully to Help Comprehend Economic Change". *Journal of Evolutionary Economics*, vol. 21, nr 2, 341–366.

- Pelikan, Pavel (2012), "Agreeing on Generalized Darwinism: A Response to Geoffrey Hodgson and Thorbjørn Knudsen". *Journal of Evolutionary Economics*, vol. 22, nr 1, 1–8.
- Pelikan, Pavel (2013), "The Rationality-Allocational Reasons for Limiting the Size of Financial Firms and Taxing Financial Transactions". Stockholm: Mimeo för IFN:s forskarseminarium.
- Pelikan, Pavel och Stefan Fölster (1990), "Staten stoppar privat riskkapital?". *Dagens Industri*, 3 december.
- Pelikan, Pavel och Gerhard Wegner, red. (2003), *The Evolutionary Analysis of Economic Policy*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Schumpeter, Joseph A. (1942/1976), *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Harper & Row.
- Simon, Herbert A. (1955), "A Behavioral Model of Rational Choice". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 69, nr 1, 99–188.
- Simon, Herbert A. (1957), *Models of Man*. New York: Wiley.
- Winter, Sidney G. (1971), "Satisficing, Selection, and the Innovating Remnant". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 85, nr 2, 237–261.

FÖRFATTARPRESANTATION

Pavel Pelikan är född 1935 i Prag. Han blev civilingenjör i elektronik med specialinriktning på styr- och reglerteknik vid den Tjeckiska Tekniska Högskolan 1959, och disputerade i nationalekonomi vid Karlsuniversitetet 1967. Han var verksam som doktorand vid Forskningsinstitutet för matematiska maskiner 1960 till 1962, och var därefter forskare vid Forskningsinstitutet för nationalplanering till 1967. Han deltog i arbetet och de offentliga diskussionerna om ekonomiska reformer som förberedde Pragvåren 1968.

Under hösterminen 1967 var han postdoctoral fellow vid UC Berkeley. Han hade sedan samma position vid Carnegie-Mellon University i Pittsburg till dess att han hösten 1969 blev associate professor vid University of Toronto. På grund av Warszawapaktens invasion av Tjeckoslovakien i augusti 1968 beslöt han sig att för att inte återvända till sitt hemland.

Pelikans kontakter med Sverige inleddes 1973 i samband med att hans artikel i *American Economic Review* översattes för att kunna ingå i Assar Lindbecks bok om ekonomiska system. Han var gästprofessor vid Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet 1975–76. Därefter var han huvudsakligen verksam vid Université de Paris 1 – Sorbonne till och med våren 1984, varefter han var forskare vid IUI till sin pensionering 2000. Under IUI-tiden var han i olika

perioder gästprofessor vid Handelshögskolan i Köpenhamn, Université de Paris 2 och Université de Paris 1 – Sorbonne.

Efter liberaliseringen av Tjeckoslovakien från den kommunistiska diktaturen hösten 1989 började han samarbeta med Vysoká škola ekonomická i Prag. Där utnämndes han till professor i nationalekonomi 2003, men försätter att bo en stor del av året i Sverige.

KAPITEL 6

1968 – FRÅN GROSSHANDEL TILL FORSKNINGSSINSTITUT

ROLF RUNDFELT

1968 flyttade min fru och jag som nyblivna föräldrar från Stockholms innerstad till villaförorten Bromma Kyrka. Och så en dag ringde Lars Nabseth och frågade om jag ville börja på IUI. Han nämnde senare, att han hade kontaktat Handelshögskolan och bett om namn på någon som var duktig i redovisning och kunde tänkas hjälpa till med ett forskningsprojekt. Förmodligen talade han med Sven-Erik Johansson, professor i redovisning. Jag hade i början av 1968 tenerat för honom på en specialkurs. När jag nu efteråt tittar i tentamensboken ser jag betyget Med beröm godkänt. Lite förvånande. Jag hade nämligen fått ”rest” därför att jag missat en av redovisningsgurun Richard Mattessich skriven huvudbok. Om det skulle ha varit Sven-Erik som ändå rekommenderade mig är jag honom tacksam för detta, liksom för de kontakter vi haft genom åren.

När Lars erbjöd arbetsbyte var jag anställd hos familjeföretaget Söderberg & Haak, en hundraårig grossiströrelse med ett brett sortiment av metaller, byggnadsvaror och maskiner. Jag lärde där känna en av våra stora patricierfamiljer med pappa Ragnar Söderberg och sönerna Johan, Erik och Sven. Ragnar minns jag mest när han pläderade för att öppen redovisning av lagerreserver enbart var till nackdel för vanliga aktieägare. Jag opponerade mig inte trots att jag i alla andra sammanhang hävdade motsatsen. På S&H handlade det dock mest om att ytterligare förfina fördelningsnycklar för den resultatanalys som var min huvudsakliga arbetsuppgift. Särskilt med Johan fick jag under senare år en god kontakt. Förmodligen avstod jag från argumenterande mot hans tro på självkostnadsprincipen. Jag ägnade dock en hel del tid åt att ge de olika avdelningscheferna underlag för ett annat synsätt än chefens.

Toalettlokalerna är lustigt nog värda ett omnämnande. De fyllde nämligen en social funktion. Grossisten S&H var dominerad av manliga försäljare. Eftersom det rädde rökförbud på arbetsrummen blev den naturliga mötesplatsen toalettutrymmet, som i effektivitetens namn var utrustat med telefon i varje bås. Säljarna kunde alltså tillbringa en hel del tid där. Också jag. Trots att jag inte rökte själv

fick jag säkert i mig en rejäl nikotindos varje dag.

Även om det projekt i vilket jag skulle medverka inte framstod som särskilt lockande blev jag säkert ändå glad över Lars anbud. Han berättade att Utbildningsdepartementet vänt sig till IUI med en förfrågan om medverkan i en undersökning av reklamens kostnader i Sverige. Syftet var att till den under departementet lydande parlamentariska Reklamutredningen leverera underlag inför beslutet huruvida reklam skulle tillåtas i dåvarande statliga monopol-TV. Enligt Lars var det naturligt att acceptera uppdraget eftersom IUI varit engagerat i studier av konsumtionens olika varugrupper (se t.ex. Dahlman och Klevmarken 1971). I samråd med Reklamutredningen beslöts därför om en budget som bedömdes möjliggöra en utsändning av 2 500 företagsenkäter.

Avsikten med IUI:s medverkan var trefaldig. En beräkning skulle göras av de totala kostnaderna för kommersiell reklam i Sverige uppdelade på näringar och branscher. Vidare gällde det att uppskatta kostnaderna för kommersiell reklam avseende den privata konsumtionen på ett sätt som möjliggjorde en analys av reklamens bestämningsfaktorer. Härtill kom en redovisning av reklamkostnadernas variation mellan olika varor och företag.

Lars lockade med att den färdiga utredningen skulle kunna läggas fram som en doktorsavhandling. Även om upplägget inte lät så spännande ur redovisningssynvinkel tackade jag ändå ja. Ett beslut som jag aldrig ångrat. Inte minst eftersom Lars morot kom att materialiseras genom att den färdiga rapporten kvalificerade för en doktorsexamen vid Stockholms universitet.

REKLAMENS KOSTNADER OCH BESTÄMNINGSFAKTORER

Lars bedömde att genomförandet av en så stor undersökning inte kunde hanteras enbart med institutets resurser. Han kom därför överens med Statistiska centralbyrån, SCB, om ett samarbete avseende datainsamlingen. Kontaktpersoner blev i första hand Gustav Levenius och hans byråchef Åke Lönnqvist. Den senare insåg risken att SCB kunde uppfattas som enbart underleverantör och krävde därför att arbetet skulle bedrivas i dess lokaler. En stor del av mitt första år på IUI kom därför att förläggas hos SCB på Karlavägen.

Enkäten genomfördes utan större problem. Jag trodde länge att Gustav Levenius och jag satte ett rekord när det gällde svarsfrekvens. Den kom att sluta på ca 95 procent. Senare har jag noterat att Birgitta Swedenborg i sin undersökning av industrins utlandsinvesteringar kom upp i 98 procent (Swedenborg 2009). En rolig episod är från testningen av frågeformuläret. Vi ringde upp 25 företag och påstod att de var slumpmässigt utvalda från SCB:s register. Jag hade ett trevligt samtal med ägaren till ett mindre kafferosteri i Danderyd. Han fram-

höll dock försynt, att eftersom antalet anställda understeg fem var företaget inte registrerat hos SCB.

Till projektet var kopplat en extern referensgrupp. De jag framför allt kommer ihåg var SNS-chefen Göran Albinsson Bruhner och docenten Alf Carling. Båda var som experter knutna till reklamutredningen. Redovisningen av enkätundersökningen togs emot väl. Däremot började det gnissla när diskussionen kom att handla om bestämningsfaktorerna. Alf stödde mig i allt väsentligt medan Göran var tydlig i sin kritik mot mina förslag. Lars tröstade mig med att han inte tyckte att Göran hade särskilt goda argument. En klen tröst, sanningen var att mitt försök att förklara varför reklamkostnaderna varierar mellan företag och varugrupper inte skapade särskilt mycket klarhet. Det handlade också om något som John Skår gav uttryck åt efter ett internt seminarium, där han hade rekommenderats att förkasta ändringar som han infört efter det föregående seminariet. När han beklagade sig inför Ragnar Bentzel, som då var chef, sa denne att han måste lita på sitt eget omdöme (Skår 2009). Helt klart var att jag inte litade tillräckligt på mitt omdöme.

Samtidigt bör framhållas att det är en svår uppgift att förklara varför reklamkostnaderna varierar mellan produkter och företag. Alla kan vi nämna varor för vilka vi anser att det görs mycket reklam. Från tidigare forskning är känt, att beslut om reklambudgeten oftast handlar om ett procenttal i förhållande till omsättningen. På frågan hur detta fastställs är det vanliga svaret, att det handlar om arv från tidigare år. Den lösning jag valde var att formulera ett antal hypoteser med utgångspunkt från tidigare undersökningar. Okontroversiella exempel är att internationella företag har högre reklamintensitet (reklamkostnader som andel av omsättningen) än andra företag och att nyetablerade företag satsar mer på reklam. Jag vill minnas att Görans kritik var att den här typen av samband inte leder till någon djupare förståelse för hur reklambesluten fattas. Han hade säkert föredragit en undersökning som gick mer på djupet, där inte bara reklam utan också andra former av marknadsföring beaktades. Det är lätt att hålla med om att en sådan undersökning kunde vara av intresse, men den var inte förenlig med det avtal som slutits med Utbildningsdepartementet.

I slutrapporten finns ett utgivarens förord av Lars Nabseth. Däremot saknas ett författarens förord där jag tackar dem som deltagit i de interna seminarierna. Den bristen passar jag här på att delvis reparera. I jubileumsboken (Henrekson 2009) är det flera som framhåller Jan Bröms insatser för att öka läsbarheten av deras produkter. Jag undrar om någon fått mer stöd och hjälp av honom än jag. Det handlade inte bara om seminarierna utan om en löpande diskussion, ofta avbruten av pingis nere i källaren. John Skår var också ett stort stöd, delvis knutet till Stockholms universitet där han 1969 tillträtt en tjänst som universitetslektor.

Sist, men inte minst, går ett tack till Harry Lütjohann för hans arbete med de

ekonometriska avsnitten. Den metod jag valde för att hitta förklaringar till reklamkostnadernas variationer var regressionsanalys med reklamintensiteten som beroende variabel. Ur de olika hypoteserna härleddes sex oberoende variabler som skulle kunna förklara skillnader mellan varor. För olikheter mellan företag användes sex andra variabler. Regressionsberäkningarna genomfördes vid den här tiden på QZ, en datacentral inrymd i den gamla regementsbyggnaden på Linnégatan. Man gick dit med en packe hålkort och fick ut en lista med resultat. Jag besökte QZ ganska många gånger. Anledningen var att de resultat som kom fram inte hade särskilt högt förklaringsvärde. Självklart hade det varit roligare om det gått att påvisa att företag som karakteriserades av detta och detta satsade mer på reklam än andra. Nu gick inte det oavsett hur jag försökte pussla samman de olika förklaringsvariablerna.

Detta understryks också i rapporten (avsnitt 4.6). Där sägs att

... de olika hypoteserna är inte ett resultat av någon speciell teori om hur företag fattar beslut om reklamkostnadernas storlek. Snarare har vi gjort en sammanställning av vad olika författare i olika sammanhang har anfört som orsaker till att reklamkostnaderna varierar mellan varugrupper och företag.

Dessa testades mot det insamlade materialet, vilket ledde till ett antal körningar för att komma fram till den som gav det högsta förklaringsvärdet. En för mig positiv följd av en läsning efter drygt 40 år är att rapporten så tydligt beskriver hur jag gick tillväga. Jag tycker inte den är något att skämmas över.

Den enskilda variabel som i särklass hade störst förklaringsvärde var branschstrukturen. När företagen agerade på en marknad med få konkurrenter, ett s.k. oligopol, var reklamintensiteten klart högre än annars. Den förklaring som anges i litteraturen är att alternativet priskonkurrens inte är effektivt eftersom prisförändringar snabbt kan kopieras. Istället satsas på särpräglade marknadsaktiviteter såsom reklam, vilka är svårare att imitera. Förekomsten av oligopol innebär dock inte alltid hög reklamintensitet. Ett undantag som undersökningen identifierade gällde glödlampor. Av någon anledning gjordes ganska lite reklam för dessa. Jag kontaktade ett av företagen men fick aldrig någon bra förklaring.

LIVET PÅ IUI HANDLADE INTE BARA OM REKLAM

Seminarierna på IUI kunde vara ganska tuffa. Jag minns särskilt ett besök av Leif Mutén som hade skrivit en uppsats på vilken han ville ha synpunkter. Den handlade naturligtvis om skatterätt men med ett antal utvidgningar om ekonomi. Jan Bröms begärde ordet och visade fram sitt ex där han med en tjock rödpenna strukit över flera sidor. Vid ett annat tillfälle lade Gunnar Eliasson fram ett opus

och fick en uppsträckning av Lars Nabseth för att det var dåligt. Gunnar tog till sig kritiken och kom snart tillbaka med en mycket bättre version.

Till de projektrelaterade seminarierna avdelades bara mindre grupper. Jag deltog i två som leddes av Birgitta Swedenborg respektive Hans-Fredrik Samuelsson. Den förra behandlade svenska investeringar i utlandet, den andra utländska investeringar i Sverige. Intressant var också att höra Lars Nabseth redogöra för en bilaga till långtidsutredningen om varvsindustrin (Ekström 1970). Vid ett seminarium förklarade Lars, att de svenska varven hade en framtid med motiveringen att fartygsbyggande inte bara handlar om att svetsa stora stålplåtar. Det krävs ett väl fungerande system av underleverantörer, som han menade var svårt för utländska konkurrenter att bygga upp. Lars Wohlin informerade på vårt seminarium om en föreslagen utbyggnad av Norrbottens järnverk i Luleå, det så kallade Stålverk 80. Han gick igenom de komparativa fördelarna, eller snarare nackdelarna, och menade att hela projektet var dödsdömt. Som bekant avbröts det också några år senare.

Det var spännande att få delta i ett möte med institutets styrelse vars ordförande under den här tiden var Marcus Wallenberg. Det var tradition att de här mötena en gång om året kombinerades med företagsbesök. Den gången jag fick vara med stod Åkerlund och Rausing i Lund värd. På kvällen var vi bjudna till Ruben Rausing, som bjöd på amerikanska kräftor han hade odlat på Gotland. Det var nervöst att sitta vid middagsbordet och äta kräftor utan att göra bort sig. Lite nervöst också att presentera mitt projekt inför två ikoner (trots min erfarenhet av umgänget med familjen Söderberg). Det gick bra, trots att en beskrivning av reklamkostnadernas storlek knappast var något som intresserade dem.

Mitt projekt blev klart i slutet av 1972. Ett erbjudande som de flesta av forskarna fick var att få tillbringa en termin vid ett amerikanskt universitet. I mitt fall blev det Stanford i staden Palo Alto några mil söder om San Fransisco. Hela familjen följde med. Jag anmälde mig till ett antal kurser, bland annat ett löpande seminarium i redovisning för Bill Beaver, som jag tidigare kommit i kontakt med via hans böcker. Vi var ett par dussin deltagare av vilka hälften, kanske fler, verkade vara av asiatiskt ursprung. På det första seminariet delades en artikel ut som man ombads läsa igenom till nästa möte en vecka senare. Jag läste men tyckte inte att jag hade så mycket att kommentera. Det behövdes nu inte. En intensiv diskussion utbröt och efter vad jag kunde bedöma en mycket kvalificerad sådan. Jämfört med de lugna seminarierna vid Stockholms universitet, där jag ibland gästföreläste, kunde skillnaderna inte vara större. Mest som avkoppling anmälde jag mig också till en kurs i astronomi. Det visade sig feltänkt. De krav som ställdes på deltagarna var så höga att jag inte hade en chans att följa med.

Terminen vid Stanford var snart till ända. Vi köpte en begagnad husvagn och körde med våra tre barn över till ostkusten via Las Vegas och Miami.

Tolv år senare tillbringade jag en termin vid New York University som biträdande lärare i redovisning. Min kurs handlade om *Intermediate Accounting*, dvs. i stort sett samma redovisningsfrågor som ingår i *International Financial Reporting Standards*, IFRS, alltså de regler som svenska börsnoterade företag numera måste följa. Kontrasten mot Stanford var betydande – utom i ett avseende. Studenterna tävlade om att räcka upp handen och att framstå som intresserade. Vad det uppenbarligen handlade om var vikten av att bli uppmärksam. Intresset för och kunskapen om redovisning var dock låg. Särskilt avseende mina utvidgningar rörande de diskussioner som samtidigt pågick inom dåvarande *International Accounting Standards Committee*, IASC, om skapandet av ett globalt regelverk för redovisning. Inte heller mina försök att genom enkla T-konton exemplifiera hur olika transaktioner påverkar balansräkningen verkade väcka anklang. Så den utvärdering jag fick av studenterna blev inte särskilt bra.

INFLATIONSREDOVISNING OCH FLYTT TILL INDUSTRIFÖRBUNDET

1970 var inflationen i Sverige nära 7 procent. Några år senare var den över 10 procent. Frågan hur detta påverkade företagets redovisning blev naturlig. En av dem som funderade över problemet var Matts Carlgren, vd på Mo och Domsjö AB. Han vände sig till Industriförbundet och efterhörde möjligheterna att utreda införandet av inflationsredovisning i Sverige. Frågan gick till Jan Bröms som då hade tillträtt tjänsten som chefsekonom. Han i sin tur kontaktade mig. Jag hade nyligen läst en bok av Edwards och Bell (1961) i vilken författarna beskrev en modell för inflationsredovisning. Jan och jag kom överens om att modellen kunde lämpa sig också för Sverige.

1974 skrev vi tillsammans boken *Inflationsredovisning: ett förslag till prisjusterad årsredovisning*. Förordet undertecknades av Industriförbundets vd Axel Iveroth och IUI-chefen Lars Wohlin. Samarbetet med Jan medförde att jag flyttade över till Industriförbundet. Där kom min tid att delas mellan den ekonomisk-politiska avdelningen med Jan Bröms och Ola Virin och med den skattepolitiska avdelningen för vilken Dag Helmers var chef med Arne Gustafsson och Erik Eklund som skattesakkunniga. 1985 anställdes jag vid Bohlins Revisionsbyrå som några år senare valde KPMG till internationell samarbetspartner.

Sedan jag slutade vid IUI har jag bara haft sporadiskt samröre med själva institutet. Flera vänskapsband knöts dock. I första hand gäller det Gunnar Eliasson, emedan vi delar en fjällstuga. Med Bengt Rydén hade jag inte så mycket kontakt under IUI-tiden. Han hade ju då gått över till SNS. Men senare har vi haft desto mer med varandra att göra. Lars Wohlin hade jag ibland sällskap med på tåget till Linköping, där han föreläste vid universitetet. Gunnar och Anita Du Rietz,

Birgitta Swedenborg och John Skår är andra som ibland dyker upp i tankarna, alltid med positiva vibrationer.

REFERENSER

- Bröms, Jan och Rolf Rundfelt (1974), *Inflationsredovisning: ett förslag till prisjusterad årsredovisning*. Stockholm: Sveriges Industriförbund.
- Dahlman, Carl-Johan och Anders Klevmarken (1971), *Den privata konsumtionen 1931–75*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Ekström, John (1970), *Varvsindustrins problem: Efterfrågan – konkurrens – framtidsutsikter. Med bedömning av den svenska varvsindustrins utvecklingsförutsättningar* [av Ragnar Bentzel, John Ekström och Lars Nabseth]. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Edwards, Edgar och Philip Bell (1961), *The Theory and Measurement of Business Income*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Henrekson, Magnus, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009: Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.
- Rundfelt, Rolf (1973), *Reklamens kostnader och bestämningsfaktorer*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Samuelsson, Hans-Fredrik (1977), *Utländska direktinvesteringar i Sverige: En ekonomisk analys av bestämningsfaktorerna*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Skår, John (2009), ”IUI – återblickar från framtiden”. I Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009: Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.
- Swedenborg, Birgitta (1973), *Den svenska industrins investeringar i utlandet*. Stockholm: IUI.
- Swedenborg, Birgitta (2009), ”Mina år på IUI: 1969–81 och 1986–90”. I Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009: Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.

FÖRFATTARPresentation

Rolf Rundfelt är född 1939. Efter examen vid Handelshögskolan i Stockholm 1962 anställdes han på Söderberg & Haak. Under åren 1968 till 1973 genomförde han en undersökning av reklamens kostnader på IUI och tillsammans med Jan Bröms skrev han en bok om inflationsredovisning. Från IUI gick Rundfelt vidare till Industriförbundet där han var kvar fram till 1985 med undantag för ett avbrott mellan 1978 och 1980. Han var anställd på KPMG 1985–2002 och därefter verksam som konsult. År 1992 blev Rolf Rundfelt adjungerad professor vid Linköpings universitet. År 2010 övergick adjungeringen till en gästprofessur.

Han var ledamot av International Accounting Standards Committee 1987–2000 och av Redovisningsrådet 1990–2006.

Rolf Rundfelt var mellan 1987 och 2000 författare till den årliga boken *Tendenser i börsföretagens årsredovisning*.

LAGARBETE OCH SAMTIDIGT INDIVIDUELL SPECIMINERING

BERTIL LINDSTRÖM

NIO ÅR VID IUI

Som nybliven ekonomie licentiat anställdes jag sommaren 1972 vid institutet, där jag kom att vara verksam till 1981. Efter att ha tjänstgjort som forskare på heltid började jag hösten 1976 att åta mig sidouppdrag; främst en lärartjänst (universitetslektor i nationalekonomi) men också ett sakkunnigförordnande (den statliga Prisregleringskommittén).

Min första IUI-uppgift var att utföra en efterfrågestudie beställd av den statliga Grafiska Kommittén. Den integrerades i kommitténs betänkande (SOU 1974:34, särskilt kapitel 4). Senare gjorde jag en uppföljning för Statens Industriverk (Lindström 1979). Jag svarade också för en av IUI 1981 utgiven slutrapport, *Trycksaksmarknaden under 80-talet* (Lindström 1981).

Monografier av det här slaget utgjorde knappast någon banbrytande forskning. Efterfrågan på dem var till stor del styrd av snäva branschperspektiv, som otillräckligt beaktade att ekonomisk utveckling är en djupgående omvandlingsprocess, vilken behöver studeras såsom just sådan. IUI spelade en stor roll när det gällde att bidra till och tillämpa ett nödvändigt nytänkande. En insats väl manifesterad av *IUI:s långtidsbedömning 1976*.

Redan före min IUI-tid hörde jag ofta nationalekonomer med respekt tala om IUI-forskarnas förmåga att ta fram och källkritiskt granska empiriska data. Att omsätta teoretiskt tänkande i empirisk forskning innebär inte bara praktiskt slit i mer eller mindre dammiga arkiv. Det handlar också om intellektuellt arbete, där man granskar om olika sifferserier är framtagna enligt samstämmiga eller olika principer etc. Syftet är att bestämma vad som på fackspråk kallas validiteten, dvs. att materialet verkligen mäter vad det skall mäta. Min efterfrågestudie gav rikliga tillfällen till att öva den här förmågan, och detta finns redovisat i rapporten från 1981.

Till IUI-rutinen hörde att organisera väl fungerande stödgrupper till enskilda

forskares projekt, av vilka många fick formen av uppsatser eller avhandlingar för akademisk meritering. Inte bara den utredare som hjälptes fram utan också stödgruppens medlemmar fick här mycket värdefull skolning i forskande. Jag deltog i några av dessa grupper, som kritisk läsare av utkast, diskussionsdeltagare vid seminarier, samtalspartner i enskilda forskarrum etc. För det allra mesta blev det ganska lustfylld problemlösning, där åtminstone jag glömde att det under den glättiga ytan kunde finnas rivalitet och konkurrens om framtida positioner.

SVENSK INDUSTRIIMPORT FRÅN LÅGLÖNELÄNDER

Redan som nyanställd kom jag att ingå i stödgruppen till Bo Carlssons och Åke Sundströms långt framskridna studie av svensk import från låglöneländer. Stort utrymme gavs svensk konfektionsindustri, som sedan 1950-talet krympt mycket kraftigt som följd av hård konkurrens från länder med lägre lönekostnader per timme än Sverige.

En viktig slutsats var att handelshinder riktade mot till exempel Sydkorea inte ledde till att svensk konfektionsindustri skyddades mot utländsk konkurrens. Effekten blev istället att bland annat finländsk och portugisisk konfektionsindustri (ofta inom dotterbolag till svenska konfektionsföretag) fick tillfälle att konkurrera ut konfektionsindustri lokaliserad i Sverige. Till skillnad från Sydkorea ingick nämligen Sverige och Portugal i frihandelsområdet EFTA med vilket Finland hade ett associationsavtal, FINEFTA. Det var därför otillåtet för Sverige att införa restriktioner mot import från Portugal och Finland av det slag som var möjligt när det gällde Sydkorea.

IUI:S LÅNGTIDSBEDÖMNING 1976

Såväl offentliga som privata beslutsfattare har ett betydande behov av ekonomiska framtidsbedömningar. IUI lämnade flera viktiga bidrag bland vilka ett antal omkring 1960 publicerade konsumtionsprognoser fick stort genomslag. Staten svarade dock för det reguljära prognosmakeriet. Konjunkturinstitutet gjorde kort-siktiga förutsägelser. De långsiktiga perspektiven täckte fem år och anförtroddes tillfälliga expertutredningar till vilka IUI agerade underleverantör av enkäter och analyser avseende industrin.

Vid mitten av 1970-talet lanserades återkommande privata uppskattningar av den framtida samhällsekonomiska utvecklingen. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS, började producera årliga konjunkturrapporter. IUI introducerade egna långtidsbedömningar som alternativ till de statliga utredningarna.

IUI slöt särskilda avtal med de företag, som ändå levererade uppgifter till långtidsutredningarna. Med dessa avtal fick institutet tillgång till samma uppgifter

(med samma förpliktelser om sekretess) som långtidsutredningarna. IUI:s forskare kunde emellertid använda materialet utan styrning av en annan beställares kravspecifikationer. Därmed kunde det bli skillnader mellan IUI:s långtidsbedömningar och de statliga utredningarna både avseende statistisk metodik och frågeställningar. Den här förändringen är ett viktigt ämne i IFN:s jubileumsbok från 2009.

I arbetet med 1976 års långtidsbedömning fick jag två uppgifter. Den ena var att göra en specifik analys av den grafiska industrins utveckling. De insikter jag då fick kom till användning i det andra och mer omfattande arbetet avseende de olika industribranschernas utvecklingsmöjligheter. Studien gjordes mot bakgrund av dels förändringar i Sveriges omvärld, dels den inhemska konkurrensen om produktionsresurser (arbete och kapital).

Den andra uppgiften blev den verkligen spännande. Jag hade i hög grad Märtha Josefsson som samarbetspartner. Vi skrev varsin del av bokens kapitel 9 med titeln ”Industribranschernas utveckling”. I mitt bidrag (sid. 187–195) kom Märthas tidigare sammanställda resultat (sid. 165–187) till användning. Jag lyckades med mina data få fram mått på förändringar av de olika branschernas komparativa fördelar/nackdelar i förhållande till omvärlden (mättet blev ”förändring i lönsamhetsförutsättning”). Detta kom att utgöra en viktig delförklaring till varför branschernas produktion förväntades växa snabbare, alternativt långsammare, än den inhemska efterfrågan på deras produkter.

Samhällsekonomi befinner sig i ständig omvandling, vilket gör att den aldrig når några stabila jämviktslägen. För vår delanalys härav skapade vi benämningen ”bristande anpassning till komparativa fördelar”. Tankegången sammanfattas i bokens tabell 9:12 (sid. 192) med överskriften ”Några bestämningsfaktorer för svensk produktionsomvandling 1965–1980”.

Vi, som fick ta del av företagens enkätsvar, hade tillåtelse att ringa upp angivna kontaktpersoner, när lämnade uppgifter framstod som mindre rimliga. Här behövde det inte bara handla om att något decimalkomma hade hamnat på fel ställe. Det kunde ibland gälla att svarande företag egentligen förutsade ett eget kommande obestånd.

Jag fick anledning att kommunicera med några tidningsföretag, vilkas uppgifter pekade på att de inom prognosperioden skulle kunna tvingas till nedläggning av verksamheten. Bas för mina frågor var bedömningarna av produktionsutveckling och antal anställda. Lönsamheten skulle försvinna om personalkostnaderna steg i samma takt som inom den övriga svenska ekonomin och om det inte inträffade en markant ökning av intäkt per producerad enhet. När jag konfronterade kontaktpersonerna med mina funderingar, fick jag svaret att företagen kalkylerade med uppräknat presstöd. Jag lät mig nöja härmed. Det betydde att enkätuppgifterna kunde behandlas statistiskt enligt gängse regler för uppräknning från stick-

prov till totalpopulation. Om jag inte hade fått de besked som jag fick, hade det varit motiverat att byta ut de svarandes prognossiffror mot nollor.

Märthas och mitt kapitel i långtidsbedömningen ledde till fortsatta publiceringar. Märtha skrev en bilaga till 1977 års Handelsstälutredning (Josefsson 1977) samt kapitel 4 i IUI:s och IVA:s gemensamma analys av Sveriges ekonomiska kris under 1970-talet (Carlsson, Dahmén, Grufman, Josefsson och Örtengren 1979). Jag deltog i ett seminarium vid Åbo Akademi 1977, vilket avsatte en artikel i *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* (Lindström 1978).

UTLÄNDSKA DIREKTINVESTERINGAR I SVERIGE

Mycket snart kom jag också in i den forskargrupp som följde Hans-Fredrik Samuelssons studie av utländska företags direktinvesteringar i Sverige (Samuelsson 1977). Det var fråga om en pendang till Birgitta Swedenborgs beskrivning och analys av svenska företags investeringar i utlandet (Swedenborg 1973). Hans-Fredrik kom från Uppsala och var adept till Sune Carlson, professor i företagsekonomi.

Gruppen bestod av nationalekonomer. Jag vet inte om jag var den ende som hade företagsekonomi som ämne i grundexamen. Min roll blev hur som helst att agera brygga mellan deltagare skolade i nationalekonomisk analys och Hans-Fredrik, vilken tänkte som en utpräglad företagsekonom. Det förekom emellanåt en del konfrontationer och missförstånd. I positiv hegeliansk anda upplöstes motsättningar mellan tes och antites i syntes.

Begreppet direktinvestering markerar att det inte rör sig om rent finansiella transaktioner såsom köp på börsen av aktier i svenska företag. Utländska direktinvesteringar kan ske på många olika sätt. Vanliga metoder är att företag baserade i andra länder förvärvar eller fusionerar med svenska företag. Det förekommer också att utländska företag startar ny verksamhet i Sverige. Är företagen redan etablerade i Sverige utgör expanderad verksamhet ett investeringsalternativ.

Det kan finnas flera motiv bakom en utländsk direktinvestering i Sverige. Antag att en stor internationell industrikoncern förvärvar ett svenskt företag som i Sverige och under eget varumärke tillverkar samma slags produkter som köparen saluför. Elimineringen av en konkurrent stärker köparens marknadsställning. Genom förvärvet integreras det svenska företaget i en global produktionskedja. Det får både ge och motta tekniskt kunnande. Länderskillnader i faktorpriser utnyttjas för underleverantörsleveranser mellan koncernens företag, inklusive det svenska. Den svenska försäljningsorganisationen ökar koncernens möjligheter att exportera allehanda produkter till Sverige. Hans-Fredrik förklarade i sin analys att etablering i ett annat land inte är lika lätt att genomföra som motsvarande inhemska etablering. Det finns "bortaplansnackdelar" som behöver kompenseras av särskilda företagsfördelar. För det andra pekade han på att man måste förklara,

varför etableringen i just Sverige innebar särskilda fördelar för företaget. Här gällde det att identifiera de komparativa fördelarna för Sverige som produktionsland i det aktuella fallet.

Ett rimligt antagande är att beslut om direktinvesteringar över gränserna i normalfallet är baserade på rationella överväganden och följaktligen blir lönsamma för de agerande företagen. Detta innebär dock inte att transaktionerna automatiskt är till fördel för inhemska parter i det berörda landet. Lokaliseringsbeslut leder till fler eller färre arbetstillfällen. Ändrad konkurrenssituation gör konsumenterna till vinnare eller förlorare. Samuelssons studie gav intressanta insikter i de utländska direktinvesteringarnas återverkningar i Sverige.

OM YRKESKUNNANDE OCH ANNAT HUMANKAPITAL

Det var mycket spännande att ingå i gruppen kring arbetet med Siv Gustafssons avhandling om lönebildning och lönestruktur inom den statliga sektorn (Gustafsson 1976). Hon kompletterade Anders Klevmarkens analys av industri-tjänstemännens lönebildning (Klevmarken 1972).

Med sina modeller lyckades Siv i huvudsak reda ut lönesammanhangen. Det är inte omöjligt att en och annan feminist hade hoppats på tydligare och större oförklarade skillnader mellan mäns och kvinnors löner. Hon gjorde en mycket intressant observation: Förvärvsavbrott – då främst bland kvinnor, som hade fött barn och sedan själva tagit hand om dem – medförde vid återgång till yrkeslivet lägre lönenivå. Resultatet för dessa kvinnor blev påtagliga förluster av pekuniär livsinkomst.

I seminariediskussioner vred och vände vi på olika tänkbara förklaringar. Vad som då var forskningshypoteser är i dag standardargument i jämlikhetsdebatten. En möjlighet var att förvärvsfrånvaro ledde till att de berörda blev mindre produktiva. Liksom fysiskt kapital kan humankapital deprecieras, dvs. minska i värde. Yrkeserfarenhet hinner falla i glömska. Chanser till ökad kompetens missas.

Jag ansåg att könsdiskrimineringen riskerade att underskattas med den analysmetod som Siv använde. Kunde det finnas självförstärkande mekanismer? Vi kom in på begreppet ”statistisk diskriminering”, innebärande att arbetsgivare lönediskriminerade kvinnor därför att de vid anställningar utgick ifrån att mödrar – förmodade sådana likaväl som faktiska – snarare än fäder skulle komma att vara hemma för till exempel vård av sjukt barn. Sådana förväntningar kunde sedan bli självuppfyllande genom att det till följd av lönediskrimineringen – åtminstone kortsiktigt – framstod som familjeekonomiskt fördelaktigt att mödrar snarare än fäder uppförde lön i samband med barn tillsyn. Onekligen en variant av Moment 22.

Från sina forskningsresultat drog Siv slutsatsen, att skattesubventionerad barnomsorg kunde vara ett verksamt medel för att minska förvärvsfrånvarons kostnader

för föräldrarna. Inom seminariegruppen anfördes vissa anekdotiska belägg för förekomsten av privatfinansierad barn tillsyn. Med en sådan kunde båda föräldrarna hålla kvar kontakten med arbetsmarknaden. I syfte att undvika långsiktig värde-minskning av familjens humankapital accepterades kortsiktiga pekuniära förluster.

IUI-TIDEN GAV REALISM ÅT MIN UNDERVISNING

Efter åren vid IUI blev min huvudsakliga sysselsättning att undervisa studenter i nationalekonomi. Ett ämne vars kurslitteratur kan se ut på många olika sätt. I värsta fall kan det vara enbart teori byggd på utomordentligt krånglig matematik. Men det finns också goda exempel på kombinationer av stringent men ändå pedagogiskt framställd teori och relevanta empiriska praktikfall. Som lärare har jag kunnat komponera litteraturlistor av detta slag. Monografierna från IUI har ofta varit så omfattande att de endast fått plats under rubriken ”*Recommended Reading*”.

I mina föreläsningar har jag emellertid inte kunnat låta bli att berätta – dessutom ganska utförligt – om de IUI-studier, som jag varit med om att hjälpa fram. Syftet har varit att visa att ekonomisk vetenskap, särskilt nationalekonomi, inte bara är abstrakt teori utan något som är relevant för att begripa den verklighet i vilken vi lever.

REFERENSER

- Carlsson, Bo, Erik Dahmén, Anders Grufman, Märtha Josefsson och Johan Örtengren (1979), *Teknik och industristruktur – 70-talets ekonomiska kris i historisk belysning*. Stockholm: IUI och IVA.
- Carlsson, Bo och Åke Sundström (1973), *Den svenska importen av industrivaror från låglöneländer*. Stockholm: IUI.
- Gustavsson, Siv (1976), *Lönebildning och lönestruktur inom den statliga sektorn*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Gustavsson, Siv (2009), ”Du är en av oss – Personliga IUI-minnen 1967–1980”. Kapitel 35, sid. 299–420, i Magnus Henrekson, red., *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.
- IUI (1976), *IUI:s långtidsbedömning 1976. Utvecklingsvägar för svensk ekonomi fram till 1980*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Josefsson, Märtha (1977), ”Den internationella arbetsfördelningen. En jämförelse mellan förändringar inom stålindustri och textilindustri”. Bilaga 2 till SOU 1977:16, *Handelsstålsindustrin inför 1980-talet*. Stockholm: Liber/Allmänna Förlaget.
- Klevmarken, Anders (1972), *Statistical Methods for the Analysis of Earnings Data*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.

- Lindström, Bertil (1978), ”Ändringar av Sveriges roll i den internationella arbetsfördelningen”. *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, vol. 51, nr 1, 55–74.
- Lindström, Bertil (1979), *Grafisk industri i omvandling. En uppföljning av Grafiska Kommitténs betänkande*. SIND 1979:8. Stockholm: Statens Industriverk.
- Lindström, Bertil (1981), *Trycksaksmarknaden under 80-talet*. IUI Forskningsrapport nr 13. Stockholm: IUI.
- Lindström, Bertil (1991), *Den reglerade marknadsekonomin – mot bättre ordning eller ett hot mot välfärden?* Stockholm: IUI.
- Samuelsson, Hans-Fredrik (1977), *Utländska direktinvesteringar i Sverige: En ekonometrisk analys av bestämningsfaktorerna*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- SOU 1974:34, *Grafisk industri i omvandling. Betänkande av Grafiska Kommittén*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Swedenborg, Birgitta (1973), *Den svenska industrins investeringar i utlandet*. Stockholm: IUI.

FÖRFATTARPRESANTATION

Bertil Lindström är född 1940 och avlade ekonomie licentiatexamen vid Handelshögskolan i Stockholm 1972. Han var verksam som forskare vid Industriens Utredningsinstitut 1972–1981.

Perioden 1977–1981 var han tjänstledig från IUI i varierande omfattning. Han upprätthöll universitetslektorat vid Stockholms och Uppsala universitet (från 1978 på långtidsvikariat på ordinarie tjänster) 1977–1979 samt vid Högskolan i Sundsvall/Härnösand (senare Mitthögskolan och Mittuniversitetet) 1979–2006. Han var sakkunnig i den statliga Prisregleringskommittén 1977–1981 och Nationalekonomiska Föreningens sekreterare 1973–1975.

Med finansiering från Svenska Arbetsgivareföreningen samt med forskningsmedel från sin dåvarande arbetsgivare (Högskolan i Sundsvall/Härnösand) arbetade Bertil Lindström vid IUI 1988–1989 med ett projekt avseende regleringar. Arbetet gavs ut av IUI 1991 med titeln *Den reglerade marknadsekonomin – mot bättre ordning eller ett hot mot välfärden?*

Under åren 1981–1988 hade Bertil Lindström uppdrag som linjenämndsordförande och sedan som ledamot av högskolestyrelsen vid Högskolan i Sundsvall/Härnösand. Han var också ersättare i samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden inom Umeå högskoleregion.

MINA FORMATIVA IUI-ÅR 1967–1974¹

LENNART OHLSSON

Det är ingen överdrift att påstå att mina år vid IUI utvecklade intellekt och personlighet. Då formades idéer som långt senare blev möjliga att studera närmare och jag skolades till en empiriskt nyfiken forskare.

Efter några år vid Nationalekonomiska institutionen vid Uppsala universitet kom jag till IUI 1967. När den tidigare IUI-chefen och dåvarande professorn i Uppsala, Ragnar ”Naja” Bentzel, föreslog det ämne som skulle bli min licentiatavhandling stod jag i begrepp att lämna akademien efter ett uppehåll för värnplikt. Naja hade från IUI med sig storprojektet om svensk ekonomisk tillväxt under hundra år och IUI-aren Yngve Åberg samt uppsaliensarna Villy Bergström och Lars Lundberg hade sedan drygt ett år arbetat med sina delprojekt.²

Najas erbjudande berodde på att den IUI-anställda Lars Wohlin beslutat sig för att inte ta hand om utrikeshandelns betydelse för den hundraåriga periodens tillväxt. Med sex månader kvar av projektets finansiering förväntades jag ställa samman statistiken samt beskriva utvecklingen. Naja menade att Lars Nabseth, hans efterträdare som IUI-chef, och IUI:s styrelse säkerligen skulle komma att bejaka en av mig föreslagen utrikeshandelsstudie, som jag hade ett halvår på mig att utforma. När IUI-finansieringen skulle ha upphört för alla den 1 juli 1967 visade det sig att ingen hade hunnit bli klar, varför den förlängdes i ett par omgångar till sommaren 1969. Men jag hade inte bara funnit mitt lic-ämne utan även fått det godkänt som IUI-projekt av Lars Nabseth och institutets styrelse. Så kom det sig att jag i augusti 1967 satt med ansvaret för två, som det visade sig, ganska mastiga forskningsuppgifter.

Mitt andra ämne var verkstadsindustrins internationella specialisering. Att det hade mött intresse hos en styrelse med Marcus Wallenberg, Curt Nicolin och

1 Slutredigerad och publicerad på IFN:s webbplats sommaren 2010.

2 Deras arbeten kom att läggas fram som licentiatavhandlingar i Uppsala och gavs ut som böcker på IUI (Bergström 1969 och Lundberg 1969).

andra ledamöter från stora verkstadsföretag var ju föga konstigt. IUI hade inte på många år publicerat några studier om svensk utrikeshandel. Efter varje seminariebehandling drabbades jag av eftertankens kranka blekhet inför dessa två utmaningar, ty med bara ett par ”tvåbetygsuppsatser” bakom mig var jag ett oskrivet blad som forskare.

Våren 1968 kom så Moses Abramovitz, professor vid Stanforduniversitetets Research Center for Economic Growth, till IUI och Uppsala för diskussioner om det svenska tillväxtprojektet. Han var den som tillsammans med Harvardprofessorn Simon Kuznets hade dragit igång forskningsprogrammet om sju industriländers långsiktiga ekonomiska tillväxt. Med sig hade Abramovitz erbjudandet, att en av oss licentiander var välkommen till Stanford som halvtidsassistent under ett år. Anbudet gick till mig vilket, enligt vad Lars Nabseth antydde, mest hade sin grund i att jag dels fanns fysiskt på IUI, dels var halvtidsfinansierad genom den verkstadsstudie som skulle göras färdig vid återkomsten. Lars villkor var att jag blev klar med min lic-avhandling på det år som återstod fram till USA-resan. Det visade sig bli möjligt om än genom sämre framsteg med verkstadsstudien.

Jag for iväg till Stanford med en bunge datautskrifter om handeln med verkstadsprodukter och anlände, trots fräsch lic-examen, med en tunghäfta (också efter svenska förhållanden), som inte blev bättre av att Göran Albinsson skämt bort Moses Abramovitz med sina humoristiska middagstal. Abramovitz hade bett min landsman Bo Carlsson, en av hans doktorander, att hämta den svenske ”professorn” och hjälpa denne att hitta lägenhet. Bos hjälp kunde jag senare återgälda, när jag tipsade Lars Nabseth om Bos intresse att komma till IUI efter sin disputation och där medverka i Åke Sundströms projekt om importen av industrivaror från låglöneländer (Carlsson och Sundström 1973).

IUI:s seminariebehandling av forskningsuppsatser var i slutet av 1960-talet en ganska tuff skola. Det var inte ovanligt med skämt som förorsakade självömkan hos författaren. Ett under en tid före och efter Stanfordåret upprepat skämt gällde mitt påstående, att ett implicit pris på exporterade verkstadsprodukter varierade med dessas sofistikeringsgrad och var lägre för kapitalintensiva produkter. Priset per viktenhet, tonpriset, visade sig inte på något vis kunna förklaras som ett produktpris i ordets konventionella mening. Först några år efter hemkomsten blev det möjligt för mig att med den nya, detaljerade branschfördelningen av verkstadsindustrin testa hypoteserna. Därvid befanns tonpriset variera mellan branscher; positivt med tekniker- och yrkesarbetarintensiteterna och negativt med kapitalintensiteten.

Långt senare bekräftade Marcus Wallenberg i en TV-intervju med Lennart Hyland 1979, att tonpriset också fått praktisk användning i bl.a. Asea för att styra om företagets specialisering i de svenska verksamheterna. Då hade jag redan läm-

nat IUI och fått en artikel i ämnet publicerad internationellt (Ohlsson 1974). Den engelska boken om verkstadsindustrin publicerades (1980) i den North Holland-serie i internationell ekonomi som Jagdish Bhagwati och John Chipman var redaktörer för.

Det var i slutet av arbetet med licentiatavhandlingen som jag fick idén, att Sverige måste ha skiftat sina komparativa fördelar från 1870-talet, när landet släpade efter i industrialisering, till 1960-talet. Relativt till ledande europeiska länder försvann låga lönekostnader med det andra världskriget. Det blev en hypotes som fick testas senare, först i min doktorsavhandling om metallmanufakturindustrins specialisering (1973 samt SOU 1973:30). Studien var en utväxt ur verkstadsprojektet förorsakad av Sune Davidssons ansvar som huvudsekreterare i en statlig branschutredning. I min verkstadsbok (1980), en artikel i *Journal of Political Economy* (1977) samt i ett med Gunnar Du Rietz nyskrivet kapitel i verkstadsbokens engelska upplaga (1980, kapitel 7) testades ytterligare idén från licentiatavhandlingen om Sveriges förändrade komparativa fördelar.

Att komparativa fördelar inte är stabila långsiktigt utan relaterade till ett lands relativa tillväxt är numera självklart, men var då ganska främmande i ekonomisk litteratur. För mig blev idén bärande i flera böcker. I *Tillväxtens drivkrafter*, publicerad 1987 och med Lars Vinell som medförfattare, problematiserades frånvaron av ändrad specialisering på FoU-intensiv industri. Den boken fick genom sin nya branschgruppsindelning inflytande på långtidsutredningar och forskningsrapporter. Boken *Kreativa Sverige* från 1997 utformades som ett slags handlingsplan för hur Sverige skulle kunna anpassa sig i en global ekonomi under antagandet att många och stora länder genomgick en snabb industrialisering medan Sverige hade halkat ner på en låg ekonomisk tillväxttakt.

Stanfordåret såg också en bärande idé för flera framtida böcker födas. Min egen forskning och utbildning drabbades visserligen negativt av studentturbulens med återkommande protester mot Vietnamkrig och Kambodjainvasion. Men det var ändå tydligt att närområdets industrialisering var dramatisk och avvek från vad jag tidigare sett exempel på. Stanford Industrial Park hade färdigbyggts varvid det frekventa högteknologiska nyföretagandet sökte sig längre söderut och gav efter några år upphov till begreppet Silicon Valley.

Verkstadsboken omfattade låg-, mellan- och högteknologiska branscher, dvs. både nedgångs- och uppgångsmöjligheter. Jag tänkte då att Stanfordområdet framgång som en stor region specialiserad på högteknologi kunde vara en intressant förebild för höglönelandet Sverige i ett liberaliserande Europa. Industrilönerna inom övriga nordiska länder låg t.ex. på föga mer än halva den svenska nivån. En sådan skillnad skulle bara kunna upprätthållas via en rejält ändrad svensk specialisering mot mer löneokänslig industri. I efterhand kan konstateras att i stället anpassades den relativa lönen nedåt med upprepade devalveringar.

Åskådningsexemplet Silicon Valley blev upprinnelsen till ett intresse för forskning inriktad på de bakomliggande orsakerna till ett frekvent, innovativt nyföretagande med potential att utveckla nya storföretag. Högskolans och riskkapitalets betydelse för detta var naturliga att poängtera med tanke på Stanforderfarenheterna. Min bok från 2006 om bästa venturekapitalpraxis är ett exempel på detta intresse. Andra exempel är att jag medverkat till grundandet av affärsängelbolag som investerat i unga, innovativa företag med tillväxtpotential. Först ut 1984 i Uppsala (nu börsnoterade Beijer Alma Invest), sedan InnovationsMäklarna som tog fram noteringsbara ventures till InnovationsMarknaden – en marknadsplats för unga, innovativa tillväxtföretag (föregångare till Nordic Growth Market). Som en del av min samverkansuppgift på KTH:s Centrum för bank och finans har jag också hjälpt till som rådgivare, medgrundare och tränare i tre andra affärsängelbolag (Roslagens, Smålands respektive Stockholms Affärsänglar). Ängelbolagen hade tillsammans ca 90 aktieägare och hade våren 2012 finansierat åtta ventures.

De åtta IUI-åren, inklusive Stanfordåret, formade mig så genomgripande att de kommit att prägla hela mitt forskar- och praktikerliv. Jag har årliga skrivmånader i San Francisco där jag har förmånen att kunna intervjuva venturekapitalister och affärsänglar för att få inblick i nya trender. Detta liv har jag IUI att tacka för!

REFERENSER

- Bergström, Villy (1969), *Den ekonomiska politiken i Sverige och dess verkningar*. Stockholm: IUI.
- Carlsson, Bo och Åke Sundström (1973), *Den svenska importen av industrivaror från låglöneländer*. Stockholm: IUI.
- Lundberg, Lars (1969), *Kapitalbildning i Sverige 1861–1965*. Stockholm: IUI.
- Ohlsson, Lennart (1969), *Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten i Sverige 1871–1966*. Stockholm: IUI.
- Ohlsson, Lennart (1973), *Metallmanufakturindustrin – Produktionsförutsättningar och specialisering i internationell jämförelse*. Stockholm: IUI; också publicerad som bilaga till *Metallmanufakturutredningen*, SOU 1973:30.
- Ohlsson, Lennart (1974), "On Unit Prices and Their Use in the Analysis of the International Specialization Pattern within Heterogeneous Industries". *Journal of International Economics*, vol. 4, nr 3, 275–293.
- Ohlsson, Lennart (1976), *Svensk verkstadsindustris internationella specialisering*. Stockholm: IUI.
- Ohlsson, Lennart (1977), "Patterns of Engineering Trade Specialization, 1960–1970, and Sweden's Factor Abundance". *Journal of Political Economy*, vol. 85, nr 2, 361–378.
- Ohlsson, Lennart (1980), *Engineering Trade Specialization of Sweden and Other*

Industrial Countries. A Study of Trade Adjustment Mechanisms of Factor Proportions Theory. Amsterdam: North Holland.

Ohlsson, Lennart (1997), *Kreativa Sverige: om framtidens ekonomi och politik.* Stockholm: Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien.

Ohlsson, Lennart (2006), *Best Practice Venture Capital: Principles, Tools and Approaches for Investment, Strategy and Policy.* Stockholm: Ibis.

Ohlsson, Lennart och Lars Vinell (1987), *Tillväxtens drivkrafter: en studie av industris framtidsvillkor.* Stockholm: Industriförbundet.

FÖRFATTARPRESANTATION

Lennart Ohlsson är född 1942. Efter åren på IUI fortsatte han i ca tio år med forskning om regional industriell specialisering och utvärderingar av regionalpolitik, först vid Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), en kommitté under Industridepartementet, sedan vid International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA) i Wien, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm samt Australian National University och Bureau of Industry Economics, Department of Industry and Commerce i Canberra.

År 1984 blev Lennart Ohlsson seniorekonom på Industriförbundet för att efter tio år bli chefsekonom på Företagarna. I båda organisationerna publicerade han en rad policyinriktade böcker. De täckte ämnen relevanta för uppfattningen om näringslivets utveckling liksom centrala frågor för bl.a. utbildnings-, forsknings-, riskkapital- och tillväxtpolitiken i stort. Bland "tillväxtböckerna" var de tre viktigaste *Tillväxtens drivkrafter* (tillsammans med Lars Vinell, 1987), *Industrin inför EGs 90-tal* (1989) samt den av Företagarna och IVA under det s.k. Ljusåret utgivna *Kreativa Sverige* (1997). Som chefsekonom på Företagarna initierade och handledde han framtagandet av ett förslag om en radikal, helfinansierad inkomstskattesänkning fokuserad på låg- och medelinkomsttagare.

Efter åren på näringslivets organisationer har Ohlsson varit verksam som deltidforskare vid Centrum för bank och finans vid KTH där han bl.a. publicerat *Best Practice Venture Capital* (2006). Övrig tid ägnar han åt initiering av affärsängelbolag och utbildning av och rådgivning till affärsänglar. År 2011 publicerade han boken *Finansiering av unga, innovativa tillväxtföretag.*

KAPITEL 9

BERIKANDE ÅR AV SAMARBETE MED NORDISKA FORSKNINGSINSTITUT

LARS OXELHEIM

Mina akademiska studier inleddes på Statistiska institutionen vid Lunds universitet. Det skedde i övertygelsen att jag framöver skulle kunna ha stor användning av kunskap om insamling, bearbetning och analys av stora siffermaterial. Efter arton månader blev jag anställd som amanuens och något år senare fick jag glädjen att bli historisk som den förste lektorn vid den 1967 bildade universitetsfilialen i Växjö. Ett par terminer därefter var jag tillbaka vid Statistiska institutionen i Lund och då som lektor. Parallellt med mitt arbete där studerade jag företagsekonomi med inriktning på operationsanalys. Successivt började jag att även undervisa vid Företagsekonomiska institutionen. Jag blev ett pilotfall som doktorand i två ämnen på den nya doktorsutbildningen. För att få tillåtelse att dubblera krävdes först ett godkännande från högre politisk ort; ett beslut som hamnade i den då så populära långbänken och tog sin gilla tid.

Till en början kände jag mig en smula otillfredsställd med avhandlingsskrivandet. Jag ville nämligen inte enbart arbeta med den omfördelning av materiella villkor som kunde åstadkommas med företagsekonomiskt effektiva metoder utan önskade hellre analysera skapandet av välfärd. Forskningsmiljön i Lund – och förmodligen vid de flesta svenska läroanstalter vid den tiden – var dessutom präglad av 1968-års anda. Den forskare som dristade sig att ha förbindelser med näringslivet blev pestmärkt. Professorerna i företagsekonomi hade genom detta en dålig kontakt med sina studieobjekt. För att finna en ny inriktning på min akademiska meritering sökte jag mig därför i slutet av 1970-talet till Industriförbundet. Detta som ett led i ett tidigt program av vad som i dag skulle kallas brobygge mellan akademi och näringsliv. Jag kom till organisationens ekonomisk-politiska avdelning med uppdrag att som statistiker delta i ett arbete som skulle leda till förbundets remissvar på en statlig långtidsutredning.

På avdelningen fanns en inspirerande chef i gestalt av Jan Bröms. Ola Virin

(känd som ekonomen med kristallkulan), Kerstin Wallmark och Rolf Rundfelt utgjorde mina närmaste arbetskamrater. Här fanns ingen brist på intressanta frågeställningar och jag erhöll den stimulans för avhandlingsskrivandet som jag saknat i Lund. Jan Bröms var en generös chef och redan kort efter min anställning blev jag medbjuden till en middag på Stallmästargården med 1977-års ekonomipristagare – Bertil Ohlin och James Meade – som främsta gäster. Den långa måltiden i ett sällskap om totalt sex personer gav mina akademiska aspirationer en ytterligare kick.

När Jan Bröms lämnade förbundet uppstod ett intellektuellt tomrum som det tog tid att ersätta. I väntan på en efterträdare fick jag chansen att sysselsätta chefssekreterare, Louise Ekelund, med utskrifter av alla de avsnitt i avhandlingsmanuset som vuxit fram i den stimulerande miljön på Industriförbundet. Mitt lärdomsprov *Företagens utlandslån – Valuta- och redovisningsaspekter* försvarades i Lund i april 1981. Liber valde tidigt ut avhandlingen till månadens bok i sin bokklubb, vilket gav mig glädjen att få se den publicerad i exklusivt format; fint inbunden och med färgbilder. När jag överlämnade de 100-tals pliktexemplaren till universitetsbiblioteket gjorde mottagande personal stora ögon över att få en doktorsavhandling i så påkostad utformning.

Jag gladdes över att i avhandlingen ha kunnat förena makroekonomi och företagsekonomi. Johan Lybeck betonade detta som något unikt i sin positiva recension i *Ekonomisk Debatt*. Det var också roligt att resultaten (via Libers satsning) förmedlades till en större grupp av intressenter. Därmed fullföljdes vad vi i dag kallar den tredje uppgiften. Trots att boken utgavs på svenska blev den recenserad i ledande internationella tidskrifter. Valutaämnet var hett i början av 1980-talet. Liber publicerade en enklare version av mina forskningsresultat i *Företagens valutaplanering* (Oxelheim 1982). Denna volym blev till min förvåning även utgiven som talbok. Jag skrev också tidskriftsartiklar (Oxelheim 1983a, 1984a, 1984b och 1984c). Mina resultat förmedlades även på danska i *Valutastyrning*, som var månadens bok i Börsens bokklubb i Danmark (Oxelheim 1983b).

PROJEKTET SOM GAV INTRÄDESBILJETT TILL IUI

För att kunna fortsätta min forskning efter disputationen ansökte jag om medel hos Riksbankens Jubileumsfond. Den beviljade ett generöst anslag för en omfattande undersökning av hur svenska företag handskades respektive borde handskas med makroekonomisk osäkerhet.

Projektet gav mig en unik möjlighet att lära känna företagstopparna i de 20 största börsnoterade svenska företagen. När jag presenterade mitt 140-sidiga frågeunderlag (Oxelheim, 1983c) för ekonomipristagaren Herbert Simon från Carnegie Mellon University, Pittsburgh, sa denne, att om jag skulle få in alla de

sökta uppgifterna så blev omfattningen på databasen världsunik. Det lyste igenom att han trodde på ett avsevärt svarsbortfall. En problematik som han om någon borde ha god insikt i. Tiden för studien var dock på min sida. Alla styrelseordförandena som jag skrev till och bad att de skulle förmå sina företagsledningar att delta i undersökningen svarade positivt. Resultatet blev att samtliga 20 företag i hela tre dagar ställde upp med mellan tre och sju deltagare.

Förklaringen till det 100-procentiga intresset att delta i denna omfattande studie står säkert delvis att finna i de kraftiga devalveringarna av den svenska kronan 1981 och 1982. Men kanske berodde engagemanget främst på att en finansansvarig hos Sandvik uthålligt hade rullat terminskontrakt framåt. Metoden påminner om roulette där en spelare dubblar insatsen på rött i insikten om att någon gång få rätt. När detta upptäcktes gav det säkert rysningar hos ordförandena i de flesta svenska storbolagen. Det var sålunda inte konstigt om man välkomnade någon som genom att ställa de rätta frågorna kunde bidra till en intern genomlysning av hur sårbart företaget egentligen var för makroekonomiska fluktuationer och politiska förändringar. Projektet ledde till att många av de deltagande företagen under åren som följde välkomnade mig som rådgivare.

Mötet med Herbert Simon skedde i samband med en Schumpeter-konferens som IUI:s dåvarande chef Gunnar Eliasson hade ordnat på Grand Hotel i Saltsjöbaden. En episod under denna konferens har etsat sig fast i mitt minne. Bland ett 20-tal deltagare fanns professor Robert Clower från University of California, Los Angeles, tillsammans med några ekonomipristagare varav Herbert Simon var en. Vid ett tillfälle uttryckte sig Robert Clower väldigt nedlåtande om Herbert Simons gärning – denne var då professor i *Computer Science and Psychology* – och sa något i stil med: ”Herbert, you should know, what you are doing is not research”. Detta uttalande belyser den klyfta som finns i den akademiska världen mellan företagsekonomer och nationalekonomer och som vidgats av institutionsindelningarna vid universiteten världen över. Jag fick näring i min forskningsansträngning att söka överbrygga denna klyfta. Det kändes så självklart, att en bra nationalekonom måste förstå de stora aktörerna, och då främst företagen. En bra företagsekonom måste å sin sida beakta inverkan från den makroekonomiska omgivningen och inte begränsa sig till en analys avseende en sluten ekonomi.

Efter konferensen hade jag sällskap i min bil med Erik Dahmén och vi diskuterade Clowers utspel. Erik menade att det var tufft att bli ekonomipristagare då utmärkelsen förutom påhopp av det slag vi hört under dagen även ledde till slutet på forskarkarriären. Jag fick nästan känslan av att Erik tyckte synd om pristagarna men kanske var det bara ett försök att trösta sig själv när hans framstående gärningar – trots förhoppningar – inte kvalificerat honom för priset.

Datainsamlingen ledde inte till den monografi jag haft i åtanke. Klyftan mel-

lan vad företagen verkligen gjorde och vad de borde göra var alltför stor. Jag koncentrerade mig i stället på att använda delar av faktaunderlaget i böcker och tidskriftsartiklar. Ett par volymer och artiklar var inriktade på analyser av den svenska finansmarknadens internationella integration (Oxelheim 1985a, 1985c, 1988a, 1990). Många uppsatser var av normativ karaktär och behandlade hur företagen bör utveckla en strategi för att handskas med makroekonomiska fluktuationer (Oxelheim 1984a och 1985b; Oxelheim och Wihlborg 1987a, 1987b, 1988, 1989a, 1989b, 1989c, 1989d, 1991a, 1991b, 1991c; Oxelheim, Wihlborg och Lim 1990).

Min bok *Macroeconomic Uncertainty – International Risks and Opportunities for the Corporation* (Oxelheim och Wihlborg 1987a) visade sig ha en koppling bakåt i tiden till Ingvar Svennilson, IUI:s chef under åren 1941–49. Något som jag och min medförfattare inte givit uppmärksamhet åt i denna internationella publikation utgiven av det engelska förlaget Wiley. Docent Karl-Olof Faxén kontaktade mig strax efter publiceringen. Han var eld och lågor över att vi följt upp den s.k. Stockholmsskolan från mellankrigstiden. Faxén menade att vi speciellt gått vidare med de frågor som Svennilson brottats med i sin doktorsavhandling *Ekonomisk planering* från 1938; en inspirationskälla för Faxén i det arbete som ledde fram till hans egen avhandling 1957.

En del av mina på datainsamlingen baserade arbetspapper användes av Industriförbundet i dess aktiviteter för att få den svenska valutaregleringen avskaffad. Jag kände sålunda en viss delaktighet när detta väl skedde 1989.

Min forskningsinriktning intresserade IUI:s dåvarande chef Gunnar Eliasson och han frågade efter disputationen, om jag var intresserad av att komma till IUI. Jag ställde mig positiv till denna invit och tog 1982 det steg som ledde till fast anställning 1984–1992, vilket jag har stor glädje av än i dag.

DET NORDISKA SAMARBETET

Gunnar Eliasson önskade att jag inom ramen för IUI skulle fortsätta mitt Riksbanksfinansierade projekt. En del av från detta insamlade data användes också – utöver vad som ovan nämnts – i exempelvis ett kapitel i bestsellern *Hur styrs storföretag?* (Eliasson, Fries, Jagrén och Oxelheim 1984).

Gunnar Eliasson ville att jag även skulle delta i ett nyligen startat nordiskt projekt. Idén var att ge prognoser för den ekonomiska utvecklingen i Norden på medellång sikt. En viktig grund skulle utgöras av egen forskning kring relationen mellan företagssektorn och den aggregerade ekonomiska tillväxten. I detta unika samarbete deltog ledande forskningsinstitut i de nordiska länderna. Från Finland medverkade ETLA med Pentti Vartia och Pekka Ylä-Anttila i spetsen. Norge representerades av IÖI (sedermera NÖI och idag SNF) med Arne Sellvik och Per Heum som ledande forskare. Dansk deltagare var det Ökonomiske Råd (och se-

nare Institutet för Framtidsstudier med Rolf Jensen i spetsen) personifierat av Arne Mikkelsen och Uffe Palludan.

Den första boken med titeln *Economic Growth in a Nordic Perspective* publicerades i januari 1984. Den gav prognoser för den ekonomiska tillväxten fram till 1987. Mitt eget bidrag var en studie av de med hänsyn till förädlingsvärdet tio största börsnoterade tillverkningsföretagen i varje land. I centrum stod utvecklingen av totalt respektive inhemskt förädlingsvärde mellan 1976 och 1982. Studien visade på stora strukturella skillnader mellan de nordiska länderna vad avser såväl storlek på företagen som branschriktning. I försäljningsvärde var Volvo en dåtida gigant och dubbelt så stort som tvåan Electrolux. Norsk Hydro var 1982 det enda bolaget från de övriga nordiska länderna som lyckades slå sig in på en 10-i-topplista över försäljning. Nokia (9:a) och Norsk Hydro (10:a) var de enda icke-svenska bolagen på en tio-i-topplista över antalet anställda. När det gäller medianandelen utlandsanställda visade de svenska företagen 57 procent att jämföra med de övriga nordiska länderna som låg i spannet 10–17 procent med finsk industri lägst. Jag följde senare upp utvecklingen över ytterligare ett decennium i ett forskningsarbete som kom att publiceras 1994 (Oxelheim och Gärtner, 1994).

Den andra boken kom i januari 1987 och hade titeln *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Valet av titel samt illustration till omslaget sysselsatte oss i många timmar då *Nordic Perspective* skulle med till varje pris som signum för projektet. Den tidigare danska samarbetspartnern hade nu ersatts med Institutet för Framtidsstudier i Köpenhamn. Det Ökonomiske Råd hade dock tagit sådant intryck av samarbetet med IUI att när den danska staten blev intresserad av att stödja tillkomsten av ett stort oberoende forskningsinstitut sågs IUI som en förebild. Jag erinrar mig att de intervjuade oss formellt för att bygga på våra erfarenheter. Fler såg IUI som ett ideal. Även japanska forskare kom för att intervjua oss om bakgrunden till IUI:s framgångar. Deras problem var dock ”oberoendet”. Hos dem fanns det inte på kartan att man skulle kunna presentera forskningsresultat som misshagade finansiären.

Min insats i den andra *Nordic Perspective*-boken bestod av kapitlet med prognosen för den svenska ekonomiska utvecklingen 1987–90. Till grund för kalkylerna låg delvis ”körningar” av Ken Hansson på basis av Gunnar Eliassons hjärtebarn, Swedish Micro-to-Macro Model (MOSES). Då denna modell inte var helt klar med integreringen av finansmarknaderna tillkom för mig en del ”manuellt” arbete avseende bl.a. konsistensen mellan sektorer. För framtidsbedömningarna utnyttjade jag utöver mina egna publikationer (Oxelheim, 1984b, 1985a) även ett stort antal av IUI-kollegers skrifter.

Den tredje och sista Norden-boken utgavs i januari 1990. Titeln *Growth and Integration in a Nordic Perspective* markerade att huvudtemat var Norden i den

europiska integrationen. En fråga gällde vad som kunde tänkas ske med den internationella arbetsfördelningen efter tillkomsten av EU:s inre marknad. Ett annat spörsmål var hur den inom-nordiska integrationen skulle komma att ändras. Vidare behandlades olika problem kring strukturell förändring och tillväxt inom de nordiska länderna. Min uppgift var liksom tidigare att svara för kapitlet med prognosen över den svenska ekonomiska utvecklingen, nu för perioden 1990–1993. Utöver de egna källor jag använt mig av redan i föregående bok tillkom Oxelheim (1988a) och Oxelheim och Wihlborg (1987a). Därtill använde jag nya forskningsrapporter av mina IUI-kollegor.

NÄR INTRESSET FÖR NORDISK INTEGRATION EBBAT UT

Under resans gång sällade sig Gudmundur Magnusson från Islands Universitet till projektet. Vi blev sålunda ett komplett nordiskt lag, just innan det ökade intresset för europeisk integration punkterade engagemanget för enbart nordisk samordning. Det utspann sig några stimulerande samtal om hur vi skulle gå vidare med ett bredare grepp. Genom Gunnar Eliasson förordade IUI ett inkluderande av Baltikum i gruppen och fick stöd av våra finländska kollegor från ETLA. Gruppmedlemmarna från Norge och Island ville hellre fokusera på relationen Norden–USA. De danska vännerna kände redan att dragningen söderut var starkare än önskan om delaktighet i den nordiska gemenskapen. Denna kluvenhet ledde beklagligt nog till att vårt nordiska samarbete dog ut under början av 1990-talet.

Under slutet av 1980-talet skrev jag boken *Finansiell integration* (1988a), som senare utgavs av Springer Verlag med rubriken *International Financial Integration* (1990). I sin empiriska del var boken enbart inriktad på den svenska finansmarknaden. Våra nordiska samarbetspartners önskade att jag skulle göra en analys av samtliga nordiska finansmarknader. Jag fann uppgiften tilltalande och lyckades för ändamålet få ett stort bidrag till IUI från Nordiska Ministerrådet. Detta visade sig vara det sista stora forskningsanslaget innan rådet upphörde att – utöver marginella medel till nätverkande – stödja nordiska forskningsprojekt. Projektet mynnade ut i boken *Financial Markets in Transition – Globalization, Investment and Economic Growth* (1996). Verket har en intressant publiceringshistoria. Det utkom först i inbunden version hos Routledge. Thomson International Publishing köpte därefter Routledge. Min bok var en av de volymer som den nya ägaren satsade på. Detta ledde till en ytterligare inbunden version och en i paperback-format. När Thomson tio år senare tyckte att marknaden var mättad började Norstedts att med mitt goda minne marknadsföra boken i print-on-demand-format.

Mitt val att inte inkludera Island i analysen ledde senare till att jag blev Islands förste utländske gästprofessor; finansierad av det isländska bankväsendet inklusive centralbanken. Min uppgift var att vägleda forskare i en ”replikering” av valda delar av min bok på isländska data. Installationen ägde rum med en tjugis ceremoni på Riksbanken och med middagen förlagd till nobelpristagaren Halldór Laxness hem.

Vårt nordiska forskningssamarbete var som helhet mycket lärorikt. Det gav en klar lektion i vikten av att inte dra de fyra små öppna nordiska ekonomierna över en kam. Tydligast blev detta när råoljepriset kollapsade 1986. I våra diskussioner på de nordiska mötena kunde vi analysera de olika lösningar som valts av regeringarna i de fyra länderna. Att Norge med sin oljeutvinning gick en egen väg var inte överraskande. Men att de andra tre valde helt olika finanspolitiska lösningar hade vi kanske inte förväntat oss.

En orsak till att mötena i *Nordic Perspective*-gruppen blev så intellektuellt givande var att de ofta ägde rum i stimulerande miljöer, som lockade fram det bästa ur alla deltagare. En tilltalande inramning underlättade också att få journalister som åhörare. När t.ex. mötet ägde rum i Grythyttans trevliga domäner följde *Financial Times* reporter Robert Taylor hela tiden diskussionerna på plats. Någon dag senare återgavs resultatet av vår analys i tidningen. Jag minns också en spännande sammankomst i Tromsö, där vi under lunchuppehållet for ut med båt och fiskade torsk till kvällens middag. Den extra lärdom jag fick av detta gällde svårigheten att för större sällskap tillreda torsk i välsmakande form. Restaurangerna i Tromsö hade på grund av detta problem inte torsk på menyn. Vi fick lämna in våra fiskar till en restaurang för tillagning på egen risk. Trots detta debiterades vi fullt pris på kvällens nota!

DEN OMÖJLIGA PENNINGPOLITISKA TRIANGELN

Härom året fick jag ett e-brev från forsknings-/supportavdelningen inom den amerikanska kongressen. I inledningen konstaterades att kongressen har som policy att aldrig använda figurer utan källhänvisning. Därefter beskrevs problemet med den s.k. omöjliga penningpolitiska triangeln, som man hävdade var den kanske mest använda figuren i amerikansk monetär debatt, något som givit den ställning som generisk. Sökandet efter ursprunget pekade på att den publicerats för första gången i min bok *International Financial Integration* (Oxelheim 1990). Den konkreta frågan till mig gällde om jag var upphovsmannen eller om jag i min tur hade en annan källa. Jag svarade, att triangeln byggde på Robert Mundells och Marcus Flemings arbeten. Det var dock jag som kommit med själva idén att presentera de olika penningpolitiska alternativen som paradigmer i triangeln. Skriften från den amerikanska kongressen som handlade om kategorisering av va-

lutaregimer och penningpolitik gav mig också rätteligen rollen som upphovsman. Det händer emellertid ofta att jag finner artiklar med källor av senare datum. Hade jag fått full referens till Oxelheim 1990 som källa för den till synes enkla triangeln, vore jag sannolikt en av de mest refererade forskarna inom området valuta- och penningpolitik.

Affärsvärlden gjorde 1990 en helsida om triangeln. Jag kommer ihåg att jag då kände mig lite besvärad över att denna enkla figur skulle ses som kärnan i min forskning. Det var också på basis av triangeln som jag i början av 1990-talet argumenterade för att kronan skulle tillåtas flyta fritt. Genom att ”frivilligt” flyta från Hörn 2 till Hörn 3 i den skulle Sverige enligt mitt resonemang undgå en avsevärd ökning av den politiska riskpremien. Många har i efterhand hävdats att också de i den skakiga perioden i början av 1990-talet varit explicita förespråkare för att låta kronan flyta. Tio år efter november 1992, då kronan tilläts flyta, blickade DN:s ekonomijournalist Johan Schüeck tillbaka. I sina anteckningar och tidningsklipp fann han endast två förespråkare för en flytande krona. Den ene var den heta EU-motståndaren professor Sören Wibe som motsatte sig att kronan ”peggats” till ECU:n. Den andre var jag som på basis av egen forskning förordade en flytande krona.

RIKSBANKEN OCH DET PENNINGPOLITISKA OBEROENDET

Böckerna om den svenska finansmarknadens koppling till den internationella finansmarknaden gav upphov till både personlig glädje och upprördhet. Anledningen till att jag skrev böckerna var en studie från Riksbanken i vilken man hävdade att Riksbanken ägde en nästintill perfekt penningpolitisk autonomi. Studien baserade sig på en analys av det gränsöverskridande kapitalflödets räntekänslighet. Jag fann angreppssättet tveksamt i skenet av det gap – motsvarande ett helt policyspektrum – som vid den tiden fanns mellan de två källor i Sverige som lämnade uppgifter på kapitalflödets storlek – Statistiska centralbyrån och Sveriges riksbank. I min studie kom jag fram till att Riksbanken förlorat sin autonomi redan under tidigt 80-tal. Publiceringen av detta resultat tilltalade inte Sveriges riksbank.

Jag kommer väl ihåg när jag vid en middag i Lunds universitets pelarsal kom att sitta bredvid Christina Jonung – som vid den tiden var ansvarig för bokrecensionerna i *Ekonomisk Debatt* – och hur jag förlorade aptiten då hon i en bisats lät mig veta att hon gett min bok till just Riksbanken för recension. När jag påtalade det mindre välbetänkta i att ge boken för recension till dem som indirekt var föremål för min kritik menade hon att recensionen – om den var kritisk – i stället skulle bli till ett debattinlägg som jag skulle kunna svara på. Recensionen

blev negativ och Christina Jonungs förfrågan till författarna – Lars Hörngren och Anders Vredin – om de kunde acceptera att göra recensionen till ett debattinlägg fick inget positivt gensvar.

Som författare får man acceptera att de som recenserar kan ha en åsikt som avviker från ens egen, vilket jag gjorde. Vetskapen om att recensenterna haft en helt annan agenda än att göra en saklig utvärdering kom först långt senare och den initiala reaktionen var besvikelse snarare än skär upprördhet. Glädjande nog kom recensioner på den engelska utgåvan som beskrev boken som ett *måste* för dem som önskade förstå finansiell integration. Den fullständiga trösten kom dock först ett tiotal år senare då boken blev kursbok på den stora grundnivåkursen *Macroeconomic Principles and Problems* vid Cambridge-universitetet i England. Jag ser stolt tillbaka på utvecklingen för boken ty det är väl just så vi forskare vill se vår forskning bli till något som alla bör lära sig när väl resultatet är publicerat.

FORSKARNAS DELTAGANDE I IUI:S STYRELSEMÖTEN

En höjdpunkt i IUI-arens tillvaro var att bli utvald som föredragshållare vid årets styrelsemöte. Under min tid 1982–1992 fick jag glädjen att vid några minnesvärda tillfällen presentera forskningsresultat. Ett styrelsemöte som etsat sig fast i minnet ägde rum hos Nokia i Finland vid mitten av 1980-talet. Företagets ledning hade satsat allt på att välkomna de ledande svenska industriprofiler som då utgjorde IUI:s styrelse. När man för att imponera med sina tekniskt avancerade lösningar plockade fram prototypen till mobiltelefonen tappade till och med Curt Nicolin och Sven Wallgren hakan. Styrelsemedlemmarna provade att ringa på mobilen, som krävde tvåhandsfattning för att låta sig förflyttas över rummet. Ingen kunde undgå att se att svenskarna var fulla av beundran.

Uppenbarligen ville Nokia vid detta tillfälle också imponera med sin kulinariska och ledningskulturella standard. På företagets gård vid Porkalaviken avslutades mötet med en middag vilken inleddes med kräftor; så stora att de kunde mäta sig med humrar. Måltiden föregicks av bastubad och här fanns alla upptänkliga former att välja mellan. Allt var av en sådan överdådlig karaktär att Sven Wallgren fällde den syrliga kommentaren, att sådan lyx minsann inte var svenska företagsledning förunnad. I Sverige var dylika extravaganser endast förbehållna facket.

Vid samma tillfälle sjöng styrelsemedlemmen Sven Salén snapsballad efter snapsballad till kräftorna. Det skedde med en frenesi som gjorde oss alla betagna, utmattade och benägna att ställa frågan var all hans sängglädje och energi kom ifrån. I perspektiv av detta fick Salén-gruppens konkurs strax därefter mig att inse att det finns empirisk täckning för begreppet ”lyckliga konkurser”.

Erland Waldenström och Lennart Johansson (den sistnämnde vd för SKF

1971–1985 m.m.) var två styrelsemedlemmar som visade extra stort intresse för min forskning. Waldenströms hastiga bortgång någon dag efter att han och jag framåtblickande diskuterat vinklingar på min forskning kom som en stor och sorglig chock.

SPÄNNANDE HÄNDELSER UNDER IUI-TIDEN

Som anställd vid IUI hade jag många angenäma upplevelser till följd av att min forskning renderade inbjudningar till intressanta sällskap och uppgifter. Ett sådant tillfälle var, när jag på basis av mitt studium av politisk risk blev inbjuden till ett av Romklubben arrangerat möte i Helsingfors 1987. Kärnan av deltagare bestod av fem ministrar – en från varje världsdel – och mitt uppdrag var att utifrån forskningen ställa utmanande frågor. Jag minns speciellt middagen innan konferensdagen. Mitt måltidssällskap bestod då av de fem ministrarna plus rektorn för FN:s universitet samt några representanter för arrangerande Romklubben. De tolv gästerna var placerade kring ett gigantiskt bord. Jag hade lyckan att få dr Saburo Okita – tidigare utrikesminister i Japan – mitt emot mig, vilket gav mig en högtidsstund. Dr Okita är känd som arkitekten bakom återuppbyggnaden av landet efter andra världskriget, av den indonesiske rektorn för FN:s universitet betecknad som den mest framstående nationalekonomen i Japans ekonomiska historia. Dr Okita berättade på ett fångslande sätt om alla problem han mött; från svårigheter att kommunicera med kejsaren – som talade en mycket ålderdomlig japanska – till avancerade ekonomiska dilemman.

Samtalet gav en förtrolighet som överlevde det faktum att jag i konferensen dagen efter tvingades pressa dr Okita om hans tankar och motvilja kring den partiella avreglering av de japanska finansiella marknaderna som inletts. Å *Svenska Dagbladets* Executive Clubs vägnar inbjöd jag honom att gästa Sverige, vilket han accepterade. I mitt samarbete med tidningen hade jag såväl arrangerat konferenser som fått en bok publicerad (Oxelheim 1987). Det visade sig att dr Okita bara kunde komma en fredag det året, så vi beslöt att skjuta på besöket till året därpå. Saburo Okitas hälsa och ålder ville dock annat och vi lyckades aldrig få till ett möte före hans död några år senare. Vi hann emellertid båda medverka med artiklar i ett specialnummer av en vetenskaplig tidskrift (Oxelheim 1988b).

Ett annat spännande uppdrag var baserat på mitt forskningssamarbete med Clas Wihlborg och den 1987 publicerade boken *Macroeconomic Uncertainty – Risks and Opportunities for the Corporation*. Det förde mig till Venezuela som rådgivare till ett svenskt företag, vilket önskade genomföra en *debt/equity-swap*. Kort sagt innebar detta att man till ett rabatterat pris köpte upp fordringar på en andrahandsmarknad för skulder. Dessa växlades sedan till inhemsk valuta för köp av tillgång, typ produktionsanläggning. Detta var en lösning som Internationella

Valutafonden stödde och hoppades skulle föra många av de latinamerikanska länderna ur deras dåvarande skuldkris. Arbetet på plats i Venezuela gav mig många intressanta erfarenheter och insikter som jag sedan kunde använda i kommande forskningspublikationer (Oxelheim 1993; Oxelheim, Randøy och Stonehill 2001).

Ett trevligt inslag i min insamling av underlag för *debt/equity-swap*-beslutet uppkom när Sveriges ambassadör rekommenderade mig att kontakta den sittande riksbankschefens broder. Enligt uppgift arbetade denne på ett snarlikt *debt/equity-swap*-uppdrag. Jag ringde och vi bestämde träff. När jag infann mig på hans kontor hälsade han mig välkommen på bruten svenska. Några minuter senare hade han ur kassaskåpet tagit fram sin tentamensbok från Lunds universitet och slagit upp sidan som visade, att han där framgångsrikt tagit en kurs med mig som examinator. I dag hade det inte känts så märkligt eftersom mer än hälften av mina studenter kommer från utlandet, men detta var i slutet av 1980-talet. Jag såg det då snarare som ett tecken från ovan på att jag skulle lyckas sy ihop en framgångsrik *debt/equity-swap*.

Min forskning kring internationella affärer renderade mig i slutet av 1980-talet en inbjudan från fastighetsbolaget Norrmalmstorg till ett arrangemang i Marstrand. Under andra halvan av 1980-talet hade svenska företag givits tillstånd att förvärva fastigheter utomlands. Till följd av mina studier (Oxelheim och Wihlborg 1987a) förväntades jag genom ett längre föredrag kunna tillföra ny kunskap. På plats konstaterade jag, att alla de 20 mötesdeltagarna hade något gemensamt. De hade lyckats i affärer och i de flesta fall berikat sig själva i miljardklassen. Så vad skulle jag kunna tillföra mer än möjligtvis en avdragsmöjlighet för arrangören och för den påkostade bevakning av VM i segling som följde efter mitt anförande?

Mötet blev dock mycket intressant. Jag klandrade bl.a. deltagarna för deras alltför myopiska syn på internationella fastighetsaffärer. Därigenom var jag tidigt ute med en varning för det som skulle komma i augusti 1990, nämligen fastighetskrisen. Jag frågade varför svenska företag konkurrerade sinsemellan med priser på fastigheter i Bryssel, som låg 20–30 procent över vad deras utländska konkurrenter var villiga att bjuda. Som förklaring anfördes att de svenska fastighetsinvesteringarna hade akademisk kompetens. Konkurrenterna på kontinenten var däremot att se som "bilhandlare". Trevligt att få lite respekt för högre utbildning och forskning, men dessvärre förde tydligen detta s.k. akademiska kunnande de svenska investeringarna på villovägar med fastighetskrisen 1990 som resultat.

En inspirerande aktivitet av betydelse för min fortsatta forskning ägde rum somrarna 1990 till 1992. Då ordnades två veckor långa konferenser i Gilleje på norra Själland. Temat var europeisk integration. Finansiering kom från den danska vetenskapsakademien. Professorerna Niels Thygesen, John Dunning och Art Stonehill stod för den vetenskapliga uppläggningsen. Från olika grenar av ämnet

ekonomi nominerade de 20 professorer, som skulle vara på plats och där utgöra en rådgivande kommitté. Jag hade glädjen att bli utsedd samtliga år. Familjen var välkommen och varje professor fick ett hus till sitt förfogande. Unga forskare från hela världen med inriktning på europeisk integration kunde ansöka om att få delta. Ett år var IUI:aren Pontus Braunerhjelm en av doktoranderna. De 60 som blev utvalda fick ersättning för resa och uppehälle. Presentationerna skedde på förmiddagar och kvällar under det att eftermiddagarna var öppna för studenterna att konsultera professorerna och knyta förbindelser. De flesta lämnade Gilleje med en rejäl akademiskt kontaktyta. Det var detta koncept med riklig tid för personligt umgänge som jag hade till förebild, när jag 1997 blev ordförande i Svenska Nätverket för Europastudier i Ekonomi (SNEE) och började planera för de årliga konferenser i Mölle, som jag arrangerat sedan dess.

DEN GODA STÄMNINGEN PÅ IUI

Åren på IUI kan jag bara minnas med glädje. Stämningen var mycket god. Något intrigerande och konspirerande fanns inte. Blott hälsosamma konfrontationer i konstruktiv anda på seminarierna.

Gunnar Eliasson var en inspirerande chef. Mycket handlade om experimentell ekonomi och modellen MOSES, hans hjärtebarn. Gunnar kan ses som en tidig anhängare av den nu så aktuella teorin – *tournament theory* – för bestämning av vd-ersättningar. Denna föreskriver ett rejält gap mellan ersättningen till vd och lönerna till skiktet under. Tanken är att de senare skall kämpa för att komma upp till vd:s position och inkomst. Gunnars tes var alltså att forskarna för att bli produktiva skulle vara dåligt avlönade. Säkert ligger det en del i detta turneringstänkande, men det som förbryllar är hur Gunnar med ett sådant synsätt själv kunde ha så hög produktivitet i sin forskning?

En höjdpunkt var Lussefirandet med närvaro av årets ekonomipristagare. Pristagaren kom ofta med hela sin familj – ibland upp till tiotalet personer – och inget öga var torrt när den unga kören sjöng. Vid ett tillfälle hade jag glädjen att sitta bredvid pristagarens hustru, som invigde mig i den amerikanska nobeltraditionen. Dagen då Vetenskapsakademiens besked förväntas bli offentliggjort ringler kolleger varandra och förmedlar ett falskt besked. Så när hustrun ifråga råkade svara och få den ”sanna” underrättelsen hade hon skrattande bett om ett fax på Akademiens brevpapper.

Den goda stämningen på IUI cementerades också genom de årliga utflykterna med olika former av fysisk aktivitet såsom ridning och dressincykling. Jag erinrar mig en trevlig försommardag på dressin med Pontus Braunerhjelm och mig vid pedalerna och institutets receptionist Katie von Arnold på flaket. Där det mellan Malung och Lesjöfors såg lockande ut för lunchrast lyftes dressinerna av spå-

ret. Mjuka i muskler och bakdel fick vi på Henniekehammars herrgård njuta av en välsmakande middag samt vila inför nästa dags spännande besök hos världens äldsta bolagsbildning (Stora Kopparbergs Bergslags AB).

VÄGEN TILLBAKA TILL LUND

IUI gav mig under åren 1982–1992 möjlighet att i en stimulerande miljö få forska och meritera mig för nästa steg i den akademiska karriären. Professor Göran Bergendahl var sakkunnig för min ansökan om att utnännas till docent vid Lunds universitet. Efter utnämningen medverkade han till att jag 1988 blev adjungerad professor i internationell finansiering vid Handelshögskolan i Göteborg.

Anställningsvillkoren vid IUI gav mig rikliga möjligheter att som gästforskare vistas vid internationella lärosäten. Jag tillbringade åtskilliga perioder i Los Angeles vid University of Southern California och Claremont University samt i New York på National Bureau of Economic Research. Mitt samarbete med Clas Wihlborg – som lett till många gemensamma akademiska publikationer – grundlades under hans sejour vid New York University. Vi träffades i Stockholm på ett seminarium hos Institutet för internationell ekonomi och fann att vi hade ett gemensamt intresse i gränssnittet mellan nationalekonomi och företagsekonomi. Vi bestämde oss för att fortsätta våra diskussioner när jag några veckor senare skulle komma till New York. Vistelsen finansierades av ett anslag förmedlat av Erik Dahmén som stödde min plan att presentera resultatet av mitt avhandlingsarbete för de stora amerikanska bankerna.

I början av 1990-talet sökte jag den professur i internationellt företagande som utlysts vid Lunds universitet. Tvärvetenskaplighet ligger på alla akademikers läppar men belönas sällan i praktiken. Jag fann det därför speciellt glädjande, när en av de sakkunniga ansåg mig vara något så unikt som en komplett samhällsvetenskaplig forskare med min – inom den ekonomiska vetenskapen gränsöverskridande – kombination av företagsekonomi, nationalekonomi och statistik. Jag fick professuren och tillträdde 1992.

Den var en donationsprofessur initierad och möjliggjord av södra Sveriges vid den tiden tyngsta företagsprofil: Hans Cavalli-Björkman. Han fick företrädarna för de 20 största företagen i regionen att avsätta medel till en fond vars avkastning skulle finansiera professuren. Hans ”säljargument” lød att det i en tid av stark globalisering av det sydsvenska näringslivet var en skam för Lunds universitet att inte ha en professur med inriktning på företagets internationella affärer. Jag erinrar mig lunchen på Savoy med Hans Cavalli-Björkman efter min utnämning och den positiva överraskning det blev för honom att få veta att jag den senaste 10-årsperioden tjänstgjort på IUI. Efter detta avslöjande insisterade han på – till min stora glädje – att jag inom ramen för min professorstjänst skulle fortsätta

samarbeta med IUI. Jag lovade honom att så skulle bli fallet. Ett löfte som jag infriat med råge, då jag alltsedan dess och fortfarande i skrivande stund har en stark aktiv knytning till IFN/IUI.

REFERENSER

- DÖR, ETLA, IFF, IUI, IÖI (1984), *Economic Growth in a Nordic Perspective*. Köpenhamn/Helsingfors/Oslo/Stockholm: DÖR, ETLA, IFF, IUI, IÖI.
- Eliasson, Gunnar, Harald Fries, Lars Jagrén och Lars Oxelheim (1984), *Hur styrs storföretag?* Stockholm: Liber.
- ETLA, IFF, IUI, IÖI (1987), *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Köpenhamn/Helsingfors/Oslo/Stockholm: ETLA, IFF, IUI, IÖI.
- ETLA, IFF, IUI, IÖI (1990), *Growth and Integration in a Nordic Perspective*. Köpenhamn/Helsingfors/Oslo/Stockholm: ETLA, IFF, IUI, IÖI.
- Faxén, Karl-Olof (1957), *Monetary and Fiscal Policy under Uncertainty*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Stockholms Högskola.
- Oxelheim, Lars (1981), *Företagens utlandslån – Valuta- och redovisningsaspekter*. Malmö: Liber.
- Oxelheim, Lars (1982), *Företagens valutaplanering*. Malmö: Liber.
- Oxelheim, Lars (1983a), "Proposals for New Accounting Standards for Foreign Monetary Items". *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 10, nr 2, 257–288.
- Oxelheim, Lars (1983b), *Valutastyrning*. Köpenhamn: Börsens Förlag.
- Oxelheim, Lars (1983c), *Frågor kring företagens beslut under valutaosäkerhet*. Stockholm: Scandinavian Institute for Foreign Exchange Research.
- Oxelheim, Lars (1984a), *Exchange Risk Management in a Total Perspective*. Stockholm: Scandinavian Institute for Foreign Exchange Research.
- Oxelheim, Lars (1984b), "Country Risk and Industrial Structure in a Nordic Perspective". *Unitas Economic Quarterly Review*, vol. 56, nr 4, 99–111.
- Oxelheim, Lars (1984c), "The Use of Purchasing Power Parity Theory as a Normative Base in Measuring and Reporting Exchange Gains and Losses". *Schmalenbach Zeitschrift für Betriebswirtschaftliche Forschung*, vol. 36, nr 8–9, 677–698.
- Oxelheim, Lars (1985a), *Financial Market Fluctuations*. Chichester, UK: Wiley.
- Oxelheim, Lars (1985b), "Så utvecklas en effektiv valutariskhantering". *Balans*, nr 3, 2–7.
- Oxelheim, Lars (1985c), "Finansiell integration och räntespridning". Sid 297–306 i Gunnar Eliasson m.fl., *Att rätt värdera 90-talet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Oxelheim, Lars (1987), *Företagets affärer vid finansiella marknadsfluktuationer*.

- Stockholm: Svenska Dagbladets Förlag.
- Oxelheim, Lars (1988a), *Finansiell integration*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Oxelheim, Lars (1988b), "Macroeconomic Uncertainty as a Corporate Policy Issue". *World Futures*, vol. 25, nr 1–2, 101–130.
- Oxelheim, Lars (1990), *International Financial Integration*. Heidelberg: Springer Verlag.
- Oxelheim, Lars (1993), *The Global Race for Foreign Direct Investment*. Heidelberg: Springer Verlag.
- Oxelheim, Lars (1996), *Financial Markets in Transition – Globalization, Investment and Economic Growth*. London: Routledge och International Thomson Publication.
- Oxelheim, Lars och Robert Gärtner (1994), "Small Country Manufacturing Industries in Transition". *Management International Review*, vol. 34, nr 1, 331–356.
- Oxelheim, Lars, Trond Randøy och Art Stonehill (2001), "On the Treatment of Finance-Specific Factors within the OLI Paradigm". *International Business Review*, vol. 10, nr 4, 381–398.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1987a), *Macroeconomic Uncertainty – International Risks and Opportunities for the Firm*. Chichester, UK: Wiley.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1987b), "Exchange-Related Exposures in a Macroeconomic Perspective". Sid. 87–102 i Sarkis Khoury och Ala Gosh, red., *Recent Development in International Banking and Finance, Vol. 1*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1988), "Hedging and Managing Exchange Rate and Related Macroeconomic Exposures". Sid. 321–347 i Sarkis Khoury och Ala Gosh, red., *Recent Developments in International Banking and Finance, Vol. 2*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989a), "Using Financial Instruments to Hedge Macroeconomic Exposure". *Review of Futures Markets*, vol. 7, suppl., 505–522.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989b), "Competitive Exposure: Taking the Global View". *Corporate Finance*, vol. 51, February, 8–10.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989c), "Taking the Sting Out of Economic Risk". *Corporate Finance*, vol. 52, March, 12–13.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989d), "Organic Hedging: Pricing Power". *Corporate Finance*, vol. 61, December, 15–17.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1991a), "Corporate Strategies in a Turbulent World Economy". *Management International Review*, vol. 31, nr 4, 293–315.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1991b), "Accounting for Macroeconomic Influences on the Firm". *Journal of International Financial Management and Ac-*

counting, vol. 3, nr 3, 258–282.

Oxelheim, Lars, Clas Wihlborg och David Lim (1990), "Contractual Price Rigidities and Exchange Rate Adjustment". *International Trade Journal*, vol. 5, nr 1, 53–76.

Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1991c), "Hur påverkas aktiekurserna av förändringar i växelkurser och andra makroekonomiska variabler?". *Cash-links*, nr 2, 41–58.

Svennilson, Ingvar (1938), *Ekonomisk planering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

FÖRFATTARPRESANTATION

Lars Oxelheim är född 1944 i Malmö. Han tog studenten på real-linjens matematiska gren vid vad som numera är Malmö latin-skola. Studier vid Lunds universitet ledde fram till en filosofie kandidatexamen med inriktning på statistik 1967 och en civilekonomexamen vid samma lärosäte 1969. Lars Oxelheim disputerade i företagsekonomi vid Lunds universitet 1981 och antogs som oavlönad docent 1984.

Lars Oxelheim blev anställd som amanuens vid statistiska institutionen i Lund i januari 1966 och var verksam vid denna institution fram till början av 1980-talet. Han var doktorand i statistik och företagsekonomi och undervisade även i sist-nämnda ämne från 1971 och framåt. I slutet av 1960-talet blev han historisk innehavare av det första lektoratet vid den nybildade högskolan i Växjö.

Hösten 1978 kom Lars Oxelheim till Industriförbundet med tjänstledighet från Lunds universitet för att medverka i remissvaret på Långtidsutredningen. Han fortsatte sedan sin bana vid IUI med ett anslag från Riksbankens Jubileumsfond från hösten 1982 och blev fast anställd vid IUI 1984. Under åren 1988 till 1991 var han även adjungerad professor i internationell finansiering vid Handelshögskolan i Göteborg. Lars Oxelheim blev 1992 utnämnd till professor i internationellt företagande vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet och har sedan dess varit affilierad forskare vid IFN/IUI. När tjänstgöringens omfattning – av åldersskäl enligt svensk arbetsrättslagstiftning – reducerades vid Lunds universitet 2012 utnämndes Lars Oxelheim till professor (halvtid) vid Handelshögskolan i Kristiansand.

Lars Oxelheim grundade 1997, på regeringens initiativ, det Svenska Nätverket för Europaforskning i Ekonomi (SNEE). Som arbetande ordförande har han sedan dess arrangerat 16 årliga konferenser i Mölle med syfte att inventera ny forskning kring europeisk ekonomisk integration och varit redaktör för 17 årgångar av nätverkets årsbok *Europaperspektiv*.

Lars Oxelheim har varit gästforskare vid många utländska lärosäten inklusive National Bureau of Economic Research i New York, Claremont Graduate

School i Claremont, University of Southern California i Los Angeles, University of Hawaii at Manoa i Honolulu, University of Iceland i Reykjavik och National University of Singapore i Singapore.

Lars Oxelheim är medlem av redaktionskommittén för flera internationella vetenskapliga tidskrifter. Han har över åren arrangerat ett 100-tal akademiska konferenser och haft glädjen att se sin forskning finansierad med anslag från samtliga stora svenska anslagsgivare. Han är invald Senior Fellow i European International Business Academy (EIBA).

MIN KLÄTTRING I KUNSKAPENS TRÄD

ANDERS GRUFMAN

SÄTT PRIS PÅ MILJÖN

”Forskningsassistent sökes” stod det på lappen som var fästad vid studentkårens anslagstavla på Handelshögskolan. Det var en tillfällighet att jag såg den. Jag brukade nämligen inte bry mig om anslagstavlan utan rusade vanligtvis direkt till Kårens kafé för att där umgås med trevliga manliga kamrater och trevliga söta flickor. Jag var inte bortskämd med det senare. Innan jag kom till Handels hade jag studerat vid Tekniska högskolan i fyra år och där avlagt examen inom området produktionsteknik på den maskintekniska linjen. Bland de 243 studenter som antagits till denna linje fanns blott en kvinna.

Att jag den dagen tittade åt höger istället för rakt fram fick avgörande betydelse för mitt liv. Assistentrollen gällde ett miljöprojekt under ledning av professor Erik Dahmén. Finansierare var bl.a. Riksbankens Jubileumsfond och KAW-stiftelsen. Dahmén's bok *Sätt pris på miljön* hade nyligen publicerats. Det lät ju fint det där med forskning. Jag lockades av att ordentligt få gå på djupet med problem. Erik Dahmén startade två delprojekt. Ett med ekonometrisk ansats för vilket Karl-Göran Mäler ansvarade. Det andra var av mer sedvanlig empirisk karaktär och leddes av Johan Facht, som var knuten till IUI.

Jag vet inte hur många som sökte tjänsten. I alla händelser var det jag som fick den. Min uppgift blev att biträda med att ta fram och bearbeta information rörande ”Emission Control Costs in the Swedish Industry”. Sverige hade just startat ett miljöförbättringsprogram med mycket kraftiga investeringsbidrag, upp till 75 procent. Företagen skrev utförliga ansökningar till Naturvårdsverket med angivande av de planerade åtgärdernas tekniska data, kostnader, avsedda miljöeffekter, etc.

Dessa ansökningar var en empirikers guldgruva. Min uppgift blev att gå igenom det digra materialet och göra det tillgängligt för ekonomisk analys. Vi bestämde ganska snart att vi skulle göra ett klassificeringssystem för alla relevanta

processer i svensk industri. Vi utgick från den 6-ställiga SNI-koden och skapade en 12-ställig kod under den. Exempel: inom järn och stål fanns 6 metoder för reduktion av malm till råjärn: koksmasugn, elektrisk masugn och järnsvamp (4 typer). Inom masugnstekniken fanns en delprocess, tappning av råjärn, som emitterade rejält, den tog vi med. För reducering av svavel i råjärnet fanns tre tekniker.

Sammanlagt beskrev jag, ofta med hjälp av institutioner på KTH, över 500 processer och delprocesser inom olika branscher: järn och stål med ferrolegeringar, gjuterier, massa och papper, etc. Till detta kom klassificering av alla då kända typer av miljöförbättrande tekniker, både av karaktären hur man förbättrar processerna så att utsläppen från dem minskar men även hur man – med t.ex. filter, sedimenteringsdammar m.m. – tar bort sådant som annars skulle släppas ut. Cirka 250 olika metoder fick vi fram. Jag har aldrig lärt mig så mycket om industriella processer som under denna tid.

Under assistenttiden var jag fortfarande studerande vid Handels och formellt anställd på Ekonomiska Forskningsinstitutet, EFI. Jag hade sporadiska kontakter med forskarna på IUI, där Lars Nabseth var chef. Erik Dahmén träffade jag då och då, även i hans roll som lärare på Handels. Forskarna brukade äta lunch tillsammans då olika frågor diskuterades, ofta med ”chefen” närvarande.

Under Lars Nabseths chefstid startade IUI studiet av teknisk utveckling och teknikspridning. Staffan Håkanson skrev en bok om diffusion av ny teknik i massa och pappersindustrin (Håkanson 1976). Ganska verklighetsnära tyckte jag, som vid det här laget upplevde att det var ganska stora avstånd mellan de matematiska modeller som kokades ihop i olika hörn av IUI och den processverklighet som jag hade mött i miljöprojektet. Jag skulle nog bli handfast empiriker i alla fall.

Jag började därför bygga min ekonomiska världsbild från mikro till makro, och inte tvärtom. Erik hävdade att i en ekonomi går kausaliteten från mikro till makro. Enligt honom uppstår innovationerna i mikro och danar via entreprenören makroförloppen, och inte tvärtom. Det gick bara att hålla med och tycka att jag inte kunde ha sagt det bättre själv. Detta förhållande skulle jag senare i livet förstå var det kitt, som på ett för mig då okänt sätt, skulle föra Erik Dahmén och mig förvånansvärt nära varandra. Vi kom att behålla kontakten i mer än 30 år, dvs. så länge han sedan levde; notabelt med tanke på att jag aldrig satsade på en formell akademisk meritering.

Johan Facht tog sin doktorsexamen (Facht 1976) och fick arbete på OECD. Till min stora glädje erbjöd mig den nye IUI-chefen Lars Wohlin anställning med orden: ”Det skulle vara trevligt om du ville jobba hos oss.” Kort därefter avslutade jag mina studier vid Handels och tyckte att jag badade i pengar, nu när jag tjänade hela 5 000 kronor i månaden.

Ett spännande nytt projekt finansierat av Stiftung Volkswagenwerk var på in-

gång: ”Innovationsprocesser i västeuropeiska industriländer”. Arbetet skulle utföras tillsammans med två framstående europeiska forskningsinstitut, ett tyskt (IFO) och ett engelskt (NIESR) samt en sociologinstitution i Hamburg. Nu skulle jag ägna mig åt välståndets drivkrafter, dvs. de processer och mekanismer som förändrar näringslivet till det bättre!

En alltid aktuell fråga är varför förändringsprocesser tar så lång tid. Varför kan det ta 15–20 år, ibland längre, innan en teknisk nyhet får fullt genomslag? Själv tyckte jag, med min hyperdifferentierade syn på industrins produktionsapparat, att det var ganska självklart att den ser olika ut på olika platser. Därför varierar också förutsättningarna för att introducera ny teknik. Men för all del, det finns kanske något intressant att lära av detta ändå, tänkte jag.

Kontentan av det hela blev dock, att detta multidisciplinära multinationella projekt sprack i sina beståndsdelar. Till slut orkade ingen längre hantera alla de hundratals ofta motsägelsefulla hypoteser och hypotestestningar som gjordes mellan alla ”variabler”, som genererades via datalistor baserade på svaren på våra frågeformulär. Vi tog ganska resolut vår hand ifrån projektet. Det var bra, vi riskerade att bli gisslan i ett arbete där vi inte hade något avgörande att säga till om och inte trodde på giltigheten i resultaten.

Lars Wohlin initierade i stället ett projekt som jag fick ta hand om: ”Teknisk utveckling och produktivitet i energiomvandlingssektorn” (detta ord är IUI:s uppfinning). Arbetet härmed tog närmare fem år och resulterade i en bok med samma namn (Grufman 1978). Erik Dahmén sade senare till mig, att den hade hållit som doktorsavhandling.

IUI engagerade sig allt djupare i energifrågan. Förutom jag själv ingick i kärntruppen Lars Wohlin, Bo Carlsson, Märtha Josefsson, Johan Örtengren och kanske någon till som jag glömt. Lars drillade oss genom att kräva att vi skulle hålla i huvudet alla energiförbrukningstal i alla viktiga industriella processer. Från energisynpunkt är det t.ex. stora skillnader mellan olika metoder att tillverka pappersmassa. Den statliga Energiprognosutredningen, EPU, gav IUI uppdraget att göra en framtidsbedömning. För IUI:s långtidsbedömning skulle vi utarbeta en prognos avseende elbehovet i Sverige fyra år framåt i tiden.

KÄRNKRAFTSPROGNOSEN, KOLDIOXIDEN, OLOF PALME, STÅLVERK 80 OCH NÄR IUI HADE EN AV SINA STORA STUNDER

Energiprognosen gällde perioden 1976 till 1980. Tre år tidigare, 1973, hade vi haft den första oljeprischocken: OPEC-kartellen trefaldigade oljepriserna från 3 dollar per fat till då hutlösa 10 dollar per fat. Kärnkraftsutbyggnaden fick därmed extra fart och beräknades vara färdig i början av 80-talet.

Kärnkraftens utbyggnad motiverades av officiella prognoser genom trendframskrivning. Det fanns en mycket etablerad tumregel, som hade gällt i många år, nämligen att elförbrukningen stiger med 7 procent per år i Sverige, dvs. med en fördubbling var tionde år. Den rådande uppfattningen var att vi skulle ha en elförbrukning på 115 TWh (en TWh = en miljard kWh) år 1980. Vår prognos angav däremot intervall 94–98 TWh, dvs. en produktion som krävde två–tre färre kärnkraftsaggregat. Vi hade beaktat effekterna av höjda relativpriser på el, dvs. att elpriserna skulle komma att stiga mer än den allmänna prisnivån. De höjda relativpriserna på el medförde också minskad tillväxttakt i efterfrågan på el. (Elförbrukningen 1980 blev 96,2 TWh, vilket var i mitten av vårt prognosintervall!)

När prognosen publicerades uppmärksammades den i medierna: ”Industrins egna utredare pekar på att vi kommer att få för mycket kärnkraft 1980!”. Gunnar Sträng, den legendariske finansministern, då kärnkraftsvän, gjorde ett öppet uttalande om att Industriförbundet, som finansierade IUI tillsammans med SAF, ”borde ta de frejdade forskarna i örat”. Axel Iveroth, dåvarande vd:n på Industriförbundet gav dock svar på tal: ”IUI sköter forskningen och vi på Industriförbundet sköter politiken.”

Nu var det roligt att jobba på IUI i den allmännyttiga rationella sanningens tjänst. Inte några köpta forskare här inte. Det blev jag som fick ta hand om journalisterna och förklara för dem vad vi menade. Nästan alla förstod resonemanget om att relativprishöjningar på energi leder till minskad tillväxttakt i efterfrågan på energi.

Den följande analysen var knepigare. På basis av vår prognos konstaterade vi att investeringstakten i kärnkraft var för hög och att man borde dragit ut på investeringsprogrammet några år. Kostnaden för att man byggde ut för snabbt och fick överkapacitet – inte sett till dagens behov naturligtvis men väl till dåvarande behov – knöt vi till den då rådande höga räntenivån. Vi konstaterade att det hade lönat sig bättre att köra befintliga oljekraftverk hårdare. Dessa hade nämligen ledig kapacitet som kunde utnyttjas utan att det krävdes några ytterligare investeringar. (Vi tänkte då främst på oljekraftverken i Stenungsund och Karlshamn). Därefter, när dessa nådde sitt kapacitetstak, skulle man fortsätta kärnkraftsutbyggnaden. Vi rörde oss i politiskt minerad mark men försökte hålla en ekonomiskt sett rationell kurs.

”Ja men, blir det inte ökade utsläpp då?” frågade journalisten från SvD. ”Jo det blir det, men inte mer än vad Stålverk 80 kommer att släppa ut” svarade jag. Stålverk 80 var som bekant benämningen på en planerad omfattande utbyggnad av det statsägda Norrbottens Järnverk AB:s handelsstålverk i Luleå. (Hösten 1976 beslöt den nyttillträdde borgerliga regeringen att avbryta projektet.) ”Hur stora är de?” frågade journalisten. ”Cirka 4 miljoner ton koldioxid per år”, svarade jag. Dagen därpå när jag gick förbi tidningskiosken skrek Svenskans löpsedel ut:

Stålverk 80:s glömda Miljöhot, Fyra Miljoner ton/år Koldioxid

Naturvårdsverket tillfrågades varför inte koldioxiden beaktades i koncessionsansökan. Det katastrofala svaret från chefen för Luftvårdsbyrån blev: ”Koldioxid räknas inte normalt som någon förorening – det är ju ett globalt problem, som inte anses ha några speciella lokala effekter.” Detta föranledde Expressen att den 16 maj 1976 föra in en skämtteckning under signaturen *Staffans Stollar* med följande text: ”Koldioxidmängderna från Stålverk 80 har ingen praktisk betydelse. Det är bara ett globalt problem.”

Jag blev ganska överraskad/chockad av att den relativt enkla kunskap som vi levererade fick sådant oerhört genomslag. Hur kunde en hel statsförvaltning missa enkla fakta, som t.ex. att hänsyn till miljön gör det olämpligt att bygga ett stålverk nära polcirkeln? Kanske fanns det fler frågor där ett IUI eller motsvarande på basis av ganska enkla iakttagelser skulle kunna leverera avslöjande men konstruktiva resultat? Jag upplevde då att vi på IUI var ganska ensamma om att komma fram med relevanta men obekväma iakttagelser. Ett fortfarande aktuellt problem gäller möjligheterna att etablera kunskapsgenererande institutioner som inte bara vill vara till lags och betjäna husse, dvs. den bestående ordningen och de bestående intressena.

Det är också relevant att kritiskt undra, ifall samhällsvetenskaperna är mäktiga att i tillräcklig omfattning producera fri och oberoende forskning utförd av fria och oberoende forskare. Hos forskarna finns en stark benägenhet att överge den verkliga verkligheten och i stället fly in i en inomvetenskaplig modellverklighet. Ett av Erik Dahméns favorituttryck var att forskarna är ”inlåsta i redskapsboden”. Min reaktion på dessa problem blev att sedermera söka en väg utanför forskningen, dvs. att vistas i den verkliga verkligheten, vad som nu menas med det begreppet.

TURBINER OCH GENERATORER

Dessa för mig intressanta händelser ägde rum under mitt arbete med energiomvandlingssektorns tekniska utveckling. Lars Wohlin sade under en av våra lun-

cher: ”Det finns inga som förstår så lite om teknisk utveckling som tekniker”. Min reaktion på detta djärva påstående var att Lars måste besitta en insikt som jag verkligen ville bli delaktig i. Alltså fanns det något att lära här. Detta något var produktionsfunktionen – ett mysterium, kanske till och med något suspekt.

I sin enklaste form beskriver produktionsfunktionen ett förment stabilt samband mellan insatsen/input av produktionsfaktorer, arbete, kapital, energi m.m., och den produktion/output som skapas. Det fanns en uppsjö av möjliga produktionsfunktioner med olika egenskaper: Cobb-Douglas, SMAC, ”engineering production functions”, m.fl. De tillämpades såväl på mikroplanet, rör som transporterar naturgas, som på makroplanet, t.ex. för hela USA:s ekonomi. När ett belagt samband ändrades över tiden sågs detta som ett resultat av teknisk utveckling. Det var även möjligt att mäta hur snabb den här tekniska utvecklingen var. Kollegerna Göran Eriksson och Leif Jansson var mästare på skattningar av produktionsfunktioner och hjälpte mig gärna.

Så blev Gunnar Eliasson chef hösten 1976. Då dök en liten bordsdator (IBM 5100) upp på IUI, ett redskap som de flesta forskare valde att helt negligera. Detta var i minidatorns barndom. Med nyförvärvet var det möjligt att göra små multipla regressionskattningar. En amerikansk forskarkollega från Columbia University som hette James Albrecht hjälpte till med programmeringen på ett språk som hette APL, vilket jag sedermera lärde mig. Det var ett så kompakt språk att han på sex rader skrev ett program för mina regressioner, detta fast kärnminnet endast innehöll 50 kbyte!

Trots viss skepticism var jag inriktad på att försöka testa hypotesen om produktionsfunktioner. Studieobjekt skulle vara över 100 elgeneratorer eller turbiner installerade under en 80-årsperiod, alltså en grundkonstruktion som under ett helt sekel sett likadan ut. Därmed skulle man kunna lita på att produktionsfunktionen var någorlunda stabil. Jag hoppades kunna verifiera om produktionsfunktionens utslag motsvarades av ”verklig” teknisk utveckling eller, som man även skulle kunna kalla den, ”teknisk teknisk” utveckling. Alltså att *teknikens effekt* på sambandet mellan input och output, motsvarades av förändringar i *teknikens innehåll*, dvs. vad ingenjörer anser vara teknisk utveckling.

Jag kunde visa att (större) förändringar, s.k. *shift*, i produktionsfunktionen kunde förklaras av enskilda förändringar inom såväl generator- som turbintekniken. Ett exempel: kylningen och isoleringen i en generator reser viktiga tekniska problem. Målet är kompakta och billiga generatorer med högre elektrisk spänning. Men ju högre spänningen är desto bättre måste isoleringen mellan lindningarna vara, annars uppstår elektriska överslag. Eftersom effekten per generator ökar så ökar i sin tur genereringen av värmeförluster. Därmed måste också kylningen utvecklas. Den första vattenkylda (!) generatoren visade sig vara synnerligen effektiv och framstod tydligt som en *best practice*-anläggning. När det så gäll-

de isoleringstekniken utvecklades denna mer successivt från luft till oljat papper, asfalt, epoximaterial m.m.

På denna nivå kunde alltså förändringar i teknikens effekt förklaras med förändringar i teknikens innehåll, dock inte fullt ut, det finns alltid en del i teknikens innehåll som är svår att känna till och förklara. Allmän materialförbättring, bättre styrmetoder etc. skedde och varje enskilt litet bidrag kunde inte registreras av produktionsfunktionen. Produktionsfunktionen kunde dock antas ha fångat upp summan av dessa successiva förbättringar. Min senare så ofta använda, och av Erik Dahmén gärna förordade, kniptångsmetod var född (för mig). Det gick alltså inte att belägga alla förändringar i teknikens innehåll men med hjälp av produktionsfunktionsmetoden fick vi ändå grepp om helheten.

En annan viktig iakttagelse vi gjorde var att den tekniska utvecklingen i själva verket består av två delar: en ”ren” teknisk utveckling, dvs. vad en ingenjör skulle kalla teknisk utveckling och en struktureffekt. Den senare uppstår när en effektiv verksamhet ökar sin andel av produktionen på bekostnad av en mindre effektiv. Det visade sig även, att det som såg ut som struktureffekt på en nivå kunde bestå av både ren teknisk utveckling och en struktureffekt på nästa etc. Detta fick betydelse i arbetet med Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademiens (IVA:s) s.k. Storprojekt.

STORPROJEKTET PÅ IVA

Min kunskapsresa slutade inte på IUI. Den har fortsatt sedan dess, men på olika arenor. Med vänlig hjälp av Gunnar Eliasson och Erland Waldenström, som var IUI:s ordförande och preses vid IVA, fick jag förmånen att arbeta i ett mycket intressant projekt, kallat Storprojektet. Det handlade om Sverige.

Olof Palme hade just anlitat ett amerikanskt konsultföretag, Boston Consulting Group (vilken fräckhet att gå över ån efter vatten!), för att göra en diagnos avseende Sveriges industri; vad som skulle klara sig och växa, och vad som inte skulle klara sig och krympa. IVA:s Storprojekt blev, utan att det sades, ett svenskt motprojekt eller snarare ett kompletterande projekt. Här skulle visas att det svenska stålet biter!

Vi åkte runt bland svenska företag och gjorde intervjuer med företagsledningar, ibland träffade vi dessa strax före och ibland strax efter de amerikanska konsulterna. Vi reste till utlandet och beskådade enskilda vattenkraftverk i Sydamerika, ett som hade lika stor elproduktion som alla Sveriges vattenkraftverk. Vi såg varvmiljardären Ernst Ludwigs pappersmassellanläggning i Jari i norra Brasilien. Han hade byggt en massafabrik i ett av sina japanska varv och bogserat denna på egen köl runt Kap Horn upp till norra Brasilien. Ett område stort som hela Blekinge, som han hade köpt, skulle försörja fabriken med virke från snabbväxande pinus alba-tall, ”foxtail” kallad.

Vi besökte brasilianska forskningsministerier, guyanska aluminiumsmältverk som hade elkostnader på 2 öre per KWh, vilket var lågt redan då, och mexikanska stålverk baserade på enorma naturgasfyndigheter. Vi studerade i stort sett alla tekniska trender som fanns inom samtliga relevanta teknikområden. Vi insåg till sist, att här händer det saker starkt inriktade mot det som var svenska kärnområden, dvs. stål, massa, papper, varv m.m. Relativpriserna på produkterna på världsmarknaden utvecklades i en för oss ogynnsam riktning. Sverige var hotat. Den verkliga globaliseringen tryckte på och skulle ta fart därför att så många var engagerade i den. Jag upplevde att vi ställde upp för Sverige och hjälpte till att formulera en svensk näringspolitik (vilket jag undrar vem som gör i dag).

IUI svarade för en del av IVA-projektet ”Teknik och industristruktur – 1970-talets ekonomiska kris i historisk belysning”, vilket leddes av Erik Dahmén men där dessutom kärntruppen Bo Carlsson, Märtha Josefsson, Johan Örtengren och jag var med. Det långsiktiga perspektivet var nödvändigt. En av de viktiga slutsatser som drogs var följande (IVA 1980): Expansionen av den offentliga sektorn som inleddes i mitten av 60-talet gjorde denna löneledande, vilket medförde betydande skatthöjningar. Lärare t.ex. fick ingångslöner som i dagens penningvärde låg på nivån 30–40 000 kronor per månad. Detta ledde till kraftiga lönehöjningar i industrin och en utslagning av företag. Därmed krympte den industriella basen. Den offentliga sektorn importerar men exporterar inte. Alltså växte importen och förmågan att exportera minskade. Sverige fick en allvarlig strukturell obalans. Den kortsiktiga lösningen på detta dilemma blev som bekant ett antal kraftiga devalveringar. IUI torde ha varit först med att framhålla, att den industriella sektorn blivit för liten och långsiktigt måste växa.

Samarbetet med IVA var i flera avseenden intressant. Den styrande gruppen för Storprojektet bemannades med en trygg majoritet framgångsrika storföretagsledare plus Erik Dahmén, några professorer från KTH, en general samt representanten för LO:s ekonomer Claes-Eric Odhner (O-et i EFO-modellen). I egenskap av biträdande huvudsekreterare i Storprojektet fick jag deltaga i alla styrgruppsmöten. En iakttagelse var hur svårt företagsledarna hade att göra sig gällande i näringspolitiska diskussioner. De gjorde nästan undantagslöst misstaget att utgå ifrån vad som hade gett dem framgång i deras egna företag. Följaktligen borde just deras synpunkter vara de tongivande i det dokument för Sverige som skulle skrivas, något som inte kunde gälla generellt eftersom affärslogiken ser olika ut i olika företag. En bestående erfarenhet blev, att företagsledare sällan klarar att enskilt eller kollektivt formulera en rationell näringspolitik. De behöver hjälp av forskare och utredare som får ordentligt med resurser.

Odhner kunde här härja fritt och lätt vederlägga direktörernas kategoriska uttalanden; dessa var dessutom hemifrån vana att inte bli motsagda. Jag som hade vuxit in i världen med borgerliga och icke-socialistiska värderingar blev förundrad

över och respektfull inför det gedigna kunnande som LO-ekonomen uppvisade. (Senare i livet fick jag som managementkonsult i uppdrag att fälla ett avgörande i en tvist mellan ett statligt verk och LO, företrätt av ekonomen Dan Andersson. Jag tyckte även då att LO hade de rationella argumenten på sin sida).

Huvudsekreteraren i Storprojektet, akademisekreteraren Folke Hjalmers, hade en tuff internpolitisk uppgift. Han skulle i en slutrapport kompromissa ihop en hel del disparata önskemål och uppfattningar till en meningsfull helhet. Jag insåg det närmast omöjliga i detta men hade att jobba med IUI-delen av arbetet, där jag visste att det skulle komma fram tunga idéer och tankar. Jag försökte dock hjälpa Folke så mycket jag kunde. Han var fascinerad av produktionsfunktioner på både mikro- och makronivå; hur dessa kunde spegla teknisk utveckling, vilket var en central fråga för IVA. Vi kunde i telefon samtala till sent på natten om den ”verkliga” innebörden av teknikkoefficientens utveckling.

Väl till pass kom här mina studier av sambandet mellan teknikens innehåll (som ingenjörerna förstår och behärskar) och teknikens effekt mellan input och output (som de har svårare för men fascinerar av). Denna resa hade jag ju dessutom själv just gjort genom min egen forskning kring turbiner och generatorer. Det gick att exemplifiera och begripliggöra med exempel från den delen av IUI-forskningen. IVA-rapporten som publicerades hette *Sveriges tekniskt industriella kompetens och framtida konkurrenskraft* (IVA 1979). Arbetet med Storprojektet fick för lång tid framåt stor betydelse för IVA och kanske även för IUI.

EN GÅNG FORSKARE ALLTID FORSKARE

Vi går tillbaka några år i tiden. IUI:arna åt sin gemensamma lunch i Industrieförbundets matsal. Lars Wohlin var fortfarande chef. Han hade just kommit tillbaka från ett möte med företagsledningen i Atlas Copco och sade: ”Det är märkligt, jag har just gjort en beskrivning av företaget i förädlingsvärdetermer och företagsledningen kände inte igen sig; ett av våra mest tekniskt produktionsorienterade företag använder inte det för ekonomer mest etablerade måttet på produktion, nämligen förädlingsvärde”. Jag höll med om att detta var märkligt. I säkert tolv år låg saken kvar i bakhuvudet hos mig.

Under dessa tolv år hade jag, bl.a. med hjälp av Erland Waldenström, anställts vid Skandinaviska Enskilda Banken och efter karriären där kommit in på konsultbanan. Ett av de första konsultuppdragen handlade om att reda ut lönsamheten i ett stort dataföretag. Då fick jag anledning att komma ihåg vad Lars Wohlin hade sagt tolv år tidigare. Jag beskrev företaget och dess delar i förädlingsvärdetermer. Genom att i ett diagram vars ena axel angav lönekostnaden per krona förädlingsvärde och den andra kapitalkostnaden per krona förädlingsvärde kunde hela företagets *performance* beskrivas i ett enda diagram – enkel och rationell presenta-

tion.¹ Nationalekonomisk produktionsteori för vanliga företagsledare, utan att vi behöver blanda in matematiska produktionsfunktioner! Vd:n som var uppdragsgivare kunde tidigare inte förklara hur det kom sig att ”alla” hans enheter var lönsamma men koncernen inte var det. Vi förklarade och vd förstod, det blev succé. Tack IUI tänkte jag då och gör så fortfarande.

Jag har sedan 1985 varit managementkonsultbranschen trogen. Den har för mig varit en naturlig fortsättning på forskarbanan, som började på IUI. Professorn i företagsekonomi på Handels, Lund, Harvard, grundaren av det svenska managementkonsultföretaget SIAR (Scandinavian Institute for Administrative Research), Eric Rhenman, hävdade att de verkliga samhällsekonomiska forskarna var konsulterna. Varför? Jo, för att förstå ”den verkliga verkligheten” fick de med egna ögon se vad som hände i företag och organisationer. Andra yttre betraktare fick nöja sig med information som hunnit bli statistik. Han förordade även en annan vetenskaplig metod än den vi var vana vid från IUI-tiden: iakttagelsen. Hans främsta rollmodell för forskningen var den undersökande journalisten.

När jag skulle bli chef för SIAR, då ett multinationellt konsultföretag, gav jag Erik Dahmén som referens. Eric Rhenmans kommentar: ”Det bästa är gott nog”. Här sluts för mig den vetenskapliga cirkeln. På något sätt förenas genom detta uttalande två vetenskapliga världar till det de bör vara – en enda gemensam.

Jag är tacksam över att jag tittade till höger den där dagen 1973, när jag svängde in på studentkårens korridor.

REFERENSER

- Dahmén, Erik (1968), *Sätt pris på miljön: samhällsekonomiska argument i miljöpolitiken*. Stockholm: SNS.
- Dahmén, Erik (1999), ”Fångenskap i redskapsboden”. Sid. 153–159 i *Kungl. Vitterhets historie- och antikvitetsakademiens årsbok*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Facht, Johan (1976), *Emission Control Costs in Swedish Industry. An Empirical Study of the Iron & Steel and Pulp & Paper Industries*. Stockholm: IUI.
- Grufman, Anders (1978), *Teknisk utveckling och produktivitet i energiomvandlingssektorn*. Stockholm: IUI.
- Grufman, Anders (2001), *Simpler Management: En enklare väg till effektiv företagsstyrning*. Stockholm: Ekerlids.
- Håkanson, Staffan (1974), *Spridning av ny teknik – ett exempel från pappersindustrin*. Stockholm: IUI.

¹ Se Grufman (2001).

Ingenjörsvetenskapsakademien (1980), *Teknik och industristruktur: 70-talets ekonomiska kris i historisk belysning*. Stockholm: Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien.

FÖRFATTARPPRESENTATION

Anders Grufman föddes av svenska föräldrar 1947 i Santiago de Chile. Han gick i engelska skolor fram till 1959, därefter på Sigtunastiftelsens Humanistiska Läroverk med student vid matematisk gren 1966. Han blev civilingenjör vid KTH 1970 (maskinteknisk gren inriktning produktionsteknik) och civilekonom på Handelshögskolan 1974. Anders Grufman var forskningsassistent vid IUI 1973–74 och anställd vid IUI som forskare 1974–1978. Han forskade inom miljöekonomi, teknisk utveckling och energi. Han var biträdande huvudsekreterare i IVA:s Storprojekt 1979 innan han blev controller vid SEB 1979–85. Därefter blev Anders Grufman managementkonsult, först på Indevo (1985–89) och sedan på SIAR (1989–93). År 1993 grundade han Grufman Reje Management, vilket sedan mars 2014 är en enhet inom Bisnode Information AB. Anders Grufman har bl.a. utgivit *Teknisk utveckling och produktivitet i energiomvandlingssektorn* (IUI, 1978), *Simpler Management – en enklare väg till effektiv företagsledning* (Ekerlids, 2001), *Teknik och industristruktur: 70-talets kris i historisk belysning* (med Eric Dahmén Bo Carlsson, Märtha Josefsson och Johan Örtengren (IVA, 1979) och ”Svensk näringsfrihet” (i Dan Johansson och Nils Karlsson, red., *Svensk utvecklingskraft: en bok till minne av Erik Dahmén* (Ratio, 2006).

FORSKA FRITT ÄR STORT – IUI 1976–1985

BERTIL HOLMLUND

Jag disputerade i nationalekonomi vid Umeå universitet i början av juni 1976. Någon gång under våren hade dåvarande IUI-chefen Lars Wohlin erbjudit mig anställning. Ungefär samtidigt blev jag av Gösta Rehn erbjuden en tjänst vid Institutet för social forskning, SOFI, vid Stockholms universitet. Han var en legendarisk före detta LO-ekonom, som efter en Paris-sejour vid OECD blivit professor i arbetsmarknadspolitik. Valet mellan instituten var inte självklart, men jag valde IUI eftersom det utgjorde en större och bredare nationalekonomisk forskningsmiljö. Tidigt på hösten flyttade jag med familjen till Stockholm.

Riksdagsvalet den 19 september 1976 resulterade i borgerlig valseger och en borgerlig regering tillträdde efter decennier av socialdemokratiskt styre. Finansdepartementet delades i ett budget- och ett ekonomidepartement. Folkpartisten Ingemar Mundebo blev budgetminister och Moderaternas partiledare Gösta Bohman ekonomiminister. Bohman rekryterade IUI-chefen Lars Wohlin som sin statssekreterare.

Regeringsskiftet medförde alltså att IUI behövde en ny chef. De rykten som var i svang på IUI pekade ut Ingemar Ståhl, professor i Lund, som styrelsens favorit. Det var ett alternativ som inte föll i god jord bland seniorforskarna. De lanserade i stället Gunnar Eliasson, docent i nationalekonomi och chefsekonom på Industriförbundet, som ny chef för IUI. Jag vill minnas att ett argument för Eliasson var att han hade ett större internationellt kontaktnät än Ståhl. Själv hade jag inga starka preferenser i chefsfrågan. Styrelsen med ordföranden Erland Waldenström utsåg Gunnar Eliasson till chef för IUI från december 1976. Gunnars goda internationella kontakter fick stor betydelse för IUI:s aktiviteter och även för min egen karriär.

IUI erbjöd på det hela taget en utmärkt ”infrastruktur” för forskning på heltid. Ett lättillgängligt bibliotek var välförsett med tidskrifter men saknade böcker. Den facklitteratur forskarna behövde fick i varje enskilt fall köpas. Ett antal sekreterare (”skrivdamer”) knackade med hög effektivitet snyggt ned i regel handskriv-

na manus. Persondatorer hade ännu inte slagit igenom och det ordbehandlingsprogram som så småningom anskaffades hanterades av sekreterarna.

Arbetsveckan inleddes med möten för den forskande personalen. Den goda avsikten var att förmedla information om vad som var på gång inom olika projekt. Jag fann ibland dessa möten aningen påfrestande. Det var ju svårt att varje vecka rapportera om genombrott på forskningsfronten. I mitt tycke blev det för mycket prat och för lite verkstad. Så småningom utglesades dessbättre dessa tillställningar.

IUI erbjöd goda möjligheter till internationella kontakter. Institutet gästades ofta av utländska forskare, främst från USA. Några kom jag att samarbeta med (Jim Albrecht och Greg Duncan). Via Ned Gramlich och Frank Stafford fick jag möjlighet att under läsåret 1980–81 vistas som gästforskare vid University of Michigan, Ann Arbor.

Gunnar Eliassons vetenskapliga skötebarn hette MOSES, en akronym för ”Model for Simulating the Economy of Sweden”. Det var ett projekt som Gunnar hade startat innan han blev IUI-chef och som han med stor entusiasm fortsatte med på IUI. MOSES var en okonventionell numerisk modell som beskrev en slags virtuell värld bestående av artificiella agenter (företag och hushåll) som interagerade på olika marknader (se t.ex. Eliasson 1985). Makroutfallen var resultatet av dessa interaktioner på mikronivå. Jag betraktade MOSES med en blandning av beundran och skepsis. Beundran för djärvheten och kreativiteten bakom projektet; skepsis på grund av svårigheten att genomskåda modellen och förstå vilka drivkrafter som var centrala. MOSES var ett mycket tidigt exempel på s.k. agentbaserad modellanalys i nationalekonomi (*agent-based computational economics*), ett område som under senare år rönt ett växande intresse bland nationalekonomer. Kanske var Gunnar och hans MOSES före sin tid?

I det följande ger jag en bild av vad jag sysslade med under mina IUI-år. Jag anställdes för att studera arbetskraftens rörlighet. Den underförstådda planen var att resultaten skulle redovisas i en monografi, vilket då var den traditionella publikationsformen. En monografi blev det så småningom, *Labor Mobility: Studies of Labor Turnover and Migration in the Swedish Labor Market* (Holmlund 1984a). Vägen fram till utgivningen var emellertid krokig med många sidospår. Jag antar att åtminstone en del av mina utvikningar förankrades hos institutets chef, men jag har faktiskt ingen klar minnesbild av detta. Jag hade nämligen i det närmaste obegränsad frihet att ägna mig åt problem och projekt som för tillfället intresserade mig, att gripa idéer och forskningstillfällen i flykten. Gunnar Eliassons ledningsfilosofi tycktes vara, att jag fick ägna mig åt i stort sett vad som föll mig in, så länge jag producerade och publicerade. Och det gjorde jag.

ARBETSKRAFTENS RÖRLIGHET

Min doktorsavhandling hade titeln *Arbetslöshet och lönebildning – kvantitativa studier av svensk arbetsmarknad* (Holmlund 1976).¹ Det var en empirisk studie med fokus på makrofrågor och makrodata. Jag noterade bland annat en stark nedgång i personalomsättningen inom industrin, särskilt avgångar på anställdas egen begäran. Parallellt med avhandlingsarbetet skrev jag tillsammans med min dåvarande Umeåkollega Åke Dahlberg två uppsatser, som handlade om geografisk rörlighet inom Sverige (publicerade i Dahlberg och Holmlund 1978a och 1978b). Det framstod som naturligt att hos IUI fortsätta med rörlighetsstudier. Jag tror att detta var mitt av Lars Wohlin accepterade projektförslag. Detaljer i frågeställningar och metoder diskuterade vi inte närmare.

Jag var inte den förste att studera rörligheten på den svenska arbetsmarknaden. Tre gedigna doktorsavhandlingar är värda att särskilt nämnas. Det gäller Jan Wallanders *Flykten från skogsbygden* (1948), Rudolf Meidners *Svensk arbetsmarknad vid full sysselsättning* (1954) samt Bengt Rundblads *Arbetskraftens rörlighet* (1964). Rundblad disputerade i sociologi, men hans studie skulle antagligen lika gärna ha kunnat passera som avhandling i nationalekonomi.² Wallanders och Rundblads arbeten var resultat av IUI-projekt och publicerades som monografier. De baserades på ambitiösa intensivstudier av regionala och lokala arbetsmarknader; Wallander studerade arbetskraftsbrist i Värmland och Rundblad undersökte rörlighetens drivkrafter bland arbetare och tjänstemän i Norrköping. Meidners avhandling byggde däremot på officiell statistik och andra allmänt tillgängliga data

Min forskning på området arbetskraftens rörlighet sammanfattades som nämnts i en IUI-monografi. Delar av bokens innehåll hade tidigare publicerats (eller skulle komma att publiceras) i tidskrifter (Holmlund 1980, 1984b; Holmlund och Lang 1985). Boken innehöll en brett upplagd och huvudsakligen empirisk undersökning av bestämningsfaktorer för olika dimensioner av rörlighet (personalomsättning, byte av arbetsgivare och geografisk rörlighet). Olika datamängder – aggregerade tidsserier, tvärsnittsdata och longitudinella data över individer och hushåll, longitudinella data över arbetsställen – liksom olika ekonometriska metoder kom till användning. Frågeställningarna hade mycket gemensamt med de problem som Rundblad studerade, t.ex. vilken betydelse som löneskillnader har

1 Delar av avhandlingen finns publicerade i Holmlund (1975, 1978a) samt Holmlund och Löfgren (1975).

2 Lars Wohlin (2009) karakteriserar både Wallanders och Rundblads monografier som ”sociologiskt inriktade”, så Wallanders avhandling borde också ha kunnat läggas fram i sociologi. Sociologi inrättades som svensk universitetsdisciplin så sent som 1947.

för rörligheten mellan olika anställningar. Metodmässigt var dock skillnaderna stora såtillvida att jag till skillnad från Rundblad använde ekonometriska modeller och metoder. Min bok presenterade bl.a. en simultan analys av arbetsgivarbyten och lönetillväxt mellan åren 1968 och 1974. Sådan rörlighet visade sig ge en positiv avkastning i termer av bättre reallöneutveckling än alternativet att inte byta arbetsgivare. Denna effekt var särskilt stark för yngre personer. Det visade sig också att rörlighetsbesluten påverkades av vilken förväntad löneutveckling som är förenad med att byta respektive att inte byta arbetsgivare.

Boken presenterades på en presskonferens i slutet av augusti 1984 och kommenterades i både *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*. På ledarsidan i *DN* skrev Jan-Erik Nyberg under rubriken ”att räkna med rörlighet” att boken inte var helt lättillgänglig. Han infogade som illustration en formel från boken, som uttryckte den matematiska sannolikheten att en arbetare ska säga upp sig under en given tidsperiod. I *SvD* skrev Göran Albinsson Bruhner uppskattande om boken men noterade också (med viss rätt) att den bekräftade vad vi redan visste. En recensent i en amerikansk tidskrift skrev att analyserna höll hög kvalitet men att bokens estetiska utformning lämnade en del i övrigt att önska.³ Klart är att min bok inte alls nådde upp till samma estetiska nivå som Jan Wallanders avhandling, vilken hade gammalt fint boktryck, mängder av svartvita foton av god kvalitet och även kartor i färgtryck.

ANSTÄLLNINGSSKYDD

Lagen om anställningsskydd, LAS, infördes 1 juli 1974 och är i sina huvuddrag fortfarande gällande. LAS föreskriver bland annat saklig grund och turordningsregler vid avskedanden liksom uppsägningstider upp till sex månader. Förändringarna medförde att arbetsgivare drabbades av högre kostnader vid personalminskningar. En sannolik effekt av LAS var att sannolikheten för anställda att bli arbetslösa skulle minska men också att arbetsgivarna skulle bli försiktigare vid nyanställningar. I slutet av 1970-talet redovisade jag i några uppsatser undersökningar av dessa hypoteser. Som förväntat visade det sig att LAS medförde minskade risker att bli arbetslös men också färre nyanställningar vid givet efterfrågetryck på arbetsmarknaden. Jag kunde dock inte belägga att LAS hade något tydligt inflytande på arbetslöshetstiderna. Inte heller kunde jag belägga några effekter på ungdomsarbetslösheten (Holmlund 1978b, 1980, 1981b).

Det finns numera en relativt omfattande forskning om anställningsskydd;

3 ”Visually the book is aesthetically unpleasing. The cover is drab green. There is total absence of art work. The typing looks as if it were produced on a cheap departmental typewriter or word processor. In short, this is a ‘no frills’ production” (*Southern Economic Journal*, vol. 52, nr 3, sid. 885–886, 1986).

Skedinger (2010) och OECD (2013) ger aktuella översikter. Huvudresultaten är att lagstiftning om anställningsskydd leder till mindre bruttoflöden på arbetsmarknaden, dvs. färre anställningar men också färre avgångar. Däremot finns det knappast robusta resultat som tyder på att antalet sysselsatta eller arbetslösa skulle påverkas nämnvärt. Ungdomsarbetslösheten blir dock högre i relation till arbetslösheten för vuxna.

ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRING

Arbetslöshetsförsäkringens effekter har kommit att bli ett av mina viktigaste forskningsområden. Jag har medverkat i drygt 20 publikationer som på ett eller annat sätt berör denna försäkring. Den första uppsatsen på detta tema skrev jag under min IUI-tid tillsammans med min dåvarande kollega Anders Björklund (Björklund och Holmlund 1983). Publiceringen skedde i en bok om socialförsäkringar initierad av Birgitta Swedenborg, som flyttat från IUI till den nyinrättade Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO.

Några år senare vidareutvecklades studien för en engelsk antologi (Björklund och Holmlund 1991). Det blev en bred granskning av statens agerande på arbetslöshetsförsäkringens område med fokus på effektivitetsaspekter och fördelningsmotiv. Uppsatsen innehöll beräkningar på omfattningen av ersatt och icke ersatt arbetslöshet och på hur kompensationsgraden hade utvecklats sedan 1960-talet. Vi visade att finansieringssystemet innebar betydande subventioner av sysselsatta i branscher med hög säsongarbetslöshet, dvs. en typ av arbetslöshet som i huvudsak är förutsägbar och där offentlig arbetslöshetsförsäkring inte kan motiveras med traditionella försäkringsteoretiska argument. En sannolik konsekvens blir högre total arbetslöshet eftersom det sker en försvagning av de berördas incitament att skaffa alternativ sysselsättning under lågsäsonger.

AKTIV ARBETSMARKNADSPOLITIK

I decennier har Sverige i sysselsättningsbefrämjande syfte tillämpat olika former av aktiv arbetsmarknadspolitik. Utvärderingslitteraturen är numera omfattande. På området individeffekter av arbetsmarknadspolitiska åtgärder är mina forskningsinsatser relativt blygsamma. Sommaren 1979 organiserade jag en konferens om arbetsmarknadsfrågor med internationellt deltagande. Uppsatserna publicerades i en konferensvolym som bl.a. inkluderade ett bidrag jag skrivit (Holmlund 1981a). Uppsatsen hade ett avsnitt om individeffekter av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning och ett annat avsnitt studerade makroutfall.

Till den arbetsmarknadspolitiska åtgärdsarsenalen brukar man också räkna olika former av offentligt finansierade anställningsstöd och lönesubventioner. En

IUI-konferens i augusti 1978 bidrog till att jag kom att intressera mig för s.k. marginella sysselsättningsstöd, MSS, dvs. subventioner som avser att förbilliga *ökning* av sysselsättningen. Konferensens huvudtema var företagsbeskattning och flera prominenta amerikanska forskare deltog, bl.a. Martin Feldstein från Harvard och Robert Haveman från Wisconsin. Jag blev ombedd att kommentera en uppsats som Haveman skrivit tillsammans med sin Wisconsinkollega John Bishop. De hade gjort en empirisk analys om effekterna av marginella sysselsättningsstöd som tillämpades i USA i slutet av 1970-talet. Programmet gick under namnet New Jobs Tax Credit (NJTC) och innebar i princip att företag fick en skattereduktion om de ökade antalet anställda (utöver en viss basnivå).

Jag minns att Feldstein var skarpt kritisk till NJTC och liknande åtgärder för att stimulera sysselsättningen. De empiriska resultat som Bishop och Haveman presenterade pekade dock på att NJTC i hög grad fungerade som det var tänkt, dvs. programmet bidrog till ökad sysselsättning.

Marginella sysselsättningsstöd var en av Gösta Rehns främsta käpphästar. Jag gillade också idén men var lite bekymrad över att det inte verkade finnas någon adekvat teoretisk modell för att analysera dem. Efter konferensen försökte jag mig därför på en egen modellformulering, som kom att publiceras i konferensvolymen (Holmlund 1981b). Det var en dynamisk partiell jämviktsmodell för företagets efterfrågan på arbetskraft där MSS påverkar anpassningskostnaderna för arbetskraften. Jag diskuterade uppsatsen med Gösta Rehn, men han var måttligt imponerad. Klart är att en tillfredsställande analys av MSS bör involvera allmänna jämviktseffekter, något som saknades i min modell.

Marginella sysselsättningsstöd står inte högt upp på dagens politiska agendor men är heller inte helt avförda från praktisk politik. Neumark (2013) ger en aktuell översikt av olika varianter som tillämpats i USA. Ett argument för MSS-politik är att den är direkt inriktad på vad som eftersträvas (ökad sysselsättning) och att budgetkostnaderna kan bli relativt låga jämfört med t.ex. generella sänkningar av löneskatter.

ARBETSLÖSHETENS VARAKTIGHET OCH INFLATIONSÖVERRASKNINGAR

I början av 1970-talet fick sökteorin sitt genombrott inom arbetsmarknadsekonomin och den kom att påverka även andra områden inom nationalekonomin. De första modellerna var mikroekonomiska och studerade sökbeteende bland arbetslösa personer. Optimal sökaktivitet innebar val av reservationslön (lägsta acceptabla löneerbjudande) liksom val av sökintensitet. Modellerna gav information om vilka faktorer som påverkar sökandet och därmed också sannolikheten för att få arbete och den förväntade arbetslöshetstiden.

Enligt sökteorin leder en förutsedd höjning av det allmänna löneläget till att den arbetssökande höjer sin reservationslön. Men det är osannolikt att förändringar av det allmänna löneläget alltid är förutsedda och orsakar anpassning av reservationslöner. Oförutsedd löneinflation, dvs. inflationsövertäckningar, leder därför till att fler anställningserbjudanden accepteras och att arbetslösheten faller till följd av kortare arbetslöshetsstider.

Vilken empirisk relevans har denna teori om sambandet mellan inflationsövertäckningar och arbetslöshet? Tillsammans med Anders Björklund undersökte jag frågan, ett projekt som avsatte en artikel i *American Economic Review* (Björklund och Holmlund 1981a). Vi använde tidsseriedata från de svenska och amerikanska arbetskraftsundersökningarna för att ta fram mått på sannolikheten att arbetslösa personer lämnade arbetslöshet.⁴ Vi skapade också alternativa mått på oförutsedd löneinflation och studerade i vad mån denna variabel kunde bidra till att förklara de cykliska variationerna i arbetslöshetens omfattning. Resultaten pekade på att inflationsövertäckningar hade viss betydelse i Sverige, i varje fall för korttidsarbetslösa. Men denna mekanism kunde bara förklara en mycket liten del av variationerna i arbetslöshetens varaktighet; en betydligt viktigare faktor var svängningar i tillgången på lediga platser.

KOMPENSERANDE LÖNESKILLNADER

En central tes i Adam Smiths berömda bok om nationernas välstånd (*The Wealth of Nations*, 1776/1994) är att lönebildningen på en oreglerad arbetsmarknad leder till att krävande, farliga eller otrevliga arbetsförhållanden blir kompenserade med högre löner än sådana med mindre krav och/eller bättre miljö. Sådana kompenserande löneskillnader krävs för att människor ska vara villiga att även åta sig arbeten med betydande nackdelar. På en arbetsmarknad med fri rörlighet och konkurrens om arbetskraften kommer ”nettofördelarna” att utjämnas mellan olika arbeten.⁵

Logiken i Smiths analys av lönebildningen på en arbetsmarknad med perfekt konkurrens är svår att invända mot. Men hur är det med verklighetsförankringen? Åtskilliga studier har ägnats försök att empiriskt testa Smiths hypotes om

4 I en nära relaterad uppsats, Björklund och Holmlund (1981b), redovisade vi också deskriptiv information om arbetslöshetsstider och arbetslöshetsflöden i Sverige respektive USA.

5 ”The whole of the advantages and disadvantages of the different employments of labour and stock must, in the same neighborhood, be either perfectly equal or continually tending to equality. If in the same neighborhood, there was any employment evidently either more or less advantageous than the rest, so many people would crowd into it in the one case, and so many would desert in the other, that its advantages would soon return to the level of other employments” (Smith 1776/1994, sid. 114).

kompenenserande löneskillnader och resultaten har varit blandade.⁶ En traditionell metod är att skatta löneekvationer, där olika arbetsmiljöfaktorer inkluderas samtidigt som hänsyn tas till individegenskaper såsom utbildning och arbetserfarenhet. Ett problem är att mäta arbetsmiljöfaktorer, ett annat att beakta individuella produktivitetsskillnader.

Under 1980-talet började longitudinella data (paneldata) användas alltmer i empirisk arbetsmarknadsforskning. Tillgång till paneldata gör det möjligt att kontrollera för icke-observerade individuella faktorer på ett sätt som inte är möjligt i tvärsnittsdata. Greg Duncan från Michiganuniversitetet i Ann Arbor vistades i några omgångar på IUI i början av 1980-talet. Tillsammans funderade vi på att använda svenska paneldata för att på ett nytt sätt testa Adam Smiths hypotes. De data som då var tillgängliga var Levnadsnivåundersökningarna för 1968 och 1974; dessa data hade en panelkomponent, dvs. vissa intervjupersoner deltog i båda undersökningarna. Det fanns rik information om löner och andra individegenskaper liksom självrapporterade uppgifter om arbetsmiljöfaktorer. Vi argumenterade för att paneldata under rimliga antaganden borde ge mer tillförlitliga resultat än tvärsnittsdata.

Våra empiriska resultat publicerades i den då nya tidskriften *Journal of Labor Economics* (Duncan och Holmlund 1983). Paneldataskattningarna visade sig ge starkare stöd för Smiths teori än traditionella tvärsnittsdata. I paneldata, men inte i tvärsnittsdata, fann vi t.ex. att farliga arbeten var förenade med kompenenserande löneskillnader. Uppsatsen fick relativt stort genomslag och blev flitigt citerad.

SKATTER OCH LÖNEBILDNING

Arbetsgivaravgifterna – dvs. skatterna på arbetsgivarnas lönesumma – höjdes kraftigt under 1970-talet. Detta var delvis en följd av de s.k. Hagauppörelserna, som innebar att sänkningar av inkomstskatter finansierades med ökade arbetsgivaravgifter.⁷ Höjningarna förefaller ha genomförts utan närmare analys av tänkbara effekter på lönekostnader och sysselsättning. En möjlighet är att höjningarna helt eller delvis övervältrades bakåt, dvs. medförde lägre löneökningar och därmed kanske också fick begränsade (eller inga) effekter på lönekostnaderna. Hur det var med den saken i Sverige verkar inte ha undersökts innan jag studerade frågan i början av 1980-talet (Holmlund 1983).

Teoriramen som låg till grund för den empiriska analysen preciserade hur de

⁶ En översikt av Brown (1980) noterade att det finns visst stöd för teorin men också besvärande många undantag.

⁷ Hagapolitikens budgeteffekter diskuterades i flera artiklar av IUI-ekonomerna Ulf Jakobsson och Göran Normann; se t.ex. Jakobsson och Normann (1976).

nominella lönerna påverkades av såväl konsument- som producentpriser, liksom av arbetsgivaravgifter och skatter på hushållens inkomster. Modellen skattades på tidsseriedata för perioden 1951–1979. Huvudresultatet var att ungefär hälften av de höjda arbetsgivaravgifterna övervältrades bakåt på lönerna på ett års sikt.

De löneekvationer som jag skattade i Holmlund (1983) skulle kunna beskrivas som varianter av en förväntningsutvidgad Phillipskurva, som relaterar de nominella lönestegringarna till arbetslöshet och (förväntade) prisstegringar. Reallönenivån bestämdes utanför modellen. Men en rimlig modell för lönebildningen bör också säga något om reallönens nivå, i varje fall på lång sikt. Lönebildningens aktörer – individer, arbetsgivare och organisationer – är med all sannolikhet intresserade av hur reallönerna utvecklas. Modeller med inriktning på reallöneutfall blev alltmer populära under 1980-talet, ett resultat av ett snabbt växande intresse för fackförenings- och förhandlingsmodeller där just reallöner (och sysselsättning) står i centrum.

I augusti 1984 anordnade Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet en konferens på temat fackföreningar och lönebildning. Jag inbjöds att kommentera en uppsats av Stanfordprofessorn John Pencavel, ledande empirisk forskare på området.⁸ Diskussionerna med John Pencavel under och efter konferensen ledde fram till att vi tillsammans skrev en uppsats om svensk lönebildning som så småningom kom att publiceras i *Economic Journal* (Pencavel och Holmlund 1988). Vi formulerade en modell för en monopolfackförening som fäster avseende vid reallön, sysselsättning och arbetad tid. Utifrån modellen kunde vi härleda ekvationer för reallön, sysselsättning och arbetad tid. Det var också möjligt att utifrån de skattade ekvationerna dra slutsatser om fackets preferenser när det gäller reallön, sysselsättning och arbetad tid.

Vid IUI började jag också arbeta med en modell för löneglidning, dvs. skillnaden mellan totala och avtalade lönehöjningar, i en ekonomi med fackföreningar (publicerad i Holmlund 1986). Löneglidning hade under lång tid svarat för en betydande del av de totala löneökningarna i Sverige. Mitt syfte var att inkorporera löneglidning i en fackföreningsmodell och att undersöka hur avtalslöner och löneglidning påverkades av stabiliseringspolitik, som verkade via konjunkturberoende offentlig sysselsättning (beredskapsarbeten). Jag antog att facket löneförhandlar under osäkerhet om efterfrågan på arbetskraft. När denna realiserar uppstår vid den givna avtalslönen antingen efterfrågeöverskott eller utbudsöverskott på arbetskraft. Vid efterfrågeöverskott sker löneglidning som eliminerar en del av denna obalans, ett utfall som facket beaktar i sina lönekrav.

Efter IUI-tiden fortsatte jag att publicera artiklar och bokkapitel avseende teo-

⁸ Konferensbidragen inklusive kommentarer publicerades i ett specialnummer av *Scandinavian Journal of Economics* (vol. 87, nr 2, 1985). Mina kommentarer återfinns i Holmlund (1985).

retiska och empiriska modeller för lönebildning med fackföreningar och förhandlingar. En längre uppsats med både teoretiska och empiriska bidrag publicerades i den monografiserie som initierats av min nya arbetsgivare, Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, FIEF (Holmlund 1989). Inom nationalekonomisk forskning var intresset för fackföreningsmodeller stort under 1980-talet men förefaller ha minskat påtagligt under senare år. En bidragande förklaring kan vara att det fackliga inflytandet över lönebildningen har minskat i många länder.

FAMILJEEKONOMI OCH ANDRA PROJEKT

I början av 1980-talet var jag under ett par år deltidanställd forskare (docent) vid Stockholms universitets demografiska enhet. Jag hade blivit ditlockad av den nye demografiprofessorn Jan Hoem, framstående matematisk statistiker och expert på demometri. Jag läste in en hel del av den nationalekonomiska forskningen om familjebildning och fertilitet men fann inte litteraturen vara tillräckligt intressant för att ägna området ett dominerande intresse. Kanske var en anledning att problemen tycktes vara alltför långt borta från de policyfrågor som engagerade mig.

En uppsats lyckades jag dock åstadkomma (Holmlund 1984c). Jag använde individdata från 1974 för att undersöka effekterna av familjestorlek på utbildning och lön. Hypotesen var att fler syskon innebär att varje enskilt barn får mindre tid och andra resurser från sina föräldrar, något som för barnen skulle kunna leda till sämre möjligheter på arbetsmarknaden. Resultaten bekräftade att det fanns ett negativt samband mellan antalet syskon och framtida utbildning och lön. Jag undersökte också om åldersskillnader mellan syskon (*child spacing*) spelade någon roll och fann att ju mindre dessa var desto sämre blev det individuella utfallet. En tolkning skulle kunna vara att även tätare födslar innebär större syskonkonkurrens om föräldratillgångarna.

Mina empiriska analyser av betydelsen av familjestorlek och åldersskillnader fångade korrelationer mellan olika variabler men resultaten kunde kanske inte ges en kausal tolkning. I dag skulle antagligen många granskare efterlysa någon form av ”naturligt experiment” som ger upphov till variation i de familjeförhållanden man vill studera effekterna av. Pettersson-Lidbom och Skogman Thoursie (2009) är en aktuell studie som uppfyller detta krav; de utnyttjar information om reformer av den svenska föräldraförsäkringen som påverkar incitamenten för tätare födslar. Deras resultat tyder också på att kortare avstånd mellan syskon verkligen innebär sämre framtida arbetsmarknadsutfall.

I samband med IUI:s långtidsbedömning 1979 arbetade jag en del med frågor kring arbetskraftsutbudets bestämningsfaktorer (Holmlund 1979). Bland annat skattade jag på paneldata modeller för arbetskraftsdeltagande i svenska arbetsmarknadsregioner (s.k. A-regioner). Ett resultat var att tillgången på daghems-

platser hade en starkt positiv effekt på den kvinnliga förvärvsfrekvensen (men kausaliteten i sambandet skulle nog kunna diskuteras).

Det nordiska nationalekonomiska mötet i Helsingfors 1981 hade strukturproblem och långsam tillväxt som tema. Jag inbjöds att bidra med ett föredrag vilket resulterade i en uppsats om arbetsmarknad och strukturproblem i de nordiska länderna (Holmlund 1982a). Uppsatsen diskuterade arbetsmarknadsrelaterade bestämningsfaktorer för produktivitetsutvecklingen, t.ex. omflyttningsvinster via arbetskraftsrörlighet.⁹

DATABASER OCH DEBATT

Kring 1980 började Gunnar Eliasson och Anders Klevmarken, ekonometriprofessor i Göteborg och tidigare IUI-forskare, att planera för en stort upplagd datainsamling avseende svenska hushålls ekonomiska villkor. Projektet benämndes HUS (Hushållens ekonomiska levnadsförhållanden) och involverade forskare från flera olika institutioner. Förebilden var den Michiganbaserade paneldatabasen PSID (Panel Studies of Income Dynamics). Ambitionen var att i enkäter inkludera frågor om löner och sysselsättning samt tidsanvändning och konsumtion. Projektet fick stöd från bl.a. Riksbankens Jubileumsfond, men på grund av otillräcklig finansiering kunde tyvärr inte de ursprungliga högt ställda ambitionerna till fullo realiseras.

Undersökningen föregicks av ett omfattande arbete med frågekonstruktioner och även intervjuarutbildning på olika håll i landet. Jag jobbade med arbetsmarknadsrelaterade frågor, delvis tillsammans med IUI-kollegan Anders Björklund. Den första HUS-omgången gjordes 1984 och därefter genomfördes uppföljande undersökningar vid sex andra tillfällen, senast 1998. Hela forskningsmaterialet är fritt tillgängligt via Svensk Nationell Datatjänst, SND.

HUS-data har använts i en hel del studier men mitt intryck är att användningen har minskat över tid. En deskriptiv redogörelse för vissa arbetsmarknadsdata finns i Edin m.fl. (1990). Björklund och Holmlund (1989) innehåller en studie av rörlighet på den svenska arbetsmarknaden som utnyttjar paneldata från HUS för åren 1984 och 1986. Vi undersökte särskilt lönekonsekvenserna av ”frivillig” res-

9 När jag gräver i mina gömmor hittar jag också ett opublicerat papper från 1980 om skogsekonomi. Uppsatsen studerar ett dynamiskt optimeringsproblem för en skogsägare vars nyttofunktion inkluderar konsumtion och fritid men också storleken på skogsbeståndet som antas avkasta icke-pekuniära värden för skogsägaren. Med hjälp av modellen kan man studera effekter av olika skatter, t.ex. inkomstskatt, skatt på skogsbeståndet och skatt på skogsbeståndets nettotillväxt. Jag vill minnas att jag fick någorlunda uppmuntrande refereutlåtanden från *Forest Science* men jag levererade aldrig någon reviderad version till tidskriften. Antagligen är det lite sent att nu komma med en revision!

pektive ”ofrivillig” rörlighet (uppsägningar på eget respektive arbetsgivarens initiativ). Skillnaderna i sysselsättning och löneutfall var betydande. Personer som sade upp sig fick nytt arbete snabbare och ökade sin lön betydligt mer än personer som förlorade sina anställningar.

Ett annat datainsamlingsprojekt i vilket jag medverkade under min IUI-tid gällde arbetslösa ungdomar i Stockholm. Undersökningen genomfördes i sina första tre faser under 1981 och 1982 av Regionplanekontoret vid Stockholms läns landsting och Utrednings- och statistikkontoret vid Stockholms kommun. Med stöd från Arbetsmarknadsdepartementet (och med arbetsinsatser från min och Anders Björklunds sida) genomfördes en fjärde omgång under 1985. Av särskilt intresse var den kontinuerliga redovisningen av ungdomarnas arbetskraftsstatus. För att studera arbetslöshetstider på individdata är det viktigt med detaljerade ”händelsehistorier” (*event histories*) så att tidpunkterna för t.ex. övergång till arbete kan mätas på ett tillfredsställande sätt.

Stockholmsundersökningens data har kanske inte kommit att utnyttjas till sin fulla potential. Två exempel på tidskriftspubliceringar är Albrecht m.fl. (1989) som använde materialet för att studera arbetslöshetstider och Korpi (1997) som undersökte hur självrapporterade mått på välbefinnande påverkades av arbetslöshet och deltagande i arbetsmarknadspolitiska program.

Mina debattartiklar under IUI-tiden (delvis i *Ekonomisk Debatt*) handlade om arbetsmarknadspolitik (Björklund och Holmlund 1980) samt inkomst- och stabiliseringspolitik (Holmlund 1982b; Holmlund och Ysander 1983). I inläggen om inkomstpolitik diskuterades möjligheterna att via skattepolitiska instrument (skattebaserad inkomstpolitik) skapa incitament för återhållsamma löneuppgörelser. Lönebildning och stabiliseringspolitik behandlades också i en bok initierad av Bengt-Christer Ysander i vilken jag, Bengt-Christer och tre andra författare medverkade (Calmfors m.fl. 1985).

Under åren 1983–84 var jag tillsammans med Lars Bergman från Handelshögskolan i Stockholm redaktör för Nationalekonomiska Föreningens tidskrift *Ekonomisk Debatt*. Vi initierade det s.k. Myrdalpriset som en hyllning till professor Gunnar Myrdal på hans 85-årsdag. Priset (för närvarande 25 000 kr.) utdelas varje år av Swedbank för bästa artikel i tidskriften under året. Under senare år har jag ingått i den jury som beslutar om Myrdalpriset.

FRÅN IUI TILL FIEF OCH UPPSALA UNIVERSITET

Den 1 juli 1985 slutade jag på IUI och började arbeta vid nystartade Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, FIEF. Detta finansierades av LO och i de interna diskussioner som föregick bildandet deltog bl.a. Villy Bergström (tidigare IUI-forskare och blivande FIEF-chef) och IUI-forskaren och

sedermera Uppsalaprofessorn Bengt-Christer Ysander (som vanligt med många järn i elden). Det faktum att LO startade FIEF förefaller ha haft både ideologiska och forskningsrelaterade orsaker. Det fanns inom organisationen en frustration över vad som uppfattades vara en växande nyliberal dominans i den ekonomisk-politiska debatten. Samtidigt såg man ett behov av forskningsbaserade kunskaper på fackföreningarnas intresseområden, t.ex. arbetsmarknadsfrågor.

FIEF var vid starten ett mycket litet institut – fyra forskare på docentnivå inklusive chefen. Efterhand utökades personalstyrkan med gästforskare och ett par doktorander. Man kan diskutera vad som är lämplig storlek för forskningsinstitut, men det är ganska klart att FIEF aldrig nådde upp till den optimala nivån. En rimligt stor forskarstab är särskilt viktig om institutet – som i FIEF:s fall – förutsetts täcka flera forskningsområden.

Varför bytte jag institut? Det berodde inte på missnöje med IUI utan var en följd av känslan att det var dags att röra på sig efter nio år på samma arbetsplats. Jag sympatiserade med de allmänna strävanden som låg bakom skapandet av FIEF. Men samtidigt kände jag en lätt oro för att den frihet IUI hade erbjudit kanske inte skulle finnas på FIEF. Det fanns nämligen planer på att en del av arbetstiden skulle användas för fackliga utredningsuppdrag. I praktiken visade sig dessa farhågor vara obefogade. Jag fick samma frihet på FIEF som på IUI.

FIEF avvecklades 2006. Försöken att bredda huvudmannskapet till att inkludera TCO och SACO och därmed skapa ett ”Löntagarnas forskningsinstitut” (efter finsk förebild) misslyckades. LO:s styrelse beslöt då att inte anslå fortsatta resurser till FIEF. Man kan fråga sig vilken relevans som LO:s ursprungliga motiv för att inrätta FIEF skulle ha idag. Kanske är de i vissa avseenden starkare. I varje fall råder ingen brist på tankesmedjor och institut som mer eller mindre explicit representerar marknadliberala och/eller nyliberala idéer.

Under 1986 sökte jag en ledigförklarad professur i nationalekonomi vid Uppsala universitet, tidigare innehavare var Göran Ohlin. Jag fick tjänsten och tillträdde 1 juli 1987. Då fanns endast två nationalekonomiprofessorer på institutionen, båda med IUI-förflutet: jag själv och Bengt-Christer Ysander (som hade efterträtt Ragnar Bentzel som också hade ett förflutet som IUI-chef). Tyvärr gick Bengt-Christer bort alldeles för tidigt, men han hade ändå hunnit efterlämna bestående avtryck på institutionen.

Skillnaderna mellan att arbeta på forskningsinstitut och en universitetsinstitution är stora. Med en professur följer undervisning, administration i varierande grad och framförallt handledning, särskilt av doktorander. Den tid som är tillgänglig för egen forskning är väsentligt mindre jämfört med förhållandena på ett renodlat forskningsinstitut. Å andra sidan tillkommer möjligheterna att få samarbeta med begåvade doktorander. Jag har i Uppsala haft drygt 35 doktorander och av dessa har närmare 30 avlagt doktorsexamen medan de övriga har slu-

tat efter licentiatexamen. Flera av mina doktorander har också varit mina medförfattare.

FORSKA FRITT ÄR STORT

Över ingången till Uppsala universitets aula återges Thomas Thorilds berömda devis ”Tänka fritt är stort men tänka rätt är större”. Inskriptionen härrör från 1887 och anses ha tillkommit för att markera universitetsledningens avståndstagande från ett kontroversiellt föredrag som Knut Wicksell höll samma år (”Huru jag vart fritänkare”). Devisen är omstridd men propåer om att byta ut den har hittills inte vunnit gehör.

Jag har haft förmånen att kunna forska fritt under fyra decennier. Spelar det institutionella ramverket – huvudmannaskapet – någon roll för möjligheterna att bedriva fri forskning? Utifrån mina erfarenheter skulle det ligga nära till hands att svara nej – fri forskning kan ske på fristående institut av typen IUI och FIEF likaväl som på universiteten. Men jag tror att den slutsatsen är förhastad. Forskningsinstitut som har intresseorganisationer som huvudmän löper en potentiell risk för att utsättas för restriktioner när det gäller vilka frågor som kan aktualiseras, vilka teoretiska perspektiv som kan utvecklas och vilka debattinlägg som kan göras. Ta som exempel kontroversiella frågor som löntagarfonder och arbetsrätt. Anta att IUI-forskare hade utvecklat modeller som visade att löntagarfonder skulle ha positiva samhällsekonomiska effekter. Eller att FIEF-anställda i forskning och debatt hade argumenterat för att kollektivavtalen borde skrotas. Hade sådana aparta forskare kunnat verka utan inskränkningar? I längden skulle det nog vara ohållbart. Krav på inordning i leden – att tänka rätt – skulle efterhand bli ofrånkomliga.

Finns liknande gränser för universitetsforskning? Forskare med osäkra anställningsvillkor som ständigt tvingas söka forskningsmedel blir lätt utlämnade åt den konventionella visdom som för tillfället dominerar bland anslagsgivarna. Men universitetsforskare som har ett stort mått av anställningstrygghet och dessutom tillgång till rejäla basanslag är svårstyrda. Den akademiska friheten borde därför garanteras bäst av universiteten. Tyvärr finns det inslag i senare års utveckling inom det svenska universitetssystemet som bidrar till att försvaga den akademiska friheten. Den s.k. autonomireformen tycks på många håll ha inneburit mindre av forskningens frihet och mer av makt för universitetsledningarna.

REFERENSER

- Albrecht, James, Bertil Holmlund och Harald Lang (1989), "Job Search and Youth Unemployment: Analysis of Swedish Data". *European Economic Review: Papers and Proceedings*, vol. 33, nr 2–3, 416–425.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1980), "Erfarenheter av 70-talets arbetsmarknadspolitik". *Ekonomisk Debatt*, årg. 8, nr 4, 252–265.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1981a), "The Duration of Unemployment and Unexpected Inflation: An Empirical Analysis". *American Economic Review*, vol. 71, nr 1, 121–131.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1981b), "The Structure and Dynamics of Unemployment: Sweden and the United States". I Gunnar Eliasson, Bertil Holmlund och Frank Stafford red., *Studies in Labor Market Behavior: Sweden and the United States*. IUI Conference Report 1981:2. Stockholm: IUI.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1983), "Arbetslöshetsersättningen i Sverige – motiv, regler och effekter". I *Inför omprövningen*. Stockholm: Liber.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1989), "Job Mobility and Subsequent Wages in Sweden". I Jouke van Dijk, Hendrik Folmer, Henry Herzog och Alan Schlottmann red., *Migration and Labor Market Adjustment*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1991), "The Economics of Unemployment Insurance: The Case of Sweden". I Anders Björklund, Robert Haveman, Robinson Hollister och Bertil Holmlund, *Labour Market Policy and Unemployment Insurance*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, Charles (1980), "Equalizing Differences in the Labor Market". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 94, nr 1, 113–134.
- Calmfors, Lars, Bertil Holmlund, Assar Lindbeck, Nils Lundgren och Bengt-Christer Ysander (1985), *Lönebildning och samhällsekonomisk stabilisering*. Stockholm: Svenska Sparbanksföreningen.
- Dahlberg, Åke och Bertil Holmlund (1978a), "Internal Labor Migration in Sweden". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 80, nr 1, 104–112.
- Dahlberg, Åke och Bertil Holmlund (1978b), "The Interaction of Migration, Income and Employment in Sweden". *Demography*, vol. 15, nr 3, 259–266.
- Duncan, Greg och Bertil Holmlund (1983), "Was Adam Smith Right, After All? Another Test of the Theory of Compensating Wage Differentials". *Journal of Labor Economics*, vol. 1, nr 4, 366–379.
- Edin, Per-Anders, Bertil Holmlund och Johnny Zetterberg (1990), "Lönestruktur och rörlighet på den svenska arbetsmarknaden". I Anders Klevmarken red., *Tid och råd*. Stockholm: IUI.
- Eliasson, Gunnar (1985), *The Firm and Financial Markets in the Swedish Micro-to-*

- Macro Model – Model, Theory and Verification*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Holmlund, Bertil (1975), "The Behaviour of Unemployment and Vacancies – A Model and Some Tests of Its Implications". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 37, nr 1, 65–71.
- Holmlund, Bertil (1976), *Arbetslöshet och lönebildning – kvantitativa studier av svensk arbetsmarknad*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Umeå universitet.
- Holmlund, Bertil (1978a), "Arbetslöshet och lönebildning i ett regionalt perspektiv". I SOU 1978:60, *Arbetsmarknadspolitik i förändring*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Holmlund, Bertil (1978b), "Erfarenheter av Åmanlagarna". *Ekonomisk Debatt*, årg. 6, nr 4, 236–246.
- Holmlund, Bertil (1979), "Perspektiv på arbetskraftsutbudets utveckling". I *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad*. Stockholm: IUI.
- Holmlund, Bertil (1980), "A Simulation Model of Employment, Unemployment and Labor Turnover". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 82, nr 2, 273–290.
- Holmlund, Bertil (1981a), "Determinants and Characteristics of Unemployment in Sweden: The Role of Labor Market Policy". I Gunnar Eliasson, Bertil Holmlund och Frank Stafford, red., *Studies in Labor Market Behavior: Sweden and the United States*. IUI Conference Report 1981:2. Stockholm: IUI.
- Holmlund, Bertil (1981b), "Employment Subsidies and the Behavior of the Firm". I Gunnar Eliasson och Jan Södersten, red., *Business Taxation, Finance and Firm Behavior*. IUI Conference Report 1981:1. Stockholm: IUI.
- Holmlund; Bertil (1982a), "Arbetsmarknad och struktumvandling i de nordiska länderna". I *Långsam tillväxt – strukturproblem och ekonomisk politik*. Föreläsningar vid det nordiska nationalekonomiska mötet i Helsingfors.
- Holmlund, Bertil (1982b), "Ekonomisk politik mot inflation och arbetslöshet". I *Arbetsmarknadspolitik under debatt*. Stockholm: Liber.
- Holmlund, Bertil (1983), "Payroll Taxes and Wage Inflation: The Swedish Experience". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 85, nr 1, 1–15.
- Holmlund, Bertil (1984a), *Labor Mobility: Studies of Labor Turnover and Migration in the Swedish Labor Market*. Stockholm: IUI.
- Holmlund, Bertil (1984b), "Income Prospects and Job Mobility: The Case of Sweden". *European Economic Review*, vol. 24, nr 3, 383–400.
- Holmlund, Bertil (1984c), "Sibling Position and Achievement: The Case of Sweden". Report from the Seventh Nordic Demographic Symposium. *Scandinavian Population Studies*, vol. 7, 100–107.
- Holmlund, Bertil (1985), "Comment on John Pencavel, Wages and Employment

- under Trade Unionism: Microeconomic Models and Macroeconomic Applications”. *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 87, nr 2, 228–233.
- Holmlund, Bertil (1986), ”Centralized Wage Setting, Wage Drift and Stabilization Policies under Trade Unionism”. *Oxford Economic Papers*, vol. 38, nr 2, 243–258.
- Holmlund, Bertil (1989), ”Wages and Employment in Unionized Economies: Theory and Evidence”. I Bertil Holmlund, Karl-Gustaf Löfgren och Lars Engström, *Trade Unions, Employment, and Unemployment Duration*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmlund, Bertil och Harald Lang (1985), ”Quit Behavior under Imperfect Information: Searching, Moving, Learning”. *Economic Inquiry*, vol. 23, nr 3, 383–393.
- Holmlund, Bertil och Karl-Gustaf Löfgren (1975), ”On the Optimal Distribution of Vacancies: A Model and Its Application”. *Swedish Journal of Economics*, vol. 77, nr 4, 470–480.
- Holmlund, Bertil och Bengt-Christer Ysander (1983), ”Skattebaserad inkomspolitik – principer och problem”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 11, nr 6, 407–418.
- Korpi, Tomas (1997), ”Is Utility Related to Employment Status? Employment, Unemployment, Labor Market Policies and Subjective Well-Being among Swedish Youth”. *Labour Economics*, vol. 4, nr 2, 125–147.
- Meidner, Rudolf (1954), *Svensk arbetsmarknad vid full sysselsättning*. Stockholm: Konjunkturinstitutet.
- Neumark, David (2013), ”Spurring Job Creation in Response to Severe Recessions: Reconsidering Hiring Credits”. *Journal of Policy Analysis and Management*, vol. 32, nr 1, 142–171.
- OECD (2013), *Employment Outlook*. Paris: OECD.
- Pencavel, John och Bertil Holmlund (1988), ”The Determination of Wages, Employment, and Work Hours in an Economy with Centralized Wage-Setting: Sweden 1950–83”. *Economic Journal*, vol. 98, nr 393, 1105–1126.
- Pettersson-Lidbom, Per och Peter Skogman Thoursie (2009), ”Does Child Spacing Affect Children’s Outcomes? Evidence from a Swedish Reform”. IFAU Working Paper 2009:7. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.
- Rundblad, Bengt (1964), *Arbetskraftens rörlighet*. Stockholm: IUI.
- Smith, Adam (1776/1994), *The Wealth of Nations*. New York: The Modern Library.
- Wallander, Jan (1948), *Flykten från skogsbygden*. Stockholm: IUI.
- Wohlin, Lars (2009), ”IUI och dess verksamhet fram till 1976”. I Magnus Henrekson red., *IFN/IUI 1939–2009*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

FÖRFATTARPRESANTATION

Bertil Holmlund är född 1947 och disputerade för doktorsexamen vid Umeå universitet år 1976. Han var verksam som forskare vid Industriens Utredningsinstitut (IUI) under perioden 1976–1985 och vid Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning (FIEF) under åren 1985–1987. Under perioden 1984–1986 var han deltidanställd forskare (docent) vid Demografiska avdelningen vid Stockholms universitet. Han utnämndes till professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet 1987. Han har varit gästforskare vid universitet i USA (University of Michigan), Storbritannien (University of Southampton), Australien (Australian National University) och Kanada (University of British Columbia). Han är Research Fellow vid CESifo i München och Institute for the Study of Labor (IZA) i Bonn.

Bertil Holmlund var redaktör för tidskriften *Ekonomisk Debatt* 1983–1984 och för *Scandinavian Journal of Economics* 1997–2000. Han har varit expert i statliga utredningar om arbetsmarknadspolitik, arbetslöshetsförsäkring och miljöbeskattning samt ledamot av forskningsråd och vetenskapliga råd. Under åren 2001–2005 var han ordförande för Ekonomiska Rådet (en myndighet under Finansdepartementet som senare ombildats till Finanspolitiska rådet). Han var ordförande för European Association of Labour Economists (EALE) under perioden 2002–2005.

Holmlund är ledamot av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) sedan 1999 och ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) sedan 2004. Under åren 2008–2010 var han ordförande för Ekonomipriskommittén avseende priset i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Åren 2007–2010 var han ordförande för priskommittén för Assar Lindbeckmedaljen.

Under perioden 2009–2011 var Holmlund prefekt för Nationalekonomiska institutionen vid Uppsala universitet. Han är sedan 2010 föreståndare för Uppsala Center for Labor Studies (UCLS), ett multidisciplinärt forskningscentrum finansierat av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte).

Holmlund erhöll Söderbergsska priset 2011 och utnämndes till hedersdoktor vid universitetet i Jyväskylä 2013. Han erhöll Rudbeckmedaljen från Uppsala universitet 2014.

ÅR AV OMVANDLINGSTRYCK

JOHAN ÖRTENGREN

Efter Handelshögskolan arbetade jag några år på Öst Ekonomiska Byrån, som drevs gemensamt av staten och näringslivet, och vars uppgift var att rapportera om ekonomiska förhållanden i dåvarande östblocksländerna. 1975 blev jag anställd vid IUI för att delta i forskningsprojekt om den industriella omvandlingen i Sverige. Utgångspunkt var Erik Dahmén's forskning vid institutet. Han hade i sina studier betonat, att den ekonomiska omvandlingens kärna och drivkraft var kampen mellan nytt och gammalt, eller "skapande förstörelse" med Joseph Schumpeters eleganta formulering.

På ett tidigt stadium kom jag att knytas till gruppen som under Bo Carlssons ledning tog fram IUI:s bidrag till IVA:s projekt om Sveriges tekniskt industriella kompetens och framtida konkurrenskraft (Carlsson m.fl. 1979). Ett av syftena var att knyta ihop ett makroekonomiskt perspektiv med ett mer företags- och företagarinriktat angreppssätt.

Vårt arbete kom att ske mot en dramatisk bakgrund i form av en världsomfattande lågkonjunktur med avsevärd arbetslöshet och hög inflation. Sverige hade dessutom drabbats av en industriell strukturkris som bland annat berörde varven, gruvorna, handelsstålverken och delar av skogsindustrin. Riksdagsvalet 1976 ledde till det regimskifte som de borgerliga partierna fått vänta länge på. Den utlovade restriktiva utgiftspolitikerna kom emellertid att vändas i sin motsats. Skälet var stora subventioner i syfte att undvika företagsnedläggningar och friställande av arbetskraft.

MIN FORSKNING VID IUI

Mitt ena av två uppdrag gällde den långsiktiga utvecklingen från 1870 och framåt. Där arbetade jag tillsammans med Märtha Josefsson. Mitt andra studium avsåg hur industrin påverkades av den ovannämnda omvälvningen under 1970-talet jämfört med effekterna av tidigare kriser under 1900-talet. De svåra rubbningar som granskades närmare var deflationen efter första världskriget, 1930-talets djupa depression och Koreakonjunkturen i början av 1950-talet. I alla dessa kriser

samverkade internationella impulser med svenska ekonomisk-politiska åtgärder till förhöjt omvandlingstryck inom industrin. Något som i varierande grad ledde till strukturella förändringar av företag och branscher. Intressant att studera var också hur kriserna medförde ändrade relativpriser och hur dessa genom marknadsprocessen påverkade industristrukturens utveckling. Med relativpris avses här en branschs produktpriser i relation till genomsnittet för hela industrins produktpriser. Senare under min IUI-tid kom detta att bli ett starkt intresseområde.

I *Teknik och industristruktur – 70-talets ekonomiska kris i historisk belysning* (Carlsson m.fl. 1979) och därefter i *Industrin inför 80-talet* (Carlsson m.fl. 1981) drogs slutsatsen att 1970-talets kris skilde sig från de tidigare kriserna. Framför allt genom att omvandlingstrycket i hög grad gällde ett fåtal basindustrier. De industripolitiska insatserna hade till mycket stor del kommit att inriktas på selektiva stöd syftande till att hindra öppen arbetslöshet. Krisen uppfattades som ett tillfälligt konjunkturbetingat hack i utvecklingskurvan och överbryggnig var ordet för dagen. Förändringar i relativpriser fick inte – såsom skett under tidigare kriser – slå igenom med full kraft. Med hjälp av skattemedel borde företagen, t.ex. genom lagerstöd, kunna klara nedgången i efterfrågan. När det gällde obsoleta industristrukturer skulle verksamheter omstruktureras eller avvecklas under ordnade former.

I anledning av hedersordföranden Marcus Wallenbergs 80-årsdag anordnade IUI ett symposium. Märtha Josefsson och jag bidrog med uppsatsen ”Priser och omvandling i svensk industri” (Josefsson och Örtengren 1980). Vår utgångspunkt var att det ekonomiska framåtskridandet är präglad av en oavbruten omvandlingsprocess. Nya varor och tjänster, nya produktionsmetoder, nya marknader och nya organisationsformer introduceras fortlöpande. Dessa ständiga störningar av det ekonomiska systemet innebär att något jämviktsläge aldrig uppnås. I en marknadsekonomi förändras relativpriserna, dvs. prisrelationerna mellan olika produkter och mellan olika produktionsfaktorer. Dessa prissignaler återspeglar omvandlingstryck, som marknadens aktörer – företag likaväl som konsumenter – tvingas reagera på. För ett enskilt företag kan omvandlingstrycket utgå från såväl efterfrågesidan som ett marknadstryck eller från utbudssidan som ett kostnadstryck.

Efterfrågan på ett företags produkter påverkas av många externa förhållanden. Företaget ställs inför problem när konkurrenter lanserar attraktivare och billigare varor. Till Sveriges industriella historia hör Facits nedgång och fall. Företaget tillverkade mekaniska kontorsmaskiner men hängde inte med i den tekniska utvecklingen när digitala alternativ började introduceras. Tetra Pak är å andra sidan ett svenskt exempel på framgångsrik produktutveckling och marknadsföring i syfte att influera efterfrågan. Genom att lansera dryckesförpackningar av plastat papper skapade företaget i början av 1950-talet en snabbt expanderande marknad.

Ett annat illustrativt exempel från den tiden utgör LKAB som fram till slutet av 1950-talet gynnades av ett kraftigt marknadssug genom starkt stigande efterfrågan på järnmalm. Under 1960-talet erfor bolaget stadigt sjunkande relativpriser och lönsamhet i takt med att nya järnmalmshuvudgruvor öppnades i Brasilien, Kanada och Australien. Det uppstod ett kostnadstryck som utlöste rationaliseringar av olika slag.

Beroende på typen av omvandlingstryck bör vi förvänta oss olika effekt på relativpriser och omvandling. Ett expansionstryck från marknaden eller ett kontraktionstryck från kostnadssidan borde leda till stigande relativpris och produktionsnivå. Vid ett kontraktionstryck från marknaden eller ett expansionstryck från kostnadssidan bör effekten i stället bli sjunkande relativpris och produktionsnivå. Detta är naturligtvis en förenklad bild av en komplicerad verklighet, men sammanfattningsvis kan sägas, att om relativpriser och/eller produktionsstruktur ändras antyder det att ett omvandlingstryck föreligger.

Därefter studerade vi den industriella utvecklingen i Sverige med hjälp av den faktiska prisutvecklingen 1913–1977. Premissen var den vanliga, att en förändring av relativpriser skapade ett omvandlingstryck. Summan av prisförändringarna skulle då vara en indikator på det samlade omvandlingstrycket i ekonomin. Att här redovisa alla resultat av vår studie låter sig inte göra. Jag får inskränka mig till en generell slutsats, som inte torde förvåna någon läsare. Vi fann att detta omvandlingstryck har varierat avsevärt mellan olika skeden i Sveriges industriella historia. Likaså växlade vinnare och förlorare bland branscherna.

Primärmaterialet avseende tiden före 1940 var resultatet av ett detektivarbete som känns mycket speciellt i dagens digitaliserade värld. Jag var av någon anledning nere i IUI:s arkiv i källarvåningen på Grevgatan och hittade där primärmaterialet från IUI:s revision av Industriförbundets produktionsstatistik. Det innehöll detaljerade branschuppgifter om produktion i fasta och löpande priser. Arbetet hade genomförts under ledning av Erik Ruist (Ruist 1950). Från detta material beräknade vi implicita prisindex avseende perioden 1913–1940. För tiden efter 1940 använde vi statistik från Kommerskollegium och därefter SCB:s industristatistik. Resultatet blev tidsserier från 1913 till 1977. Självklart var dessa långa prisserier förknippade med betydande osäkerhet och större förändringar under enskilda år måste tas med en rejäl nypa salt.

Märtha Josefsson och jag förde vårt arbete med relativpriser och omvandling ett steg längre i vårt bidrag till konferensvolymen *Policy Making in a Disorderly Economy* (Josefsson och Örtengren 1983). Vi diskuterade främst hur relativpriser och omvandling påverkas i en inflationsekonomi som den svenska vid den tiden. Relativprisernas funktion snedvrids eftersom det blir svårare för marknadens aktörer att skilja på signal och allmänt brus. Vi konstaterade för det första, att inflation innebar förändringar i relativpriser. För det andra kännetecknades de kri-

ser som vi hade studerat i ”Priser och omvandling” av betydande förskjutningar i relativpriser, dock med undantag för 1930-talets depression. Till en del rörde det sig om kortsiktiga variationer, men det fanns också betydande långsiktiga strukturella inslag, som ledde till starkt omvandlingstryck för den svenska industrin.

Från att ha varit inriktat på det långa perspektivet och tidigare kriser kom mitt arbete därefter att i stället koncentreras på förutsättningarna för den svenska industrins konkurrenskraft mot bakgrund av det vi lärt om 1970-talets kris. I IUI:s analys *Industrin inför 80-talet* (Carlsson och Örtengren 1981) handlade mitt bidrag om kapitalbildning i den svenska industrin under efterkrigstiden.

Ännu i slutet av 1970-talet kännetecknades den industripolitiska debatten av en mycket traditionell uppfattning, där realkapitalet var det som gällde. Dagens tjänstesamhälle var mycket långt borta. Mot den bakgrunden och med beaktande av 70-talets ”aktiva industripolitik” var det kanske inte så förvånande att Statens industriverk drog en traditionell slutsats: ökade investeringar i realkapital är en förutsättning för balans i den svenska ekonomin. I konsekvens härmed föreslog myndigheten ett selektivt inriktat statligt 25-procentigt stöd till maskininvesteringar.

Jag ansåg att denna hemställan var baserad på en felaktig bild av kapitalbildningen i företagen. Den gick stick i stäv mot ett huvuddrag i omvandlingen, nämligen utvecklingen från realkapital till kunskapskapital. För mig var det också ett problem att så mycket av tillväxtanalysen byggde på aggregerade produktionsfunktioner med en mekaniskt framräknad realkapitalstock som grundsten. Detta låg långt från den ”mikro-till-makro”-analys som jag i dahménsk anda utgick från. Synsättet kunde möjligen vara användbart i en ekonomisk värld där utvecklingen föreföll gå på räls, men under 1970-talets omvandlingstryck blottades dess skakiga mikrobas. Resonemangen kring den oförklarade andelen av tillväxten – vare sig den kallades totalproduktivitet, faktorproduktivitet, teknikfaktor eller restpost – pekade på analysens grundläggande svaghet. Försöken att i efterhand stoppa in förklaringsfaktorer var otillfredsställande. Jag kände större samhörighet med de ”österrikiska” ekonomerna, företrädna av t.ex. Ludvig von Mises, som ifrågasatte själva begreppet aggregerad kapitalstock (Mises 1963). För dem var varje kapitalföremål ett led i en plan. Grundläggande för marknadsmekanismen var dessutom att dessa planer i normalfallet inte var förenliga. Förutsättningen för en plan var att en annan plan inte kunde genomföras. Därför var det fel att mekaniskt summera kapitalföremål till en aggregerad kapitalstock.

Med den utgångspunkten valde jag att i min analys vidga begreppet kapitalbildning till att även inkludera immateriell kapitalbildning, t.ex. forskning och utveckling, FoU, (som det fanns statistik för) och marknadsinvesteringar (som det saknades statistik för). Under 1970-talet hade det förekommit ansatser att formulera ett mer heltäckande kapitalbegrepp, t.ex. Kendrick (1976). Fast även

han stoppade in det i en produktionsfunktion. Restposten minskade något, men i stort sett en tredjedel av tillväxten i den amerikanska industrin förblev oförklarad i Kendricks analys.

För en bättre förståelse av kapitalbildningen i svensk industri behövde även omvandlingen mellan och inom branscher beaktas. Bilden av industrins investeringar blev då väsentligt annorlunda än den som fördes fram i den politiska debatten. Förskjutningar i strukturen, framför allt från basindustri till verkstadsindustri, förklarade mycket av den långsiktiga sänkningen av investeringskvoten. En mycket kraftig investeringsuppgång i 1970-talets krisbranscher bröts i mitten av decenniet och följdes av en djup svacka. Den skulle ha varit ännu djupare utan industristödet till dessa branscher. I verkstadsindustrin såg emellertid bilden annorlunda ut. De materiella investeringarna sjönk visserligen men långt ifrån lika mycket som i krisbranscherna. Trendmässigt låg investeringskvoten i stort sett kvar på tidigare nivåer. Dessutom skedde en dramatisk ökning av FoU-investeringarna. Sammantaget var investeringskvoten snarare på väg upp igen efter svackan. Slutsatsen var att problemet för svensk industri inte var otillräcklig produktionskapacitet utan svag efterfrågan.

VARDAGSLIV PÅ IUI

När Bo Carlsson lämnade IUI fick jag frågan om jag ville efterträda honom som sekreterare. Jag accepterade och hade befattningen under mina återstående tre år vid institutet. Det var en intressant och dynamisk tid. Under Gunnar Eliassons ledning började IUI mer målmedvetet öppna sig mot den internationella forskarvärlden. Flera seminarier organiserades med deltagande från internationellt erkända ekonomer. Dessutom knöts flera utländska gästforskare till institutet. Något som kunde leda till speciella kulturkrockar. Jag minns hur en mycket energisk gästforskare hade en lång och till slut framgångsrik diskussion med Posten. Bekräftelsebrevet var adresserat till Industrins Uttröttningsinstitut!

Minnesvärda var också ett par korta besök av ekonomer från Sovjetunionen, som då började ett blygsamt öppningsförsök. Jag minns vilka avgrunder som skilde deras ekonomiska världsbild från den forskning som bedrevs på IUI. Synen på kapitalkostnad och vinst var mildt sagt krampaktig, men nyfikenheten och viljan att vidga det egna synsättet var sympatisk. Michail Gorbatjovs personlige ekonomiske rådgivare Nikolaj Petrakov spenderade en tid vid IUI. Jag vet dock inte om det satte några spår i hans råd till Gorbatjov.

Vidare minns jag mitt funderande angående huruvida IUI-forskarnas möjligheter på arbetsmarknaden skulle kunna stärkas genom någon form av alumni-tradition. Hur skulle dagens medarbetare kunna knyta band till det fantastiska nätverket av tidigare forskare och företagsledare som suttit i IUI:s styrelse? Dessa

tankar mynnade ut i förslaget om Midvintermiddagar. Gunnar Eliasson ställde sig bakom idén och den första träffen ägde rum 1984 på Stallmästargården.

1970-talets samhällspolitiska vågor nådde också IUI. Styrelsens ordförande satt i kafferummet och diskuterade tillsättningen av en ny chef med forskarna. Deras synpunkter fick av allt att döma avgörande betydelse för valet av person.

När jag kom till IUI hade jag en Facit räknemaskin stående på skrivbordet. Vid mer omfattande uträkningar stod denna och hoppade så att hela bordet skakade. I slutet av 70-talet fick den digitala revolutionen ett blygsamt fäste på IUI genom att en IBM 5100 införskaffades. Den benämndes portabel, om man med en vikt på 28 kg kan kalla en maskin så. Skärmen var 5” i kvadrat och minnet på 64 kb. Data sparades på kassetter med en kapacitet på 204 kb. Jag har fortfarande av nostalgiska skäl kvar en stor kartong med kassetter innehållande allt material från den tiden. I dag skulle detta ta en mycket liten plats på ett USB-minne.

EFTER IUI

1985 anställdes jag vid Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD, i Paris. Min position var Executive Assistant till David Henderson, chef för Economics and Statistics Department, ESD. Det blev sju mycket spännande år. Ett av uppdragen var att delta i ledningsgruppens sammanträden och svara för minnesanteckningarna. Det var en ynnest för en ekonom att sitta med och lyssna på de briljanta diskussionerna under ledning av Henderson om slutversionerna av *Economic Outlook* och OECD:s länderrapporter.

Min viktigaste uppgift var emellertid rekrytering och kompetensutveckling. Jag minns bl.a. svårigheterna att på den tiden värva svenska ekonomer. Från offentligt svenskt håll talades det mycket om att det fanns för få svenskar vid ESD. Men när det kom till kritan ville varken svenska departement eller myndigheter släppa ifrån sig sina bästa ekonomer, dvs. de som hade en rimlig chans att ta sig igenom rekryteringsprocessen. Detta var särskilt frustrerande när det gällde kvinnliga ekonomer eftersom det var ett uttalat mål för ESD att öka deras andel.

Den önskade profilen för en aspirant var doktorsexamen och sedan ett par års relevant erfarenhet av arbete med *applied economics*. En erfarenhet var att det tog alldeles för lång tid för en svensk ekonom att disputerat. Sökandena från universitet i USA och Storbritannien var under 30 år medan de svenska var en bra bit över. De var också starkt präglade av den svenska arbetsmarknaden och dess speciella institutionella förutsättningar. Därigenom hade de en alldeles för lång inlärningssträcka innan de kunde ha hanterat en global konjunkturbedömning av OECD-klass.

Konkurrensen var skarp mellan ESD:s ekonomer och kollegerna vid Internationella Valutafonden, IMF, och Världsbanken. De senare hade mycket

större resurser, men OECD hävdade sig genom en mycket målmedveten kompetensutveckling. Det viktigaste inslaget var ett ganska tungrott system för rotation mellan olika poster. Ingen kunde räkna med att sitta på en befattning mer än högst fem år och ofta blev det inte mer än tre år. Därigenom upprätthölls en kultur av lärande och utveckling som gav en mycket hög professionell kompetens. ESD:s ledningsgrupp diskuterade ingående samtliga ekonomers prestationer och karriärutveckling.

INTELLEKTUELLT OMVANDLINGSTRYCK

Den som i unga och formbara år kommer till en dynamisk forskningsmiljö blir exponerad för ett intellektuellt omvandlingstryck. Miljön inom IUI var stimulerande med skarpa intellekt och diskussioner, som kunde bli nog så heta. Grupperna och seminarierna som knöts till projekten var en värdefull IUI-tradition, som jag tyckte tyvärr försvagades efter hand. Lika spännande som den interna miljön var emellertid att det runt IUI fanns så många intressanta personer. Samspelet med styrelsen gav mycket, inte minst perspektiv som på samma gång var bekanta och främmande. Styrelsens respekt för arbetet inom IUI och vilja att bidra med erfarenheter från fältet imponerade. En höjdpunkt var att få lyssna på Marcus Wallenberg under IUI-seminariet med anledning av hans 80-årsdag. De utländska gästforskarna liksom samarbetet med våra nordiska systerinstitut bidrog med en fläkt från andra forskningsmiljöer.

Inom institutet fanns en hög grad av frihet som var både sporrande och utmanande. Jag tyckte dock att stämningen efterhand blev mer individualistisk och jag saknade ibland möjligheten att få de skarpa intellekten att samverka mot gemensamma mål. Det var frihet men det blev också lite ensamt. Samtidigt är det väl sådant som utgör mycket av det akademiska livets kärna.

Åren som IUI:are formade mycket av min bild av företagande och industriell utveckling. På så sätt kan man säga att jag fick ut det jag ville när jag började vid institutet. Jag var egentligen inte inställd på en forskarkarriär. För en ekonom inriktad på ekonomisk historia och omvandlingens dynamik var det emellertid svåröverträffat att utifrån den dahméniska världsbilden arbeta tillsammans med kollegerna vid institutet, inte minst med Bo Carlsson. Den svenska ekonomiska utvecklingen under andra hälften av 1970-talet och framåt erbjöd också en mycket handfast lektion i både industripolitikens gränser och dess opinionsmässiga attraktionskraft. Samtidigt låg vårt angreppssätt rätt långt från nationalekonomins huvudfåra vid den tiden (och gör det tyvärr fortfarande tycker jag).

REFERENSER

Carlsson, Bo, Erik Dahmén, Anders Grufman, Märtha Josefsson och Johan Örtengren (1979), *Teknik och industristruktur – 70-talets ekonomiska kris i historisk belysning*. Stockholm: IUI och IVA.

Carlsson, Bo, Johan Örtengren, Petra Lantz, Tomas Pousette, Lars Jagrén och Fredrik Bergholm (1981), *Industrin inför 80-talet*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.

Josefsson, Märtha och Johan Örtengren (1980), ”Priser och omvandling i svensk industri”. Sid. 279–325 i Erik Dahmén och Gunnar Eliasson, red., *Industriell utveckling i Sverige*. Stockholm: IUI.

Josefsson, Märtha och Johan Örtengren (1983), ”Crises, Inflation and Relative Prices in Swedish Industry 1913–77”. Sid. 53–110 i Gunnar Eliasson, Mark Sharefkin och Bengt-Christer Ysander, red., *Policy Making in a Disorderly World Economy*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.

Kendrick, John W. (1976), *The Formation and Stocks of Total Capital*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research (NBER).

von Mises, Ludvig (1963), *Human Action: A Treatise on Economics*. Andra upplagan. New Haven, CT: Yale University Press.

Ruist, Erik (1950), *Industriförbundets reviderade produktionsindex*. Stockholm: IUI.

FÖRFATTARPRESANTATION

Johan Örtengren är född 1947 och tog en filosofie kandidatexamen vid Stockholms universitet och sedan civilekonomexamen vid Handelshögskolan i Stockholm. Han anställdes vid IUI 1975 och stannade där till 1985. De sista tre åren var han institutets biträdande chef.

Från IUI gick han vidare till OECD i Paris. Han var där Executive Assistant till David Henderson, chef för Economics and Statistics Department. Det viktigaste ansvarsområdet gällde rekrytering och kompetensutveckling. År 1992 tillträdde han en post vid EFTA med uppdrag att som administrativ chef i Bryssel vara med och bygga upp EES-sekretariatet.

När Sverige blev medlem i EU och svenskarna lämnade EFTA gick Johan Örtengren till Europeiska miljöbyrån i Köpenhamn där han stannade till 1997 som chef för administration, personal och ekonomi. Därefter flyttade han tillbaka till Sverige. Mellan 1999 och 2009 arbetade han först på Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet, sedan på Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Han var fram till sammanslagningen mellan förbunden chef för det gemensamma internationella sekretariatet och arbetade därefter i första hand med regional utveckling. Sedan 2009 är han pensionerad.

FRÅN DOKTORSEXAMEN TILL PROFESSUR – MINA ÅR PÅ IUI 1981–1990

ANDERS BJÖRKLUND

Jag disputerade vid Handelshögskolan i Stockholm i slutet av november 1981. Ett par månader dessförinnan hade jag blivit kontaktad av dåvarande chefen för IUI, Gunnar Eliasson, som erbjöd mig anställning som forskare. Detta anbud accepterade jag utan någon längre betänketid. Jag ville gärna fortsätta med forskning och som 31-årig trebarnsfar kändes det bra med en riktig anställning. IUI framstod också som en attraktiv forskningsmiljö. Jag samarbetade vid denna tid en del med Bertil Holmlund, som kommit till IUI från Umeå några år tidigare. Jag vill minnas att jag började min anställning redan den 1 november, så jag kunde glädja mig åt en hygglig forskarlön redan under min sista månad som doktorand.

Min avhandling handlade om vad som då kallades arbetslöshetens dynamik. Jag studerade arbetslöshetens storlek genom att separat mäta och analysera inflödet till arbetslöshet och dess varaktighet, det senare är ett dividerat med sannolikheten att lämna arbetslöshetstillståndet. Jag undersökte också arbetslöshetens individuella välfärdseffekter, hur arbetslösa individers välfärd påverkas, som en funktion av inflöde och arbetslöshetens varaktighet.

Ett kapitel i min avhandling – om de faktorer som bestämmer cykliska fluktuationer i arbetslöshetens längd – var samförfattat med Bertil Holmlund och således delvis en IUI-produkt. Det publicerades våren 1981 i topptidskriften *American Economic Review* (Björklund och Holmlund 1981). Att jag i min avhandling lyckades få med en sådan publikation ledde naturligtvis till ett och annat höjt ögonbryn. Men i dag värderar jag inte denna artikel som någon av mina främsta. Den är inte heller särskilt citerad. Ibland brukar man säga att vissa viktiga artiklar erhåller få citeringar på grund av att de effektivt tar död på en idé. Men det vore nog förmåtet att hävda att så varit fallet med denna studie. Däremot tycker jag vår ansats – att studera tidsserier av aggregerade sannolikheter att lämna arbetslöshetstillståndet med uppdelning på kortvarigt, medellångt och långvarigt arbets-

lösa – var konstruktiv. Huvudresultatet var att längden på individers arbetslöshet i både Sverige och USA framför allt drevs av tillgången på vakanser – ett slags keynesiansk mekanism – och inte av inflationsöverskningar – en mekanism som var på modet bland vissa makroekonomer vid denna tid. Jag är förvånad över att vår studie inte har följts upp av fler, men då avseende andra arbetslöshetsmekanismer.

HUS-PROJEKTET

Samarbetet med Bertil Holmlund innebar att jag vistades en hel del i IUI:s lokaler redan från slutet av 1979 och framåt. Vid anställningen gavs jag frihet att fortsätta med forskning om arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik. Men institutets främsta skäl var troligen att få min medverkan i ett nystartat projekt kallat HUS (Hushållens ekonomiska levnadsförhållanden). I en databas skulle ett urval av svenska hushåll följas över tiden. Förebilden var amerikanska PSID (Panel Study of Income Dynamics). Eftersom jag använt det svenska panelmaterialet Levnadsnivåundersökningen (LNU) i min avhandling hade jag erfarenhet av mikroekonometri; ett vid den tiden tämligen nytt inslag i den nationalekonomiska professionen.

Arbetet med HUS-projektet blev mycket lärorikt. Det leddes med säker hand av Anders Klevmarken. En första uppgift var att konstruera det frågeformulär som SIFO:s intervjuare skulle använda vid sina hembesök hos några tusen utvalda svenska hushåll. Bertil och jag arbetade särskilt med frågorna om arbetsförhållanden, dvs. löner, arbetstider, arbetsmiljö, utbildning med mera. Vi hade två förebilder, dels det svenska LNU-materialet, dels amerikanska PSID. Avsikten var att uppnå jämförbarhet med båda, men också att fånga in ny och unik information. Under denna verksamhet hade vi besök av Greg Duncan från University of Michigan. Han hade medverkat i PSID:s datainsamling och använt detta material i sin egen forskning. Greg bidrog mycket med sina erfarenheter. Särskilt lärorikt för mig var hur han granskade mikromaterialens interna konsistens.

En andra givande uppgift var att runt om i landet utbilda SIFO:s intervjuare så att de var väl förberedda vid sina hembesök. Både de och SIFO:s forskningsledare gjorde ett gott intryck på mig.

Fältarbetet med HUS-projektet inleddes med en ambitiös provundersökning under 1983. Den första reguljära intervjuomgången genomfördes 1984. Den andra omgången, som var viktig för att den skulle resultera i en panel, planerades till våren 1986. Här uppstod en del dramatik. Tidpunkten sammanföll nämligen med den mycket intensiva debatten kring det s.k. Metropolitmaterialet, en undersökning av personer födda år 1953 och boende i Stockholm i början av 1960-talet. I denna debatt – Metropolitdebatten – ifrågasattes värdet av individbaserade da-

tamaterial i största allmänhet och i synnerhet hävdade högljudda kritiker att dylika material utgör en fara för de svarandes integritet. Konsekvensen blev bland annat att svarsfrekvensen i SCB:s olika undersökningar sjönk ordentligt. Anders Klevmarken gjorde (den säkert helt rimliga) bedömningen att det var bäst att skjuta den andra HUS-omgången på framtiden. Den genomfördes dock senare under 1986, men troligen blev svarsfrekvensen lidande ändå. Min nuvarande kollega på Institutet för social forskning (SOFI), sociologiprofessorn Sten-Åke Stenberg, har för övrigt nyligen (när urvalspersonerna i Metropolitmaterialet fyllde 60 år) kommit ut med en underbar bok om resultaten från denna undersökning och den intensiva debatt som pågick 1986 (Stenberg 2013).

När intervjuerna väl var klara, efter en hel del arbete med att minska bortfallet, återstod kodning och rättning. Även sådan verksamhet ger insikter som är värdefulla, när man som forskare sitter med ett mikromaterial och ska genomföra statistiska analyser. Jag är ändå glad över att merparten av denna uppgift utfördes i Göteborg under Anders Klevmarkens ledning och med de främsta insatserna från Paul Olovsson.

Mina egna vetenskapliga alster baserade på HUS-materialet blev kanske inte så många och avancerade. Men det blev några intressanta analyser av rörligheten på arbetsmarknaden (Björklund och Holmlund 1989 och Björklund 1989a). Jag gjorde också några enkla, men (enligt min uppfattning) viktiga analyser av den svenska lönestrukturen (Björklund 1986, 1987). Jag använde också svaren på frågorna om faktiska, möjliga och önskade arbetstider i en rapport till en offentlig utredning av arbetstider som leddes av en ung riksdagsledamot vid namn Mona Sahlin (Björklund 1989b).

ETT ÅR I USA OCH ARBETSMARKNADSPOLITIK

Redan när jag började vid IUI hade jag en stark önskan att få tillbringa ett år i USA. Från Handelshögskolan fanns ett löfte om lite stipendiepengar. Expertgruppen för utvärdering av arbetsmarknadspolitik, EFA, vid Arbetsmarknadsdepartementet hade givit ett mindre forskningsanslag avseende utvärdering av arbetsmarknadsutbildning. Gunnar var också positiv till en sådan vistelse och den kolliderade inte nämnvärt med mitt arbete för HUS-projektet. Trots att jag hade tänkt finansiera vistelsen i USA med ”egna pengar” bidrog Gunnar genom att jag fick behålla en del av IUI-lönen.

Jag tillbringade läsåret 1982–83 vid University of Wisconsin i Madison. Min handledare från Handels, Karl-Göran Mäler, hade förmedlat en kontakt med sin kollega Robert Haveman vid detta universitet. På det personliga planet blev året mycket givande för hela familjen, men också professionellt för mig. Jag ville särskilt förkovra mig ifråga om forskningsmetoder. Jag hade med mig data för att

studera effekterna av svensk arbetsmarknadsutbildning och ville förkovra mig på metodsidan. De stora och kända namnen vid institutionen var mycket generösa med sin tid. Det var också här jag blev medveten om att det fanns ett etablerat fält inom nationalekonomin som kallades *labor economics*.

Under ett tidigt samtal med den kände ekonometrikern Arthur Goldberger fick jag tips om ett ofullbordat utkast till artikel av en annan gäst för läsåret vid institutionen, Robert Moffitt. Denne visade sig vara en tystlåten men synnerligen kompetent person. Senare har han bland annat varit huvudredaktör för professionens högst värderade tidskrift, *American Economic Review*. Jag fick läsa hans utkast och blev fascinerad. Grundidén är enklast att illustrera med fallet om forskaren som på basis av en grupp önskar skatta individeffekter (på exempelvis inkomster) av beslut att t.ex. flytta eller genomgå en utbildning. Det är då rimligt att tala om en genomsnittlig effekt av beslutet ifråga. Men det är också naturligt att utgå från att detta genomsnitt rymmer stor variation mellan individer. Det finns ju både intäkter (i form av högre framtida inkomst) och kostnader (för flyttning eller utbildning) som varierar mellan individer. Vidare är det troligt att de individer som studeras åtminstone delvis kan observera och basera sina beslut på en jämförelse mellan intäkterna och kostnaderna. Detta får som följd att deltagarna består av personer som har mycket att vinna på beslutet. Kontrollgruppen kommer däremot att utgöras av personer som förlorar på beslutet. Det är uppenbart att detta ställer till problem när man vill skatta effekterna genom att på något sätt jämföra utfallen mellan deltagare och icke-deltagare.

Moffitts bidrag var att formulera en ekonometrisk modell som beaktar skillnader mellan individer vad gäller intäkter och kostnader för det aktuella beslutet. Dessa skillnader brukar kallas för "heterogenitet" och eftersom de inte kan observeras av forskaren så kallas fenomenet för "icke observerbar heterogenitet". Min tanke var att detta synsätt också har konsekvenser för hur man skall se på "effekten" av det beslut som studeras, något som Moffitt inte alls tog upp i sitt utkast. Det var ganska uppenbart att man kunde definiera och estimerar den genomsnittliga inkomsteffekten för dem som flyttat eller utbildat sig. Detta har senare i litteraturen kommit att kallas "den genomsnittliga effekten för dem som deltar" eller "*average treatment effect for the treated*". Men eftersom det här finns både intäkter och kostnader med i bilden kan man också identifiera nettoeffekten som bestående av intäkter minus kostnader. Vi kallade detta för välfärdseffekten, och argumenterade för att det motsvarade ett centralt begrepp inom kostnads- och intäktsanalys, nämligen "kompenserande variation" eller "betalningsviljan" för utbildningen, om det nu var fråga om en utbildning.

Ytterligare ett bidrag var att jag menade att det vid sådan heterogenitet är rimligt att söka efter *marginella effekter*. Skillnaderna i effekter mellan individer leder till att det normalt finns vissa individer som har mycket att vinna på beslu-

tet, vissa som förlorar, men också en del som ligger på marginalen. Om det då handlar om ett utbildningsprogram och en politisk åtgärd som gör programmet mer attraktivt genom att exempelvis höja utbildningsbidragen, blir frågan om de som lockas att delta får positiva eller negativa effekter av att delta. Den omvända frågan uppstår vid sänkta utbildningsbidrag. Till saken hörde också att det vid denna tid var svårt att locka arbetssökande till svensk arbetsmarknadsutbildning och AMS önskade höja utbildningsbidragen. Det kändes därför mycket relevant att identifiera sådana marginella effekter – marginella behandlingseffekter – i den modell vi jobbade med och försökte estimeras. Jag lyckades visa att det gick att identifiera sådana marginella effekter från Moffitts modell. När vi skattade modellen på svenska data fick vi som resultat att de marginella effekterna var negativa. Tolkningen var således att de som skulle ha lockats att delta genom höjda utbildningsbidrag skulle ha fått sänkta inkomster på arbetsmarknaden till följd av utbildningen.

Vår definition av marginella effekter har senare visat sig ha betydande likheter med begreppet LATE, *local average treatment effects*. LATE har blivit den gängse tolkningen av kausala effekter som estimeras med den allt mer populära instrumentvariabelmetoden. Här är tanken att använda variation som kan fylla samma funktion som den som skapas av ett randomiserat experiment. För fallet med avkastning på utbildning har ett vanligt instrument varit en utbildningsreform som genomförs vid olika tillfällen i olika delar av ett land. Den svenska grundskole-reformen är ett bra exempel på detta. När man utnyttjar just den variation i utbildning som skapas av en sådan reform tolkas effekten som LATE. Den ledande ekonometrikern James Heckman föredrar dock ofta vårt begrepp – marginella effekter – framför begreppet LATE som utgångspunkt för att definiera olika politikrelevanta effektbegrepp.

Redan mycket tidigt blev både Moffitt och jag skeptiska till de empiriska resultaten, som dessutom visade sig vara mycket känsliga för små ändringar av de variabler som vi lät ingå i modellen. Men de begreppsmässiga bidragen kändes mycket relevanta, och vi fick beröm av Goldberger när vi avslutade året med att ge seminarium på vårt utkast till artikel.

Det tog några år för oss att få artikeln slutligt accepterad för publicering, så en del arbete på den gjordes när jag var tillbaka på IUI. Vi fick först ”nej” från två (i och för sig mycket bra) tidskrifter. Men vi fick ”ja” från *Review of Economics and Statistics* sedan en referee hyllat artikeln på det konceptuella planet, medan en annan föreslagit avslag då modellen skulle vara omöjlig att estimeras. Jag tyckte redan då att det låg en hel del i båda dessa uppfattningar. Att redaktören i detta läge valde att acceptera artikeln kan ha berott på att Moffitt var på väg att efterträda honom.

Denna artikel har blivit en av mina mest citerade och i många etablerade ve-

tenskapliga kretsar är jag nog mest känd för mitt medförfattarskap till densamma. I stort sett all uppmärksamhet har kretsat kring begreppet ”marginella behandlingseffekter”, medan vårt välfärdsmått inte rönt något intresse. Detta har förvånat mig då jag trodde att kopplingen till kostnads- och intäktsanalys skulle uppskattas. Jag hyser dock fortfarande förhoppningar om att vårt välfärdsmått ska uppmärksammas och tillämpas i några empiriska studier.

Jag blev sedan intresserad av hur randomiserade experiment bör utformas så att man kan skatta de marginella effekterna av att öka eller minska volymen på en arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Dessa funderingar resulterade först i en artikel i min favorittidskrift under årens lopp, *Journal of Human Resources* (Björklund 1988). Jag trodde att den skulle få praktisk betydelse i USA där det fanns – och fortfarande finns – en tradition att utvärdera politik med sådana experiment. Men artikeln har i stort sett inte citerats alls och inte heller på andra sätt fått någon uppmärksamhet. Detta trots att jag ansträngt mig en hel del för att sprida den bland forskare på området. Jag kan dock trösta mig med att en av de sakkunniga när jag sökte min professur på SOFI – norrmanen Steinar Strøm – i sitt utlåtande skrev att artikeln ”viser att Björklund ikke trenger medforfattere for å levere vesentlige och tyddig skrevete bidrag”.

Under denna tid gick jag också igenom tidigare genomförda experiment på det arbetsmarknadspolitiska området. Jag hade först en misstanke att flera (i USA) välkända experiment skulle vara felaktigt designade genom att de inte hade beaktat de skillnader i effekter som var utgångspunkten för Moffitt och mig. Men det visade sig att så inte var fallet; jag blev snarast imponerad över hur genomtänkta de amerikanska experimenten var. Den skrift som min genomgång resulterade i blev i stället närmast en plädering för randomiserade experiment i Sverige (Björklund 1989c).¹ Jag har presenterat denna rapport – eller varianter av den – åtskilliga gånger hos departement och myndigheter. Jag hade den också som bas för en föreläsning på en utredarlinje vid Stockholms universitet, som jag gav en gång per termin under många år. Det gick dock trögt att få gehör för tanken att i Sverige utvärdera politik på detta sätt. Under de allra sista åren – och troligen tack vare arbetet vid IFAU i Uppsala – har dock några projekt med randomiserad uppläggning genomförts. Jag tror inte att mina insatser har bidragit så mycket till denna senare utveckling.

Vid mitten av 1980-talet blev jag också intresserad av arbetslöshetsförsäkringen, vilken jag alltid sett som en integrerad del av arbetsmarknadspolitiken. Tillsammans med Bertil Holmlund skrev jag en översikt till en volym om socialförsäkringar till den nyinrättade Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi,

1 Senare har jag något utvecklat tankarna i Björklund (1988, 1989c) tillsammans med Håkan Regné (Björklund och Regné 1996).

ESO (Björklund och Holmlund 1983). Det var Birgitta Swedenborg som samordnade denna bok. Bertil och jag fortsatte arbetet med frågor kring arbetslöshetsförsäkringen och publicerade senare också en vidareutvecklad version av ESO-boken på engelska (Björklund och Holmlund 1991). För mig innebar detta arbete en del nyttig inläsning av teori för osäkerhet och försäkringar, där jag dock inte kan hävda att jag gjort några direkta bidrag. Arbetet med arbetslöshetsförsäkringen innebar också att vi lärde oss mer om institutionella förhållanden som hur de särskilda arbetslöshetskassorna arbetade och hur förmedlingarna genomförde den kontrollfunktion som ligger i arbetslöshetsförsäkringen.

PERSONLIGHETER PÅ IUI

När jag ser tillbaka på åren vid IUI går mina tankar lika mycket till de kolleger jag lärde känna som till de projekt jag jobbade med. Den forskare som jag kom att ha mest samröre med var Bengt-Charister Ysander. Skälet var att han blev ordförande för Nationalekonomiska Föreningen under tvåårsperioden 1984–85 och bad mig att bli sekreterare. Denna syssla tog en del tid men gav också värdefulla kontakter. Jag fortsatte sedan som sekreterare ytterligare ett par tvåårsperioder; för Tony Hagström, dåvarande generaldirektör för Televerket, och för Handelshögskoleprofessorn Karl-Göran Mäler.

Bengt-Charister var en av de färgstarkaste personer jag lärt känna under mitt yrkesliv. Han var oerhört kunnig, både i nationalekonomi och allmänna samhällsfrågor. Särskilt kunde han mycket om statsförvaltningen. Han verkade känna ”alla”, både politiker och tjänstemän på ledande poster. Han kunde dock vara tämligen kritisk och ibland närmast cynisk. Uttalanden och händelser tolkades ofta i termer av strategiska spel om budgetmedel. Bengt-Charisters tilltro till den offentliga sektorn var dock tillräckligt stark för att han skulle vara socialdemokrat. Han var inte politiskt aktiv och tog ej heller den dåvarande socialdemokratiska regeringens politik i särskilt försvar. Men han var helt klart en ”s-märkt nationalekonom” som man sade på den tiden. Något som självfallet var välbekant på IUI där ingen ansåg att det var särskilt märkligt. Jag tycker detta visar att det var ”högt i tak” på institutet. Visst hände det att man diskuterade vad finansierarna skulle säga om vissa resultat, men i allt väsentligt kändes IUI som ett rent akademiskt forskningsinstitut.

Det jag minns mest av Bengt-Charister är dock hans stilkänsla. Denna kom väl till pass när han ledde Nationalekonomiska Föreningens möten, som traditionsenligt ägde rum på kvällstid på Handelshögskolan. Normalt arbetade Bengt-Charister aldrig hemma. Han var på sitt arbetsrum sex–sju dagar i veckan, och klart mer än åtta timmar per arbetsdag; jag tvivlar för övrigt på att han tog ut någon semester att tala om. Men när det var dags för möte med föreningen satt han alltid hemma under dagen och anslöt under kvällen till den inledande middag

som talarna inbjöds till på en restaurang i närheten av Handels. Då var han mycket väl förberedd, först för en givande middagskonversation, sedan med briljanta och generösa presentationer av talarna, och slutligen med genomtänkta kommentarer till anförandena.

En stor personlighet var också Bo Axell, som alltid var debattlysten om forskning och politik. Hans forskning var mycket teknisk och svårtillgänglig för många, särskilt för dem på Industriförbundet som följde IUI:s verksamhet. Paradoxalt nog låg dock Bos främsta styrka inte på det tekniska planet utan i förmågan att intuitivt förklara det ekonomiska innehållet i komplicerade modeller. Denna kapacitet demonstrerade han bland annat i en skrift som fick den något missvisande titeln *Kan inflation förbjudas?* (Axell 1985). Här förklarar han budskapet i sina tekniska produkter på ett sätt som är tillgängligt för en bred läsekrets.

På seminarier och i andra vetenskapliga sammanhang kunde Bo ibland uppfattas som lite besvärlig. Han var tydlig och bestämd i sina uppfattningar. Om en problemställning ställer krav på en allmän jämviktsmodell håller det inte att komma med en partiell jämviktsmodell! Jag hade inga svårigheter härvidlag utan lärde mig mycket av honom. Jag tyckte att han för det mesta hade helt rätt, men annars fel på ett instruktivt sätt.

Bos karriär slutade tyvärr i förtid på grund av personliga problem. Dessa borde vi andra kanske ha upptäckt redan på 1980-talet, men vi var nog antingen för självupptagna eller för okunniga för att se dem.

Mycket värdefullt för mig i min tillämpade ekonometriska verksamhet var dagliga kontakter med Erik Mellander, som var flera år yngre än jag. Erik hade lockats till IUI av Bengt-Christer och de samarbetade en hel del. För mig framstod Erik som något av en levande uppslagsbok om ekonometrisk metod och teori, och detta redan innan han var klar med sin civilekonomexamen vid Handelshögskolan.

Till rumsgrannarna och de regelbundna lunchätarna hörde också Nils-Henrik Schager. Han hade arbetat på SAF med dess chefsekonom Karl-Olof Faxén. Under IUI-tiden arbetade han med den avhandling som han senare kom att lägga fram vid Uppsala universitet med Bengt-Christer som handledare. Nils-Henrik bidrog till diskussionerna med sina stora empiriska kunskaper om svensk lönebildning som han också satte in i ett teoretiskt sammanhang.

Ett givande inslag på IUI var även alla internationella gäster. Gunnar insåg vikten härav och uppskattade också själv besöken, särskilt de från USA. Jag har redan nämnt Greg Duncan som bidrog till HUS-projektet. Greg har sedan dess genomgått en fascinerande förvandling som forskare; en process som på sätt och vis också symboliserar breddningen av den nationalekonomiska disciplinen. Hans forskningsområde under senare år kan sägas ha varit *child development*, vilket ligger mycket nära utvecklingspsykologi, där han blivit i hög grad etablerad. Han

har särskilt studerat hur föräldrars beteende och ekonomiska resurser påverkar barnens framtid. Våra vägar har korsats när jag under senare år arbetat med frågor kring intergenerationell rörlighet och familjebakgrundens betydelse. Vi har bidragit till samma bokvolymmer men aldrig samförfattat artiklar.

En annan frekvent gäst var James ”Jim” Albrecht, som först hade tjänst vid Columbia University i New York och senare hamnade på Georgetown University i Washington, DC. Han samarbetade på 1980-talet med både Bo Axell och Bertil Holmlund, och hjälpte Gunnar med dennes skötebarn MOSES-modellen. Flera andra på IUI lärde också känna Jim som en mycket sympatisk kollega med sylvass skärpa i både tal och skrift. Jag har hållit kontakten med honom under hans många återkommande besök i Sverige. Vi har fått två artiklar om löneskillnader i Sverige publicerade. Till dessa var även Jims hustru Susan Vroman medförfattare (Albrecht, Björklund och Vroman 2003, 2011). Den första, som fått störst genomslag, handlar om löneskillnaderna mellan män och kvinnor. Vi använder en ekonometrisk metod som gör det möjligt att avslöja mönster som brukar motivera begreppet ”glastak” för kvinnors löner. Löneskillnaden mellan kvinnor och män är i genomsnitt lägre i Sverige än i USA. Bland de högavlönade är det dock klart tvärtom. Vid jämförelser på allt högre nivåer växer således löneskillnaden mellan män och kvinnor i Sverige. I USA finner vi inget sådant mönster. Det är således motiverat att tala om glastak i Sverige men inte i USA. Denna uppsats är såväl min som Jims och Susans (hittills!) mest citerade arbete. Metoden är lätt att tillämpa, vilket lockat till många liknande studier avseende andra länder och även avseende löneskillnaderna mellan andra grupper. Därav de många citeringarna.

MITT BOKSLUT FÖR IUI

I ganska exakt åtta år var jag knuten till IUI. Dock med avbrott för året i USA och på deltid under perioden 1986–89 då jag verkade som docent vid Institutet för social forskning, SOFI, vid Stockholms universitet. Den 1 februari 1990 tillträdde jag vid detta institut den professur i ”nationalekonomi, särskilt utvärderande arbetsmarknadsforskning” som jag innehaft sedan dess. Faktum är att jag redan tidigt under 1990 ändrade min forskningsinriktning ganska ordentligt. I synnerhet lämnade jag det arbetsmarknadspolitiska området för att istället ägna mig åt fördelningsfrågor. Och då särskilt intergenerationell rörlighet eller, som jag föredrar att kalla det, ”familjebakgrundens betydelse för hur det går på arbetsmarknaden i vuxen ålder”. Jag räknar också mina bidrag på detta område som mina främsta.

Kursändringen skedde på eget initiativ och återspeglade både personliga intressen och de forskningsmöjligheter som svenska data medgav. Den ändrade inriktningen får inte tolkas som att mina år vid IUI saknade nytta. Tvärtom värde-
rar jag mina år på IUI mycket högt.

Perioden mellan 30 och 40 års ålder är självfallet viktig i alla levnadsbanor, men kanske i synnerhet i en forskarkarriär. Då vill det till att hitta sina komparativa fördelar och att utnyttja dem på ett produktivt sätt. Lika viktigt är det att etablera ett bra kontaktnät i forskarsamhället. Som jag försökt visa på dessa sidor var IUI för mig en utmärkt miljö. Jag fick umgås med kompetenta och färgstarka kolleger, fick lära mig mycket om datainsamling och metoder och jag hade mycket stor frihet att välja de forskningsfrågor jag var intresserad av.

REFERENSER

- Albrecht James, Anders Björklund och Susan Vroman (2003), "Is There a Glass Ceiling in Sweden?". *Journal of Labor Economics*, vol. 21, nr 1, 145–177.
- Albrecht James, Anders Björklund och Susan Vroman (2011), "Unionization and the Evolution of the Wage Distribution in Sweden: 1968 to 2000". *Industrial and Labor Relations Review*, vol. 64, nr 5, 1039–1057.
- Axell, Bo (1985), *Kan inflation förbjudas?*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Björklund, Anders (1986), "Assessing the Decline of Wage Dispersion in Sweden". Sid. 101–112 i *IUI Yearbook 1986–87*. Stockholm: IUI.
- Björklund, Anders (1987), "A Comment on the Wage Structure and the Functioning of the Labor Market". I Claes-Henric Siven, red., *Unemployment in Europe*. Stockholm: Timbro.
- Björklund, Anders (1988), "What Experiments Are Needed for Manpower Policy?". *Journal of Human Resources*, vol. 23, nr 2, 267–277.
- Björklund, Anders (1989a), "Potentials and Pitfalls of Panel Data – the Case of Job Mobility". *European Economic Review*, vol. 33, nr 2–3, 537–546.
- Björklund, Anders (1989b), "Faktiska, möjliga och önskade arbetstider". Bilaga 3 till SOU 1989:53, *Arbetstid och välfärd: betänkande av Arbetstidskommittén*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Björklund, Anders (1989c), *Klassiska experiment inom arbetsmarknadspolitiken*. Forskningsrapport nr 37. Stockholm: IUI.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1981), "The Duration of Unemployment and Unexpected Inflation: An Empirical Analysis". *American Economic Review*, vol. 71, nr 1, 121–131.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1983), "Arbetslöshetsersättningen i Sverige – motiv, regler och effekter". I *Inför omprövningen*. Stockholm: Liber.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1989), "Job Mobility and Subsequent Wages in Sweden". I Jouke van Dijk, Hendrik Folmer, Henry Herzog och Alan Schlottmann, red., *Migration and Labor Market Adjustment*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1991), "The Economics of Unemploy-

ment Insurance: The Case of Sweden”. I Anders Björklund, Robert Haveman, Robinson Hollister och Bertil Holmlund, *Labour Market Policy and Unemployment Insurance*. Oxford: Oxford University Press.

Björklund, Anders och Robert Moffitt (1987), ”The Estimation of Wage Gains and Welfare Gains from Self-Selection Models”. *Review of Economics and Statistics*, vol. 59, nr 1, 42–49.

Björklund, Anders och Håkan Regnér (1996), ”Experimental Evaluations of European Labour Market Policy”. I Günther Schmid m.fl., red., *International Handbook of Labour Market Evaluation*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.

Stenberg, Sten-Åke (2013), *Född 1953. Folkhemsbarn i forskarfokus*. Umeå: Borea bokförlag.

FÖRFATTARPRESANTATION

Foto: Allan Seppe/SNS

Anders Björklund är född 1950 och disputerade i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm år 1981. Han var verksam som forskare vid Industriens Utredningsinstitut (IUI) från hösten 1981 till och med 1989. Han utnämndes 1990 till professor i nationalekonomi, särskilt utvärderande arbetsmarknadspolitik, vid Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. Han vistades som gästforskare vid University of Wisconsin under läsåret 1982–83, och som gästprofessor vid University of Michigan under läsåret 1995–96.

När det gäller den s.k. tredje uppgiften för universitetsbaserade forskare så har Björklund framför allt deltagit i ett antal rådsrapporter från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS), nämligen två rapporter med Konjunkturrådet, fem med Valfärdspolitiska rådet och de två NBER-rapporterna (1995 och 2006). Björklund var också under åren 1990–1998 ledamot av Ekonomiska rådet vid Finansdepartementet och är sedan 2012 ledamot av detta råds efterföljare, det Finanspolitiska rådet.

Björklund var ordförande för Nationalekonomiska Föreningen 2008–2010, och under 2003–2004 också redaktör för dess tidskrift *Ekonomisk Debatt*. Under 2001, och efter en längre tid som styrelseledamot, var han ordförande för European Society of Population Economics.

Björklund har under tre olika perioder (1992–1994, 2000–2002, och 2009–) varit föreståndare för Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. Institutet sysselsätter numera drygt 80 forskare (inklusive doktorander och assistenter) varav ungefär hälften är nationalekonomer och hälften sociologer.

IFN:S PERSONAL OCH AFFILIERADE FORSKARE DEN 1 FEBRUARI 2014

LEDNING

Magnus Henrekson, vd och professor. Tillträdde som vd för IFN i november 2005. Arbetet innebär att ansvara för institutets forsknings- och kommunikationsstrategi, rapportering till styrelsen och att vårda och utveckla relationen till institutets finansörer. I vds ansvar ingår dessutom att rekrytera personal samt att utveckla institutets samarbete med nationella och internationella institut, institutioner och enskilda forskare.

Lars Persson, vice vd och professor. Har varit vice vd på IFN sedan 2000. I hans ansvarsområden ingår institutets ekonomistyrning och budgetuppföljning samt personalansvar för institutets administrativa personal. I arbetsuppgifterna ingår dessutom kvalitetssäkring av forskningen samt att medverka i institutets rekryteringsgrupp.

Elisabeth Precht, kommunikationschef. Kommunikationschef sedan 2012. I arbetet ingår att utveckla institutets kommunikationsstrategi liksom att ansvara för publika kanaler som öppna seminarier, webbplats och nyhetsbrev. Vidare ingår bl.a. ansvar för att utbilda institutets medarbetare i kommunikation.

ADMINISTRATION

Marta Benkestock, ekonomiansvarig. Ansvarar bl.a. för bokföring, fakturering, leverantörs- och utlandsbetalningar, reseräkningar, projektredovisningar, skatter, löner, försäkringar, budget och bokslut.

Elisabeth Gustafsson, vd-assistent. Ansvarar bl.a. för styrelse-, seminarie-, konferens-, gästforskar- och lokaladministration. Arbetar även med IFN:s webbplats, intranät och interninformation och ansvarar för delar av IFN:s publikationsserier.

Jörgen Nilson, it-ansvarig. Ansvarar för inköp och drift av data- och teleutrustning. Ansvarar även för inköp av programvara, samt intern support. Fungerar som webmaster och är säkerhetsansvarig.

Marie Tiler, serviceansvarig. Ansvarar för växel och reception, posthantering, tidskriftsbibliotek, delar av IFN:s publikationsserier samt övrig service.

ORDINARIE FORSKARE

Ola Andersson, fil.dr. Forskningsområden: Tillämpad spelteori, industriell organisation, experimentell ekonomi och beteendekonomi.

Jannis Angelis, Associate Professor. Forskningsområden: Verksamhetsledning, produktions- och tjänstestrategi, strategiska mät- och styrinstrument, samt riskhantering.

Niclas Berggren, docent, programchef. Forskningsområden: Institutionell och politisk ekonomi; tillit, tolerans och religion; skönhetsens betydelse i politiken.

Andreas Bergh, docent och välfärdsforskare. Forskningsområden: Offentlig och institutionell ekonomi samt sociala normer, korruption, utbildning och utvecklingsekonomi.

Carl Magnus Bjuggren, fil.dr. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonomi, företagsdynamik, familjeföretag, arbetsmarknadsekonomi.

Karin Edmark, docent. Forskningsområden: Utbildning, främst effekter av skolvälsreformer, och beskattning, främst effekter av beskattning på småföretag.

Oscar Erixson, fil.dr. Forskningsområden: Offentlig ekonomi, intergenerationella förmögenhetsöverföringar, hälsoekonomi och tillämpad beteendekonomi.

Shon Ferguson, fil.dr. Forskningsområden: Internationell handel, energi och lantbruk.

Sven-Olof Fridolfsson, fil. dr. Forskningsområden: Industriell ekonomi, konkurrenspolitik, elmarknader och tillämpad mikroekonomi.

Åsa Hansson, docent. Forskningsområden: Offentlig ekonomi och skatter; skatters inverkan på individers och företags beteende samt på hela ekonomin.

Magnus Henrekson, professor, vd och programchef. Forskningsområden: Ekonomisk tillväxt, entreprenörskap, innovation och institutionell ekonomi.

Fredrik Heyman, docent. Forskningsområden: Empirisk arbetsmarknadsekonomi; tillämpad ekonometri och internationell ekonomi.

Per Hjerstrand, docent. Forskningsområden: Tillämpad ekonometri, icke-parametrisk ekonometri, produktionsanalys och konsumtionsanalys.

Pär Holmberg, docent. Forskningsområden: Elmarknadens ekonomi och auktioner.

Henrik Horn, professor. Forskningsområden: Internationell handel, handels- och miljöavtal, konkurrenspolitik och regleringar.

Henrik Jordahl, docent och programchef. Forskningsområden: Skattefinansierade tjänster; privatiseringar samt väljarbeteende i politiska val.

Assar Lindbeck, professor. Forskningsområden: Inkomstförsäkringar, bonussystem samt metodfrågor.

Martin Ljunge, Ph.D. Forskningsområden: Social ekonomi, offentlig ekonomi och arbetsmarknadsekonomi.

Therese Nilsson, fil.dr. Forskningsområden: Globaliseringens effekter på sociala normer och hälsa, ekonomiska följder av hälsochocker samt ekonomisk ojämlikhet och hälsa.

Pehr-Johan Norbäck, docent. Forskningsområden: Entreprenörskap, industriell ekonomi, internationell handel, internationella investeringar och riskkapital.

Martin Olsson, fil.dr. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonomi och arbetsmarknadsekonomi.

Matilda Orth, fil.dr. Forskningsområden: Industriell ekonomi och tillämpad mikroekonomi.

Lars Persson, professor, vice vd och programchef. Forskningsområden: Entreprenörskap, FoU, industriell ekonomi, internationella investeringar, konkurrenspolitik och riskkapital.

Johanna Rickne, fil.dr. Forskningsområden: Arbetsmarknadsekonomi, utvecklings- och familjeekonomi samt politisk ekonomi.

Tino Sanandaji, Ph.D. Forskningsområden: Entreprenörskapets ekonomi, skatter och offentlig ekonomi.

David Seim, ekon.dr. Forskningsområden: Offentlig ekonomi, arbetsmarknadsekonomi, politisk ekonomi och sociala nätverk.

Mikael Stenkula, fil.dr. Forskningsområden: Entreprenörskap, beskattning och monetär ekonomi.

Per Skedinger, docent. Forskningsområden: Arbetsmarknadsekonomi med empirisk inriktning: minimilön, LAS, arbetshandikapp och arbetsmarknadspolitiska program.

Roger Svensson, docent. Forskningsområden: Entreprenörskap, subventioner i näringslivet, FoU-politik, kommersialisering av patent, immateriella rättigheter och penningpolitik.

Thomas Tangerås, docent, programchef. Forskningsområden: Elmarknadens ekonomi, telekom samt politisk ekonomi.

Joacim Tåg, ekon.dr, programchef. Forskningsområden: Riskkapital, entreprenörskap, ägande och företagsfinansiering.

Daniel Wiberg, ekon.dr och särskild utredare. Forskningsområden: Företagsägande och företagsstyrning.

Richard Öhrvall, fil. mag. Forskningsområden: Skattefinansierade tjänster, privatiseringar, korruption, politiskt deltagande och opinionsmätningar.

DOKTORANDER

Aron Berg, fil.kand. Forskningsområden: Prisdiskriminering, risk och osäkerhet, allmän jämviktsteori och handelsteori.

Sara Fogelberg, ek.mag. Forskningsområden: Tillämpad ekonometri, energiekonomi och hälsoekonomi.

Louise Johannesson, ek. mag. Forskningsområden: Tillämpad ekonometri, WTO och utländska direktinvesteringar.

Ewa Lazarczyk, master i nationalekonomi. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonometri, energiekonomi, miljöekonomi samt industriell organisationsteori.

Erik Lundin, ek.mag. Forskningsområden: Tillämpad mikroteori och elmarknadens ekonomi.

FORSKNINGSASSISTENTER

Fredrik Andersson, civilekonom. Forskningsområden: Mikroekonomisk analys, tillämpad ekonometri och utvecklingsekonomi.

Rickard Hammarberg, master i nationalekonomi. Forskningsområden: Tillämpad ekonometri, ekonomisk politik och internationell ekonomi.

Olga Pugatšova, master i nationalekonomi. Forskningsområden: Tillämpad ekonometri, juridik och finansiell ekonomi, arbetsmarknadsökonomi.

Malin Olsson Tallås, master i nationalekonomi. Forskningsområden: Utvecklingsekonomi, politisk ekonomi och tillämpad ekonometri.

AFFILIERADE FORSKARE

Utöver den ordinarie staben av disputerade forskare och doktorander finns ett antal forskare som är affilierade till IFN.

För att vara affilierad forskare krävs att forskaren arbetar med frågor som är centrala för IFN, att forskaren ifråga regelbundet besöker IFN och vistas på IFN åtminstone under några veckor varje år, att hon/han ger ut de aktuella forskningsrapporterna i institutets skriftserier och anger IFN som en av sina professionella affilieringar när den aktuella forskningen publiceras. En forskare blir aldrig affilierad för perioder kortare än ett år.

Fredrik Andersson, professor i nationalekonomi och rektor Ekonomihögskolan vid Lunds universitet. Forskningsområden: Kontraktsförhållanden samt konkurrens och valfrihet i offentlig respektive privat verksamhet.

David Cesarini, Assistant Professor New York University. Forskningsområden: Beteendekonomi, beteendegenetik och tillämpad mikroekonomi.

Frédéric Delmar, professor Lunds universitet. Forskningsområde: Entreprenörskap.

Gunnar Du Rietz, ekon.dr. Forskningsområden: Skatter och nyföretagande.

Johan Egebark, doktorand Stockholms universitet. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonomi, småföretagande, arbetsmarknadsekonomi.

Mathias Ekström, fil.dr Norges Handelshögskola, Bergen. Forskningsområden: Tillämpad mikroekonomi och arbetsmarknadsekonomi

Mikael Elinder, fil.dr Uppsala universitet. Forskningsområden: Tjänstesektorns ekonomi, väljarbeteende, arv och gåvor.

Olle Folke, fil.dr Columbia University, New York. Forskningsområde: Politisk ekonomi.

Erika Färnstrand Damsgaard, fil.dr Konjunkturinstitutet. Forskningsområden: Ekonomisk tillväxt, forskning och utveckling, teknologioverföring samt industriell ekonomi.

Ulf Jakobsson, docent. Forskningsområden: Företagsägande och företagsstyrning.

Bild: Int. Handelshögskolan Jönköping

Erik Lindqvist, Assistent Professor Handelshögskolan i Stockholm. Forskningsområden: Arbetsmarknadsekonomi och politisk ekonomi.

Alexander Ljungqvist, professor New York University. Forskningsområden: Entreprenörskap, investment banking, börsintroduktioner, riskkapital, bolagsstyrning och företagsfinansiering.

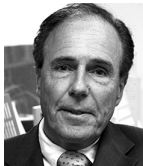
Florin Maican, fil.dr Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. Forskningsområden: Empirisk industriell organisation, tillämpad mikroekonomi samt empirisk international finance.

Johannes Mauritzen, fil.dr Norges Handelshögskola, Bergen. Forskningsområden: Energiekonomi och energimarknader, industriell organisation, miljöekonomi och statistiska metoder.

Johanna Möllerström, Ph.D. Harvard University. Forskningsområden: Beteendekonomi, experimentell ekonomi och statsvetenskap.

Lars Oxelheim, professor Lunds universitet. Forskningsområden: Företags riskhantering, bolagsstyrning och styrelsens sammansättning, belöningsystem, ägarstruktur och internationellt företagande.

Maria Persson, universitetslektor Lunds universitet. Forskningsområden: Internationell handel, ekonomisk integration och utvecklingsökonomi.

Petra Persson, Ph.D. Stanford University. Forskningsområden: Offentlig ekonomi och utvecklingsökonomi.

Daniel Rubenson, Associate Professor Ryerson University, Toronto. Forskningsområden: Politisk ekonomi, politiskt beteende och politisk utveckling.

Gabriel H. Sahlgren, B.A. (Politics) Institute of Economic Affairs, London. Forskningsområden: Utbildningsekonomi, kvasimarknader, hälsoekonomi samt skattefinansierade tjänster.

Laszlo Sandor, Ph.D. Student Harvard University. Forskningsområden: Offentlig ekonomi och arbetsmarknads-ekonomi.

Fredrik Sjöholm, professor Lunds universitet. Forskningsområden: Internationell ekonomi, utvecklingsekonomi och Asiens ekonomier.

Jonas Vlachos, docent Stockholms universitet. Forskningsområden: Arbetsmarknadsekonomi, utbildningsekonomi och finansiell ekonomi.

Daniel Waldenström, professor Uppsala universitet. Forskningsområden: Inkomst- och förmögenhetsfördelning, skatter och historisk finansiell utveckling.

Verena Wondratschek, Ph.D. Centre for European Economic Research (ZEW), Mannheim. Forskningsområden: Arbetsmarknadsekonomi, utbildningsekonomi samt tillämpad mikroekonomi.

Yves Zenou, professor Stockholms universitet. Forskningsområden: Social interaktion och nätverk, urban och utvecklingsekonomi, diskriminering och assimilering av invandrare samt kriminalitet.

IFN:S VERKSTÄLLANDE DIREKTÖRER OCH BITRÄDANDE CHEFER

Nedan följer en sammanställning över samtliga vd:ar och sekreterare/biträdande chefer/vice vd:ar (titeln har över åren gått från sekreterare via biträdande chef till vice vd) vid IFN sedan starten 1939.

VERKSTÄLLANDE DIREKTÖRER

Namn	Kom från/gick till	Period
Ivar Andersson	Chefredaktör Östergötlands Dagblad, riksdagsman/chefredaktör Svenska Dagbladet	1939–1940
Ragnar Sundén	Intern rekrytering/Vd Jernkontoret	1940–1941
Ingvar Svennilson	Chef Industrikommissionens Utredningsbyrå/professor Stockholms Högskola	1941–1949
Erik Dahmén (tf. chef)	Intern rekrytering/ekonomisk expert Stockholms Enskilda Bank, professor Handelshögskolan i Stockholm	1949–1950
Jonas Nordenson	Intern rekrytering/vd AB Malmexport (ingick i Grängeskongcernen)	1951–1953
Jan Wallander	Vd SNS/vd Sundsvallsbanken	1953–1961
Ragnar Bentzel	Professor Handelshögskolan i Stockholm/professor Uppsala universitet	1961–1966
Lars Nabseth	Chef Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning/vd Jernkontoret	1966–1973
Lars Wohlin	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat/statssekreterare Ekonomidepartementet	1973–1976
Gunnar Eliasson	Chefsekonom Industriförbundet/professor KTH	1976–1994
Ulf Jakobsson	Chefsekonom Industriförbundet/adj. professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping och egen verksamhet	1994–2005
Magnus Henrekson	Professor Handelshögskolan i Stockholm	2005–

Anm.: Jonas Nordenson var tf. chef 1 januari – 30 september 1951. Ingvar Svennilsons tjänstledighet upphörde då i samband med att han blev kallad till Lars Hiertas professur vid Stockholms Högskola.

SEKRETERARE/BITRÄDANDE CHEF/VICE VD

Namn	Kom från/gick till	Period
Axel Iveroth	Programledare Radiotjänst/chefredaktör Industri m.m.	1939–1944
Tore Browaldh	Stockholms Högskola/Europarådets generalsekretariat i Strasbourg	1944–1945
Bengt Senneby	Bankdirektör Skandinaviska Banken	1946–1947
Herman Holm	Stockholms Enskilda Bank	1948–1950
Hans Söderlund	SAF, direktör Limhamns Träindustri AB	1951–1954
Göran Waldau	Förste kanslisekreterare Finansdepartementet	1954
Lars Nabseth	Chef för Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning	1955–1958
Lars Lidén	Industriförbundet	1959–1961
Lars Kritz	Handelshögskolan i Stockholm/Industridepartementet	1961–1966
Lars Wohlin	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat	1967–1969
Jan Bröms	Chefsekonom Industriförbundet	1970–1973
Olle Renck	Universitetslektor i företagsekonomi Stockholms universitet/utredare Kommunikationsdepartementet	1973–1977
Bo Carlsson	Professor Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio	1977–1981
Johan Örtengren	Öst Ekonomiska Byrån/OECD, EFTA, EU:s Miljöbyrå i Köpenhamn, Sveriges Kommuner och Landsting	1982–1985
Tomas Pousette	Riksbanken, chefsekonom SBAB	1985–1986
Birgitta Swedenborg	PK-bankens ekonomiska sekretariat/vice vd SNS	1986–1990
Jeanette Åkerman	Folkhälsoinstitutet, egen företagare	1990–1993
Pontus Braunerhjelm	Vice vd SNS	1993–1999
Lars Persson	Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet	2000–

Anm.: De biträdande cheferna har med få undantag varit internrekryterade. Under rubriken ”Kom från” anges därför, om något alls anges, i de flesta fall vad de gjorde innan de kom till institutet.

IFN:S STYRELSE

1939–2014

Nedan följer en komplett sammanställning över samtliga styrelseordföranden och styrelseledamöter i IFN sedan starten 1939. Ledamöterna har ordnats efter det år de inträdde i styrelsen.

ORDFÖRANDEN

Namn	Position	Period
J. Sigfrid Edström	Styrelseordförande Asea	1939–43
Ernst Wehtje	Vd Skånska Cement	1943–45
Sven E. Lundberg	Vd Förenade Superfosfat	1946
Sven Schwartz	Ordförande SAF	1947–49
Marcus Wallenberg*	Vd Stockholms Enskilda Bank	1950–75
Erland Waldenström	Styrelseordförande Gränges	1975–84
Curt Nicolin	Styrelseordförande Asea (ABB från 1987)	1985–93
Håkan Mogren	Vd och koncernchef Astra	1993–2003
Björn Hägglund	Vice vd Stora Enso	2003–2010
Michael Treschow	Styrelseordförande i Dometic Group, Unilever NV och PLC	2011–

Anm.: Som position har i regel angivits den viktigaste position som personen ifråga innehade vid inträdet i institutets styrelse.

* Marcus Wallenberg var även institutets hedersordförande 1976–82.

STYRELSELEDAMÖTER EXKLUSIVE INSTITUTETS CHEFER

Namn	Position	Period
Karl Fredrik Göransson	Bruksdisponent Sandvik	1939–42
Vilhelm Lundvik	Vd Industriförbundet	1939–42
Wiking Johnsson	Vd Jernkontoret	1939–45
Gustaf Söderlund	Vd SAF	1939–45
Uno Forsberg	Vd och koncernchef SKF	1940
Fritiof Söderbäck	Vd SAF	1940–45
Gustaf Settergren	Vd Industriförbundet	1941–54
Torsten Hérnod	Vd SCA	1942–44
Torsten Vinell	Vd Sveriges Allmänna Exportförening	1942–45
Sven E. Lundberg	Vd Förenade Superfosfat	1942–46
Rolf von Heidenstam	Vd AGA	1945
Nils Danielsen	Vd Uddeholmskoncernen	1945–48
Sven Schwartz	Vd Bolidens Gruv AB	1946–66
Bertil Kugelberg	Vd SAF	1947–65
Helge Ericson	Vd LM Ericsson	1948–50
Per Hemberg	Vd Surte Glasbruk	1948–60
Axel Enström	Vd SCA	1948–65
Carl August Jacobsson	Vd Svenska Metallverken, ordförande Industriförbundet	1951–52
Ernst Wehtje	Vd Skånska Cement	1952–62
Christian von Sydow	Vd Holmens Bruk	1954–56
Lars-Erik Thunholm	Vd Industriförbundet	1955–56
Håkan Abenius	Vd Stora Kopparberg	1957–58
Axel Iveroth	Vd Industriförbundet	1957–84
Bror Lagercrantz	Disponent på Wirsbo Bruk	1959–61
Sven Dahlberg	Vd SIAB	1961–70
Erland Waldenström	Vd Gränges	1962–74
Inge Stenberg	Vd SKF	1963
Wilhelm Ekman	Vd Uddeholm	1963–65
Sven Hammarskiöld	Vd Svenska Sockerfabriks AB	1963–65
Sverre Sohlman	Vd Bofors	1963–73
Curt-Steffan Giesecke	Vice vd SAF (vd 1966–78)	1963–76
Nils Holmström	Vd Kockums Mekaniska Verkstad	1964–69

Namn	Position	Period
Lars Wirström	Styrelseordförande Gullhögens Bruk	1966–70
Christer Höglund	Vd Borås Wäfveri	1966–72
Tryggve Holm	Vd Saab	1966–76
Ingmar Eidem	Vd Kema Nord	1966–82
Eije Mossberg	Vd SCA	1967–72
Bengt Lyberg	Vd Mo och Domsjö	1970
Sven-Olof Träff	Vd Bilkompaniet AB Eskilstuna	1972–84
Stig Svensson	Vd ICA Förbundet	1973–75
K. Arne Wegerfelt	Vd Astra	1973–79
Nils Holgersson	Styrelseordförande Pribo (Prippbolagen) AB	1973–81
Alde Nilsson	Vd Asea	1973–84
Lars Nabseth	Vd Jernkontoret (vd Industriförbundet 1977–89)	1973–92
Åke Palm	Vd Boliden	1974–78
Rune Höglund	Vd Åhlén & Holm	1975–80
Curt Nicolin	Styrelseordförande Asea	1976–84
Hans Stahle	Vd Alfa-Laval	1976–89
Karl Erik Önnesjö	Vd Holmens Bruk	1977–80
Olof Ljunggren	Vd SAF	1978–85
Björn Lundvall	Styrelseordförande LM Ericsson	1980
Nils Landqvist	Vd Korsnäs Marma	1980–82
Hans Werthén	Styrelseordförande Electrolux	1981–82
Sven H. Salén	Styrelseordförande Salénia	1981–88
Ove Sundberg	Vd Kema Nobel	1982–85
Bo Rydin	Vd SCA	1982–87
Peter Wallenberg	Styrelseordförande Atlas Copco och Investor	1982–91
Sven Wallgren	Vd Esselte	1982–92
Claes-Ulrik Winberg	Bruksdisponent Bofors och ordförande SAF	1984–85
Christer Zetterberg	Vd Holmens Bruk	1985–87
John Dahlfors	Vd och koncernchef Boliden	1985–88
Anders Carlberg	Vd Nobel Industrier	1986–88
Karl Erik Önnesjö	Styrelseordförande Holmens Bruk	1987–88
Lennart Johansson	Styrelseordförande SKF	1986–92
Gösta Bystedt	Vice styrelseordförande Axel Johnson AB	1986–2000
Per-Olof Eriksson	Vd Sandvik	1988–92
Torbjörn Ek	Vd Hexagon	1988–95

Namn	Position	Period
Karl-Erik Sahlberg	Vd och koncernchef Perstorp	1989–91
Marcus Storch	Vd AGA	1989–91
Ulf Laurin	Styrelseordförande SAF	1989–92
Magnus Lemmel	Vd Industriförbundet	1989–95
Göran Tunhammar	Vd SAF (Svenskt Näringsliv från 2001)	1990–2004
Rune Andersson	Styrelseordförande Trelleborg	1992
Björn Svedberg	Styrelseordförande Ericsson	1992
Gunnar L. Johansson	Ordförande Industriförbundet	1992–98
Ulf Jakobsson	Chefsekonom Industriförbundet	1993–94
Jan Herin	Chefsekonom SAF	1993–94
Lennart Ahlgren	Vd AssiDomän	1993–95
H. G. Wessberg	Tillförordnad vd Industriförbundet	1995–96
Martin Leimdörfer	Vd Industri-Matematik	1995–2004
Lars-Åke Helgesson	Vd Stora	1995–2004
Per Olofsson	Vd Industriförbundet	1996–2007
Carl Wilhelm Ros	Finanschef Ericsson	1998–2008
Lars-Eric Petersson	Vd Försäkrings AB Skandia	2000–03
Lars H. Thunell	Vd SEB	2004–05
Ebba Lindsö	Vd Svenskt Näringsliv	2004–05
Sigrun Hjelmquist	Partner och Investment Manager BrainHeart Capital	2004–11
Urban Bäckström	Vd Svenskt Näringsliv	2005–14
Signhild Arnegård Hansen	Styrelseordförande Svenska Lantchips	2005–12
Sverker Martin-Löf	Styrelseordförande SCA	2006–
Robert af Jochnick	Styrelseordförande Oriflame	2007–
Tomas Nicolin	Vd Alecta	2008–
Magdalena Gerger	Vd Systembolaget	2011–
Maud Spencer	Vd Svalson AB	2012–14
Carola Lemne	Vd Svenskt Näringsliv	2014–

Anm.: Som position har i regel angivits den viktigaste position som personen ifråga innehade vid inträdet i institutets styrelse.

KRONOLOGISK ALUMNIFÖRTECKNING ÖVER FORSKARE VID IFN 1939–2014

Uppställningen är kronologisk, baserad på det år då personen slutade vid institutet.

I några fall har forskare varit anställda vid IFN under mer än en period, vilket gör att en person kan förekomma i listan mer än en gång. Den information som finns om en tidigare anställds fortsatta karriär är i vissa fall knapphändig eller saknas på grund av att det inte varit möjligt att få fram några uppgifter.

Längre fram i boken finns samma förteckning, men sorterad i alfabetisk ordning. I denna förekommer varje person endast en gång.

Uppställningen upptar i första hand forskare. Många forskare har genom åren varit korttidsanställda och i de fall anställningen varit kortare än ett år har personen bara tagits med i alumniförteckningen i det fall denne står som (med)författare till någon skrift som utgivits av IFN. Fr.o.m. 1995 har institutet i regel rekryterat forskningsassistenter med en gedigen nationalekonomisk-statistisk skolning på magisternivå. Dessa assistenter har efter en tid vid IFN antingen gått vidare till forskarutbildning eller kvalificerade tjänster som nationalekonomer i statsförvaltning och näringsliv. De har därför tagits med i alumniförteckningen. Ett A inom parentes markerar att de varit assistenter.

En reservation måste också göras angående förteckningen nedan. Det är fråga om ett stort antal personer och en mycket lång tidsperiod. Vi har inte haft tillgång till någon tidigare kvalitetssäkrad matrikel utan listan har upprättats på basis av tidigare årsböcker och inte heller dessa har kunnat återfinnas för samtliga år. Därutöver har vi använt en sammanställning i skriften *Industriproblem 1960* och i den lilla festskriften *Till Ruth 31 aug 1974* (gåva till IUI:s kamrer Ruth Wiklund-Ellestad när hon gick i pension 1974 efter att ha arbetat på institutet i 30 år) samt uppgifter från bl.a. olika årgångar av *Vem är det?* och IVA:s medlemsmatrikel liksom uppgifter inhämtade direkt från berörda personer.

De inhämtade uppgifterna om anställningsperiod är inte alltid helt samstämmiga och en bedömning har då gjorts. Detta gör att det svårligen kan undvikas att ett och annat fel insmugit sig, liksom att det är oundvikligt att uppgifterna om karriären efter IFN-tiden i många fall är summariska eller i något fall helt saknas.

Använda förkortningar

i.u. = ingen uppgift

FIEF = Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning

HHS = Handelshögskolan i Stockholm

IFAU = Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

IIES = Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet

IVA = Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien

KTH = Kungliga Tekniska högskolan

SAF = Svenska Arbetsgivareföreningen

SU = Stockholms universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Ivar Anderson	1891–1980	1939	1940	Chefredaktör Svenska Dagbladet, riksdagsman
Ragnar Sundén	1907–1985	1939	1941	Vd Jernkontoret
Jöran Curman	1907–1972	1941	1944	Arkitekt, Curman och Gunnartz Arkitektkontor
Eric Heinertz	1908–1965	1939	1945	Egen verksamhet som konstnär
Tore Browaldh	1917–2007	1944	1945	Europarådets generalsekretariat i Strasbourg, vice vd SAF, vd Handelsbanken
Axel Iveroth	1914–1993	1939	1946	Industriattaché i Washington, DC, direktör Cementa, vd Industrieförbundet
Gösta Ahlberg	1907–1973	1942	1946	Docent Stockholms Högskola, därefter anställd i Stockholms stad
Folke Kristensson	1914–1993	1942	1946	Direktörsassistent vid MAB & MYA, professor HHS
Bitti (Inga Brita) von Vegesack	1913–2005	1942	1947	Redaktionssekreterare Plan, direktör Industriens Bostadsförening
Bengt Senneby	1920–2007	1946	1947	Direktör Skandinaviska Banken, rådgivare SE-Banksgruppen

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Richard Elinder	1917–2006	1944	1948	Auktoriserad revisor, Elinder & Nyström Revisionsbyrå AB
Bertil J. Lundell	1922–2007	1944	1948	Höganäs-Billesholm, försäljningsdirektör AB Rörstrands Porslinsfabriker, Gullfiber
Ingvar Svennilson	1908–1972	1941	1949	Professor Stockholms Högskola
Rune Hellberg	1919–2003	1942	1949	Research & Planning Division, Economic Commission for Europe, Genève
Jan Wallander	1920–	1945	1949	Forskningschef och vd SNS
Erik Dahmén	1916–2005	1942	1950	Professor HHS, rådgivare Stockholms Enskilda Bank
Erik Ruist	1921–	1944	1950	Chef för statistikavdelningen Jernkontoret, professor HHS
Hans B. Thorelli	1921–2009	1945	1950	Vd SNS, Marketing Services Research, General Electric, New York, professor University of Chicago och Indiana University
Harald Nurk	1918–2014	1947	1950	Kalkylchef, internrevisor Lindberg & Co, internrevisor AGA
Bertil Wallin	1917–2009	1949	1950	Direktör Göteborgs Bank, Götabanken, Nordea
Herman Holm	1919–1997	1946	1952	Chef Business Development, rådgivare i atomfrågor, Stockholms Enskilda Bank, Exportföreningen, biträdande direktör General Atomic Europe, Zürich
Torsten Carlsson	1920–2002	1947	1952	Vd SNS, direktörsassistent Cementsa, direktör Skandinaviska Banken
Ragnar Bentzel	1919–2005	1948	1952	Docent Uppsala universitet, professor HHS
Jonas Nordenson	1920–1976	1948	1953	Vd Malmexport, vd Exportföreningen, vd Svenska Bankföreningen
Einar Hardin	1923–2007	1950	1953	Assistant Professor, Department of Economics, Michigan State University

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Willem Peppler	1923–2014	1951	1953	Grängeskongcernen, chef för bolagets tyska försäljningsverksamhet, vidare till flera ledande befattningar inom svenskt näringsliv. Sedan 1975 främst inom icke-svenska skogsindustriföretag
Hans Söderlund	1922–2001	1950	1954	SAF, direktör Limhamns Träindustri AB
Per Hilding	1923–	1952	1954	Politiker inom Folkpartiet, chefredaktör och ansvarig utgivare Gefle Dagblad
Lars O. Andersson	1926–	1952	1955	Aktuarie, ekonomibyrån Statens Järnvägar, universitetslektor i företagsekonomi Lunds universitet
Stig Rydorff	1922–1991	1952	1955	Lärare HHS
Nils Henrik Paulsson	i.u.	1953	1955	Lärare Grafiska Institutet, Institutet för högre reklamutbildning och Journalistinstitutet
Lars Lantz	1928–2008	1954	1955	Försäljningsdirektör Scania-Vabis
Göran Waldau	1925–2010	1954	1955	Förste kanslisekreterare Finansdepartementet, ekonomidirektör Sveriges Radio
Alv Elshult	1923–	1949	1956	Ställföreträdare för ekonomidirektören, sedermera vice vd Saab i Linköping
Karl-Olov Samuelsson	1923–1994	1950	1956	Aktuarie SAF
Kurt Eklöf	1925–1995	1951	1956	Bankkommissarie Sveriges Riksbank, vice riksbankschef
Hans Wagner	1928–	1953	1956	Exportchef Stenberg Corporation AB
Albert Danielsson	1930–2014	1954	1956	Lärare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, professor industriell ekonomi KTH
Odd Gulbrandsen	1923–	1952	1957	Bitr. professor Lantbrukshögskolan Ultuna

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Carl Gustaf Dahlerus	1929–	1955	1957	Sekreterare SAF, vd Bankernas Arbetsgivarorganisation
Åke Sanell	1930–	1956	1957	Amanuens Finansdepartementet, statistikavdelningen FN, budgetavdelningen Finansdepartementet, avdelningschef Riksrevisionsverket, konsult Världsbanken
Per-Jonas Eliæson	1934–	1957	1957	Doktorand, forskare, sedermera rektor och professor HHS
Åke Ortmark	1929–	1954	1958	Ekonomisk kommentator Sveriges Radio, ekonomijournalist, chefredaktör Veckans Affärer, författare
Sven Fajersson	1922–1997	1956	1958	Assistent Jordbrukstekniska forskningsinstitutet, Svenska Sockerfabriks AB
Wilhelm Paues	1912–1985	1958	1958	Direktör Samarbetskommittén för integrationsfrågor
Lars Nabseth	1928–	1952	1959	Chef Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning
Bertil Nilsson	1928–	1957	1959	Högre studier, Lunds universitet
Göran Ahrsjö	1931–1994	1957	1960	Rejmersholms Gamla Industri AB, överingenjör Boliden, direktör Supra/Norsk Hydro
Per-Olov Boman	1933–	1957	1960	Nordstjernen, Salén, vice vd Salénia
Jan Wallander	1920–	1953	1961	Vd Sundsvallsbanken, vd Handelsbanken
Claes Lagerkvist	1930–	1957	1961	Byråchef/statistikchef Statistiska centralbyrån (planering och samordning)
Lars Lidén	1930–2014	1957	1961	Industriförbundet, vice vd Esselte
Bertil Eneroth	1933–2014	1959	1961	Stockholms Enskilda Bank
Erwin Mildner	1935– 2001	1960	1961	Bygghörsningsinstitutet i Gävle

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Erik Höök	1920–1997	1948	1962	Planeringschef Finansdepartementet, vd Jernkontoret
John Ekström	1916–	1955	1962	Svenska EEC-delegationen i Bryssel
Hans Eisler	1937–	1961	1962	Konjunkturanalytiker Finansdepartementet, sekreterare två statliga utredningar, forskare SNS, managementkonsult, vd Sevensco
Bengt G. Rundblad	1925–2013	1954	1963	Professor i sociologi Göteborgs universitet
Jan Gillberg	1935–	1956	1963	Hessnergruppen, vd Sveriges Marknadsförbund, redaktör och utgivare Den Svenska Marknaden (DSM)
Åke Sundström	1934–	1959	1963	Biträdande expert FN
Tage Berglund	1933–	1961	1963	Chef FoU-statistiken SCB, enhetschef konjunktureenheten SCB
Lars Vinell	1935–	1961	1963	Jernkontoret, Uddeholm, chefsökonom Industriförbundet, adj. professor i finansiell ekonomi SU
Assar Lindbeck	1930–	1962	1963	Professor HHS
Ingemar Ståhl	1938–2014	1962	1963	Professor Lunds universitet
Lennart Fridén	1935–	1960	1964	Jernkontoret, IIES, Stockholms stad, Stockholms läns landsting, konsult INREGIA och WSP
Östen Johansson	1926–	1962	1964	Forskningssekreterare IIES, direktör Riksbankens Jubileumsfond, utredningschef Statens Industriverk, avdelningschef Energiverket
Carl Johan Åberg	1930–2010	1963	1964	Planeringschef Finansdepartementet, statssekreterare UD, landshövding, vd första–tredje AP-fonden
Karl G. Jungentfelt	1931–	1961	1965	Docent SU, professor HHS
Göran Albinsson Bruhner	1927–	1955	1966	Vd SNS, redaktör Svenska Dagbladet, chefredaktör Dagens Industri, kolumnist Svenska Dagbladet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Bertil Olsson	1930–2013	1955	1966	Statistiska centralbyrån, chef för utveckling av hushållsundersökningarna
Bengt Höglund	1921–2006	1957	1966	Professor Lunds universitet
Ragnar Bentzel	1919–2005	1961	1966	Professor Uppsala universitet
Bengt-Göran Löwenthal	1939–	1963	1966	Utredare åt direktionen Dagens Nyheter AB, utredningschef Svenska Bankföreningen
Gunnar Törnqvist	1933–	1963	1966	Professor i ekonomisk geografi, Lunds universitet
Jan Beckeman	1934–	1961	1967	Chef utrednings- och statistikavdelningen Jernkontoret
Gustav Endrédi	1928–	1961	1967	Chef företagsplanering och sedan chef bränslexport Nynäs Petroleum
Per Gullström	1937–	1963	1967	Stockholms utrednings- och statistikkontor
Bernt Johansson	1933–	1963	1967	i.u.
Branko Salaj	1932–	1965	1967	Chef utredningsavdelningen Svenska byggnadsindustriförbundet, managementkonsult, vd revisionskedjan BDO, informationsminister i Kroatien, kroatisk ambassadör, vd kroatiska nyhetsbyrån Hina
Lars Borgnäs	1947–	1966	1967	Journalist, författare, producent SVT
Leif Mutén*	1928–	1959	1968	Professor Uppsala universitet, Internationella valutafonden, professor HHS
Assar Lindbeck	1930–	1966	1968	Professor SU, chef IIES
Åke Sundström	1934–	1967	1968	Finans-, Industri- och Näringsdepartementet, huvudsekreterare i den mineralpolitiska utredningen (1974–78)
Yngve Åberg	1924–2011	1964	1969	Lektor SU
Villy Bergström	1938–	1965	1969	Lektor Uppsala universitet, chef FIEF, chefredaktör Dala-Demokraten, vice riksbankschef

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Gunnar Eliasson	1937–	1965	1969	Chefsekonom Industriförbundet
Per Silenstam	1936–	1965	1969	Institutet för arbetsmarknadsfrågor, överdirektör AMS, gd Civildepartementet
Odd Gulbrandsen	1923–	1967	1969	FAO Rom, forskningschef UNCTAD, professor i marknadslära Lantbrukshögskolan i Ultuna
John Skår	1933–	1964	1970	Lektor SU, UNESCO, professor Handelshögskolan i Bodö, professor Karolinska Institutet
Bengt Rydén	1936–	1966	1970	Chefredaktör Veckans Affärer, vd SNS, vd Stockholms Fondbörs
Carl Johan Dahlman	1942–	1967	1970	Forskarstudier UCLA, RAND Corporation, statssekreterare US Government
John Ekström	1916–	1967	1970	Sakkunnig Industridepartementet
Margareta Holter	1937–2010	1967	1970	Utredare Statens råd för byggnadsforskning, tekn.dr KTH, finanskontoret Stockholms läns lands-ting, forskare företagsekonomi SU, konstnär/grafiker
Staffan Håkanson	1942–	1967	1970	Vd Aga Mobilradio, Vd Esselte Rotogravyr, Vd Telub, Vd SAB WABCO, Vd Bombardier Transportation Sweden
Leif Aronsson	1942–2008	1968	1970	i.u.
Margit Lidén (nu Wallstén)	1942–	1969	1970	Konsult SIAR, SAF, Svenska OECD-delegationen i Paris och EU-delegationen i Bryssel
Torsten Löfgren	1939–	1966	1971	Kansliråd Industridepartementet, stabschef Preem Petroleum
Sune Davidsson	1940–	1969	1971	Finansdepartementet, Ekonomifakta, planeringschef Finansdepartementet, chefsekonom Folkpartiet
Alf Carling	1937–2008	1969	1971	Docent SU, Kommunikationsdepartementet, gd Konjunkturinstitutet
Lars Wohlin	1933–	1960	1972	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Lars Nabseth	1928–	1966	1972	Vd Jernkontoret, vd Industriförbundet, adj. professor HHS
Ulf Granérus	1942–1980	1969	1972	i.u.
Lars Lundberg	1937–	1969	1972	Lektor Umeå universitet
Jan Bröms	1940–	1967	1973	Chefsekonom Industriförbundet, chefsekonom SACO
Fredrik Henell	1949–	1970	1973	Forskare Huddinge universitetssjukhus, ledande befattningar Pharmacia, vice vd ZymoGenetics Inc., Seattle
Eva Thiel	1945–	1970	1973	Internationell banking, Europeiska Utvecklingsbanken, Senior Economist OECD
Lennart Ohlsson	1942–	1967	1974	Industridepartementet, Industriförbundet, chefsekonom Företagarna, docent och forskare KTH
Johan Facht	1941–	1969	1974	FN:s livsmedelsorganisation i Rom
Anita Lignell Du Rietz	1947–	1970	1974	Nordbanken, chefsekonom Föreningsbanken, doktorandstudier HHS och Mälardalens högskola, Näringsdepartementet, forskare Centrum för Näringslivshistoria
Harry Lütjohann	1935–2008	1970	1975	Statistiker SCB
Lars Kritz	1934–	1960	1976	Utredare Industridepartementet, vice vd Industriförbundet
Anders Klevmarken	1941–	1968	1976	Professor Göteborgs universitet (statistik och ekonometri) och Uppsala universitet (ekonometri)
Gunnar Du Rietz	1940–	1969	1976	Skattesakkunnig SAF, forskare Ratio
Ulf Jakobsson	1943–	1970	1976	Planeringschef Ekonomidepartementet, chefsekonom SAF, Handelsbanken och Industriförbundet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Hans-Fredrik Samuelsson	1941–	1971	1976	Avdelningsdirektör Statens Industriverk, chef inom FN:s Globala och Regionala Högkvarter, adj. professor Handelshögskolan i Göteborg, docent och projektdirektör Renässansmuseum
Lars Wohlin	1933–	1973	1976	Statssekreterare Ekonomidepartementet, riksbankschef, vd Stadshypotek, europaparlamentariker
Lars Dahlberg	1945–2003	1975	1976	Ekonomidepartementet, förhandlingschef SACO, vd Företagarnas riksorganisation
Olle Renck	1933–2006	1968	1977	Sekreterare Sjöfartspolitiska utredningen och Industristödsutredningen, Riksgälden, Fartygskreditnämnden
Rolf Rundfelt	1939–	1968	1978	Industriförbundets skattepolitiska avdelning, konsult KPMG, adjungerad professor i redovisning SU och Linköpings universitet
Bo Lindörn	1945–	1972	1978	Avdelningschef, överdirektör Statens pris- och kartellnämnd, direktör Konkurrensverket, direktör och chef Nätverksmyndigheten, vd Bergen Energi AB
Anders Grufman	1947–	1972	1979	S-E-Banken, grundare konsultföretag Grufman Reje Management
Siv Gustafsson	1943–	1967	1980	Forskare Arbetslivscentrum och SU, professor Universiteit van Amsterdam
Märtha Josefsson	1947–	1971	1980	Analyschef Aktiv Placering, investeringskonsult, styrelseproffs
Anders Rydeman	1954–2008	1979	1980	S-E-Banken, egen konsultverksamhet, chefsekonom Livsmedelsindustrierna
Birgitta Swedenborg	1941–	1969	1981	Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), PK-Bankens ekonomiska sekretariat
Bertil Lindström	1940–	1972	1981	Lektor Mitthögskolan i Sundsvall

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Göran Normann	1942–	1972	1981	Industriförbundet, divisionschef OECD, egen konsultverksamhet
Louise Ahlström	1948–	1977	1981	Samhällsekonom SAF, konsult, egen företagare
Richard Murray	1941–	1980	1981	Utredare Statskontoret
Leif Jansson	1942–1983	1976	1983	Avled under anställningen
Joyce Dargay	1948–	1979	1983	Doktorand Uppsala universitet, transportforskare University of Oxford
Staffan Ivarsson	1957–	1981	1983	Konjunkturinstitutet, Moderaternas riksdagskansli, revisionsdirektör Riksrevisionen, samhällsanalytiker WSP
Mark Sharefkin	1942–	1982	1983	Forskare New York University, Resources for the Future, Washington, DC, näringsidkare i IT- och musikbranschen
Yngve Åberg	1924–2011	1982	1983	Lektor SU
Göran Eriksson	1938–1995	1966	1984	Lektor SU
Bo Carlsson	1942–	1972	1984	Professor Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio
Eva Christina Horwitz	1943–	1977	1984	Handelsbankens ekonomiska sekretariat
Petra Lantz	1955–	1979	1984	SIDA, biståndsarbete i Afrika
Harald Fries	1956–	1981	1984	Utrikesdepartementet, minister svenska representationen FN
David Brownstone	1953–	1982	1984	Professor University of California at Irvine
Johan Örtengren	1947–	1975	1985	OECD, EFTA, EU:s Miljöbyrå i Köpenhamn, Sveriges Kommuner och Landsting
Bertil Holmlund	1947–	1976	1985	Forskare FIEF, professor Uppsala universitet
Lotta Björklund	1960–	1985	1986	Konsult Devon Systems och Drexel Burnham Lambert i USA, forskarstudier i antropologi SU

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Tomas Pousette	1950–	1975	1987	Avdelningsdirektör Riksbankens ekonomiska sekretariat, chefsekonom SBAB
Thomas Lindberg	1952–	1976	1987	Chefsekonom Öhman Fondkommission
Tomas Nordström	1947–	1976	1987	Finansdepartementet
Fredrik Bergholm	1955–	1977	1987	Forskare KTH
Bengt-Christer Ysander	1931–1992	1978	1987	Professor Uppsala universitet
Lars Jagrén	1957–	1980	1987	Ekonom Industriförbundet, chefsekonom Sveriges Bygginstrument, chefsekonom Företagarna
James W. Albrecht	1948–	1982	1987	Professor University of California at Irvine, senare Georgetown
Magnus Blomström	1952–	1985	1987	Professor HHS, chef Japaninstitutet vid HHS
Per-Olof Bjuggren	1948–	1986	1987	Professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Kenneth A. Hanson	i.u.	1986	1987	US Department of Agriculture
Richard Murray	1941–	1986	1987	Chefsekonom Statskontoret, sekreterare i flera statliga utredningar
Clas Wihlborg	1947–	1986	1987	Professor University of Southern California, Handelshögskolan i Göteborg, Copenhagen Business School och Chapman University
Enrico Deiacò	1957–	1982	1988	IVA, vd SISTER, Institutet för studier av utbildning och forskning, avdelningschef Tillväxtanalys
Göran Johansson- Grahn	1960–	1986	1988	FöreningsSparbanken, Nordbanken, Sveriges Bygginstrument, Svenskt Näringsliv
Stephen Turner	1956–	1986	1988	SU
Mats Kinnwall	1958–	1987	1988	Doktorand SU, ekonom Handelsbanken, chefsekonom Sveriges Kommuner och Landsting
Jan Södersten	1943–	1975	1989	Professor Uppsala universitet, prodekan och dekan samhällsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Anders Björklund	1950–	1983	1989	Professor SOFI, SU
Harald Lang	1946–	1984	1989	IIES, SU, lektor KTH
Stefan Lundgren	1952–	1987	1989	IIES, SU, HHS, chef ekonomiska avdelningen Finansdepartementet, vd SNS, gd Statistiska centralbyrån
Nils Henrik Schager	1944–	1979	1990	Chefsekonom och senare förhandlingschef Statens Arbetsgivarverk
Birgitta Swedenborg	1941–	1986	1990	Vice vd och forskningsledare SNS
Bo Axell	1945–2007	1976	1991	Förtidspensionerad
Christina Hartler	1964–	1986	1991	SIDA
Lars Lundberg	1937–	1989	1991	Forskare FIEF, professor Örebro universitet
Erol Taymaz	1960–	1989	1991	Professor Middle East Technical University, Ankara
Kent-Rune Sjöholm	1947–	1990	1991	Post- och telestyrelsen, Statens institut för kommunikationsanalys, avdelningsdirektör Försäkringskassans utvärderingsavdelning
Lars Oxelheim	1944–	1982	1992	Professor i internationellt företagande Lunds universitet
Ove Granstrand*	1944–	1981	1993	Professor i industriell organisation och ekonomi Chalmers tekniska högskola
Jeannette Åkerman	1959–	1988	1993	Folkhälsoinstitutet, egen företagare
Gunnar Eliasson	1937–	1975	1994	Professor KTH, forskare Ratio
Thomas Andersson	1959–	1990	1994	OECD Paris, utredningschef Näringsdepartementet, grundare och chef International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise (IKED), rektor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Thomas Lindh	1952–2013	1991	1994	Forskare Uppsala universitet, professor Linnéuniversitetet
Torbjörn Fredriksson	1966–	1992	1994	Näringsdepartementet, UNCTAD, FN
Per-Martin Meyerson	1927–2013	1992	1995	Arbetade på IUI efter pensionering från Industriförbundet, författare

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Björn Segendorff	1967–	1994	1995	(A) Doktorand HHS, forskare HHS och Princeton, avdelningen för finansiell stabilitet Riksbanken
Sten Nyberg	1962–	1988	1996	Forskare och sedermera professor i nationalekonomi SU, chefsekonom Konkurrensverket
Jonas Häckner	1962–	1989	1996	Forskare och professor i nationalekonomi SU
Per Lundborg	1950–	1989	1996	Forskare FIEF, professor SOFI, SU
David Sundén	1967–	1995	1996	(A) Doktorand SU, Riksförsäkringsverket
Pontus Engström	1971–	1996	1996	(A) Boston Consulting Group, forskare University of Agder, Kristiansand
Lennart Grundberg	1967–	1995	1997	(A) Europeiska kommissionen
Patrik Karpaty	1967–	1995	1997	(A) Boston Consulting Group, doktorand och lektor Örebro universitet
Johan Lindén	1962–	1996	1997	Lektor Södertörns högskola
Pavlos Petroulas	1972–	1996	1997	(A) Doktorand SU, Bank of Greece
Stefan Fölster	1959–	1987	1998	Vd Handelns Utredningsinstitut (HUI), chefsekonom Svenskt Näringsliv, chef Reforminstitutet
Eva Meyersson Milgrom	1952–	1991	1998	Forskare SU och Stanford University
Gunnar Fors	1961–	1991	1998	Finansdepartementet, Kommerskollegium, chef Riksdagens Utredningstjänst
Karl-Markus Modén	1958–	1992	1998	Lektor Södertörns högskola, lektor Karlstads universitet
Dan Johansson	1964–	1995	1998	Doktorand KTH, docent och vice vd Ratio, forskare HUI, professor Örebro universitet
Petter Lundvik	1954–	1995	1998	Konjunkturinstitutet, analytiker Handelsbanken

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Markus Asplund	1966–	1997	1998	Forskare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, London Business School, KTH och Copenhagen Business School
Mickael Salabasis (nu Bäckman)	1969–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Ratio, Upplysningscentralen, analytiker IBM
John Ekberg	1970–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Konjunkturinstitutet, statistikansvarig Medlingsinstitutet
Ola Ghatnekar	1968–	1998	1998	(A) Doktorand Lunds universitet, forskare Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi Lunds universitet
Eugenia Kazamaki Ottersten	1958–	1991	1999	Europeiska Investeringsbanken, Luxemburg
Pontus Braunerhjelm	1953–	1989	1999	Vice vd SNS, professor KTH, kanslichef Globaliseringsrådet och vd Entreprenörskapsforum
Magnus Henrekson	1958–	1995	1999	Professor HHS, vd IFN
Erika Ekström	1968–	1997	1999	Doktorand Göteborgs och Uppsala universitet, forskare IFAU, Närings-, Arbetsmarknads- och Utbildningsdepartementet
Per Thulin	1963–	1997	1999	(A) SNS, doktorand KTH, forskare KTH och Entreprenörskapsforum
Marie Hesselman	1971–	1998	1999	(A) Finansdepartementet, ekonom penningpolitiska avdelningen Riksbanken
Pavel Pelikan	1935–	1988	2000	Forskare Ratio, professor Prags universitet
Karolina Ekholm	1964–	1996	2001	Doktorstjänst HHS, professor SU, vice riksbankschef
Henrik Braconier	1968–	1998	2001	Konjunkturinstitutet, chef prognosenheten Finansdepartementet, Senior Economist OECD, chefs-ekonom Finansinspektionen
Malin Hübner (nu Alpen)	1973–	2000	2001	(A) Riksbanken, chef enheten för finansiell infrastruktur
Eleni Savvidou	1974–	2000	2001	(A) Doktorand Uppsala universitet, Riksbanken

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Jörgen Weibull	1948–	1992	2002	Professor HHS
David Sundén	1967–	2001	2002	Statisticon, konsultföretag inom statistik, vice vd Copenhagen Economics
Magnus Wiberg	1971–	2001	2002	(A) Doktorand SU
Erik Mellander	1956–	1978	2003	Ställföreträdande chef IFAU
Mikael Sandström	1967–	2001	2003	Moderaternas riksdagsgrupp, statssekreterare Regeringskansliet
Gulay Özcan	1973–	2002	2004	(A) Doktorand SU, fil.dr. SU, utredare Arbetsförmedlingen
Jakob Eliasson	1975–	2003	2004	(A) Ledarskribent Dagens Industri, ekonom Folkpartiets riksdagsgrupp, energiexpert Villaägarna
Ulf Jakobsson	1943–	1994	2005	Egen konsultverksamhet, adjungerad professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Tobias Lindqvist	1974–	1999	2005	Konsult Econ Analys, Finansinspektionen, riskanalytiker SEB
Christina Håkanson	1975–	2001	2005	(A) Doktorand IIES, SU, ekonom Riksbanken
Jonas Vlachos	1970–	2002	2005	Forskare SITE, HHS, därefter lektor SU, från 2006 åter knuten till IFN på deltid
Mattias Ganslandt	1970–	1995	2006	Egen verksamhet, Center for European Law and Economics (CELEC)
Maria Saez-Marti	1965–	1998	2006	Professor University of Zürich
Jonas Björnerstedt	1956–	1999	2006	Utredare Konkurrensverket
David Zimmermann	1971–	2004	2006	(A) Konsultbolag i Tyskland
Stefan Westerberg	1979–	2005	2006	(A) Konsult Econ Analys, Kommerskollegium
Yves Zenou	1961–	2003	2007	Professor SU
Fredrik Hesseborn	1968–	2006	2007	(A) Doktorand SU, finansanalytiker Handelsbanken
Martin Olsson	1978–	2006	2007	(A) Doktorand SU, forskare IFN
Nannan Lundin	1972–	2007	2007	Chefstjänst Institutet för Miljöteknik (IVL), programchef Global Utmaning

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Johan Stennek	1961–	1999	2007	Professor Handelshögskolan i Göteborg
Sofia Strömberg	1968–	2006	2008	Rektor Berghs School of Communication, vd Örebrokompaniet
Anna Sjögren	1966–	2000	2008	Forskare IFAU
Katariina Nilsson Hakkala	1971–	2003	2008	Forskare Svenska Handelshögskolan i Helsingfors, docent Government Institute for Econ. Research, Helsingfors
Johan Almenberg	1977–	2006	2008	Doktorand HHS, skatteekonomiska enheten vid Finansdepartementet, politiskt sakkunnig Finansdepartementet
Johan Egebark	1980–	2007	2008	(A) Doktorand SU
Mathias Gustavsson (nu Ekström)	1982–	2008	2008	(A) Doktorand SU, Assistant Prof. Norges Handelshögskola, Bergen
Niklas Kaunitz	1977–	2007	2008	(A) Doktorand SU
Robin Douhan	1978–2009	2007	2009	Avled under anställningen
Daniel Hedblom	1983–	2008	2009	(A) Doktorand SU, doktorand University of Chicago
Anders Åkerman	1977–	2008	2009	Post dok/forskare SU
Selva Baziki	1983–	2009	2010	(A) Doktorand Uppsala universitet
Erik Lindqvist	1978–	2007	2010	Assistant Professor HHS
Max Brimberg	1986–	2010	2011	(A) Konkurrensverket
Frédéric Delmar	1967–	2008	2011	Professor Lunds universitet
Harald Edquist	1976–	2008	2011	Forskningsledare Fores, forskare Ericsson
Mikael Elinder	1976–	2009	2011	Forskare Uppsala universitet
Erika Färnstrand Damsgaard	1978–	2008	2011	Konjunkturinstitutet
Fredrik Sjöholm	1966–	2007	2011	Professor Lunds universitet
Cecilia Sobocki	1978–	2010	2011	Utbildningsdepartementet
Helena Svaleryd	1970–	2003	2011	Docent Uppsala universitet
Daniel Waldenström	1974–	2006	2011	Professor Uppsala universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Nina Öhrn (nu Karlsson)	1985–	2010	2011	(A) Doktorand SU, skatteavdelningen Finansdepartementet
Kristina Börjeson	1976–	2009	2012	Futerra Sustainability Communications
Joakim Jansson	1986–	2011	2012	(A) Doktorand SU
Dina Neiman	1985–	2011	2013	(A) Konsult Accenture
Ellinor Edvardsson	1987–	2013	2014	(A) Finansdepartementet
Sven-Olof Fridolfsson	1968–	1999	2014	Bitr. avd.chef Konkurrensverket

*Inte formellt anställd vid IFN, men samarbetade nära med IFN under perioden.

ALFABETISK ALUMNIFÖRTECKNING ÖVER FORSKARE VID IFN 1939–2014

I några fall har forskare varit anställda vid IFN under mer än en period, då anges båda perioderna separat. Hur mycket information som finns om en tidigare anställds fortsatta karriär är i vissa fall knapphändig eller saknas på grund av att det inte varit möjligt att få fram några uppgifter.

Uppställningen upptar i första hand forskare. Många forskare har genom åren varit korttidsanställda och i de fall anställningen varit kortare än ett år har personen bara tagits med i alumniförteckningen i det fall denne står som (med)författare till någon skrift som utgivits av IFN. Fr.o.m. 1995 har institutet i regel rekryterat forskningsassistenter med en gedigen nationalekonomisk-statistisk skolning på magisternivå. Dessa assistenter har efter en tid vid IFN antingen gått vidare till forskarutbildning eller kvalificerade tjänster som nationalekonomer i statsförvaltning och näringsliv. De har därför tagits med i alumniförteckningen. Ett A inom parentes markerar att de varit assistenter.

Använda förkortningar

i.u. = ingen uppgift

FIEF = Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning

HHS = Handelshögskolan i Stockholm

IFAU = Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

IIES = Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet

IVA = Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien

KTH = Kungliga Tekniska högskolan

SAF = Svenska Arbetsgivareföreningen

SU = Stockholms universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Gösta Ahlberg	1907–1973	1942	1946	Docent Stockholms Högskola, därefter anställd i Stockholms stad
Louise Ahlström	1948–	1977	1981	Samhällsekonom SAF, konsult, egen företagare
Göran Ahrsjö	1931–1994	1957	1960	Rejmersholms Gamla Industri AB, överingenjör Boliden, direktör Supra/Norsk Hydro
Göran Albinsson Bruhner	1927–	1955	1966	Vd SNS, redaktör Svenska Dagbladet, chefredaktör Dagens Industri, kolumnist Svenska Dagbladet
James W. Albrecht	1948–	1982	1987	Professor University of California at Irvine, senare Georgetown
Johan Almenberg	1977–	2006	2008	Doktorand HHS, skatteekonomiska enheten vid Finansdepartementet, politisk sakkunnig Finansdepartementet
Ivar Anderson	1891–1980	1939	1940	Chefredaktör Svenska Dagbladet, riksdagsman
Lars O. Andersson	1926–	1952	1955	Aktuarie, ekonomibyran Statens Järnvägar, universitetslektor i företagsekonomi Lunds universitet
Thomas Andersson	1959–	1990	1994	OECD Paris, utredningschef Näringsdepartementet, grundare och chef International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise (IKED), rektor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Leif Aronsson	1942–2008	1968	1970	i.u.
Markus Asplund	1966–	1997	1998	Forskare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, London Business School, KTH och Copenhagen Business School
Bo Axell	1945–2007	1976	1991	Förtidspensionerad
Selva Baziki	1983–	2009	2010	(A) Doktorand Uppsala universitet
Jan Beckeman	1934–	1961	1967	Chef utrednings- och statistikavdelningen Jernkontoret

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Ragnar Bentzel	1919–2005	1948	1952	Docent Uppsala universitet, professor HHS
		1961	1966	Professor Uppsala universitet
Fredrik Bergholm	1955–	1977	1987	Forskare KTH
Tage Berglund	1933–	1961	1963	Chef FoU-statistiken SCB, enhetschef konjunkturenheten SCB
Villy Bergström	1938–	1965	1969	Lektor Uppsala universitet, chef FIEF, chefredaktör Dala-Demokraten, vice riksbankschef
Per-Olof Bjuggren	1948–	1986	1987	Professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Anders Björklund	1950–	1983	1989	Professor SOFI, SU
Lotta Björklund	1960–	1985	1986	Konsult Devon Systems och Drexel Burnham Lambert i USA, forskarstudier i antropologi SU
Jonas Björnerstedt	1956–	1999	2006	Utredare Konkurrensverket
Magnus Blomström	1952–	1985	1987	Professor HHS, chef Japaninstitutet vid HHS
Per-Olov Boman	1933–	1957	1960	Nordstjernen, Salén, vice vd Salénia
Lars Borgnäs	1947–	1966	1967	Journalist, författare, producent SVT
Henrik Braconier	1968–	1998	2001	Konjunkturinstitutet, chef prognosenheten Finansdepartementet, Senior Economist OECD, chefsökonom Finansinspektionen
Pontus Braunerhjelm	1953–	1989	1999	Vice vd SNS, professor KTH, kanslichef Globaliseringsrådet och vd Entreprenörskapsforum
Max Brimberg	1986–	2010	2011	(A) Konkurrensverket
Tore Browaldh	1917–2007	1944	1945	Europarådets generalsekretariat i Strasbourg, vice vd SAE, vd Handelsbanken
David Brownstone	1953–	1982	1984	Professor University of California at Irvine
Jan Bröms	1940–	1967	1973	Chefsekonom Industriförbundet, chefsekonom SACO
Kristina Börjeson	1976–	2009	2012	Futerra Sustainability Communications

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Alf Carling	1937–2008	1969	1971	Docent SU, Kommunikationsdepartementet, gd Konjunkturinstitutet
Bo Carlsson	1942–	1972	1984	Professor Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio
Torsten Carlsson	1920–2002	1947	1952	Vd SNS, direktörsassistent Cementa, direktör Skandinaviska Banken
Jöran Curman	1907–1972	1941	1944	Arkitekt, Curman och Gunnartz Arkitektkontor
Lars Dahlberg	1945–2003	1975	1976	Ekonomidepartementet, förhandlingschef SACO, vd Företagarnas riksorganisation
Carl Gustaf Dahlerus	1929–	1955	1957	Sekreterare SAF, vd Bankernas Arbetsgivarorganisation
Carl Johan Dahlman	1942–	1967	1970	Forskarstudier UCLA, RAND Corporation, statsekreterare US Government
Erik Dahmén	1916–2005	1942	1950	Professor HHS, rådgivare Stockholms Enskilda Bank
Albert Danielsson	1930–2014	1954	1956	Lärare HHS, professor Handelshögskolan i Göteborg, professor industriell ekonomi KTH
Joyce Dargay	1948–	1979	1983	Doktorand Uppsala universitet, transportforskare University of Oxford
Sune Davidsson	1940–	1969	1971	Finansdepartementet, Ekonomifakta, planeringschef Finansdepartementet, chefsekonom Folkpartiet
Enrico Deiacò	1957–	1982	1988	IVA, vd SISTER, Institutet för studier av utbildning och forskning, avdelningschef Tillväxtanalys
Frédéric Delmar	1967–	2008	2011	Professor Lunds universitet
Robin Douhan	1978–2009	2007	2009	Avled under anställningen
Gunnar Du Rietz	1940–	1969	1976	Skattesakkunnig SAF, forskare Ratio
Harald Edquist	1976–	2008	2011	Forskningsledare Fores, forskare Ericsson

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Johan Egebark	1980–	2007	2008	(A) Doktorand SU
Hans Eisler	1937–	1961	1962	Konjunkturanalytiker Finansdepartementet, sekreterare två statliga utredningar, forskare SNS, managementkonsult, vd Sevensco
John Ekberg	1970–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Konjunkturinstitutet, statistikansvarig Medlingsinstitutet
Karolina Ekholm	1964–	1996	2001	Doktorstjänst HHS, professor SU, vice riksbankschef
Kurt Eklöf	1925–1995	1951	1956	Bankokommissarie Riksbanken, vice riksbankschef
Erika Ekström	1968–	1997	1999	Doktorand Göteborgs och Uppsala universitet, forskare IFAU, Närings-, Arbetsmarknads- och Utbildningsdepartementet
John Ekström	1916–	1955	1962	Svenska EEC-delegationen i Bryssel
		1967	1970	Sakkunnig Industridepartementet
Gunnar Eliasson	1937–	1965	1969	Chefsekonom Industriförbundet
		1975	1994	Professor KTH, forskare Ratio
Jakob Eliasson	1975–	2003	2004	(A) Ledarskribent Dagens Industri, ekonom Folkpartiets riksdagsgrupp, energiexpert Villaägarna
Mikael Elinder	1976–	2009	2011	Forskare Uppsala universitet
Richard Elinder	1917–2006	1944	1948	Auktoriserad revisor, Elinder & Nyström Revisionsbyrå AB
Per-Jonas Eliässon	1934–	1957	1957	Doktorand, forskare, sedermera rektor och professor HHS
Alv Elshult	1923–	1949	1956	Ställföreträdare för ekonomidirektören, sedermera vice vd Saab i Linköping
Gustav Endrédi	1928–	1961	1967	Chef företagsplanering och sedan chef bränsleexport Nynäs Petroleum
Bertil Eneroth	1933–2014	1959	1961	Stockholms Enskilda Bank
Pontus Engström	1971–	1996	1996	(A) Boston Consulting Group, forskare University of Agder, Kristiansand

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Göran Eriksson	1938–1995	1966	1984	Lektor SU
Ellinor Edvardsson	1987–	2013	2014	(A) Finansdepartementet
Johan Facht	1941–	1969	1974	FN:s livsmedelsorganisation i Rom
Sven Fajersson	1922–1997	1956	1958	Assistent Jordbrukstekniska forskningsinstitutet, Svenska Sockerfabriks AB
Gunnar Fors	1961–	1991	1998	Finansdepartementet, Kommerskollegium, chef Riksdagens Utredningstjänst
Torbjörn Fredriksson	1966–	1992	1994	Näringsdepartementet, UNCTAD, FN
Lennart Fridén	1935–	1960	1964	Jernkontoret, IIES, Stockholms stad, Stockholms läns landsting, konsult INREGIA och WSP
Harald Fries	1956–	1981	1984	Utrikesdepartementet, minister svenska representationen FN
Sven-Olof Fridolfsson	1968–	1999	2014	Bitr. avd.chef Konkurrensverket
Erika Färnstrand Damsgaard	1978–	2008	2011	Konjunkturinstitutet
Stefan Fölster	1959–	1987	1998	Vd Handelns Utredningsinstitut (HUI), chefsekonom Svenskt Näringsliv, chef Reforminstitutet
Mattias Ganslandt	1970–	1995	2006	Egen verksamhet, Center for European Law and Economics (CELEC)
Ola Ghatnekar	1968–	1998	1998	(A) Doktorand Lunds universitet, forskare Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi Lunds universitet
Jan Gillberg	1935–	1956	1963	Hessnergruppen, vd Sveriges Marknadsförbund, redaktör och utgivare Den Svenska Marknaden (DSM)
Ulf Granérus	1942–1980	1969	1972	i.u.
Ove Granstrand*	1944–	1981	1993	Professor i industriell organisation och ekonomi Chalmers tekniska högskola

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Anders Grufman	1947–	1972	1979	S-E-Banken, grundare konsultfir- man Grufman Reje Management
Lennart Grundberg	1967–	1995	1997	(A) Europeiska kommissionen
Odd Gulbrandsen	1923–	1952	1957	Bitr. professor Lantbrukshögsko- lan Ultuna
		1967	1969	FAO Rom, forskningschef UN- CTAD, professor i marknadslära Lantbrukshögskolan i Ultuna
Per Gullström	1937–	1963	1967	Stockholms utrednings- och sta- tistikkontor
Siv Gustafsson	1943–	1967	1980	Forskare Arbetslivscentrum och SU, professor Universiteit van Amsterdam
Mathias Gustavsson (nu Ekström)	1982–	2008	2008	(A) Doktorand SU, Assistant Prof. Norges Handelshögskola, Bergen
Kenneth A. Hanson	i.u.	1986	1987	US Department of Agriculture
Einar Hardin	1923–2007	1950	1953	Assistant Professor, Department of Economics, Michigan State University
Christina Hartler	1964–	1986	1991	SIDA
Daniel Hedblom	1983–	2008	2009	(A) Doktorand SU, doktorand Univ. of Chicago
Eric Heinertz	1908–1965	1939	1945	Egen verksamhet som konstnär
Rune Hellberg	1919–2003	1942	1949	Research & Planning Division, Economic Commission for Euro- pe, Genève
Fredrik Henell	1949–	1970	1973	Forskare Huddinge universitets- sjukhus, ledande befattningar Pharmacia, vice vd ZymoGenetics Inc., Seattle
Magnus Henrekson	1958–	1995	1999	Professor HHS, vd IFN
Fredrik Hesseborn	1968–	2006	2007	(A) Doktorand SU, finansanalyti- ker Handelsbanken
Marie Hesselman	1971–	1998	1999	(A) Finansdepartementet, eko- nom penningpolitiska avdelning- en Riksbanken
Per Hilding	1923–	1952	1954	Politiker inom Folkpartiet, chefre- daktör och ansvarig utgivare Ge- fle Dagblad

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Herman Holm	1919–1997	1946	1952	Chef Business Development, rådgivare i atomfrågor, Stockholms Enskilda Bank, Exportföreningen, biträdande direktör General Atomic Europe, Zürich
Bertil Holmlund	1947–	1976	1985	Forskare FIEF, professor Uppsala universitet
Margareta Holter	1937–2010	1967	1970	Utredare Statens råd för byggnadsforskning, tekn.dr KTH, finanskontoret Stockholms läns landsting, forskare företagsekonomi SU, konstnär/grafiker
Eva Christina Horwitz	1943–	1977	1984	Handelsbankens ekonomiska sekretariat
Malin Hübner (nu Alpen)	1973–	2000	2001	(A) Riksbanken, chef enheten för finansiell infrastruktur
Christina Håkanson	1975–	2001	2005	(A) Doktorand IIIES, SU, ekonom Riksbanken
Staffan Håkanson	1942–	1967	1970	Vd Aga Mobilradio, Vd Esselte Rotogravyr, Vd Telub, Vd SAB WABCO, Vd Bombardier Transportation Sweden
Jonas Häckner	1962–	1989	1996	Forskare och professor i national-ekonomi SU
Bengt Höglund	1921–2006	1957	1966	Professor Lunds universitet
Erik Höök	1920–1997	1948	1962	Planeringschef Finansdepartementet, vd Jernkontoret
Staffan Ivarsson	1957–	1981	1983	Konjunkturinstitutet, Moderaternas riksdagskansli, revisionsdirektör Riksrevisionen, samhällsanalytiker WSP
Axel Iveroth	1914–1993	1939	1946	Industriattaché i Washington, DC, direktör Cementa, vd Industrieförbundet
Lars Jagrén	1957–	1980	1987	Ekonom Industrieförbundet, chefsekonom Sveriges Byggindustrier, chefsekonom Företagarna

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Ulf Jakobsson	1943–	1970	1976	Planeringschef Ekonomidepartementet, chefsekonom SAF, Handelsbanken och Industriförbundet
		1994	2005	Egen konsultverksamhet, adjungerad professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping
Joakim Jansson	1986–	2011	2012	(A) Doktorand SU
Leif Jansson	1942–1983	1976	1983	Avled under anställningen
Bernt Johansson	1933–	1963	1967	i.u.
Dan Johansson	1964–	1995	1998	Doktorand KTH, docent och vice vd Ratio, forskare HUI, professor Örebro universitet
Östen Johansson	1926–	1962	1964	Forskningssekreterare IIIES, direktör Riksbankens Jubileumsfond, utredningschef Statens Industriverk, avdelningschef Energiverket
Göran Johansson-Grahn	1960–	1986	1988	FöreningsSparbanken, Nordbanken, Sveriges Byggindustrier, Svenskt Näringsliv
Märtha Josefsson	1947–	1971	1980	Analyschef Aktiv Placering, investeringskonsult, styrelseproffs
Karl G. Jungenfelt	1931–	1961	1965	Docent SU, professor HHS
Patrik Karpaty	1967–	1995	1997	(A) Boston Consulting Group, doktorand och lektor Örebro universitet
Niklas Kaunitz	1977–	2007	2008	(A) Doktorand SU
Eugenia Kazamaki Ottersten	1958–	1991	1999	Europeiska Investeringsbanken, Luxemburg
Mats Kinnwall	1958–	1987	1988	Doktorand SU, ekonom Handelsbanken, chefsekonom Sveriges Kommuner och Landsting
Anders Klevmarken	1941–	1968	1976	Professor Göteborgs universitet (statistik och ekonometri) och Uppsala universitet (ekonometri)
Folke Kristensson	1914–1993	1942	1946	Direktörsassistent vid MAB & MYA, professor HHS
Lars Kritz	1934–	1960	1976	Utredare Industridepartementet, vice vd Industriförbundet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Claes Lagerkvist	1930–	1957	1961	Byråchef/statistikchef Statistiska centralbyrån (planering och samordning)
Harald Lang	1946–	1984	1989	IIES, SU, lektor KTH
Lars Lantz	1928–2008	1954	1955	Försäljningsdirektör Scania-Vabis
Petra Lantz	1955–	1979	1984	SIDA, biståndsarbete i Afrika
Lars Lidén	1930–	1957	1961	Industriförbundet, vice vd Esselte
Margit Lidén (nu Wallstén)	1942–	1969	1970	Konsult SIAR, SAF, Svenska OECD-delegationen i Paris och EU-delegationen i Bryssel
Anita Lignell Du Rietz	1947–	1970	1974	Nordbanken, chefsekonom Föreningsbanken, doktorandstudier HHS och Mälardalens högskola, Näringsdepartementet, forskare Centrum för Näringslivshistoria
Assar Lindbeck	1930–	1962	1963	Professor HHS
		1966	1968	Professor SU, chef IIES
Thomas Lindberg	1952–	1976	1987	Chefsekonom Öhman Fondkommission
Johan Lindén	1962–	1996	1997	Lektor Södertörns högskola
Thomas Lindh	1952–2013	1991	1994	Forskare Uppsala universitet, professor Linnéuniversitetet
Erik Lindqvist	1978–	2007	2010	Assistant Professor HHS
Tobias Lindqvist	1974–	1999	2005	Konsult Econ Analys, Finansinspektionen, riskanalytiker SEB
Bertil Lindström	1940–	1972	1981	Lektor Mitthögskolan i Sundsvall
Bo Lindörn	1945–	1972	1978	Avdelningschef, överdirektör Statens pris- och kartellnämnd, direktör Konkurrensverket, direktör och chef Nätverksmyndigheten, vd Bergen Energi AB
Lars Lundberg	1937–	1969	1972	Lektor Umeå universitet
		1989	1991	Forskare FIEF, professor Örebro universitet
Per Lundborg	1950–	1989	1996	Forskare FIEF, professor SOFI, SU
Bertil J. Lundell	1922–2007	1944	1948	Höganäs-Billesholm, försäljningsdirektör AB Rörstrands Porslinsfabriker, Gullfiber

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Stefan Lundgren	1952–	1987	1989	IIES, SU, HHS, chef ekonomiska avdelningen Finansdepartementet, vd SNS, gd Statistiska centralbyrån
Nannan Lundin	1972–	2007	2007	Chefstjänst Institutet för Miljöteknik (IVL), programchef Global Utmaning
Petter Lundvik	1954–	1995	1998	Konjunkturinstitutet, analytiker Handelsbanken
Harry Lütjohann	1935–2008	1970	1975	Statistiker SCB
Torsten Löfgren	1939–	1966	1971	Kansliråd Industridepartementet, stabschef Preem Petroleum
Bengt-Göran Löwenthal	1939–	1963	1966	Utredare åt direktionen Dagens Nyheter AB, utredningschef Svenska Bankföreningen
Erik Mellander	1956–	1978	2003	Ställföreträdande chef IFAU
Per-Martin Meyerson	1927–2013	1992	1995	Arbetade på IUI efter pensionering från Industriförbundet, författare
Eva Meyersson Milgrom	1952–	1991	1998	Forskare SU och Stanford University
Erwin Mildner	1935– 2001	1960	1961	Byggforskningsinstitutet i Gävle
Karl-Markus Modén	1958–	1992	1998	Lektor Södertörns högskola, lektor Karlstads universitet
Richard Murray	1941–	1980	1981	Utredare Statskontoret
		1986	1987	Chefsekonom Statskontoret, sekreterare i flera statliga utredningar
Leif Mutén*	1928–	1959	1968	Professor Uppsala universitet, Internationella valutafonden, professor HHS
Lars Nabseth	1928–	1952	1959	Chef Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning
		1966	1972	Vd Jernkontoret, vd Industriförbundet, adj. professor HHS
Dina Neiman	1985–	2011	2013	(A) Konsult Accenture
Bertil Nilsson	1928–	1957	1959	Högre studier, Lunds universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Katariina Nilsson Hakkala	1971–	2003	2008	Forskare Svenska Handelshögskolan i Helsingfors, docent Government Institute for Econ. Research, Helsingfors
Jonas Nordenson	1920–1976	1948	1953	Vd Malmexport, vd Exportföreningen, vd Svenska Bankföreningen
Tomas Nordström	1947–	1976	1987	Finansdepartementet
Göran Normann	1942–	1972	1981	Industriförbundet, divisionschef OECD, egen konsultverksamhet
Harald Nurk	1918–2014	1947	1950	Kalkylchef, internrevisor Lindberg & Co, internrevisor AGA
Sten Nyberg	1962–	1988	1996	Forskare och sedermera professor i nationalekonomi SU, chefsekonom Konkurrensverket
Lennart Ohlsson	1942–	1967	1974	Industridepartementet, Industriförbundet, chefsekonom Företagarna, docent och forskare KTH
Bertil Olsson	1930–2013	1955	1966	Statistiska centralbyrån, chef för utveckling av hushållsundersökningarna
Martin Olsson	1978–	2006	2007	(A) Doktorand SU, forskare IFN
Åke Ortmark	1929–	1954	1958	Ekonomisk kommentator Sveriges Radio, ekonomijournalist, chefredaktör Veckans Affärer, författare
Lars Oxelheim	1944–	1982	1992	Professor i internationellt företagande Lunds universitet
Wilhelm Paues	1912–1985	1958	1958	Direktör Samarbetskommittén för integrationsfrågor
Nils Henrik Paulsson	i.u.	1953	1955	Lärare Grafiska Institutet, Institutet för högre reklamutbildning och Journalistinstitutet
Pavel Pelikan	1935–	1988	2000	Forskare Ratio, professor Prags universitet
Willem Peppeler	1923–2014	1951	1953	Grängeskongcernen, chef för bolagets tyska försäljningsverksamhet, vidare till flera ledande befattningar inom svenskt näringsliv. Sedan 1975 främst inom icke-svenska skogsindustriföretag

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Pavlos Petroulas	1972–	1996	1997	(A) Doktorand SU, Bank of Greece
Tomas Pousette	1950–	1975	1987	Avdelningsdirektör Riksbankens ekonomiska sekretariat, chefsekonom SBAB
Olle Renck	1933–2006	1968	1977	Sekreterare Sjöfartspolitiska utredningen och Industristödsutredningen, Riksgälden, Fartygskreditnämnden
Erik Ruist	1921–	1944	1950	Chef för statistikavdelningen Jernkontoret, professor HHS
Bengt G. Rundblad	1925–2013	1954	1963	Professor i sociologi Göteborgs universitet
Rolf Rundfelt	1939–	1968	1978	Industriförbundets skattepolitiska avdelning, konsult KPMG, adjungerad professor i redovisning SU och Linköpings universitet
Anders Rydeman	1954–2008	1979	1980	S-E-Banken, egen konsultverksamhet, chefsekonom Livsmedelsindustrierna
Bengt Rydén	1936–	1966	1970	Chefredaktör Veckans Affärer, vd SNS, vd Stockholms Fondbörs
Stig Rydorff	1922–1991	1952	1955	Lärare HHS
Maria Saez-Marti	1965–	1998	2006	Professor University of Zürich
Mickael Salabasis (nu Bäckman)	1969–	1997	1998	(A) Doktorand HHS, Ratio, Upplysningscentralen, analytiker IBM
Branko Salaj	1932–	1965	1967	Chef utredningsavdelningen Svenska byggnadsindustriförbundet, managementkonsult, vd revisionskedjan BDO, informationsminister i Kroatien, kroatisk ambassadör, vd kroatiska nyhetsbyrån Hina
Hans-Fredrik Samuelsson	1941–	1971	1976	Avdelningsdirektör Statens Industriverk, chef inom FN:s Globala och Regionala Högkvarter, adj. professor Handelshögskolan i Göteborg, docent och projektdirektör Renässansmuseum

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Karl-Olov Samuelsson	1923–1994	1950	1956	Aktuarie SAF
Mikael Sandström	1967–	2001	2003	Moderaternas riksdagsgrupp, statssekreterare Regeringskansliet
Åke Sanell	1930–	1956	1957	Amanuens Finansdepartementet, statistikavdelningen FN, budgetavdelningen Finansdepartementet, avdelningschef Riksrevisionsverket, konsult Världsbanken
Eleni Savvidou	1974–	2000	2001	(A) Doktorand Uppsala universitet, Riksbanken
Nils Henrik Schager	1944–	1979	1990	Chefsekonom och senare förhandlingschef Statens Arbetsgivarverk
Björn Segendorff	1967–	1994	1995	(A) Doktorand HHS, forskare HHS, Princeton, avdelningen för finansiell stabilitet Riksbanken
Bengt Senneby	1920–2007	1946	1947	Direktör Skandinaviska Banken, rådgivare SE-Banksgruppen
Mark Sharefkin	1942–	1982	1983	Forskare New York University, Resources for the Future, Washington, DC, näringsidkare i IT- och musikbranschen
Per Silenstam	1936–	1965	1969	Institutet för arbetsmarknadsfrågor, överdirektör AMS, gd Civildepartementet
Anna Sjögren	1966–	2000	2008	Forskare IFAU
Fredrik Sjöholm	1966–	2007	2011	Professor Lunds universitet
Kent-Rune Sjöholm	1947–	1990	1991	Post- och telestyrelsen, Statens institut för kommunikationsanalys, avdelningsdirektör Försäkringskassans utvärderingsavdelning
John Skår	1933–	1964	1970	Lektor SU, UNESCO, professor Handelshögskolan i Bodö, professor Karolinska Institutet
Cecilia Sobocki	1978–	2010	2011	Utbildningsdepartementet
Johan Stennek	1961–	1999	2007	Professor Handelshögskolan i Göteborg
Sofia Strömberg	1968–	2006	2008	Rektor Berghs School of Communication, vd Örebrokompaniet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Ingemar Ståhl	1938–2014	1962	1963	Professor Lunds universitet
David Sundén	1967–	1995	1996	(A) Doktorand SU, Riksförsäkringsverket
		2001	2002	Statisticon, konsultföretag inom statistik, vice vd Copenhagen Economics
Ragnar Sundén	1907–1985	1939	1941	Vd Jernkontoret
Åke Sundström	1934–	1959	1963	Biträdande expert FN
		1967	1968	Finans-, Industri- och Näringsdepartementet, huvudsekreterare i den mineralpolitiska utredningen (1974–78)
Helena Svaleryd	1970–	2003	2011	Docent Uppsala universitet
Ingvar Svenilsson	1908–1972	1941	1949	Professor Stockholms Högskola
Birgitta Swedenborg	1941–	1969	1981	Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), PK-Bankens ekonomiska sekretariat
		1941–	1986	Vice vd och forskningsledare SNS
Hans Söderlund	1922–2001	1950	1954	SAF, direktör Limhamns Träindustri AB
Jan Södersten	1943–	1975	1989	Professor Uppsala universitet, prodekan och dekan samhällsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet
Erol Taymaz	1960–	1989	1991	Professor Middle East Technical University, Ankara
Eva Thiel	1945–	1970	1973	Internationell banking, Europeiska Utvecklingsbanken, Senior Economist OECD
Hans B. Thorelli	1921–2009	1945	1950	Vd SNS, Marketing Services Research, General Electric, New York, professor University of Chicago och Indiana University
Per Thulin	1963–	1997	1999	(A) SNS, doktorand KTH, forskare KTH och Entreprenörskapsforum
Stephen Turner	1956–	1986	1988	SU
Gunnar Törnqvist	1933–	1963	1966	Professor i ekonomisk geografi, Lunds universitet

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Bitti (Inga Brita) von Vegesack	1913–2005	1942	1947	Redaktionssekreterare Plan, direktör Industriens Bostadsförening
Lars Vinell	1935–	1961	1963	Jernkontoret, Uddeholm, chefs-ekonom Industriförbundet, adj. professor i finansiell ekonomi SU
Jonas Vlachos	1970–	2002	2005	Forskare SITE, HHS, därefter lektor SU, från 2006 åter knuten till IFN på deltid
Hans Wagner	1928–	1953	1956	Exportchef Stenberg Corporation AB
Göran Waldau	1925–2010	1954	1955	Förste kanslissekreterare Finansdepartementet, ekonomidirektör Sveriges Radio
Daniel Waldenström	1974–	2006	2011	Professor Uppsala universitet
Jan Wallander	1920–	1945	1949	Forskningschef och vd SNS
		1953	1961	Vd Sundsvallsbanken, vd Handelsbanken
Bertil Wallin	1917–2009	1949	1950	Direktör Göteborgs Bank, Götabanken, Nordea
Jörgen Weibull	1948–	1992	2002	Professor HHS
Stefan Westerberg	1979–	2005	2006	(A) Konsult Econ Analys, sedan Kommerskollegium
Magnus Wiberg	1971–	2001	2002	(A) Doktorand SU
Clas Wihlborg	1947–	1986	1987	Professor University of Southern California, Handelshögskolan i Göteborg, Copenhagen Business School och Chapman University
Lars Wohlin	1933–	1960	1972	Chef SAF:s ekonomiska sekretariat
		1973	1976	Statssekreterare Ekonomidepartementet, riksbankschef, vd Stads-hypotek, europaparlamentariker
Bengt-Christer Ysander	1931–1992	1978	1987	Professor Uppsala universitet
Yves Zenou	1961–	2003	2007	Professor SU
David Zimmermann	1971–	2004	2006	(A) Konsultbolag i Tyskland

Namn	Födelseår– dödsår	Började år	Slutade år	Karriär därefter
Carl Johan Åberg	1930–2010	1963	1964	Planeringschef Finansdepartementet, statssekreterare UD, landshövding, vd första–tredje AP-fonden
Yngve Åberg	1924–2011	1964	1969	Lektor SU
		1982	1983	Lektor SU
Jeannette Åkerman	1959–	1988	1993	Folkhälsoinstitutet, egen företagare
Anders Åkerman	1977–	2008	2009	Post dok/forskare SU
Nina Öhrn (nu Karlsson)	1985–	2010	2011	(A) Doktorand SU, skatteavdelningen Finansdepartementet
Johan Örtengren	1947–	1975	1985	OECD, EFTA, EU:s Miljöbyrå i Köpenhamn, Sveriges Kommuner och Landsting
Gulay Özcan	1973–	2002	2004	(A) Doktorand SU, fil.dr. SU, utredare Arbetsförmedlingen

*Inte formellt anställd vid IFN, men samarbetade nära med IFN under perioden.

IFN:S HISTORISKA PROJEKT

Industriens Utredningsinstitut (IUI) startade sin verksamhet 1939. IUI har varit inflytelserikt och spelat en viktig roll i flera olika dimensioner i efterkrigstidens Sverige: som tillämpat forskningsinstitut med företaget och den enskilde entreprenören i fokus, som plantskola, som brobyggare mellan forskarvärlden och det omgivande samhället och som ifrågasättare av etablerade sanningar.

År 2006 bytte IUI namn till Institutet för Näringslivsforskning (IFN). Därigenom fick institutet ett namn som bättre beskriver vad det länge har varit, nämligen Sveriges största och under lång tid enda institut för tillämpad nationalekonomisk forskning i frågor med relevans för näringslivet.

For att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden krävs att den både förnyar sig och hämtar kraft ur sin egen historia. I samband med namnbytet startades därför IFN:s historiska projekt. Syftet med projektet är att studera IFN:s forskning och övriga verksamhet från starten 1939 fram till nutid och sätta in detta i sin samhälleliga kontext.

Hittills har följande böcker och artiklar utkommit i denna serie:

Johnson, Anders (2007), *Brobyggare och ifrågasättare – IUI från starten till namnbytet 1939–2006*. Stockholm: IFN.

Henrekson, Magnus, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009 – Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Henrekson, Magnus (2009), "Hur kunde Industriens Utredningsinstitut bli så framgångsrikt?". *Ekonomisk Debatt* 37(6), 41–56.

Henrekson, Magnus (2011), "Perspectives on the Success and Early History of the Industrial Institute for Economic and Social Research (IUI)". *History of Economic Ideas* 19(1), 125–146.

Johnson, Anders (2012), *Building Bridges and Challenging Conventions: Perspective on IFN*. Stockholm: Samhällsförlaget.

Carlson, Benny och Mats Lundahl (2014), *Ett forskningsinstitut växer fram – IUI från grundandet till 1950*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Chamberlain, Johanna och Magnus Henrekson, red. (2014), *Institutet för Näringslivsforskning – Publikationer 1939–2013*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Henrekson, Magnus och Göran Albinsson Bruhner, red. (2014), *IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

MAGNUS HENREKSON, PROJEKTREDAKTÖR

PERSONREGISTER

A

Abramovitz, Moses 118
Albinsson Bruhner, Göran 7, 44, 103, 118,
156
Albrecht, James 146, 154, 187
Anderson, Ivar 43
Andersson, Dan 149
Axell, Bo 57, 92, 186, 187

B

Baumol, William 18
Beaver, Bill 105
Bénard, Jean 90
Bentzel, Ragnar 21, 117, 165
Bergendahl, Göran 135
Berggren, Niclas 8, 25–42, 46–47, 94, 96
Bergman, Lars 164
Bergström, Villy 164
Berndt, Ernst 52, 55
Bhagwati, Jagdish 119
Bishop, John 158
Björklund, Anders 9, 157, 159, 163, 179–189
Bohman, Gösta 153
Braunerhjelm, Pontus 134
Bröms, Jan 103, 104, 106, 123
Bäckman, Johannes 44

C

Caesar, Julius 46
Carlgren, Matts 106
Carling, Alf 103
Carlson, Sune 112
Carlsson, Axel 43
Carlsson, Bo 51, 74, 93, 110, 143, 148, 171,
175, 177
Carroll, Lewis 18
Cavalli-Björkman, Hans 135
Chipman, John 119
Clower, Robert 125
Coase, Ronald 27

D

Dahlberg, Åke 155
Dahmén, Erik 44, 84, 125, 135, 141, 142,
147, 148, 150, 171
Dargay, Joyce 70
Davidsson, Sune 119
Day, Richard 67, 84
Duncan, Greg 154, 160, 180, 186
Dunning, John 133
Du Rietz, Anita 106
Du Rietz, Gunnar 106, 119

E

Edström, Sigfrid 10
Eidem, Rolf 89
Ekelund, Louise 124
Eklund, Erik 106
Eklund, Klas 89
Eliasson, Gunnar 7, 51, 73, 93, 95, 96, 104,
125, 126, 127, 128, 134, 146, 147, 153, 154,
163, 175
Englund, Peter 52
Eriksson, Göran 146

F

Facht, Johan 141, 142
Faxén, Karl-Olof 73, 126, 186
Feldstein, Martin 66, 158
Fleming, Marcus 129
Friedman, Milton 54, 60
Fältström, Herman 62
Fölster, Stefan 44

G

Gerstner, Louis V. 18
Gorbatjov, Michail 75
Grape, Lennart 61, 62
Gramlich, Edward 154
Grufman, Anders 9, 141–151
Gustafsson, Arne 106
Gustafsson, Siv 113
Gecsei, Jan 90

H

Hagström, Tony 185
 Hansson, Ken 127
 Haveman, Robert 158, 181
 Heckman, James 183
 Henderson, David 176
 Henrekson, Magnus 7, 23, 25, 26, 44
 Heum, Per 126
 Hjalmarsson, Lennart 52
 Hjalmers, Folke 149
 Hoem, Jan 162
 Holmlund, Bertil 9, 153–170, 179, 180, 184,
 187
 Hyland, Lennart 118
 Håkanson, Staffan 142
 Hörngren, Lars 131

I

Iveroth, Axel 144

J

Jakobsson, Ulf 160
 Jansson, Leif 56, 72, 74, 146
 Johansson, Dan 94
 Johansson, Lennart 131
 Johansson, Sven-Erik 101
 Jonung, Christina 130
 Jordahl, Henrik 13
 Josefsson, Märtha 111–112, 143, 148, 171,
 172, 173

K

Key-Åberg, Ebba 52
 Klaus, Václav 96
 Klevmarken, Anders 113, 163, 180, 181
 Knudsen, Christian 95
 Kristensson, Folke 43
 Kuznets, Simon 118
 Kýn, Oldřich 86

L

Laxness, Halldór 129
 Levenius, Gustav 102
 Lindbeck, Assar 34, 47, 89, 90, 92
 Lindström, Bertil 9, 109–115
 Ljunge, Martin 25
 Lönnqvist, Åke 102

Ludwig, Ernst 147
 Lütjohann, Harry 103
 Lybeck, Johan 124

M

Magnusson, Gudmundur 128
 Marczewski, Jan 90
 Marschak, Jacob 87
 Marschak, Thomas 87
 Mattessich, Richard 101
 McNamara, Robert 61
 Meade, James 124
 Meidner, Rudolf 155
 Mellander, Erik 70, 186
 Mikkelsen, Arne 127
 Moffitt, Robert 182, 183
 Mogård, Britt 48
 Mundebo, Ingemar 153
 Mundell, Robert 129
 Murray, Richard 55, 71, 89
 Mutén, Leif 104
 Myhrman, Johan 27
 Myrdal, Gunnar 164
 Mäler, Karl-Göran 141, 181, 185

N

Nabseth, Lars 101–102, 103, 105, 117, 118,
 142
 Nelson, Richard 92
 Nicolin, Curt 117, 131
 Nilsson, Therese 46–47
 Nordström, Tomas 56, 72, 74
 Normann, Göran 160
 North, Douglass 27, 93

O

Odhner, Claes-Eric 148
 Ohlin, Bertil 124
 Ohlin, Göran 165
 Ohlsson, Lennart 9, 117–121
 Okita, Saburo 132
 Olovsson, Paul 181
 Ortmark, Åke 44
 Oscar II 67
 Oxelheim, Lars 9, 123–139

P

Palludan, Uffe 127
 Palme, Olof 147
 Pelikan, Pavel 9, 27, 85–100
 Pencavel, John 161
 Persson, Lars 20
 Petrakov, Nikolaj 175
 Precht, Elisabeth 8–9, 17, 43, 48–49

R

Radner, Roy 87
 Rausing, Ruben 105
 Rehn, Gösta 153, 158
 Rhenman, Eric 150
 Rosenberg, Nathan 27
 Rosling, Hans 45
 Ruist, Erik 173
 Rundblad, Bengt 155
 Rundfelt, Rolf 9, 101–108, 124
 Rydén, Bengt 106

S

Sahlin, Mona 181
 Salén, Sven 131
 Samuelsson, Hans-Fredrik 105, 112
 Sanandaji, Tino 44
 Sandmo, Agnar 66
 Schager, Nils-Henrik 186
 Schumpeter, Joseph 91, 171
 Schück, Johan 130
 Sellvik, Arne 126
 Sharefkin, Mark 66, 73
 Simon, Herbert 54, 87, 88, 92, 124
 Skedinger, Per 20
 Skår, John 103, 107
 Smith, Adam 159, 160
 Sohlman, Åsa 89
 Stafford, Frank 154
 Stenberg, Sten-Åke 181
 Stonehill, Art 133
 Strindberg, August 67, 73
 Sträng, Gunnar 144
 Strøm, Steinar 184
 Ståhl, Ingemar 54, 61, 153
 Sundström, Åke 110, 118
 Swedenborg, Birgitta 102, 105, 107, 112,
 157, 185

Svennilson, Ingvar 10, 62, 126
 Svoboda, Antonin 85
 Söderberg, Erik 101
 Söderberg, Johan 101
 Söderberg, Ragnar 101
 Söderberg, Sven 101
 Södersten, Jan 66

T

Taylor, Robert 129
 Thorild, Thomas 166
 Thygesen, Niels 133
 Treschow, Michael 6
 Tåg, Joacim 20

V

Vartia, Pentti 126
 Vinell, Lars 119
 Viotti, Staffan 89
 Virin, Ola 106, 123
 von Arnold, Katie 134
 von Hayek, Friedrich 87, 88
 von Mises, Ludwig 87, 88, 174
 Vredin, Anders 131
 Vroman, Susan 187

W

Waldenström, Erland 131, 147, 149, 153
 Wallander, Jan 155, 156
 Wallenberg, Marcus 10, 105, 117, 118, 172,
 177
 Wallgren, Sven 131
 Wallmark, Kerstin 124
 Wegner, Gerhard 95
 Wennberg, Kerstin 56
 Wibe, Sören 130
 Wicksell, Knut 166
 Wihlborg, Clas 84, 132, 135
 Winter, Sidney 92
 Witt, Ulrich 95
 Wohlin, Lars 72, 106, 117, 142, 143, 149,
 153
 Wold, Herman 54

Y

Ylä-Anttila, Pekka 126

Ysander, Bengt-Christer 7, 9, 51–83, 93, 94,
164, 165, 185–186

Ysander, Torsten 52

Z

Zingales, Luigi 11

Å

Åberg, Carl-Johan 58, 71

Åberg, Yngve 117

Åkerman, Johan 52, 53

Ö

Örtengren, Johan 9, 143, 148, 171–178

INSTITUTET FÖR NÄRINGSLIVSFORSKNING (IFN), tidigare Industriens Utredningsinstitut (IUI), har alltsedan grundandet 1939 spelat en central roll inom tillämpad ekonomisk forskning och i den ekonomisk-politiska debatten i Sverige. Rader av tongivande forskningsrapporter och utredningar har skrivits vid IFN. Generationer av forskare och utredare har arbetat vid institutet, som periodvis varit en ledande producent av akademiska avhandlingar i främst ämnet nationalekonomi. Många har sedan gått vidare till framträdande positioner i Sverige och utomlands.

Denna volym består främst av uppsatser om och av forskare som under åren varit verksamma vid institutet. De bidrar med betraktelser över vad tiden vid IFN har betytt för deras personliga och professionella utveckling. Bidragen ger ögonblicksbilder från institutets verksamhet under de gångna åren.

För att en organisation ska överleva och blomstra under skiftande tider och förhållanden måste den både förvalta traditioner och förnya sig. Därför beskrivs också förändringar över tiden, institutets nuvarande verksamhet samt dess förutsättningar inför framtiden.

